

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"**

**REVISTA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"**

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

**JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL
"SUPRÉMATIE DE DROIT"**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

№ 4, 2019

Спеціалізоване
видавництво

Specialized
publishing house

SUPREMAȚIA DREPTULUI

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

Nr. 4, anul 4 (2019)

Revista este înregistrată de către Ministerul Justiției al Republicii Moldova,

Decizia nr. 311 din 12 iulie 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

REDACTORI-ȘEF: *Spiros FLOGAITIS*, doctor în drept, profesor universitar, Președinte, Organizația Europeană de Drept Public, Atena, Grecia
José Luis IRIARTE ANGEL, doctor, profesor în drept internațional privat, Universitatea Publică din Navarra, Spania

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: *Alexandr SOSNA*, doctor în drept, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*. Redactare în engleză: *Lorina AVORNIC*. Redactare în franceză: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*.
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Giuliano AMATO, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea La Sapienza din Roma, ex-Prim-ministru, Italia
Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Sergiu CRIJANOVSKI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Bogdan CUZA, doctor în drept, doctor în economie, Germania
Talia HABRIEVA, doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Federației Ruse

Nicolai INȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia Națională de Științe Juridice, Ucraina
Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru-correspondent, Academia de Științe a Moldovei
Vytautas NEKROSIUS, doctor în drept, profesor universitar, Lituania
Natalia ONIȘCENCO, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Institutul Statului și Dreptului „V.M. Koretsky”, Academia Națională de Științe a Ucrainei
Kakha SHENGELIA, doctor, profesor universitar, rector, Universitatea Caucaziană, Tbilisi, Georgia
Andrei TREBKOV, doctor în drept, președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Federația Rusă

COLEGIUL DE REDACȚIE

Mihail BAIMURATOV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Legislației al Radei Supreme, Ucraina
Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova
Aurel BĂIEȘU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Ion CRAIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, România
Andrian CREȚU, doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Lucian DINDIRICA, doctor în istorie, conferențiar universitar, România
Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Română
Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Ioan HUMĂ, doctor în drept, profesor universitar, România

Anatolii KAPUSTIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Statului și Dreptului, Academia de Științe a Rusiei, Federația Rusă
Nicolai ONIȘCIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Școala Națională a Judecătorilor, Ucraina
Anatoly RAPORT, doctor în filosofie, profesor universitar, Universitatea Purdue, SUA
Tzvetan SIVKOV, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria
Florin STRETEANU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Alexandru SURDU, doctor în filosofie, academician, Institutul de Cercetări Socio-Umane, Academia Română
Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, rector, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România
Alexandru-Virgil VOICU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Iurii VOLOȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională de Aviație, Kiev, Ucraina
Sergei ZAHARIA, doctor în istorie, conferențiar universitar, rector, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

COMISIA DE EXPERTI

Igor ARSENI, doctor în drept, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Eduard BOIȘTEANU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea „Aleco Russo” din Bălți, Republica Moldova
Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Asociația de Drept Internațional, Republica Moldova
Cristina COPĂCEANU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Valentina COPTILEȚ, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Sevastopol, vicepreședinte al Uniunii Internaționale a Juriștilor
Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Academia de Științe a Moldovei
Marin DOMENTE, doctor în drept, Universitatea Americană din Moldova
Iurie FRUNZĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Republica Moldova
Nikita KOLOKOLOV, doctor în drept, profesor universitar, Departamentul Putere Judiciară, Aplicarea Legii și Protecția Drepturilor Omului, Universitatea Pedagogică de Stat din Moscova, Federația Rusă

Oleg MARȚELEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Catedra Drept Constituțional, Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev, Ucraina
Pavel MIDRIGAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
Iurie MIHALACHE, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, ex-președinte al Curții Constituționale, Republica Moldova
Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, Universitatea Americană din Moldova
Alexandru ROȘCA, doctor habilitat în filozofie, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Diana SCOBIALĂ (SÎRCU), doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Național de Justiție, Republica Moldova
Andrei SMOCHINĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Republica Moldova
Boris SOSNA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Victor SPINEI, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română
Gheorghe SULT, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

Versiunea electronică: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Pagina web: www.supremdrept.revistestiintifice.md

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

© USPEE, UAM, ASJ, 2019

SUPREMACY OF LAW

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

No. 4, year 4 (2019)

The journal is registered by the Ministry of Justice of the Republic of Moldova,
Decision No. 311 of July 12, 2016

Field of research: Legal sciences

EDITORS- IN -CHIEF: *Spiros FLOGAITIS*, Doctor of Law, University Professor,
President of the European Public Law Organization Greece
Jose Luis IRIARTE ANGEL, PhD, professor of private international law,
Public University of Navarra, Spain

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Alexandr SOSNA*, Doctor of Law, State University of Moldova

Editing in Romanian and Russian: *Tudor SOROCEANU*. Editing in English: *Lorina AVORNIC*. Editing in French: *Anişoara DUBCOVEȚCHI*.
Computerized assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COUNCIL

Giuliano AMATO, Doctor of Law, university professor, La Sapienza University of Rome, former Prime Minister, Italy
Gheorghe AVORNIC, PhD of Law, university professor, rector, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Sergiu CRIJANOVSCI, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Bogdan CUZA, Doctor of Law, Doctor of Economics, Germany
Talia HABRIEVA, PhD, university professor, academician, Russian Academy of Sciences

Nicolai INSIN, PhD of Law, university professor, academician, National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Victor MORARU, Doctor in Political Sciences, university professor, corresponding member, Academy of Sciences of Moldova
Vytautas NEKROSIUS, Doctor of Law, university professor, Lithuania
Natalia ONISCENCO, Doctor of Law, university professor, academician, Institute of State and Law "VM Koretsky", National Academy of Sciences of Ukraine
Kakha SHENGELIA, PhD, university professor, Rector, Caucasus University, Tbilisi, Georgia
Andrei TREBKOV, Doctor of Law, President of the International Union of Lawyers, Russian Federation

EDITORIAL BOARD

Mihail BAIMURATOV, PhD of Law, university professor, senior scientific adviser, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine
Oleg BALAN, PhD of Law, university professor, rector, Academy of Public Administration, Republic of Moldova
Aurel BAIESU, PhD of Law, university professor, State University of Moldova
Violeta COJOCARU, PhD of Law, university professor, State University of Moldova
Ion CRAIOVAN, Doctor of Law, university professor, Romania
Andrian CRETU, Doctor of Law, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Lucian DINDIRICA, Doctor in history, associate professor, Romania
Mircea DUTU, Doctor of Law, university professor, academician, Romanian Academy
Ion GUCEAC, PhD of Law, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova
Ioan HUMA, Doctor of Law, university professor, Romania

Anatoly KAPUSTIN, PhD of Law, university professor, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, Russian Federation
Nicolai ONISCIUC, PhD of Law, university professor, rector, National School of Judges, Ukraine
Anatoly RAPOPORT, PhD, University Professor, Purdue University, USA
Tzvetan SIVKOV, Doctor of Law, university professor, Bulgaria
Florin STRETEANU, Doctor of Law, university professor, Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Alexandru SURDŪ, PhD, academician, Institute of Socio-Human Research, Romanian Academy
Tudorel TOADER, Doctor of Law, university professor, rector, Alexandru Ioan Cuza University of Iaşi, Romania
Alexandru – Virgil VOICU, Doctor of Law, university professor, Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Iurii VOLOSIN, PhD of Law, university professor, National Aviation University, Kiev, Ukraine
Serghei ZAHARIA, PhD in history, associate professor, rector, Comrat State University, Republic of Moldova

EXPERT COMMITTEE

Igor ARSENI, Doctor of Law, Comrat State University, Republic of Moldova
Eduard BOISTEANU, PhD of Law, university professor, Aleco Russo Balti State University, Republic of Moldova
Alexandru BURIAN, PhD of Law, university professor, International Law Association, Republic of Moldova
Cristina COPACEANU, Doctor, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Valentina COPTILET, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Raisa GRECU, PhD of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, Doctor of Law, associate professor, Sevastopol State University, Vice-President of the International Association of Lawyers
Valeriu CUSNIR, PhD of Law, university professor, Institute of Legal, Political and Sociological Research, Academy of Sciences of Moldova
Marin DOMENTE, Doctor of Law, American University of Moldova
Iurie FRUNZA, Doctor of Law, associate professor, Institute of Legal, Political and Sociological Research, Republic of Moldova
Nikita KOLOKOLOV, Doctor of Law, university professor, Department of Judiciary, Law Enforcement and Protection of Human Rights, Moscow State Pedagogical University, Russian Federation

Oleg MARTELEAC, PhD of Law, university professor, Department of Constitutional Law, National University of Kiev "Taras Shevchenko", Ukraine
Pavel MIDRIGAN, Doctor of Law, associate professor, American University of Moldova
Iurie MIHALACHE, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Mihai POALELUNGI, PhD of Law, associate professor, former President of the Constitutional Court, Republic of Moldova
Elena RAILEAN, Doctor in pedagogy, American University of Moldova
Alexandru ROSCA, PhD in philosophy, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), PhD of Law, professor, National Institute of Justice, Republic of Moldova
Andrei SMOCHINA, PhD of Law, university professor, Free International University from Moldova, Republic of Moldova
Boris SOSNA, Doctor of Law, university professor, Comrat State University, Republic of Moldova
Victor SPINEL, Doctor in history, university professor, academician, Romanian Academy
Gheorghe SULT, Doctor of Law, associate professor, Comrat State University, Republic of Moldova

Electronic version: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Web: www.supremdrept.revistestiintifice.md

All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

© USPEE, UAM, ASJ, 2019

SUPRÉMATIE DE DROIT

JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL

N° 4, année 4 (2019)

Le journal est enregistré par le Ministère de la Justice de la République de Moldova,
Décision n° 311 du 12 juillet 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

RÉDACTEURS EN CHEF: *Spyros FLOGAITIS*, docteur en droit, professeur,
Directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
José Luis Iriarte ÁNGEL, docteur, professeur en droit international privé,
Université Publique de Navarre, Espagne

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Alexandru SOSNA*, docteur en droit, Université d'État de Moldova

Rédaction en roumain et russe: *Tudor SOROCEANU*. Rédaction en anglais: *Lorina AVORNIC*. Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVEȚCHI*.
Assistance technique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Giuliano AMATO, docteur en droit, professeur, Université de La Sapienza à Rome, ex-Premier ministre, Italie

Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Sergiu CRIJANOVSKI, docteur en droit, professeur agrégé, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes, Constantin Stere”, République de Moldova

Bogdan CUZA, docteur en droit, docteur en économie, Allemagne

Talia HABRIEVA, docteur habilité, professeur, académicienne, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Nicolai INSIN, docteur en droit, professeur, académicien, Académie Nationale des Sciences Juridiques d'Ukraine

Victor MORARU, docteur en sciences politiques, professeur, membre correspondant de L'Académie des Sciences de Moldova

Vytautas NEKROSIUS, docteur en droit, professeur univ., Lituanie

Natalia ONISHCHENKO, docteur en droit, professeur, académicien, Institut d'état et du droit "V. M. Koretsky", Académie Nationale des Sciences d'Ukraine

Kakha SHENGELIA, docteur, professeur agrégé, recteur, Université du Caucase, Tbilissi, Georgie

Andrei TREBKOV, docteur en droit, président de l'Union Internationale des Juristes, Fédération de Russie

COMITÉ DE RÉDACTION

Mihail BAIMURATOV, docteur en droit, professeur, Institut de législation de la Verkhovna Rada, Ukraine

Oleg BALAN, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Académie d'Administration Publique, République de Moldova

Aurel BAIESU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova

Violeta COJOCARU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova

Ion CRAIOVAN, docteur en droit, professeur, Roumanie

Andrian CRETU, docteur en droit, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Lucian DINDIRICA, docteur en histoire, professeur, Roumanie

Mircea DUTU, docteur en droit, professeur agrégé, académicien, Académie Roumaine

Ion GUCEAC, docteur habilité en droit, professeur, académicien de l'Académie des Sciences de Moldova

Ioan HUMA, docteur en droit, professeur, Roumanie

Anatoly KAPUSTIN, docteur habilité en droit, professeur, Institut d'état et de droit, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Nikolay ONISHCHUK, docteur habilité en droit, professeur, recteur, École Nationale des Juges, Ukraine

Anatoly RAPOPORT, docteur en philosophie, professeur, Purdue University, États-Unis

Tzvetan SIVKOV, docteur en droit, professeur, Bulgarie

Florin STRETEANU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie

Alexandru SURDU, docteur en philosophie., professeur, académicien, Institut de recherche en Sciences Socio – Humaines, Académie Roumaine

Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, recteur, Université "Alexandru Ioan Cuza", Iasi, Roumanie

Alexandru-Virgil VOICU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie

Iurii VOLOSIN, docteur habilité en droit, professeur, Université de l'Aviation, Kiev, Ukraine

Serghei ZAHARIA, docteur en histoire, professeur agrégé, recteur, Université d'État de Comrat, République de Moldova

COMITÉ D'EXPERTS

Igor ARSENI, docteur en droit, chef du département de droit privé à l'Université d'État de Comrat, République de Moldova

Eduard BOISTEANU, docteur habilité en droit, professeur, Université "Aleco Russo" de Balti, République de Moldova

Alexandru BURIAN, docteur habilité en droit, professeur, Association de droit international, République de Moldova

Cristina COPACEANU, PhD, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere", République de Moldova

Valentina COPTILET, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes "Constantin Stere", République de Moldova

Raisa GRECU, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes "Constantin Stere", République de Moldova

Veaceslav GUSYAKOV, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Sébastopol, vice-président de l'Union Internationale des Juristes

Valeriu CUSNIR, docteur habilité en droit, professeur, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, Académie de Sciences de Moldova

Marin DOMENTE, docteur en droit, Université Américaine de Moldova

Iurie FRUNZA, docteur en droit, professeur agrégé, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, République de Moldova

Nikita KOLOKOLOV, docteur en droit, professeur, chef du département du Pouvoir Judiciaire, l'application de la loi et la protection des droits de l'homme, Université Pédagogique d'État à Moscou, Fédération de Russie

Oleg MARTELEAC, docteur habilité en droit, professeur, Département de droit constitutionnel, Université Nationale de Kiev "Taras Shevchenko", Ukraine

Pavel MIDRIGAN, docteur en droit, professeur agrégé, Faculté de droit, Université Américaine de Moldova

Iurie MIHALACHE, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere", République de Moldova

Mihai POALELUNGI, docteur habilité en droit, professeur agrégé, ex-président de la Cour Constitutionnelle, République de Moldova

Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, Université Américaine de Moldova

Alexandru ROSCA, docteur habilité en philosophie, professeur, académicien de l'Académie des Sciences de Moldova

Diana SCOBIOALA (SIRCU), docteur habilité en droit, professeur, Institut National de la Justice, République de Moldova

Andrei SMOCHINA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université Libre Internationale de Moldova, République de Moldova

Boris SOSNA, docteur en droit, professeur, Université d'État de Comrat, République de Moldova,

Victor SPINEI, docteur en histoire, professeur, académicien, Académie Roumaine

Gheorghe SULT, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova

Version électronique: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>; Web: www.supremdrept.revistestiintifice.md

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

© USPEE, UAM, ASJ, 2019

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№. 4, год 4 (2019)

Журнал зарегистрирован Министерством юстиции Республики Молдова,
Решение № 311 от 12 июля 2016 г.

Область исследования: Юридические науки

ГЛАВНЫЕ РЕДАКТОРЫ: *Спирос ФЛОГАИТИС*, доктор юридических наук, профессор,
Президент Европейской Организации Публичного Права, Афины, Греция
Хосе Луис ПРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права,
Публичный Университет Наварры, Испания

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Александр СОСНА*, доктор права,
Молдавский Государственный Университет

Редактирование на румынском и русском: *Тудор СОРОЧАНУ*. Редактирование на английском: *Лорина АВОРНИК*. Редактирование на французском: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*. Компьютерное сопровождение: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ

Джулиано АМАТО, доктор юридических наук, профессор, Римский университет Ла Сапиенца (La Sapienza), экс-премьер-министр, Италия
Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Серджиу КРИЖАНОВСКИ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Богдан КУЗА, доктор права, доктор экономики, Германия
Талия ХАБРИЕВА, доктор наук, профессор, академик, Российская академия наук

Николай ИНШИН, доктор юридических наук, профессор, академик, Национальная академия юридических наук, Украина
Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат политических наук, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы
Витаутас НЕКРОСИУС, доктор юридических наук, профессор, Литва
Наталья ОНИЩЕНКО, доктор юридических наук, профессор, академик, Институт государства и права имени В.М.Корецкого, Национальная академия наук Украины
Каха ШЕНГЕЛИЯ, доктор, профессор, ректор, Кавказский университет, Тбилиси, Грузия
Андрей ТРЕБКОВ, доктор права, председатель Международного Союза Юристов, Российская Федерация

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Михаил БАЙМУРАТОВ, доктор юридических наук, профессор, Институт законодательства Верховной Рады, Украина
Олег БАЛАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Академия публичного управления, Республика Молдова
Аурел БЭШУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Виолетта КОЖОКАРУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Ион КРАЙОВАН, доктор права, профессор, Румыния
Андриан КРЕЦУ, доктор права, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Лучиан ДИНДИРИКА, доктор истории, доцент, Румыния
Мирича ДУЦУ, доктор права, профессор, академик, Румынская академия
Ион ГУЧАК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Иоан ХУМЭ, доктор права, профессор, Румыния

Анатолий КАПУСТИН, доктор юридических наук, профессор, Институт государства и права, Российская академия наук, Российская Федерация
Николай ОНИЩУК, доктор юридических наук, профессор, ректор, Национальная школа судей, Украина
Анатолий РАПОПОРТ, доктор философии, профессор, Университет Пурдью, США
Цветан СИВКОВ, доктор права, профессор, Болгария
Флорин СТРЕТЯНУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния
Александру СУРДУ, доктор философии, академик, Институт социально-гуманитарных исследований, Румынская академия
Тудорел ТОАДЕР, доктор права, профессор, ректор, Университет „Александру Иоан Куза”, Яссы, Румыния
Александру-Вирджил ВОЙКУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния
Юрий ВОЛОШИН, доктор юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Киев, Украина
Сергей ЗАХАРИЯ, доктор истории, доцент, ректор, Комратский государственный университет, Республика Молдова

ЭКСПЕРТНАЯ КОМИССИЯ

Игорь АРСЕНИ, доктор права, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Эдуард БОИШТЯНУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Бельцкий университет имени Алеко Руссо, Республика Молдова
Александру БУРЬЯН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Ассоциация международного права, Республика Молдова
Кристина КОПЭЧАНУ, доктор, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Валентина КОПТИЛЕЦ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Раиса ГРЕКУ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Вячеслав ГУСЯКОВ, доктор права, доцент, Севастопольский государственный университет, вице-председатель Международного Союза Юристов
Валериу КУШНИР, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Институт юридических, политических и социологических исследований, Академия наук Молдовы
Марин ДОМЕНТЕ, доктор права, Американский Университет Молдовы
Юрие ФРУНЗЭ, доктор права, доцент, Институт юридических, политических и социологических исследований, Республика Молдова
Никита КОЛОКОЛОВ, доктор права, профессор, Кафедра судебной власти, правоохранительной и правозащитной деятельности, Московский государственный педагогический университет, Российская Федерация

Олег МАРЦЕЛЯК, доктор юридических наук, профессор, Кафедра Конституционного права, Киевский национальный университет имени Т.Г.Шевченко, Украина
Павел МИДРИГАН, доктор права, доцент, Американский Университет Молды
Юрие МИХАЛАКЕ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Михай ПОАЛЕЛУНДЖЬ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, экс-председатель Конституционного Суда, Республика Молдова
Елена РАИЛЯН, доктор педагогики, Американский Университет Молдовы
Александру РОШКА, доктор хабилитат философских наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Диана СКОБИОЛЭ (СЫРКУ), доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный институт юстиции, Республика Молдова
Андрей СМОКИНЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы, Республика Молдова
Борис СОСНА, доктор права, профессор, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Виктор СПИНЕЙ, доктор истории, профессор, академик, Румынская академия
Георге СУЛТ, доктор права, доцент, Комратский государственный университет, Республика Молдова

Электронная версия: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Сайт: www.supremdrept.revistestiintifice.md

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

<i>Gheorghe AVORNIC, Cristina COPĂCEANU</i>	
Rolul statului și a conducătorilor din sistemul ocrotirii sănătății în condițiile crizei economico-financiare	8
<i>Alexandru-Virgil VOICU, Gheorghe AVORNIC</i>	
Unele argumente privind necesitatea schimbării paradigmei educației olimpice în acord cu pedagogia juridică a domeniului	16
<i>Andrian CRETU</i>	
Privire generală asupra contravenției de mediu	24
<i>Mihai POALELUNGI, Gabriela CRISTEA</i>	
Strategia națională de securitate a Republicii Moldova ca instrument de protejare a securității naționale	32
<i>Nicolae ROMANDAS, Ana SACARA</i>	
Aspecte conceptuale privind sistemul de servicii sociale din Republica Moldova	43
<i>Grigore ARDELEAN, Andrian CRETU</i>	
Proprietatea revocabilă – modalitate juridică a exercițiului dreptului de proprietate	51
<i>Francisco TALMACI</i>	
Activitatea analitică ca atribuție a Centrului Național Anticorupție: concept și afirmare în calitate de instrument anticorupție	58
<i>Serghei ZAHARIA, Andrei BORȘEVSKI, Borîș SOSNA</i>	
Seminare privind mecanismele naționale și internaționale de prevenire a torturii	69
<i>Ghenadie VACULOVSKI</i>	
Referendumul republican ca exercițiu de legiferare. Aspecte tehnico-juridice	76
<i>Raisa GRECU, Vera MACOVEI</i>	
Despre necesitatea incriminării faptei de recrutare a mercenarilor la alin. (2) art. 141 - activitatea mercenarilor, din Codul penal al Republicii Moldova	81
<i>Svetlana SLUSARENCO</i>	
Studiu comparat privind reglementarea normativă a serviciilor publice desconcentrate	90
<i>Igor FONDOS</i>	
Problematicile supravegherii parlamentare ale organelor securității naționale	96
<i>Alexandru PRISAC, Angela CORJAN</i>	
Caracteristicile procedurilor speciale în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova	105
<i>Alexandru-Virgil VOICU, Bogdan-Iosif VOICU</i>	
Răspunderea profesională a antrenorilor	110
<i>Elena JENUNCHI</i>	
Studiu comparativ al legislației privind răspunderea penală pentru constrângerea de a face declarații	127
<i>Marcel BOȘCANEANU</i>	
Includerea în dreptul internațional a răspunderii juridico-penale pentru poluarea apei	137
<i>Vera MACOVEI</i>	
Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.141 al Codului Penal al Republicii Moldova	143
<i>Boris SOSNA</i>	
Societatea civilă din Republica Moldova: pe cale de dezvoltare	150
<i>Rodica CIOBANU</i>	
Fundamente teoretice și metodologice de analiză a guvernării bazate pe drepturile omului	158
<i>Andrian CRETU</i>	
Conceptul fundamentării dreptului procesual contravențional	165
<i>Alexandru GAMUREAC</i>	
Unele reflecții privind importanța sistematizării actelor normative interne, emise de către angajator la nivelul unității	172
<i>Raisa GRECU, Elena JENUNCHI</i>	
Obiectul juridic al infracțiunii de constrângere de a face declarații	179

SUMMARY

<i>Gheorghe AVORNIC, Cristina COPACEANU</i>	
The role of the state and leaders in the healthcare system in the conditions of the economic-financial crisis	8
<i>Alexandru-Virgil VOICU, Gheorghe AVORNIC</i>	
Some arguments regarding the need to change the paradigm of olympic education in accordance with the legal pedagogy of the field	16
<i>Andrian CRETU</i>	
Overview of environmental infringement	24
<i>Mihai POALELUNGI, Gabriela CRISTEA</i>	
National security strategy of the Republic of Moldova as an instrument to protect national security	32
<i>Nicolae ROMANDAS, Ana SACARA</i>	
Conceptual aspects regarding the system of social services from the Republic of Moldova	43
<i>Grigore ARDELEAN, Andrian CRETU</i>	
Revocable property - legal method of exercising the right of property	51
<i>Francisco TALMACI</i>	
Analytical activity as attribution of the Anti-corruption National Center: concept and statement as anti-corruption instrument	58
<i>Serghei ZAHARIA, Andrei BORSEVSKI, Borîș SOSNA</i>	
Seminars on national and international mechanisms for the prevention of torture	69
<i>Ghenadie VACULOVSKI</i>	
The republican referendum as a legislative exercise. Technical and legal aspects	76
<i>Raisa GRECU, Vera MACOVEI</i>	
The need to incriminate the recruitment act of the mercenaries in paragraph (2) art. 141 - mercenaries' activity, of the criminal Code of the Republic of Moldova	81
<i>Svetlana SLUSARENCO</i>	
Comparative study on the normative regulation of de-concentrated public services	90
<i>Igor FONDOS</i>	
Parliamentary supervision issues of national security bodies	96
<i>Alexandru PRISAC, Angela CORJAN</i>	
Characteristics of special procedures in the Code of civil procedure of the Republic of Moldova	105
<i>Alexandru-Virgil VOICU, Bogdan-Iosif VOICU</i>	
Professional responsibility of coaches	110
<i>Elena JENUNCHI</i>	
Comparative study of legislation on criminal liability for forcing to make statements	127
<i>Marcel BOȘCANEANU</i>	
Including legal-criminal liability for water pollution in international law	137
<i>Vera MACOVEI</i>	
Subjective side of the offense provided for in paragraph (1) art.141 in the Penal Code of the Republic of Moldova	143
<i>Boris SOSNA</i>	
Civil society of the Republic of Moldova: on the way of development	150
<i>Rodica CIOBANU</i>	
Theoretical and methodological foundations of the analysis of governance focused on human rights	158
<i>Andrian CRETU</i>	
The concept of the foundation of the contravenational procedural law	165
<i>Alexandru GAMUREAC</i>	
Some reflections on the importance of the systematization of the internal regulatory acts issued by the employer at unit level	172
<i>Raisa GRECU, Elena JENUNCHI</i>	
The object of the offence of coercion to make statements	179

TABLE DE MATIÈRES

<i>Gheorghe AVORNIC, Cristina COPACEANU</i> Le rôle de l'état et des dirigeants du système de protection de la santé dans la crise économique-financière <i>Alexandru-Virgil VOICU, Gheorghe AVORNIC</i> Quelques arguments sur la nécessité de changer le paradigme de l'éducation olympique conformément à la pédagogie juridique du domaine <i>Andrian CRETU</i> Point de vue général sur les crimes contre l'environnement <i>Mihai POALELUNGI, Gabriela CRISTEA</i> La stratégie de sécurité nationale de la République de Moldova en tant qu'instrument de protection de la sécurité nationale <i>Nicolae ROMANDAS, Ana SACARA</i> Aspects conceptuels du système de services sociaux en République de Moldova <i>Grigore ARDELEAN, Andrian CRETU</i> Propriété révocable - mode légal d'exercice du droit de propriété <i>Francisco TALMACI</i> Activité analytique en tant que tâche du Centre National Anticorruption: concept et affirmation comme instrument anticorruption <i>Serghei ZAHARIA, Andrei BORSEVSKI, Boris SOSNA</i> Séminaires sur les mécanismes nationaux et internationaux de prévention de la torture <i>Ghenadie VACULOVSKI</i> Le référendum républicain comme exercice législatif. Aspects techniques et juridiques <i>Raisa GRECU, Vera MACOVEI</i> Sur la nécessité de criminaliser l'acte de recrutement de mercenaires, au par. (2) art. 141 - l'activité des mercenaires, du Code pénal de la République de Moldova <i>Svetlana SLUSARENKO</i> Étude comparative sur la réglementation normative des services publics décentralisés <i>Igor FONDOS</i> Problèmes de surveillance parlementaire des organes de sécurité nationale <i>Alexandru PRISAC, Angela CORJAN</i> Caractéristiques des procédures spéciales dans le Code de procédure civile de la République de Moldova <i>Alexandru-Virgil VOICU, Bogdan-Iosif VOICU</i> Responsabilité professionnelle des entraîneurs <i>Elena JENUNCHI</i> Étude comparative de la loi sur la responsabilité pénale pour la contrainte de faire des déclarations <i>Marcel BOSCANIANU</i> Inclusion de la responsabilité juridique-criminelle pour la pollution de l'eau dans le droit international <i>Vera MACOVEI</i> Le côté subjectif de l'infraction visée au paragraphe.(1) art.141 du Code pénal de la République de Moldova <i>Boris SOSNA</i> La société civile en République de Moldova: en voie de développement <i>Rodica CIOBANU</i> Fondements théoriques et méthodologiques de l'analyse de la gouvernance fondée sur les droits de l'homme <i>Andrian CRETU</i> Le concept de fondation du droit procédural contraventionnel <i>Alexandru GAMUREAC</i> Quelques réflexions sur l'importance de la systématisation des actes normatifs internes, émises par l'employeur au niveau de l'unité <i>Raisa GRECU, Elena JENUNCHI</i> L'objet de l'infraction de coercition pour faire des déclarations	8 16 24 32 43 51 58 69 76 81 90 96 105 110 127 137 143 150 158 165 172 179
--	---

ОГЛАВЛЕНИЕ

<i>Георге АВОРНИК, Кристина КОПЭЧАНУ</i> Роль государства и руководителей системы здравоохранения в условиях финансово-экономического кризиса <i>Александру-Вирджил ВОЙКУ, Георге АВОРНИК</i> Некоторые аргументы относительно необходимости изменения парадигмы олимпийского образования в соответствии с правовой педагогикой данной области <i>Андриан КРЕЦУ</i> Общий анализ правонарушений в сфере окружающей среды <i>Михай ПОАЛЕЛУНДЖЬ, Габриела КРИСТЯ</i> Стратегия национальной безопасности Республики Молдова как инструмент защиты национальной безопасности <i>Николае РОМАНДАШ, Ана САКАРА</i> Концептуальные аспекты системы социальных услуг в Республике Молдова <i>Григоре АРДЕЛЯН, Андриан КРЕЦУ</i> Отзываемая собственность - правовой метод осуществления права собственности <i>Франциско ТАЛМАЧЬ</i> Аналитическая деятельность как задача Национального Центра по борьбе с коррупцией: концепция и утверждение в качестве антикоррупционного инструмента <i>Сергей ЗАХАРИЯ, Андрей БОРЩЕВСКИЙ, Борис СОСНА</i> Семинары относительно национальных и международных механизмов по предотвращению пыток <i>Генадие ВАКУЛОВСКИ</i> Республиканский референдум как законодательная инициатива. Технические и юридические аспекты <i>Раиса ГРЕКУ, Вера МАКОВЕЙ</i> О необходимости включения деятельности по вербовке наемников в пункт (2) статьи 141 - деятельность наемников, Уголовного Кодекса Республики Молдова <i>Светлана СЛУСАРЕНКО</i> Сравнительное исследование нормативного регулирования деконцентрированных общественных услуг <i>Игор ФОНДОС</i> Проблемы парламентского надзора за органами национальной безопасности <i>Александру ПРИСАК, Анжела КОРЖАН</i> Характеристика специальных процедур в гражданском процессуальном кодексе Республики Молдова <i>Александру-Вирджил ВОЙКУ, Богдан-Иосиф ВОЙКУ</i> Профессиональная ответственность тренеров <i>Елена ЖЕНУНКЬ</i> Сравнительное исследование законодательства об уголовной ответственности за принуждение к даче показаний <i>Марсел БОШКАНЯНУ</i> Включение в международное право юридической и уголовной ответственности за загрязнение воды <i>Вера МАКОВЕЙ</i> Субъективная сторона правонарушения, предусмотренного в пункте (1) статьи 141 Уголовного Кодекса Республики Молдова <i>Борис СОСНА</i> Гражданское общество в Республике Молдова: на пути развития <i>Родика ЧОБАНУ</i> Теоретико-методологические основы анализа управления, основанного на правах человека <i>Андриан КРЕЦУ</i> Концепция обоснования процессуального права о правонарушении <i>Александ ГАМУРЯК</i> Некоторые размышления о значимости систематизации внутренних нормативных актов, издаваемых работодателем на уровне предприятия <i>Раиса ГРЕКУ, Елена ЖЕНУНКЬ</i> Правовой объект преступления о принуждении к даче показаний	8 16 24 32 43 51 58 69 76 81 90 96 105 110 127 137 143 150 158 165 172 179
--	---

CZU 342.5:614.2
DOI 10.5281/zenodo.4282157

ROLUL STATULUI ȘI A CONDUCĂTORILOR DIN SISTEMUL OCROTIRII SĂNĂTĂȚII ÎN CONDIȚIILE CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE

Gheorghe AVORNIC

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
”Constantin Stere”, Republica Moldova
e-mail: avornic@yahoo.fr
<https://orcid.org/0000-0002-2673-4331>

Cristina COPĂCEANU

Doctor în științe economice, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene ”Constantin Stere”, Chișinău,
Republica Moldova
e-mail: copaceanu_c@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-3944-5982>

Prin prezentul articol autorii abordează una dintre cele mai actuale și sensibile probleme legate de gestionarea sistemului ocrotirii sănătății în situații de criză: economico-financiară, socială, pandemică inclusiv politică. Toate acestea nu pot fi depășite fără intervenția masivă a statului, a organelor competente și persoanelor cu funcții de răspundere în limitele competenței lor la toate niveluri. În rezultatul studiului efectuat, autorii au concluzionat, că este necesar de elaborat și reglementat din punct de vedere juridic clar, limitele competenței acestora la toate nivelurile, modalitățile de interacțiune și colaborare între acestea. La fel, sunt scoase în evidență multiplele reforme în toate domeniile vieții sociale, care adesea se repetă, stagnează, necesită resurse impunătoare materiale, financiare, tehnice și umane atât la nivel național cât și local, fără să se țină cont de o strategie de implementare a acestora, care în rezultat duc la creșterea ratei șomajului, a corupției, a creșterii dependenței de alcool, droguri, cazurilor de suicid, violenței în familie și chiar la nivelul întregii societăți.

Cuvinte-cheie: stat, drept, sistem politic, sistemul ocrotirii sănătății, criză economico-financiară, pandemie, gestionarea crizei, intervenția statului, reforme sociale.

THE ROLE OF THE STATE AND LEADERS IN THE HEALTHCARE SYSTEM IN THE CONDITIONS OF THE ECONOMIC-FINANCIAL CRISIS

The authors of this article address one of the most current and sensitive issues related to the management of the health care system in crisis situations: economic-financial, social, pandemic, including political. All this cannot be overcome without the massive intervention of the state, the competent bodies and the persons with positions of responsibility within the limits of their competence at all levels. As a result of the study, the authors concluded that it is necessary to develop and regulate from a clear legal point of view, the limits of their competence at all levels, the ways of interaction and collaboration between them. Likewise, the multiple reforms in all areas of social life are highlighted, which are often repeated, stagnant, and require impressive material, financial, technical and human resources both at national and local level, without taking into account an implementation strategy that leads to an increase in the unemployment rate, corruption, increasing dependence on alcohol, drugs, suicides, violence in families and even in the society as a whole.

Keywords: state, law, political system, health care system, economic and financial crisis, pandemic, crisis management, state intervention, social reforms.

LE RÔLE DE L'ÉTAT ET DES DIRIGEANTS DU SYSTÈME DE PROTECTION DE LA SANTÉ DANS LA CRISE ÉCONOMIQUE-FINANCIÈRE

Par cet article, les auteurs abordent l'une des questions les plus actuelles et les plus sensibles liées à la gestion du système de protection de la santé en situation de crise: économique-financière, sociale, pandémique y compris politique. Tout cela ne peut être surmonté sans l'intervention massive de l'état, des organes compétents et des personnes occupant des postes de responsabilité dans les limites de leurs compétences à tous les niveaux. Dans la suite

de l'étude, les auteurs ont conclu qu'il est nécessaire d'élaborer et de réglementer d'un point de vue juridique, les limites de leur compétence à tous les niveaux, les moyens d'interaction et de collaboration entre eux.

De même, les multiples réformes dans tous les domaines de la vie sociale sont mises en évidence, qui souvent se répètent, stagnent, nécessitent d'imposer des ressources matérielles, financières, techniques et humaines tant au niveau national que local, sans tenir compte d'une stratégie pour leur mise en œuvre, ce qui entraîne une augmentation du chômage, de la corruption, une dépendance accrue à l'alcool, aux drogues, aux cas de suicide, à la violence familiale et même au niveau de la société dans son ensemble.

Mots-clés: état, droit, système politique, système de protection de la santé, crise économique-financière, pandémie, gestion de crise, intervention de l'état, réformes sociales.

РОЛЬ ГОСУДАРСТВА И РУКОВОДИТЕЛЕЙ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

В данной статье авторы обращаются к одной из самых актуальных и чувствительных проблем, связанных с управлением системой здравоохранения в кризисных ситуациях: финансово-экономических, социальных, пандемических, в том числе политических. Все это невозможно преодолеть без серьезного вмешательства государства, компетентных органов и лиц, занимающих ответственные должности в пределах своей компетенции на всех уровнях. По итогам исследования, авторы пришли к выводу о необходимости разработки и урегулирования с четкой юридической точки зрения пределов своей компетенции на всех уровнях, методов взаимодействия и сотрудничества между ними. Также выделены многочисленные реформы во всех сферах общественной жизни, которые часто повторяются, носят застойный характер, требуют внушительных материальных, финансовых, технических и людских ресурсов как на национальном, так и на местном уровне, без учета стратегии реализации этих реформ, что, в свою очередь, ведет к росту уровня безработицы, коррупции, усилению зависимости от алкоголя, наркотиков, увеличению суицидальных случаев, домашнему насилию в частности и насилию в обществе в целом.

Ключевые слова: государство, закон, политическая система, система здравоохранения, экономический и финансовый кризис, пандемия, антикризисное управление, государственное вмешательство, социальные реформы.

Introducere. Statul în condiții de criză joacă rolul cel mai important, deoarece anume el este cel care poate lua decizii strategice atât pentru sistemul de sănătate cit și la nivelul întregii societăți, poate interveni cu pârgăile și instrumentele disponibile și legale în vederea aplanării crizei. În definiția dată de coautorul acestui articol științific, profesorul Gheorghe Avornic a conceputului statului se menționează, că [1]:

- statul a devenit unica organizație politică autoritară și investită cu puterea publică. Puterea de stat [4, p.75] este principala și unica autoritate care unește și organizează constrângerea de stat, iar acțiunea ei se răsfrânge asupra tuturor persoanelor care locuiesc pe teritoriul statului. Statul este cea mai masivă organizație politică a cetățenilor, unind membrii societății care intră în raporturi politico-juridice specifice cu el. În prezent există posibilități reale de participare a masei cetățenilor la viața social-politică a statului;

- statul este unica organizație social-politică care unește într-un tot întreg funcțiile legislativă, executivă și judecătorească pe întreg teritoriul țării. Diferențierea sistemului de pârgăii juridice de influențare îi permite statului să utilizeze cele

mai diverse metode de convingere sau constrângere asupra indivizilor;

- statul dispune de cea mai importantă bază economică a întregii sale activități politice. În proprietatea statului pot să se afle toate resursele naturale, ramuri întregi ale economiei naționale, instituții financiar-bancare etc. Statul are dreptul asupra colectării impozitelor și altor resurse financiare și la repartizarea lor;

- statul dispune de suveranitate. El este reprezentantul întregului popor atât în interiorul țării cât și peste hotarele ei. Celelalte elemente ale sistemului politic nu dispun de suveranitate; statul deține unica autoritate suverană, independentă de orice altă putere. Acest lucru rezultă chiar din al.2 al art.2 al Constituției Republicii Moldova, care stabilește: „Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în numele propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului”;

- activitatea tuturor celorlalte elemente ale sistemului politic se află în protecția juridică garantată de către stat. Apărarea drepturilor și intereselor

lor legale stă în seama unor organizații și instituții speciale ale statului, printre care: instanțele judecătorești, organele procuraturii și alte organe de stat. În același timp, statul urmărește respectarea de către toate organizațiile social-politice a cerințelor stabilite de către legislația în vigoare;

- statul este acel mecanism care stabilește și exercită politica națională în toate domeniile vieții sociale.

De asemenea, un alt concept important pentru desfășurarea eficientă a studiului este ocrotirea sănătății, care reprezintă:

- *sistemul de instituții, reglementări și politici ale statului care au drept scop asigurarea stării de sănătate a populației, în general, și a individului, în particular* [6, 7];

- *un complex de măsuri stabilite de stat pentru prevenirea bolilor, întărirea și refacerea sănătății, prelungirea vieții și a capacității de muncă a oamenilor* [5].

Organizația Mondială a Sănătății relevă că: un sistem de sănătate constă din toate organizațiile, persoanele și acțiunile cărora au ca scop principal promovarea, restabilirea sau menținerea stării de sănătate [11]. Acesta include eforturile care influențează factorii determinanți ai sănătății, precum și alte activități directe de îmbunătățire a sănătății. Prin urmare, sistemul ocrotirii sănătății este mai mult decât o piramidă de facilități aflate în proprietatea statului, care oferă servicii de sănătate personale. Acesta include, de exemplu: îngrijirea mamă-copil la domiciliu; furnizorii privați; programe de schimbare a comportamentului; campanii vector de control, organizații de asigurări medicale; de asemenea, legislația privind sănătatea și securitatea la locul de muncă [13].

Profesorul Julio Frenk, a dezvoltat conceptul sistemului de sănătate, precizând dimensiunile suplimentare care trebuie luate în considerare, astfel [8]:

• sistemele de sănătate nu ar trebui să fie ex-primare în termeni numai de componentele lor, dar, de asemenea, și de interdependențele lor;

• sistemele de sănătate ar trebui să includă nu numai partea instituțională sau de furnizare a sistemului de sănătate, dar și a populației;

• sistemele de sănătate trebuie să fie văzute în ceea ce privește obiectivele lor, care includ nu doar îmbunătățirea stării de sănătate, dar, de asemenea, de capital, de răspuns la așteptările legitime, respectarea demnității și o finanțare adecvată;

• sistemele de sănătate trebuie să fie definite în dependență de funcțiile lor, inclusiv furnizarea directă de servicii, indiferent dacă acestea sunt medicale sau de sănătate publică de servicii, dar, și de alte funcții, cum ar fi: administrarea, finanțarea și generarea resurselor, inclusiv ceea ce este, probabil, cel mai complex din toate provocările – forța de muncă.

De aceea, în acest articol se pune accent pe rolul statului și a conducătorilor din sistemul de sănătate în condiții de criză economico-financiară.

Surse de date și metode utilizate. Pentru efectuarea prezentului studiu autorii au analizat prevederile actelor normative naționale. De asemenea, s-a trecut în revistă abordările și opiniile savanților autohtoni și străini, precum și sugestiile practicienilor din domeniu. Autorii au apelat la metodele clasice de cercetare și anume analiza, sinteza, inducția, deducția, istoricul, logicul, la fel s-a acordat prioritate metodei descriptive, aplicându-se elemente de comparație.

Analiza și interpretarea rezultatelor

Criza economică și financiară a readus în atenția economiștilor și a guvernelor problema rolului statului în economie, recunoscându-se adesea necesitatea unui stat cu un rol mai important și o putere comparabilă cu cea a mecanismelor pieței. Dereglementarea a generat criza financiară și o dată cu aceasta o serie de alte probleme au apărut: deficitul bugetar (în special al bugetelor sociale) al statelor, falimentul întreprinderilor, pierderea proprietăților de către menaje în urma ipotecilor insuportabile, falimentul fondurilor speculative deficitare etc. Șomajul a atins recordul ultimilor 10 ani în multe state: Letonia (22,8%), Spania (19,5%), SUA 10% în decembrie 2009. Salariile au scăzut în majoritatea statelor, diminuându-se cu 23,2 % în Letonia, de exemplu. Deficitul bugetar al multor state a ajuns la cote de neimaginat cu puțin timp în urmă (Grecia – 12,7 % din PIB (*Produsul Intern Brut*), Marea Britanie la 12,8 % din PIB), la fel ca și datoria publică (Belgia, Italia și Grecia – peste 100% din PIB). Astfel, în ceea ce privește Uniunea Europeană, criteriile de la Maastricht referitoare la deficitul bugetar (max. 3%) și datoria publică (max. 60%) nu mai sunt respectate, iar sancțiunile nu se aplică. În plan bugetar, nevoia de reechilibrare a bugetelor de stat privează guvernele de pârghiile obținute și le obligă la diminuarea cheltuielilor bugetare și creșterea fiscalității. Peste toate acestea se supra-

pune sporirea gradului de îmbătrânire a populației și concurența economiilor emergente. În acest context, rolul statului pe scena economico-socială sporește. Statul intervine în economie, uneori salvând de la faliment bănci sau firme pentru protecția cetățenilor, alteori pentru a pompa lichidități pe piață pentru susținerea activității economice și crearea de locuri de muncă. Keynesismul câștigă teren din nou [10].

În viziunea profesorului Silviu Cerna, existența statului de drept este o condiție necesară, dar nu suficientă, pentru funcționarea satisfăcătoare a unei economii libere. Profesorul menționează, că după cum arată reprezentantul școlii austriece F. Hayek în lucrarea Constituția libertății: *"O economie de piață funcțională presupune anumite activități din partea statului; există altele, care pot ajuta la funcționarea economiei; în fine, pot fi tolerate multe acțiuni ale statului, cu condiția să fie compatibile cu funcționarea pieței. Există, însă, acțiuni contrare principiului pe care se întemeiază o societate liberă și care trebuie excluse din principiu, pentru ca aceasta să funcționeze"* [3].

Astfel, o economie de piață funcțională are nevoie de organe administrative și judiciare capabile să stabilească și să impună "regulile jocului". De asemenea, este necesar ca administrația de stat să realizeze anumite obiective sociale, să mobilizeze resursele necesare pentru finanțarea activității sectorului public, să cheltuiască fondurile respective în concordanță cu interesul public, să impună respectarea contractelor, să protejeze proprietatea și să producă bunuri publice. Toate aceste forme de acțiune statală constituie modalități de a oferi un cadru favorabil pentru deciziile individuale; mai precis, ele furnizează mijloace pe care indivizii le pot folosi pentru propriile scopuri. Economia de piață are nevoie, de asemenea, de legi clare și simple, care nu lasă loc unor interpretări diferite sau abuzive. Pentru a se achita de sarcinile lor, guvernele din țările cu economie de piață au nevoie de instituții publice eficiente, conduse de persoane competente și ghidate de stimulente adecvate. Obiectivele conducătorilor nu trebuie să se îndepărteze de cele ale instituțiilor, care, la rândul lor, trebuie să fie conforme cu interesul general. Un asemenea sistem face dificilă realizarea obiectivelor sociale, iar statul poate juca rolul unui prădător, de exemplu, prin faptul că agenții săi primesc mită pentru acordarea unor licențe și autorizații. Intervenția statului în eco-

nomie, indiferent de forma sa – "pragmatică,, sau "reglementativă,, - interferează cu drepturile de proprietate, distorsionând comportamentele indivizilor. Aceste distorsiuni se manifestă prin erori investiționale, creșteri artificiale ale creditului și masei monetare, crize bancare și, în cele din urmă, recesiuni economice și șomaj [3].

În teoria economică, rolul statului a fost abordat de toate școlile și curentele principale de gândire economică, începând cu filosofii antici (Platon, Aristotel) și continuând cu școala clasică franceză (François Quesnay) și engleză (Adam Smith, David Ricardo, John Stuart Mill), cea neoclasică (Leon Walras, Karl Menger, Alfred Marshall), dirijismul economic (John Maynard Keynes), monetarismul (Milton Friedman), neo-liberalismul (Friedrich Hayek, Karl Popper, Mihail Manoilescu) și altele [9].

Cercetătoarea autohtonă Liubovi Prodan-Șestacova, consideră că respectivele abordări se polarizează în două concepții opuse: liberalismul (individualismul) și intervenționismul statal. Intervenția statului în economie, prin anumite funcții specifice pieței, are deja o vârstă seculară: aici înscrinem reglementarea mecanismului de piață, reguli financiare menite să corecteze imperfecțiunile raportului dintre cerere și ofertă la diferite niveluri ale societății, precum și politicile de acumulare și alocare a resurselor disponibile la un moment dat și care au, în ultimii ani, o formă coerentă de modelare macroeconomică și socială [9].

Cele consemnate, au provocat intensificarea rolului statului în economie în general și în sistemul de sănătate în particular, fapt ce a motivat și abordarea minuțioasă a rolului statului, precum și a conducătorilor în condițiile crizei economico-financiare din sistemul ocrotirii sănătății.

În contextul situației pandemice din anul 2020, rolul statului și a conducătorilor s-a accentuat vădit, deoarece în asemenea situații este imperios necesar ca actorii de bază să decidă rapid și corect asupra măsurilor ce trebuie întreprinse în vederea depășirii situației.

Desigur că nici o decizie atât la nivelul statului cât și la nivelul instituțional nu poate fi luată fără a avea la bază analiza economico-financiară a instituțiilor. Actualmente, însă este regretabil faptul că toate investițiile în domeniul analizat, se fac fără a avea o bază analitică justificativă din punct de vedere financiar. De asemenea, sănătatea nu reprezintă o prioritate pentru statul Republicii

Moldova, de aceea ani la rând s-a ignorat, acest sistem, ceea ce a dus la distrugerea sistemului, a instituțiilor medicale și la plecarea masivă a personalului medical.

Prin urmare, ne propunem drept scop să deter-

minăm și analizăm care este rolul statului în organizarea eficientă a sistemului de sănătate, precum și importanța implementării unor sisteme eficiente de management al spitalelor, în condițiile de criză economico-financiară.

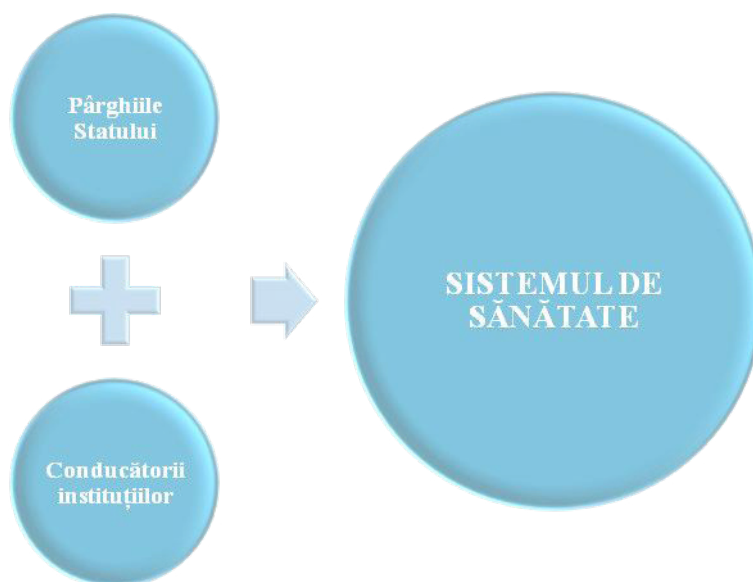

Figura 1. Poziția statului și a conducătorilor în sistemul de sănătate în situații de criză

Sursa: elaborat de autori

Toate investițiile care au fost făcute până în prezent în sistemul de sănătate nu au fost eficiente, acestea au fost alocate haotic, fără careva criterii, analize, studii, ș.a.

Situația descrisă s-a creat deoarece:

- angajații subdiviziunilor economico-financiare nu sunt școliți suficient în acest domeniu și nici conducătorii instituțiilor medicale;
- pârghiile folosite de stat nu sunt suficiente pentru obținerea informațiilor actuale și sistematice;
- raportarea situației economice a instituției are loc în lipsa unui set de indicatori economico-financiar, aprobați și aplicați în practică;
- reforme peste reforme;
- motivarea insuficientă a angajaților din sistemul medical, etc.

După Ioan Bratu, rolul statului izvorăște nu numai din capacitățile sale de constrângere și de influențare, ci și din bunurile pe care le produce, din serviciile pe care le prestează, locurile de muncă pe care le controlează, masele financiare pe care le girează etc. [2, p.5].

Trebuie să luăm în considerare faptul că o economie modernă nu se poate constitui fără intervenția statului, nu reușește să ajungă și să se mențină la un nivel performant și să realizeze un progres general continuu. Pot interveni operațiuni de angajare riscante și păgubitoare, pot exista crize și recesiuni dureroase și de lungă durată. Măsurile adecvate care trebuie luate pentru a le controla sunt foarte controversate, dar nu există nici o îndoială că statul este cel care are competența și responsabilitatea să le ia. Statul capătă misiunea de a corecta lipsurile dovedite ale pieței și practicii, printr-o ordine economică modelată conștient. Această politică a ordinii economice ar trebui să creeze, pe de o parte, cadrul sistemului și structura economică pentru concurența totală și acolo unde acest lucru nu a fost posibil sau unde, din motive de rațiune economică sau socială, nu este indicat. Statul în general și guvernul în special se află în întreaga lume în centrul atenției politicienilor, oamenilor de afaceri, economiștilor, juriștilor etc. [2, p.8].

Tabelul 1. Efectul intervenției statului în economia țării

Motivele pentru care statul intervine în economie sunt:	Printre criticile aduse intervenției statului se menționează:
✓ Promovarea bunurilor publice. ✓ Intervenția în domeniul externalităților, încurajând activități care au efecte externe (de exemplu, vaccinarea împotriva anumitor boli) sau descurajând pe cele care au costuri externe (exemplu, poluarea aerului). ✓ Încurajarea consumului bunurilor de merit, descurajarea și interzicerea produselor nocive. ✓ Ajutorarea celor săraci. ✓ Asigurarea unui nivel ridicat de utilizare a forței de muncă.	✓ Statul este un gestionar cu rezerve. Conform unor păreri, întreprinderile publice sunt mai puțin bine conduse. ✓ Reglementarea se opune libertății de piață. Pe această bază s-au produs dereglementări importante, mai ales după 1970, în Franța, Marea Britanie și SUA. ✓ Impozitele și cheltuielile publice sunt prea ridicate. ✓ Sunt prea mulți funcționari publici sau aceștia nu sunt repartizați corespunzător pe domenii. ✓ Deficitele bugetare sărăcesc țara și colectivitățile locale.
<i>În literatura occidentală se vorbește despre o adevărată criză a statului providență, deoarece creșterea cheltuielilor sociale frânează dinamismul economic. În acest sens, se identifică o triplă criză:</i>	
• Criza financiară, deoarece criza economică reduce încasările și sporește cheltuielile pentru protecție socială. • Criza de eficacitate, datorită menținerii unor inegalități sociale. • Criza de legitimitate, datorită incriminării unor principii de redistribuire și solidaritate.	

Sursa: compilat de autori în baza [2, p.9]

O dată cu trecerea timpului, intervenția statului în economie, a demonstrat că rolul lui depinde totuși de factorul timp și spațiu. Astfel, gradul de intervenție a statului variază de la țară la țară, în dependență de nivelul de dezvoltare socio-economică, sistemul politic, precum și teoriile economice care au dat naștere pe parcursul evoluției. Deci, factorii menționați acționează direct sau indirect asupra pârgurilor utilizate de stat. Cercetarea noastră însă a reușit să demonstreze că actualmente sistemele statului trec printr-o regândire, reevaluare și reformă, de revizuire a funcțiilor și a responsabilităților sale, în întreaga lume.

În opinia noastră, statul trebuie să intervină doar în situația când sistemul nu poate asigura anumite necesități (utilaj medical, medicamente, personal, ș.a), iar intervenția lui este indispensabilă. Un rol aparte îl joacă statul, în cazul nostru în situații de pandemie, prin crearea unor noi structuri cum ar fi: Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică la nivelul întregului stat și la nivel de raioane, orașe și municipii – Comisiile pentru Situații Excepționale teritoriale.

După Bratu Ioan, statul partener din economia de piață trebuie să fie modern și eficient. Un stat eficient este vital pentru furnizarea bunurilor și

serviciilor, a regulilor și instituțiilor, care permit dezvoltarea piețelor și creșterea standardului de viață al populației. Pentru a fi eficient statul trebuie să lupte înainte de toate împotriva tendințelor de hipertrofie. Un principiu care trebuie urmat este că, dacă întreprinderile sunt mai apte să exercite o anumită activitate, statul trebuie să se abțină de a o face. Iar, aplicând principiul „stat mai puțin, dar mai bun”, statul trebuie să-și dezvolte capacitățile de a se ocupa eficient de problemele care îi revin. Delimitarea acestora nu poate fi făcută o dată pentru totdeauna, ea fiind determinată de evoluția activităților economico-sociale și interdependențelor care le generează. În raționalizarea și modernizarea gestiunii sale, statul trebuie să pornească de la definirea clară a obiectivelor care se urmăresc și a mijloacelor de utilizat. Eficiența intervenției sale depinde de capacitatea sa de a convinge, de necesitatea și legitimitatea acțiunilor sale [2, p.30].

În realitate, însă în medicină putem afirma cu vehemență, că o parte din criză este macro-, guvernamentală unde regăsim elementele economice, și altă parte ține concret de conducătorii sistemului de sănătate (ministru, director CNAM, directorii spitalelor, șefii subdiviziunilor instituționale). Fără îndoială, în acest moment nu putem să abordăm

criza doar în sistemul de sănătate, deoarece este vorba de o criză extinsă, pentru că are o arie economică mult mai vastă și cuprinde practic toate domeniile vieții sociale.

Cu toate acestea, la etapa contemporană statul și organele supreme ale acestuia, trebuie să se axeze pe soluționarea celor mai stringente probleme din domeniul sănătății și anume: lichidarea la maximum a barierelor birocratice, responsabilitatea tuturor conducătorilor de toate nivelele în limitele competenței lor, fortificarea mecanismelor de co-

municare, atât în domeniul ocrotirii sănătății cât și cu celelalte organe și instituții ale statului. În situațiile de criză, ca nici odată sunt necesare reglementări naționale, locale și instituționale, care în prezent fie că lipsesc, fie că sunt contradictorii, precum și alte lacune care tot mai des sunt scoase în evidență de opinia publică. În cele din urmă toate neajunsurile menționate vor genera acutizarea crizei, irosirea banilor publici, perturbarea proceselor și a sistemelor, apariția unor noi probleme și dificultăți în plan social.

Tabelul 2. Actorii implicați în procesul de gestionare a crizei

Nr.	Actorii implicați în procesul de gestionare a crizei
1.	Parlamentul declară starea de urgență pe teritoriul Republicii Moldova
2.	Guvernul Republicii Moldova
3.	Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova
4.	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
5.	Agenția Națională pentru Sănătate Publică
6.	Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică
7.	Instituțiile medico-sanitare

Sursa: compilat de autori

Deci, rolul statului în condițiile de criză economică, financiară, medicală ș.a., suscită încă multe opinii și controverse. În general, considerăm că statul trebuie să se implice acolo unde sistemul de sănătate nu poate răspunde anumitor cerințe și unde intervenția sa este indispensabilă și eficientă, iar conducătorii instituțiilor medicale se implică continuu și oportun în gestionarea crizelor.

Nu mai puțin important este și contribuția con-

ducătorilor/managerilor/directorilor responsabili de gestionarea instituțiilor din sistemul de sănătate în special în condiții de criză. Dacă e să exemplificăm rolul conducătorilor din sistemul de sănătate atunci pandemia COVID-19 este cel mai bun și actual exemplu. Așadar, pentru început vom scoate în evidență care sunt conducătorii de bază și ce instituții ale sistemului de ocrotire a sănătății gestionează.

Tabelul 3. Instituțiile de bază ale sistemului de sănătate și funcția conducătorilor

Denumirea instituției	Funcția conducătorului
Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale	Ministrul
Compania Națională de Asigurări în Medicină	Director general
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”	Rector
Agenția Națională pentru Sănătate Publică	Director
Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale	Director general
Instituțiile medico-sanitare publice	Director

Sursa: elaborat de autori

Fiecare conducător în parte, deține un rol semnificativ în gestionarea instituției. Însă în perioadele

de criză este importantă și legătura dintre instituții dar și comunicarea și colaborarea eficientă a con-

ducătorilor. Este bine cunoscut că în vremuri disperate, conducătorii sunt impuși să întreprindă măsuri disperate. De aceea, pentru a depăși situațiile de criză, este necesar ca conducătorii să dețină mai întâi de toate abilități manageriale, cunoștințe profunde în domeniu, echipă puternică, resurse, acces la informație, ș.a.

Concluzii

Actualmente sistemul de sănătate din Republica Moldova se află într-o criză profundă. Problemele majore ale sistemului ocrotirii sănătății din Moldova se referă în special la nivelul legislativ, financiar, managerial, a resurselor umane, dar și evoluția progresivă a pandemiei COVID-19.

În opinia autorilor principalele direcții strategice în domeniul sistemului de sănătate care trebuie realizate de către stat de comun cu conducătorii în vederea obținerii performanțelor sistemului dar și racordarea la cele mai dezvoltate sisteme de sănătate sunt: fortificarea posibilităților și capacităților de reacție a sistemului de sănătate în cazul declanșării pandemiilor sau situațiilor de urgență, resuscitarea sistemului în vederea centrării pacientului, prioritizarea sistemului de sănătate de către stat la capitolul finanțare, perfecționarea sistemului de achiziții din domeniul sănătății, armonizarea cadrului legislativ în domeniu, întreprinderea măsurilor în vederea îmbunătățirii situației demografice.

Bibliografie

1. AVORNIC, Gh., GRECU, R., HUMĂ, I. și alții. *Tratat de teoria generală a statului și dreptului*, în 2 volume, Iași: Vasiliana98, 2018 și 2019.
2. BRATU, I., ION, M. Rolul statului în orientarea

și controlul activității economico-sociale- principalele tendințe pe plan mondial. Centrul de Informare și Documentare Economică București, 2004.

3. CERNĂ, S. *Criza, statul și piața*. În: *Oeconomia*, 1, 2011. Disponibil online: https://www.researchgate.net/publication/236904894_CRIZA_STATUL_SI_PIATA.

4. COSTICĂ, V. *Teoria generală a dreptului*. București, Universul Juridic, 2006, p.75.

5. Dicționarul dexonline: <http://dexonline.ro/definitie/ocrotire/24924>.

6. EȚCO, C., GLOBA, N. Managementul din instituțiile medicale și căile de eficientizare a lui. În revista: *Sănătate publică, economie și management în medicină*, Chișinău, 2005, nr.1, p.4-9.

7. Glosar de termeni folosiți în evaluarea tehnologiilor în îngrijirile de sănătate. <http://www.cmb.ro/hta/glosar.html>.

8. JULIO, F. Sistemul Global Health: consolidarea sistemelor naționale de sănătate ca următorul pas pentru progresul global, *PLoS Medicine*, ianuarie 2010, Vol. 7, nr 1, 3pp, disponibil la <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2797599>

9. PRODAN-ȘESTACOVA, L. *Perfecționarea metodelor de evaluare a impactului de reglementare a activității antreprenoriale*. Teza de doctor. Chișinău, 2017.

10. PROFIROIU A., HOGYE, M., MOLDOVAN, A.B. *Economie și Finanțe Publice. Management Financiar*. Disponibil: http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/03/Economie_si_finante_publice_Management-financiar.pdf.

11. Raportul Organizației Mondiale a Sănătății, anul 2000.

12. Sistemul de îngrijire a sănătății. <http://www.liverpool-ha.org.uk/health-care-system.html>.

13. Strengthening health systems to improve health outcomes: WHO's framework for action. WHO, 2007.

CZU 349:796.032
DOI 10.5281/zenodo.4282175

UNELE ARGUMENTE PRIVIND NECESITATEA SCHIMBĂRII PARADIGMEI EDUCAȚIEI OLIMPICE ÎN ACORD CU PEDAGOGIA JURIDICĂ A DOMENIULUI

Alexandru-Virgil VOICU

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
”Constantin Stere”, Profesor asociat la Centrul de cercetări interdisciplinare a FEFS (Facultatea
de Educație fizică și Sport) – Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Colaborator al Academiei
Naționale de Educație fizică și Sport, București, România
e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9857-3592>

Gheorghe AVORNIC

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
”Constantin Stere”, Republica Moldova
e-mail: avornic@yahoo.fr
<https://orcid.org/0000-0002-2673-4331>

Cunoștințele referitoare la fenomenul sport – considerat deja un fenomen social notabil – au putut fi încheiate într-o știință a sportului și o subramură a științei dreptului numai atunci când ele s-au reunit într-o teorie încheiată¹.

Scopul acestei lucrări este de a pune la dispoziția celor interesați de formarea competențelor viitorilor specialiști/profesioniști (înțelegi în termenii Codurilor civile europene²) câteva informații care vor putea contribui la formarea unei opinii specializate privind rolul și funcțiile sportului în societatea actuală – în acord cu imperativele impuse de ordinea juridică.

Cuvinte-cheie: educație fizică și sport, olimpism, etică, drept, dreptul sportului, răspundere juridică, responsabilitate socială, pedagogie juridică a sportului.

SOME ARGUMENTS REGARDING THE NEED TO CHANGE THE PARADIGM OF OLYMPIC EDUCATION IN ACCORDANCE WITH THE LEGAL PEDAGOGY OF THE FIELD

Knowledge about sports phenomenon - already considered - a notable social phenomenon - could be knitted together into a science of sport and a sub-branch of science law only when they came together in a cohesive theory.

The purpose of this paper is to provide those interested in training the skills of future specialists / professionals (understood in terms of European Civil Codes¹) some information that can contribute to the formation of a specialized opinion on the role and functions of sport in today's society - in accordance with the imperatives imposed by the legal order.

Keywords: physical education and sports, olympism, ethics, law, sports law, legal liability, social responsibility, sports legal pedagogy.

¹ Epuran Mihai, Paradigmele contemporane ale științei sportului, work-shop organizat de Facultatea de Educație Fizică și Sport a Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, 14-15 Nov. 2008, România – cu trimitere la T.S. Kuhn, „Structura revoluțiile științifice”, 1962.

² În accepțiunea Noului Cod Civil român sunt considerați profesioniști – toți aceia care exploatează o întreprindere, prin exploatarea unei întreprinderi înțelegându-se exercitarea sistematică de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în următoarele activități: producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii indiferent dacă (întreprinderea) are sau nu un scop lucrativ [art. 3, alin. (3) C.civ.]. Astfel, potrivit celor mai înainte menționate, profesionist poate fi orice persoană fizică sau juridică care exploatează o întreprindere, art. 8 alin. (1) din legea de punere în aplicare a NCC, prevede că „noțiunea de profesionist prevăzută la art. 3 din Codul Civil include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege la data intrării în vigoare a Codului civil”. În contextul legislației românești – abordăm problematica activităților sportive ca obiect de activitate al structurilor sportive.

QUELQUES ARGUMENTS SUR LA NÉCESSITÉ DE CHANGER LE PARADIGME DE L'ÉDUCATION OLYMPIQUE CONFORMÉMENT À LA PÉDAGOGIE JURIDIQUE DU DOMAINE

La connaissance du phénomène du sport-déjà considéré-comme un phénomène social notable-ne pouvait être enfermée dans une science du sport et un sous-cadre de la science du droit que lorsqu'elles étaient réunies dans une théorie fermée.

L'objectif de ce travail est de fournir aux personnes intéressées par la formation des compétences des futurs spécialistes/professionnels (compris en termes de codes civils européens) des informations qui contribueront à la formation d'une opinion spécialisée sur le rôle et les fonctions du sport dans la société d'aujourd'hui – conformément aux impératifs imposés par l'ordre juridique.

Mots-clés: éducation physique et sports, olympisme, éthique, droit, droit du sport, responsabilité juridique, responsabilité sociale, pédagogie juridique du sport.

НЕКОТОРЫЕ АРГУМЕНТЫ ОТНОСИТЕЛЬНО НЕОБХОДИМОСТИ ИЗМЕНЕНИЯ ПАРАДИГМЫ ОЛИМПИЙСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СООТВЕТСТВИИ С ПРАВОВОЙ ПЕДАГОГИКОЙ ДАННОЙ ОБЛАСТИ

Знания о спорте, который уже рассматривается как заметное социальное явление, могут быть объединены в науку о спорте и в подотрасль юридической науки только тогда, когда они соединены в единую теорию.

Цель данной статьи - предоставить тем, кто заинтересован в обучении навыкам будущих специалистов / профессионалов (понимаемых с точки зрения европейских гражданских кодексов), определенную информацию, которая может способствовать формированию специализированного мнения о роли и функциях спорта в современном обществе, в соответствии с установленным правовым порядком.

Ключевые слова: физическая культура и спорт, олимпизм, этика, право, спортивное право, юридическая ответственность, социальная ответственность, спортивно-правовая педагогика.

Este tot mai evident că familiarizarea cu setul de drepturi și libertăți, obligații oferite/impuse participanților la activitățile sportive și conexele lor este un prim pas către normalitatea vieții sociale. În acest context, normalitatea se poate construi, în principal, prin inițierea unui demers de juridicizare a domeniului. Pentru că, nu-i așa? – nimeni „nu este mai presus de lege” [text introdus în Constituția României, art. 2, alin. (2) de Adunarea Constituantă, în ideea de a întări principiul egalității în drepturi, în acord cu prevederile Cartei de la Paris (1990) privitoare la statul de drept] - nici persoană fizică, nici persoană juridică, nici domeniul de activitate...inclusiv domeniul sport. Astfel, putem oferi argumente în favoarea cuprinderii în curriculum-ul instituțiilor care vizează formarea competențelor specialiștilor în educație fizică și sport a unei discipline didactice intitulate – „Pedagogia juridică a olimpismului”.

Estomparea „spiralei tăcerii” privind valorile sportului

Comunicăm (înțelegând prin comunicare „totalitatea proceselor prin care o minte poate să influențeze pe alta”) ³ „astfel avizat, cel puțin, din

³ Prutianu, Șt., „Tratat de comunicare și negociere în afaceri”, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 339.

perspectiva stringentă de a contribui la formarea unei culturi juridice cu aplecare specială la activitățile sportive. Este necesar de estompat tăcerea fenomenului numit „spirală tăcerii” cuibărit manipulatoriu în cultura de masă. Demersul absorbției voit legitimize, într-un sistem social, a unor norme comportamentale, uzanțe sociale, părerii, opinii etc. privind rolul și valorile sportului în societatea contemporană ar trebui valorizat în cunoștință de cauză. Se cunoaște faptul că proiecția unor opinii, ideologii etc. spre legitimare depinde de multe ori de **confruntarea dintre opinia publică și (vs) spirala tăcerii**.

A explica pentru a a înțelege – trebuie să fie un atribut al tuturor comunicatorilor cu preocupări în activitățile de educație fizică și sport – inclusiv a mijloacelor de informare în masă care, nu de puține ori, vizează funcția de control social, sursă de presiune socială asupra individului⁴. O astfel de comunicare trebuie să constituie o activitate profesională responsabilă și constantă a formatorilor – a celor care au atribuții cu privire la formarea competențelor viitoarelor corpuri profesionale - inclusiv ale profesiilor sportive și a celor juridice.

⁴ Elisabeth Noelle-Neumann, „Spirala Tăcerii. Opinia publică – invelișul nostru social”, Ed. Comunicare.ro., București, 2004.

Despre o ordine normativă comportamentală și desacralizarea sportului

Nucleul unei societăți este *ordinea normativă comportamentală* prin care viața unei populații este organizată în mod colectiv. Valorile și normele unei astfel de ordini trebuie să fie valorizate ca fiind *semnificative* și *legitime*. Dar, toate acestea depind de optica valorică a celor care valorizează - și aici avem nevoie de referințe culturale care să nu se raporteze numai la cultura de masă. Cultura este influențată de morală. Morala la rândul ei poate fi revigorată prin noi referințe culturale. Morala reunește în componentele ei rațiunea, voința și afectivitatea omului individual, pe care el le exteriorizează în fapte morale; individul moral se obligă față de sine să-și respecte convingerile, principiile, valorile, normele, idealurile morale; garantul realizării moralei în acțiuni este conștiința obligației pe care o are subiectivitatea insului față de valorile, principiile și normele pe care și le asumă. Subiect moral, fiecare om săvârșește fapte morale sau imorale în grade, modalități variabile, funcție de cât de fidel este față de valorile și normele morale, la ce nivel se situează conștiința obligației asumate. Cea mai mare parte a comportamentelor umane are dublă semnificație - morală și juridică⁵

Pentru o serie de autori (Marc Auge, A. Erhenberg⁶, Jean-Philippe Turpin⁷, R. Garassino⁸, Michel Maffesoli⁹ etc.), sportul ar fi „religia modernității”¹⁰. Or, acest fapt face ca el să dețină toate atributele religiei în societate. Astfel se poate explica și statutul oarecum special al sportului în ceea ce privește gestionarea unor fapte ilicite în activitatea sportului.

„Religia” sportivă, ca toate sistemele religioase, și-a dezvoltat propriile legi autonome, norme, sisteme de constrângere. Din această perspectivă, efec-

tul pervers în ceea ce privește deținerea și controlul actelor ilicite săvârșite în activitățile sportive (și conexe acestora) concepute inițial ca forme profane de petrecere a timpului liber, se diferențiază de celelalte sisteme și instituții sociale, autonomizându-se asemenea sistemelor religioase. Creație a lumii moderne, desacralizate, sportul ajunge să dezvolte forme proprii de religiozitate profană. Dar, controlul social ale acestor activități au fost supuse deja unor analize într-un îndelungat proces istoric. „Gimnastica, în epoca de înflorire a Greciei era o artă liberală, un instrument de înfrumusețare și de întărire a trupului și a spiritului. Nu era a profesie...”¹¹

Actualmente, sportului îi sunt atribuite mai multe funcții (prin funcție înțelegând o acțiune, comportament, semnificative pentru un anumit sistem în sensul satisfacerii cerințelor funcționale ale acestuia) printre care¹²: *funcția competițională* (funcția de satisfacere și stimulare a dorinței de întrecere); *funcția de maximizare a performanței* (funcția de dezvoltare a capacității de performanță în plan bio-psiho-social); *funcția conativă* (funcția de satisfacere a dorinței de mișcare, de acțiune); *funcția de socializare* (integrare, afirmare socială, comunicare, emulație) care cuprinde, la rândul ei, și funcția de reprezentare a țării; *funcția culturală* și *funcția economică*. În acest context, o sumară diagnoză a conduitelor ilicite petrecute în activitățile sportive și conexe acestora invocă ca și clauze de înlăturare a răspunderii juridice însăși necesitatea ca funcțiile sportului să fie operaționalizate (și fără limitări). Pe de altă parte, mizându-se pe necesitatea ancestrală a unei părți a populației de fi satisfăcută, în cazul neîmplinirii sale materiale și spirituale, de spectacolul circului, al jocului în care își manifestă egoul și spiritul justițiar fără fundamente ale normativității sociale - s-a constituit ca un principiu fundamental al unei guvernări actuale sau viitoare „*panem et circenses*” (pâine și circ/joc) - expresie considerată ca provenind de la poetul latin Decimus Iuvenalis, care se lamenta adresându-se unui prieten, de decăderea poporului roman. Permisivitatea manifestărilor naturale și antisociale preprogramate ale omului, nedomesticite de imperativele unei culturi civice, permit menținerea unei înalte cote de popularitate a ce-

⁵ Mihai, Gh. C., „Teoria dreptului”, Ediția 3, Editura C. H. Beck., București, 2008, p. 47 și urm.

⁶ Marc Auge, A. Erhenberg, *Le culte de la performance*, Hachette Littératures, Paris, 1991.

⁷ Jean-Philippe Turpin, „Le Sport: une religion décadente...”, *Corps et culture*, <http://corpsetculture.revues.org/document637.html>.

⁸ R. Garassino, „Les demi-dieux du stade”, în C. Genzling (dir.), *Autrement, le corps surnature*, 1992, pp. 63-75.

⁹ Michel Maffesoli, *La transfiguration du politique*, Grasset, Paris, 1992.

¹⁰ Gavriluță Cristina, Gavriluță, Nicu, „Sociologia sportului. Teorii, metode, aplicații”, Editura Polirom, 2010, Iași, p. 146 și urm.

¹¹ Bezdechi Ștefan, „Sportul la eleni”, Editura „Cartea Românească Cluj” – Biblioteca Subsecției de Educație Fizică a „Astreii”.

¹² Dragnea, C. A., Mate-Teodorescu Silvia, „Teoria Sportului”, Editura FEST, București, 2002, p. 30-34.

lor care dețin sau vizează obținerea puterii politice – mai ales în situațiile de precaritate materială și spirituală societare. Se creează impresia că pentru populația nemulțumită de mersul prost al treburilor țării, reprezentată de așa-numiții fani ai sportului, nu există o fericire mai mare decât victoria echipei sau a sportivilor lor favoriți.

Este necesar de a cunoaște și alte opinii privind valorile sportului actual, altele decât a celor care invocă valorile sportului fără ca aceștia să creadă în ele. Numai așa vom putea, probabil, aduce înțelegerea necesității de a readuce sportul la valorile care inițial l-au consacrat. Clienții și participanții la activitățile sportive trebuie să fie cuprinși de spiritul *fair play* - ului, generat de o societate morală și transferat pe terenul de sport și în vecinătatea acestuia. Astfel, într-un ton pesimist, dar cu o puternică argumentare, în relativul noului context social al secularizării, se afirmă că: „Profesionalizarea sportului face ca acesta să nu mai degaje spontaneitate și nonșalanță. În societatea modernă, sportul se depărtează treptat de sfera pur ludică și devine un element *sui generis*: nu mai e joc, și totuși nici seriozitate. În societatea zilelor noastre, sportul ocupă un loc detașat de procesul de cultură propriu-zis, care se desfășoară în afara lui. În civilizațiile arhaice, întrecerile făceau parte din serbările sacre și erau indispensabile, ca acțiuni sfinte și izbăvitoare - în sportul modern, această legătură cu cultul s-a pierdut cu totul. Sportul a devenit absolut profan și nu mai are nici o legătură organică sau de altă natură cu structura societății, chiar dacă exercitarea lui este impusă de autorități. Azi, sportul este mai degrabă o manifestare autonomă a unor instincte agonale (de întrecere), decât un factor al unui simț comunitar fertil. Perfecțiunea adusă de tehnica socială modernă privind aspectul exterior al demonstrațiilor și competițiilor sportive nu pot înălța sportul la rangul de activitate creatoare de stil și de cultură. Oricât de important ar fi el pentru participanți și pentru spectatori, sportul rămâne o funcție sterilă, în care vechiul factor ludic s-a stins - această concepție contrazice categoric opinia publică actuală, pentru care sportul trece ca fiind, prin excelență, elementul ludic din cultura noastră. În realitate, sportul a pierdut din conținutul său ludic tot ce avea mai bun. Jocul a devenit serios; starea de spirit ludică a dispărut, mai mult sau mai puțin, din el....Civilizația autentică pretinde oricând și în orice privință *fair play*, iar *fair play* nu este altceva decât echivalentul, exprimat în termeni ludici, al bunei-credințe. Cel ce strică

jocul strică însăși cultura. Pentru ca acest conținut ludic al civilizației să fie creator și promotor de cultură, trebuie să fie pur. Nu trebuie să conștientizeze din abaterea sau dezertarea de la normele prescrise de rațiune și omenie. Nu trebuie să fie aparență înșelătoare, în spatele căreia se maschează o intenție de a realiza anumite scopuri prin forme ludice cultivate anume. Jocul autentic exclude orice propagandă. Ținta lui se află în el însuși”.¹³

Caracterul juridic și moral al „regulilor jocului”

Asemenea normelor de drept, și *regulile de joc* (înțelegându-se ca norme care reglementează desfășurarea activităților sportive în totalitatea formelor ei de organizare), ar trebui să satisfacă cerința de a apăra drepturile subiective ale participanților, și nu în ultimul rând, să ofere garanția că aceste activități nu vor perturba ordinea și regulile de conviețuire socială. Goana după rezultat, record, sau după alte satisfacții pe care le poate oferi sportul, chiar în afara celui de performanță, poate determina conduite ilicite cu un grad mai mare sau mai mic de pericol social.

Regulile jocului se constituie, cum am arătat, de regulă, independent de voința statală. Ele se constituie, „nu ca urmare a unei decizii unilaterale a membrilor unei comunități ci, ca expresie a consimțământului acestora”¹⁴ – *ele sunt legitime*.

Astfel, regula de joc reprezintă declarația oficială a acestui consimțământ. Regulile de joc, astfel constituite, sunt în același timp, și declarația făcută de autoritatea unei comunități sportive asupra a ceea ce membrii săi și-au dat consimțământul și vor putea asigura certitudinea („legal certainty”)¹⁵ că vor fi garantate drepturile subiective aparținătoare participanților din activitatea sportivă. Se cunoaște că, *regulile jocului*, pe lângă funcția de asigurare a certitudinii juridice, trebuie să asigure echitatea și să facă jocul interesant. Această a treia funcție *de a face ca jocul să fie interesant*, oferă dinamicitatea,

¹³ Johan Huizinga, „Homo ludens – încercare de determinare a elementului ludic al culturii”, Ed. Humanitas, București, 2003, p. 289-311.

¹⁴ Shinji Morino (Facultatea de Educație Fizică, Universitatea Chukyo, Toyota, Japonia), „Sport...mileniul trei”, op. cit., în cap. „În căutarea excelenței: revoluție, probleme și valori”, Analiza funcțiilor și structurilor regulilor jocului, p. 621-628, cu trimitere la Vinogradoff, P., Common sense in law (Bunul simț în drept), Oxford University Press, London, 1959.

¹⁵ Shinji Morino, op. cit.

spectaculozitatea activității sportive. Schimbarea regulilor, oricare ar fi motivul care o determină, nu poate, și nu are voie să excludă sau să limiteze conținutul celorlalte funcții. De fapt, prevederile unui anumit regulament sportiv nu vor putea fi modificate unilateral de o echipă, club sau federație sportivă. Federația sportivă va putea modifica astfel de prevederi, numai dacă disciplina sportivă pe care o coordonează are un caracter local.

În toate celelalte cazuri, modificările *regulilor jocului*, vor fi de competența Federațiilor Internaționale, a Uniunilor Federațiilor Internaționale și în cazul disciplinelor sau jocurilor care fac parte din marea familie a sporturilor olimpice, de Comitetul Olimpic Internațional. Acest lucru conferă protecția împotriva ingerințelor altor interese (de natură patrimonială, a unor anumite politici etc.), de manifestări de fanatism și șovinism sportiv etc., care pot altera valorile etice ale sportului.

Astfel privite, *regulile jocului*, pot contribui la realizarea unei educații civice, bază a unei reale democrații. Regulile jocului au atât caracter juridic, cât și caracter moral. Aceste norme, cu caracter mixt, care sunt operante în zona de densitate maximală a sportului, trebuie să fie respectate de toți participanții la aceste activități. Abaterile de la ele sunt sancționate obligatoriu atât de arbitrii, cât și de forurile conducătoare ale acestor domenii de activitate. Astfel, pe terenul sportiv, vom avea și *responsabilitate*, dar și *răspundere*.

Sistemul de drept încorporează și instituția relațiilor juridice operante pe terenul sportiv. Pe *terenul sportiv*, operează de drept, atât *legalitatea statului* cât și *legalitatea* structurilor sportului. Dreptul sportului încorporează relații sociale speciale, reglementate de norme juridice aparținătoare unor diferite ramuri de drept, dar și de normele unor organizații sportive neguvernamentale, ce au primit investitura legitimității și legalității.

În sprijinul acestei afirmații, preluăm din teoria modernă a dreptului afirmația că validitatea normelor, modul specific de a exista al acestora nu este însă determinată numai de criteriul formal al exprimării lor într-o formă acceptată ca izvor de drept, ci rezultă din îmbinarea a trei elemente: *cel formal*, *cel de efectivitate* și acela de *legitimitate*.¹⁶ Validitatea formală a acestor reguli de joc face să se nască o prezumție de legitimitate și de efectivitate, constituind un element hotărâtor pentru pro-

ducerea efectelor urmărite de regula respectivă. Răspunderea juridică poate fi angajată, în anumite situații, și în sarcina celor care, prin conduita lor, *se abțin* de la sancționarea abaterilor de la regulamentele sportive. Mai mult decât atât – „Activitatea sportivă, este susceptibilă de o serie de riscuri, care în prealabil sunt cunoscute de participanți și pe care victimele-coparticipanți, se presupune că le-au acceptat – „consimțământul jucătorului la riscul sportiv se manifestă chiar prin prezența lui în incinta stadionului”¹⁷. În acest caz, autorul unei fapte ilicite și culpabile, prin care s-ar produce o vătămare corporală, nu va putea invoca cu succes, în apărarea sa, consimțământul victimei, constituit în cazul nostru ca o clauză de nerăspundere, decât în cazul când, în timpul activităților sportive, s-au respectat toate normele obligatorii la care sunt ținute participanții, deopotrivă sportivi, antrenori¹⁸, arbitri, spectatori, organizatori”¹⁹.

Despre conceptele de morală, etică și deontologie²⁰

Așa cum s-a arătat deja, în societate, există o varietate de norme prin care se influențează conduita oamenilor în cadrul acestor relații și unde este posibil acest lucru, acestea vor trebui promovate într-un synergism care să asigure o ordine normativă comportamentală. Nu vom proceda la examinarea trăsăturilor și a determinațiilor calitative specifice tuturor categoriilor de norme. Vom pune accent doar pe corelațiile unor norme sociale cu normele de drept. Accentul va cădea pe analiza relației dreptului cu morala, aspect larg și înde-

¹⁷ Gașpar, C., Răspunderea civilă și asigurarea în accidente sportive”, Revista „Legalitatea populară”, nr. 6/1957, p. 658.

¹⁸ Ripert, G, Boulanger, J., Traite de droit civil, tome II, Paris, 1957, p. 370: „Antrenorii de sport sunt răspunzători pentru accidenteale întâmplare elevilor în timpul accidentelor făcute sub îndrumarea lor”.

¹⁹ Voicu, A. V., „Răspunderea civilă delictuală cu privire specială la activitatea sportivă”, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 158.

²⁰ Voicu, A. V., Roman, Gh., „The deontology of the profession of sports between coercion and freedom”, la al 8-lea Congres al Colegiilor de Știința Sportului – 8th Annual Congress European College of Sport Science”, Institute of Sport Science, University of Salzburg, 9-12 iulie 2003 – publicat în CD - ul congresului și în “ECSS Salzburg 2003, 8th Annual Congress European College of Sport Science, July 9-12, 2003; Abstract Book, p. 284, ISBN 3-901709-11-8 – Institute of Sport Science University of Salzburg Austria.

¹⁶ Boar, Ana, „Elemente de teoria dreptului”, Editura Servo-Sat, Arad, 1996, p. 119-123.

lung cercetat în teoria dreptului. Sistemul normelor sociale este alcătuit din următoarele categorii de norme: normele etice, normele obișnuiești, normele tehnice, normele politice, normele religioase, normele juridice. Aruncând o privire asupra procesului istoric de apariție a dreptului constatăm că acesta s-a desprins treptat din normele de morală și din obiceiuri. În acest sens, morală precede dreptului. „Morală - scrie Guy Durand - a servit totdeauna ca o proto-legislație socială²¹”. Pe verticala istoriei, evoluția dreptului s-a făcut în strânsă legătură cu cea a moralei. În planul cercetării, problema legăturii dreptului cu morală, a raportului dintre drept și dreptate, a fundamentului și a legitimității morale a reglementărilor juridice pozitive, au constituit aspecte centrale ale teoriei și ale filosofiei dreptului - un fel de „Cap Horn” al filosofiei dreptului (R. von Jhering) sau un „punct al furtunilor” (A. Rava).²² În general, toate genurile de activitate umană sunt supuse, într-un fel sau altul, normării, în sensul că ele nu se pot desfășura neorganizat, fără să se subordoneze unor scopuri sau criterii, prefigurate într-un sistem de principii și norme. Vom spune deci că orice proces de evoluție, adaptare sau integrare în societate va avea loc într-un cadru organizat, normat, reglementat. Sistemele de norme preexistă deciziei și conduitei efective a individului. În explicarea independentă a dreptului, în conceperea sa separată de morală, între preceptele dreptului se întâlnesc atât principii morale - *honeste vivere, neminem laedere*, - dar și principiul potrivit căruia prin drept trebuie să se dea fiecăruia ceea ce este al său - *suum cuique tribuere*, principiu care ține de funcționarea justiției (a justiției distributive)²³. „Juristul francez Georges Ripert consideră că nu există nicio diferență de domeniu, natură și scop între regula morală și cea juridică. Regula morală pătrunde în drept în mod facil prin intermediul concepțiilor etice ale legiuitorului sau ale judecătorului sau, în cel mai bun caz, rătăcește la frontierele dreptului pentru a pătrunde atunci când se ivește prilejul (atunci când

legile juridice sunt lacunare sau când sunt contrare legii morale). Morală apare și ca un criteriu de verificare a corespondenței dreptului pozitiv cu dreptatea, dreptul pozitiv trebuind să se construiască în temeiul unor scopuri morale. Normele juridice care contrazic principiile morale sunt injuste (*lex injusta non est lex*). Ori de câte ori exercițiul strict al unui drept neglijează aspecte de umanitate (*summum jus, summa injuria*) intervine principiul moral de echitate. „Legile - scrie Durand în sus-amintitul studiu - influențează mentalitățile și, puțin câte puțin, morală fiecăruia”. Atunci când ne referim la problematica *eticii practice a deontologiei* unei profesii sportive nu avem cum să nu ne referim și la aspectele care privesc *profilul moral* al acestora. În unele cazuri, în care conștiința profesională a categoriei de profesionist, înțeles în termenii Noului Cod civil român, nu este în acord cu imperativele responsabilității profesionale - parte a responsabilității sociale, poate să se ajungă la o stare de conflict între prestația profesională și normativitatea conștiinței juridice. „Profesioniștii” sportivi - trebuie să slujească interesele cetății - trebuie să fie buni cetățeni. Credem că accepțiunea sintagmei „bun cetățean” cuprinde calitatea de interlocutor valabil în viața materială, spirituală și juridică a cetății - a societății globale, coabitate cultural. Normele deontologice stabilesc un „minimum de morală specifică cu privire la exercitarea unei profesii”²⁴. Cele trei modalități de relaționare a persoanei cu morală sunt: a. *moralitatea*, cea în care persoana cunoaște cerințele morale și le respectă; b. *imoralitatea*, în care persoana cunoaște cerințele morale, dar nu le respectă; c. *amoralitatea*, în care persoana nu cunoaște cerințele moralei și ca urmare nu le respectă. Deontologia profesiunilor trebuie să se fundamenteze pe un sistem de norme, reguli, cerințe, obligații morale profesionale, precum și pe reglementări de ordin juridic, administrativ și tehnico-profesional care orientează activitatea acestora spre corectitudine și eficiență - de altfel, în accepțiunea actuală, în *deontologie* se cuprind, pe lângă datoriile morale profesionale și diferite norme tehnice, cerințe profesionale elementare, reguli administrative, norme juridice, care, în structurări specifice fiecărei profesii vor determina *conduita deontologică profesională* (sau demersul deontologic profesional) - definită

²¹ Popa, N., „Teoria generală a dreptului”, Ediția a III-a, Editura C.H. Beck, op. cit., 2008, p. 111, cu trimitere la G. Durand, „Du rapport entre le droit et l'éthique”, Themis, vol. 20, m. 2, 1986, p. 285.

²² Ibidem, p. 111.

²³ Ibidem, p. 112, cu trimitere la V. Hanga, Morală și dreptul în concepția filosofilor greci, în Studia Napocensia, Drept, Ed. Academiei, București, 1974, p. 7-25; Genoveva Vrabie, „Politica, Morală și Dreptul. Forme de reglementare a conduitei umane”, București, 1978.

²⁴ Craiovan, I., „Tratat de Teoria generală a dreptului”, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. S.C. Universul Juridic S.R.L., București, 2009, p. 189.

ca fiind „un ansamblu de atitudini și acțiuni cerute de normele profesionale și cele tehnico-profesionale, fără de care nu este posibilă exercitarea profesiei la nivelul exigențelor societății”²⁵.

Componentele demersului deontologic - în orice demers privitor la deontologie se operează cu termenii proprii moralei și eticii²⁶ - relaționate cu dreptul: **1. Morala** este, pe de o parte, o formă a conștiinței sociale, iar pe de altă parte ea este constituită din totalitatea normelor, regulilor, cerințelor, preceptelor, datorilor, ideilor etc. care reglementează raporturile dintre oameni - morala reglementează conduita oamenilor în toate domeniile sociale - raporturi intense interumane identificăm, în principal, în zona activităților profesionale, în cadrul muncii. **Morala muncii** reglementează conduita oamenilor în timpul muncii precum și comportamentul fiecăruia în relație cu propria activitate profesională. **Morala profesiei** are în vedere raporturile dintre profesioniști și dintre aceștia și obiectul profesiei. **Etica** este știința despre morală - s-a dezvoltat în cadrul filosofiei - ulterior se afirmă ca știință de sine stătătoare. S-a conturat și afirmat deja știința **metaeticii** - știință despre știința moralei. **Etica muncii** tratează problematica moralei muncii iar **etica profesiei** problematica moralei profesiei. **Etica profesiei** se ocupă de raporturile morale implicate în practicarea unei profesii - alături de ea, **deontologia profesiei** adaugă și alte tipuri de norme sociale imperative: **normele juridice, normele administrative, normele tehnico-profesionale** (creații ale oamenilor care reglementează unele relații dintre om și natura sa cu privire specială la instinctul de conservare a propriilor valori, în procesul complex de producere a competențelor profesionale) specifice profesiei respective și a căror respectare, împreună cu normele moralei profesiei de formator, este strict necesară pentru realizarea corectă a obiectivelor muncii. Putem conchide că, „eticul și juridicul sunt într-o relație de interdependență care nu permite nici uneia nici celeilalte să funcționeze independent și care dă seamă de faptul că sfera celor doi termeni nu poate fi una și aceeași”²⁷.

²⁵ Lăscuș, V., „Deontologia pedagogului social”, Ed. Gewalt, Cluj-Napoca, 2002, p. cu trimitere la Duțescu, B., „Etica profesiei medicale”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1980.

²⁶ Ibidem, p. 6-8.

²⁷ Danileț, C., „Etica juridică”, curs U.S.A.R.B. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/etica-si-deontologia-juridica/etici-ale-drepturilor/>

În lumea sportului se invocă norma etică sportivă²⁸, conceptul de fair-play și cel de olimpism. Acestea vor trebui a fi reconsiderate din perspectiva eticii practice a sportului - din noua construcție instituțională a sportului precizată recent în documentele Uniunii Europene, de altfel cu tendință de globalizare. Educația olimpică fiind o atribuție importantă a Academiei olimpice naționale. Iar normele deontologice stabilesc un „minimum de morală specifică cu privire la exercitarea unei profesii”²⁹.

Concluzie: Relația Etic-Juridic în sport trebuie cuprinsă în conținutul unei discipline didactice „Pedagogia juridică a olimpismului”

Privitor la relația juridic-etic în sport ea nu trebuie considerată complet contradictorie: ea este văzută sau ca o tautologie, sau ca o relație imposibilă pentru că termenii nu ar fi deloc asociabili. Funcționează tautologic pentru că cei doi termeni par a fi identici: fie că exercițiul juridic este văzut ca însăși practica eticii, fie că întreaga etică se consideră a fi modelată de normativitatea juridică - atât a ordinii de stat cât și a „terenului sportiv” - exprimată prin regulile jocului. Etica sportivă, încă tributară apartenenței la așa zisa „religie a modernității” pare a fi imposibil de asociat cu juridicul pentru că ceea ce devine deja normat juridic ar ieși din sfera eticii sau pentru că tot ceea ce se normează juridic nu ar ține de esența eticii. Din contră, tendința actuală de mondializare a sportului și nevoia de formare a unor competențe în sarcina viitorilor specialiști în domeniul sportului impune conștientizarea, și pentru participanții activi sau pasivi la fenomenul sportiv, necesitatea acută a încadrării armonioase a acestui fenomen în contextul și în rigorile unei conduite civilizate, de cea mai înaltă moralitate, dar și de strictă legalitate și responsabilitate. În această ultimă privință, pe lângă schimbarea radicală de paradigmă a pedagogiei olimpismului se impune o abordare pragmatică a

²⁸ Voicu, A.V., „The Legal Dimension of Ethics in Sports”, The International Sports Law Journal, 2005, P.38-42; Voicu, A. V., „Code of Ethics in Romania” publicat în The International Sports Law Journal, Volume 3-4, 2005 (ISSN 1567-7559), pp. 59-61 - The Official Journal of The ASSER International Sports Law Centre, The Hague, The Netherlands - www.sportslaw.nl - indexata în Baza de date Internațională - Intute;

²⁹ Craiovan, I., „Tratat de Teoria generală a dreptului”, Ediția a II-a . revăzută și adăugită, Ed. S.C. Universul Juridic S.R.L., București, 2009. p. 189.

unei pedagogii juridice a acesteia. Numai astfel vom putea discocia fenomenul olimpic, oricum marcat de excesivă comercializare, de ingerințele ilicite a unor grupuri de interese.

Atunci când ne referim la problematica *eticii practice* a *deontologiei* unei profesii sportive nu avem cum să nu ne referim și la aspectele care privesc *profilul moral* al acestora. În unele cazuri, în care conștiința profesională a categoriei de profesionist, înțeles în termenii Noului Cod civil român, nu este în acord cu imperativele responsabilității profesionale – parte a responsabilității sociale, poate să se ajungă la o stare de conflict între prestația profesională și normativitatea conștiinței juridice. „Profesioniștii” sportivi - trebuie să slujească interesele cetății – trebuie să fie buni cetățeni. Credem că accepțiunea sintagmei „bun cetățean” cuprinde calitatea de interlocutor valabil în viața materială, spirituală și juridică a cetății - a societății globale, coabitare cultural.

Bibliografie selectivă

1. PRUTIANU, Șt., „Tratat de comunicare și negociere în afaceri”, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 339.
2. Elisabeth Noelle-Neumann, „Spirala Tăcerii. Opinia publică – invelișul nostru social”, Ed. Comunicare.ro., București, 2004.
3. MIHAI, Gh. C., „Teoria dreptului”, Ediția 3, Editura C. H. Beck., București, 2008, p. 47 și urm.

4. MARC Auge, A. Erhenberg, *Le culte de la performance*, Hachette Litteratures, Paris, 1991.

5. BEZDECHI, Ș. „Sportul la eleni”, Editura „Cartea Românească Cluj” – Biblioteca Subsecției de Educație Fizică a „Astrei”.

6. LĂSCUȘ, V. „Deontologia pedagogului social”, Ed. Gewalt, Cluj-Napoca, 2002, p. cu trimitere la Duțescu, B., „Etica profesiunii medicale”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1980.

7. DANILEȚ, C. „Etica juridică”, curs U.S.A.R.B. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/etica-si-deontologia-juridica/etici-ale-drepturilor/>

8. VOICU, A.V., ROMAN, Gh. „The deontology of the profession of sports between coercion and freedom”, la al 8-lea Congres al Colegiilor de Știința Sportului – 8th Annual Congress European College of Sport Science”, Institute of Sport Science, University of Salzburg, 9-12 iulie 2003 – publicat în CD - ul congresului și în “ECSS Salzburg 2003, 8th Annual Congress European College of Sport Science, July 9-12, 2003; Abstract Book, p. 284, ISBN 3-901709-11-8 – Institute of Sport Science University of Salzburg Austria.

9. VOICU, A.V. „Răspunderea civilă delictuală cu privire specială la activitatea sportivă”, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 158.

10. Shinji Morino (Facultatea de Educație Fizică, Universitatea Chukyo, Toyota, Japonia), „Sport...mileniul trei”, op. cit., în cap. „În căutarea excelenței: revoluție, probleme și valori”, *Analiza funcțiilor și structurilor regulilor jocului*, p. 621-628, cu trimitere la Vinogradoff, P., *Common sense in law* (Bunul simț în drept), Oxford University Press, London, 1959.

CZU 342.92:349.6
DOI 10.5281/zenodo.4282181

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA CONTRAVENȚIEI DE MEDIU

Andrian CREȚU

Doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”,
Republica Moldova

e-mail: andrian.cretu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8144-5233>

În procesul desfășurării diverselor activități cotidiene, o atingere esențială se aduce componentelor de mediu fără ca autorii lor să-și de-a seama că comit o abatere de la normele legale, adesea abatere sub forma unei contravenții. În aceste împrejurări, sensibilizarea conștiinței umane despre esența fărâdelegilor contra mediului, efectul lor negativ, dar și responsabilitatea pe care o poartă, constituie un demers al doctrinei, dar și a celor ce educă generația în creștere.

De fapt, necesitatea cunoașterii esenței și pericolului pe care îl generează contravențiile de mediu, rezultă din statistica comiterii lor, fiind una în creștere și care individual pare să nu aducă atingeri serioase mediului natural, însă, privite toate în ansamblu, generează efecte negative ireversibile și fără precedent. De aceea, conștientizarea la timp a impactului negativ al contravențiilor de mediu, poate schimba mult situația la acest capitol, mai ales în domeniul reglementării și abordării științifice a subiectului în discuție, în condițiile în care tinde să i-a amploare în ultimul timp.

Cuvinte-cheie: contravenție, mediu, răspundere, sancțiune, prejudiciu, dosar, constatare.

OVERVIEW OF ENVIRONMENTAL INFRINGEMENT

In the process of carrying out various daily activities, an essential damage is made to the environmental components without their perpetrators realizing that they are committing a violation of legal rules, often a violation in the form of a contravention. In these circumstances, the awareness of the human conscience about the essence of the crimes against the environment, their negative effect, but also the responsibility it bears, is an approach of the doctrine, but also of those who educate the growing generation.

In fact, the need to know the essence and danger of environmental offenses results from the statistics of their commission, being a growing one and which individually does not seem to seriously harm the natural environment, but, taken as a whole, generates irreversible negative and unprecedented effects. Therefore, timely awareness of the negative impact of environmental offenses can greatly change the situation in this regard, especially in the field of regulation and scientific approach to the subject in question, given that it tends to expand lately.

Keywords: contravention, environment, liability, sanction, prejudice, file, finding.

POINT DE VUE GÉNÉRAL SUR LES CRIMES CONTRE L'ENVIRONNEMENT

Dans le processus de réalisation de diverses activités quotidiennes, une touche essentielle est apportée aux composants environnementaux sans que leurs auteurs ne réalisent qu'ils commettent une déviation des normes juridiques, souvent une déviation sous la forme d'une contravention. Dans ces circonstances, la sensibilisation de la conscience humaine à l'essence des crimes contre l'environnement, à leur effet négatif, mais aussi à la responsabilité qu'ils portent, constitue une approche de la doctrine, mais aussi de ceux qui éduquent la génération croissante.

En fait, le besoin de connaître l'essence et le danger que les infractions environnementales génèrent, résulte des statistiques de leur commission, étant un besoin croissant et qui, individuellement, ne semble pas porter un préjudice grave à l'environnement naturel, mais, considéré dans son ensemble, génère des effets négatifs irréversibles et sans précédent. Par conséquent, une prise de conscience opportune de l'impact négatif des violations de l'environnement peut considérablement changer la situation dans ce domaine, en particulier dans le domaine de la réglementation et de l'approche scientifique du sujet en discussion, car elle tend à les élargir ces derniers temps.

Mots-clés: contravention, environnement, responsabilité, sanction, préjudice, dossier, constatation.

ОБЩИЙ АНАЛИЗ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В СФЕРЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

В процессе осуществления различных повседневных действий существенный ущерб наносится компонентам окружающей среды, при этом их исполнители не осознают, что они совершают нарушение

правовых норм, часто деяния, составляющие правонарушение. В этих условиях, повышение осведомленности людей о сущности правонарушений против окружающей среды, их негативном влиянии, а также об ответственности, которую они несут, является подходом к учению, а также тех, кто воспитывает подрастающее поколение.

Фактически, необходимость знать суть и опасность, создаваемую правонарушениями в области окружающей среды, вытекает из статистических данных, которые имеют тенденцию роста и которые в отдельности, похоже, не наносят серьезного вреда природной среде, но, если рассмотреть в целом, они указывают на необратимые негативные и беспрецедентные последствия. Поэтому своевременное осознание негативного воздействия правонарушений в области окружающей среды может изменить ситуацию в этом отношении, особенно в области регулирования и научного подхода к рассматриваемому вопросу, учитывая тенденцию к увеличению правонарушений.

Ключевые слова: правонарушение, окружающая среда, ответственность, санкция, ущерб, дело, констатация.

Introducere. După cum stabilește articolul 10 al Codului contravențional, constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de Codul contravențional și este pasibilă de sancțiune contravențională.

Metodologia de cercetare. Întru atingerea scopului prestabilit, în cadrul cercetării subiectului de față, au fost utilizate un șir de metode dintre care: metoda analizei, sintezei, deducției, metoda istorică sistemică și cea empirică.

Conținutul de bază al cercetării. În literatura de specialitate, definirea contravenției reprezintă o preocupare importantă a savanților. Întâlnim diverse definiții. Astfel, în opinia doctorului, conferențiar universitar, Sergiu Furdui, prin contravenție urmează a fi înțeles „fapta juridică generatoare de răspundere contravențională” [4, p. 85]. Într-o altă opinie expusă de M. Cozlov, contravenția reprezintă acea faptă îndreptată la lezarea ordinii de stat și celei obștești, la proprietate, la drepturile și libertățile cetățenilor, fiind prezentată prin intermediul vinovăției ce se manifestă (intenționat sau din imprudență) prin acțiune sau inacțiune, pentru care legislația prevede răspundere administrativă [17, p. 314].

În același timp, constatăm o serie de factori care creează neuniformitatea în definirea contravenției ca atare. Dificultatea în a defini noțiunea de contravenție rezidă din istoricul dezvoltării acestei instituții. Astfel, dacă în spațiul românesc această instituție inițial reprezenta una din varietățile faptelor penale [14, p.385], ulterior aceasta, în virtutea simplității procedurii de sancționare, precum și a pericolului social minim pe care îl prezenta, treptat s-a transformat într-o faptă administrativă. În același timp, în multe din țările europene contravenția rămâne a fi privită drept o faptă penală, dar referitor la care se aplică o procedură de sancționare mai simplificată.

Cu timpul, anume în virtutea simplității faptelor, precum și a pericolului minor al acesteia, contravenția a devenit o faptă pasibilă răspunderii într-o procedură mai simplificată, foarte apropiată cu cea administrativă, de aceea deseori fiind chiar examinată drept o formă a răspunderii administrative.

Toate acestea ne sugerează ideea că definirea noțiunii de contravenție nu poate fi realizată fără o explicație vis-a-vis de următoarele întrebări:

1) Contravenția – este doar administrativă sau pot fi și contravenții și de altă natură?

2) Contravenția – prin ce se deosebește de infracțiune?

3) Contravenția – este în esență o faptă penală sau una administrativă?

4) Contravenția – prin ce se deosebește de abateră disciplinară?

Răspunsurile la întrebările de mai sus ne vor putea oferi posibilitatea să identificăm natura juridică a faptei contravenționale adică a contravenției ca atare. De aceea, atunci când vorbim de definirea contravenției, iar apoi a contravenției ecologice, urmează să oferim răspunsurile anume la aceste întrebări. Necesitatea relevării esenței juridice a contravenției ne va oferi în continuare posibilitatea de a identifica și procedura în cadrul căreia se examinează aceste fapte.

Pornind de la prima întrebare – contravenția este doar administrativă sau poate fi și de altă natură, putem constata următoarele:

1) Autorii români, în majoritatea surselor de specialitate, identifică răspunderea pentru comiterea unor contravenții drept o formă a răspunderii administrative, de rând cu cea disciplinară, dar diferit de aceasta.

2) Doctrinariii ruși la fel identifică fapta contravențională drept o faptă de ordin administrativ.

3) Legiuitorul din majoritatea țărilor fostului lagăr socialist și în special ale fostelor republici ale Uniunii Sovietice, au legi care reglementează

domeniul faptelor contravenționale și le identifică că acestea reprezintă fapte administrative – Coduri de fapte contravenționale.

4) Până în anul 2009, în Republica Moldova, Legea care stabilea condițiile și modul de angajare a răspunderii contravenționale era Codul cu privire la Contravențiile Administrative.

5) Începând cu anul 2009 Legea care stabilește condițiile și modul de angajare a răspunderii contravenționale este Codul Contravențional.

6) Actualmente, faptelor care sunt pasibile răspunderii contravenționale nu li se mai spune contravenții administrative, ci contravenții.

Toate aceste circumstanțe constatate ne poate sugera ideea că o opinie unică referitoare la natura contravenției nu există. Astfel, dacă să presupunem că contravenția este administrativă, atunci putem deduce că sunt doar contravenții administrative. Această ipoteză ar fi valabilă pentru situația în care contravenția ar fi privită drept o faptă (abatere) de natură strict administrativă, excluzându-se caracterul penal al acesteia.

În același rând, examinând conținutul condițiilor răspunderii contravenționale, identificăm că acestea de fapt sunt aceleași ca și în cazul răspunderii penale, doar că diferența se identifică prin valoarea pericolului social al faptei imputate. Totodată, și la faptele infracționale legiuitorul prevede diferite niveluri de pericol social, astfel cum în mod obiectiv realizarea unei distincții clare între contravenție și infracțiune ar fi imposibil de realizat. Din acest moment ar fi foarte dificil să susținem că contravenția este doar o faptă administrativă și să neglijăm caracterul ei penal.

Așadar, contravenția nu poate fi exclusiv o faptă administrativă. Pot fi contravenții care atentează la modul de administrare, și care le putem numi administrative. În acest sens, contravențiile pot fi cât administrative, atât și de muncă, precum și ecologice. Astfel, contravenția ecologică, așa cum și cea administrativă reprezintă una din varietățile contravențiilor.

În ce privește faptul dacă putem deosebi contravenția de abaterea disciplinară, atunci punctul de pornire îl vom determina pornind de la relevarea esenței penale a faptei contravenționale.

În așa fel, dacă privim contravenția drept o faptă penală, atunci abaterea disciplinară reprezintă o încălcare, care de fapt nu ar emana un pericol social. Astfel, abaterea disciplinară se referă doar la compartimentul raporturi administrative sau de dreptul muncii. Abaterea disciplinară poate să fie comisă de

rând cu contravenția, fiind posibilă a fi sancționată concomitent cu sancțiunea contravențională. În același sens, aplicarea unei sancțiuni contravenționale nu exclude posibilitatea aplicării sancțiunii disciplinare. Mai mult ca atât, sancțiunile care se aplică unei abateri disciplinare sunt diferite de cele aplicabile unei abateri de ordin contravențional.

Putem aduce, în susținerea poziției expuse, și argumentele doctorului, conferențiar universitar, M. Orlov, care susține că „deoarece prin contravenție este adus un mod de lezare a valorilor sociale, care la rândul lor se pot afla și dincolo de sfera administrației de stat, nu este corectă denumirea de contravenție administrativă, corectitudinea fiind bazată pe termenul de contravenție”[6, p. 182].

În concluzie la cele relatate mai sus, trebuie să menționăm următoarele:

1) contravenția nu reprezintă doar o faptă administrativă și prin urmare este greșit, referindu-ne la faptele contravenționale, să utilizăm termenul de contravenție administrativă;

2) contravențiile sunt atât administrative, cât și ecologice, din domeniul muncii, din domeniul drepturilor protecției consumatorilor etc.;

3) în fond, contravenția nu se deosebește de infracțiune, fiind de fapt o varietate a celei din urmă, chiar dacă reglementarea regimului a contravenției se regăsește într-un act juridic separat;

4) abaterea disciplinară reprezintă un obiect al dreptului administrativ, așa cum și contravenția, dar în fond este vorba despre două instituții distincte, cu regim diferit și etimologie juridică diferită.

Dacă e să ne referim la definirea contravenției, așa cum am mai menționat mai sus, aceasta poate fi realizată pornind de la definiția generală a contravenției expusă în articolul 10 al Codului contravențional, care implică în sine anumite caractere.

Primul din caracterele contravenției este că aceasta reprezintă o faptă care se poate manifesta atât prin acțiune, cât și prin inacțiune sau abstențiune.

Cel de-al *doilea* caracter al contravenției ecologice este că fapta trebuie să aibă caracter ilicit. Ilicitul faptei presupune că conținutul acțiunii este interzis prin lege, iar în cazul inacțiunii, comportamentul este prescris de lege, urmând a fi realizat activ.

Al *treilea* caracter al contravenției ecologice este faptul că acțiunea sau inacțiunea ilicită prezintă un pericol social mai mic decât infracțiunea. De fapt, dacă e să privim în esență acest caracter, ne permitem să nu fim pe deplin de acord cu autorii textului legal al articolului 10 al Codului contravențional, așa cum

și cu autorii monografiilor de specialitate, care enunță același lucru, din următoarele considerente:

a) Dacă e să privim conținutul componenței de contravenție, atunci nu e deloc complicat să înțelegem că componența de contravenție reprezintă una și aceeași ca și componența de infracțiune – subiectul, obiectul, latura subiectivă și latura obiectivă. Conchidem că contravenția este nu altceva decât o mini infracțiune sau o infracțiune care emană un grad de pericol social mai redus ca alte infracțiuni.

b) Reieșind din cele expuse mai sus, contravenția fiind privită ca o mini infracțiune, sau ca o infracțiune cu un pericol social mai mic decât alte categorii de infracțiuni, prin urmare nu poate fi comparată conceptual cu infracțiunea. Aceasta poate fi raportată la alte categorii de infracțiuni, care sunt comparabile potrivit gradului de pericol social.

c) În plus, practica CEDO ne demonstrează că dosarele contravenționale ale Republicii Moldova și a altor țări, care identifică un drept contravențional separat de cel penal, sunt examinate prin prisma cerințelor valabile pentru faptele penale. Altfel spus, legislația comunitară privește contravenția în esența sa ca o varietate a faptei penale, nu și în forma pe care i-o atribuie în mod subiectiv legiuitorul moldovean ca ceva diferit de fapta penală.

În sensul celor expuse mai sus, ținem să concluzionăm că textul articolului 10 al Codului contravențional urmează a fi redactat în așa fel încât să nu emane că contravenția este ceva diferit de infracțiune, ci dimpotrivă că este o varietate a acesteia, chiar și dacă pentru această faptă legiuitorul stabilește o procedură și condiții mai simple sau mai specifice pentru sancționare.

O caracteristică identificatorie a contravenției ecologice reprezintă faptul că obiect al acesteia reprezintă fapta care prin efectul său cauzează o daună de mediu.

Astfel textul articolului 10 al Codului contravențional urmează a fi expus în următoarea redacție „Constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunile reglementate de Codul penal, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională”.

Noțiunea contravenției de mediu. În literatura de specialitate nu vom găsi o definiție expresă a contravenției ecologice. Chiar și atunci când se face referință la o definiție a contravenției se face trimitere la textul legal care definește contravenția.

Dacă e să ne referim la definirea contravenției ecologice, aceasta poate fi realizată pornind de la definiția generală a contravenției, plus implicarea anumitor caractere. Astfel, indiciul de bază în identificarea contravenției ecologice reprezintă atentarea prin fapta contravențională la categoriile de relații sociale care servesc obiectul raporturilor de dreptul mediului. Altfel spus, dacă ne referim la același articol 10 al Codului contravențional, atunci conchidem că contravenția ecologică poate fi identificată prin prisma valorilor sociale ocrotite de legislația de mediu și fiind prevăzută de Codul contravențional este pasibilă de sancțiune contravențională.

Deși deosebit de rar, dar în literatura juridică de specialitate putem întâlni o definiție a contravenției ecologice. Astfel, autorul român, prof. univ., dr. E. Lupan definește contravenția ca fiind fapta ilicită săvârșită cu vinovăție, care prezintă pericol social mai redus ca infracțiunea, comisă în cadrul raportului juridic de dreptul mediului [11, p. 397]. Într-o altă lucrare a sa, același autor expune că contravenția ecologică reprezintă o formă de manifestare a ilicitului administrativ, forma cea mai gravă a acestuia, iar regimul său juridic este, în mod preponderent, un regim juridic administrativ, urmare a comiterii unei încălcări a legislației de mediu [12, p. 538].

Autorul român M. Duțu susține că contravenția reprezintă o încălcare a reglementărilor juridice vizând protecția mediului cu vinovăție [13, p. 540].

O altă definiție ne dă cercetătorul rus V. Petrov, care afirmă că «contravenția reprezintă acțiune sau inacțiune săvârșită cu vinovăție, care încalcă prevederile legislației ecologice, pentru care legislația prevede răspunderea administrativă» [19, p. 156].

Autorii de specialitate din țara noastră doctor, conferențiar universitar P. Zamfir și doctor, conferențiar universitar I. Trofimov susțin că contravenția în domeniul protecției mediului reprezintă „o reacție a statului ce constă în aplicarea sancțiunilor contravenționale pentru acțiuni sau inacțiuni ilicite săvârșite cu vinovăție, ce creează un pericol social mai scăzut decât infracțiunea datorită unicității acțiunilor, a creării unui pericol de prejudiciu sau a unui prejudiciu foarte neînsemnat, luat individual, factorilor de mediu» [9, p. 56].

Examinând cele expuse mai sus, putem să ne permitem să formulăm o concluzie proprie asupra esenței contravenției de mediu (ecologice), unde vom desprinde următoarele concluzii:

1) *Contravenția de mediu (ecologică) face parte din multitudinea de varietăți de contravenții, reprezentând acea faptă (acțiune sau inacțiune)*

săvârșită cu vinovăție și care prezintă un pericol mai mic ca infracțiunea. Așa cum spunea autorul român A. Iorgovan, folosirea uneori a atributului „administrativ” pentru răspunderea contravențională este total neadecvată, deoarece sancțiunile contravenționale nu se aplică doar de către organele administrației de stat, ci și de instanțele judecătorești [15, p. 198]. În aceeași ordine de idei, cercetătorul administrativist S. Furduliu susține că raportul contravențional privește și relațiile dintre particulari, care nu formează obiectul dreptului administrativ, iar ca efect urmează a fi diferențiat de cel administrativ prin faptul că raporturile contravenționale doar în parte se intersectează cu raporturile administrative, referindu-se doar la raporturile din domeniul activității organelor administrative, cum ar fi la compartimentul care privește modul stabilit de administrare [4, p. 50]. Prin urmare, contravenția de mediu (ecologică) urmează a fi privită pe aceeași poziție ca și contravenția administrativă – drept una din categoriile de contravenții.

2) *Comiteria unei contravenții de mediu (ecologice) presupune ignorarea sau nerespectarea prevederilor legislației de mediu.* Anume indiciul care determină să atribuim contravenției titlatura de „contravenție de mediu (ecologică)” este faptul încălcării prevederilor legislației de mediu. Odată ce „în dreptul mediului se recurge adesea la răspunderea contravențională pentru combaterea nerespectării prescripțiilor legale în materie” [13, p. 540], anume în acest caz putem discuta despre o contravenție de mediu (ecologică).

3) *Obiect al atentatului în cazul comiterii contravenției de mediu (ecologice) reprezintă relațiile legate de folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor abiotice, biotice și antropogene ale mediului.* Însăși neglijarea normelor de drept ale mediului nu ar putea reprezenta prin sine o contravenție în momentul în care atentarea prin fapta contravențională nu ar „ochi” o anumită categorie de relații. În dreptul mediului, această categorie o formează relațiile sociale care apar între persoanele fizice sau juridice privitor la folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția factorilor de mediu. Astfel, putem delimita patru grupe mari de relații sociale ce constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului [8, p. 33]:

- relații legate de folosirea rațională a componentelor mediului;
- relații privind conservarea factorilor de mediu;
- relații privind dezvoltarea factorilor de mediu;

- relații privind protecția factorilor de mediu.

Totodată, delimitând factorii de mediu, și anume cei abiotici (apa, aerul, solul, subsolul), biotici (fauna și flora) și antropici (factori creați prin activitatea umană), putem delimita trei categorii de relații care constituie obiectul de reglementare a dreptului mediului, în funcție de obiectul nemijlocit protejat [8, p. 33]:

- a) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protejarea resurselor abiotice;
- b) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor biotice;
- c) relații legate de folosirea, conservarea, dezvoltarea și protecția componentelor antropice.

Toate aceste grupe de relații sunt reglementate de acte legislative separate, dar care în perspectivă țin să formeze pe viitor un act legislativ codificat și unic.

4) *Măsurile de răspundere contravențională pentru încălcarea legislației de mediu reprezintă o pârghie eficientă în soluționarea problemei de mediu și se aplică de rând cu celelalte pârghii de ordin juridic, economic, social etc.* Contravenția de mediu (ecologică) este pasibilă sancționării în condițiile prevăzute de Codul contravențional, însă procedura de examinare a acesteia este condiționată de reglementările legislației de mediu. Specificul dreptului mediului constă în faptul că în cadrul acestei ramuri de drept, în vederea soluționării eficiente a sarcinii de protecție a mediului, sunt preluate practic toate metodele de influență juridică, care ar putea soluționa pozitiv problema de mediu. În așa fel, răspunderea contravențională reprezintă una din pârghiile de care „beneficiază” dreptul mediului. Această pârghie rămâne a fi una ce aparține dreptului contravențional, însă se aplică ținând cont de reglementările de dreptul mediului.

În totalizarea celor expuse mai sus, ne permitem să formulăm definiția pe care o propunem în continuare în vederea identificării contravențiilor de mediu (ecologice). Astfel, în opinia noastră, prin contravenție de mediu (ecologică) urmează a fi înțeles acea categorie de contravenție, reprezentând faptă (acțiune sau inacțiune) săvârșită cu vinovăție și care prezintă un pericol mai mic ca infracțiunea, prin care se presupune ignorarea sau nerespectarea prevederilor legislației de mediu, având ca obiect al atentatului relațiile legate de folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea componentelor abiotice, biotice și antropogene ale mediului.

Noțiunea procedurii contravenționale. Având în vedere faptul că așa cum și infracțiunea, contra-

venția este supusă sancțiunii într-o anumită procedură, recunoașterea procesului contravențional ca fiind un compartiment aparte a dreptului sau o ramură distinctă de drept, așa cum și dreptul procesual penal și dreptul procesual civil, considerăm că reprezintă doar o problemă a timpului. Aceasta se cere a face chiar dacă majoritatea autorilor autohtoni nu susțin existența unei ramuri distincte a dreptului procesual contravențional [4, p. 178-179].

De fapt, tendința desprinderii dreptului contravențional din dreptul administrativ și constituirea acestuia ca o ramură aparte a dreptului, ar cere distingerea și a dreptului procesual contravențional. În acest sens, așa cum este menționat în literatura de specialitate, „ignorarea dreptului procesual contravențional ca ramură distinctă de drept..., urmează a fi calificat drept o încălcare constituțională, cu toate consecințele care rezultă din aceasta” [20, p. 3]. Aceasta este chiar dacă în opinia autorilor autohtoni procedura contravențională este privită drept compartiment distinct al dreptului contravențional și inseparabil de acesta [5, p. 27]. Susținând, în fond, opiniile doctorului, conferențiar universitar Sergiu Furdui, potrivit căroră procedura contravențională face parte inseparabil din dreptul contravențional deoarece are unul și același obiect de reglementare – contravenția, suntem, totuși de părerea că examinarea în mod separat a dreptului contravențional procesual și a dreptului contravențional material, nu am privi-o ca o dificultate. Pentru exemplu, și dreptul penal procesual este examinat separat de dreptul penal material. În acest sens, nu am identifica o diferență între dreptul penal și cel contravențional. În aceeași ordine de idei am putea prezenta drept argument care ar suplimenta propunerea distingerii dreptului contravențional procedural cu faptul că însăși Codul contravențional al Republicii Moldova este separat în două mari compartimente – Cartea întâi – dreptul material – și Cartea a doua – dreptul procesual. În acest sens, chiar și chestiunea de ordin tehnic prin care se disting două compartimente aparte, și fiecare din ele au parte generală și parte specială, cu principii și reguli relativ distincte.

Considerăm că problema recunoașterii unei ramuri distincte a dreptului – dreptul procesual contravențional – ar fi fost mult mai facil soluționată în momentul în care legiuitorul ar fi adoptat două acte distincte – Codul contravențional și Codul procesual-contravențional. Așa cum legiuitorul din punct de vedere a tehnicii legislative a oferit o soluție diferită de cea propusă, problema distingerii

acestor două ramuri ale dreptului urmează a fi oferită de către mediul științifico-academic. În acest sens, o întrebare retorică ne-am pune – oare s-ar pune problema nerecunoașterii dreptului procesual penal în cazul în care legiuitorul ar fi incorporat și normele materiale ale dreptului penal și cele de procedură penală într-un singur Cod?

În literatura de specialitate, așa cum și în practica instanțelor de judecată, sunt utilizate diferiți termeni pentru a identifica etapele de examinare și sancționare a contravenției. În preponderență sunt utilizați termenii de „procedură contravențională” [4, p. 177], „proces contravențional” [7, p. 68] și chiar „proces administrativ” [4, p. 178].

Având în vedere că conținutul acestor trei termeni nu emană una și aceeași esență, considerăm necesar să ne expunem poziția asupra întinderii acestor termeni în ce privește raporturile contravenționale.

În urma examinării dosarelor examinate în instanțele de judecată, putem constata fără echivoc că acestea figurează și în documentele de însoțire, dar și pe paginile hotărârilor instanțelor de judecată drept „dosare administrative” [3]. Deși în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova “Despre aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în Curțile de apel și Judecătoria nr.41 din 22.12.2003” este utilizat termenul de “dosar contravențional”, în continuare, pe foile de antet a dosarelor contravenționale se utilizează termenul de “dosar administrativ”.

În opinia noastră, folosirea termenului de „proces administrativ” emană un conținut mai larg decât cel ce privește procedura contravențională. Astfel, în opinia autorului rus Iu. Kivici, procesul administrativ include în sine mai multe categorii de proceduri, cum ar fi [21, p. 27]:

- a) Procesul de elaborare și adoptare a actelor normative ale administrării publice (de stat);
- b) Procesul de examinare a propunerilor și cererilor cetățenilor în sfera administrării publice;
- c) Procesul de examinare a petițiilor;
- d) Procesul de examinare a chestiunilor cu privire la distincțiile de stat;
- e) Procesul de examinare a contravențiilor;
- f) Procesul de examinare a abaterilor disciplinare;
- g) Procesul de înregistrare a drepturilor;
- h) Procesul de licențiere și autorizare;
- i) Procedura de executare.

După cum se poate de văzut din cele relatate de Iu. Kivici, chiar dacă lista procedurilor ce constitu-

ie procedurile administrative poate fi extinsă, oricum procedura contravențională este privită doar ca unul din elementele procedurilor administrative sau a procesului administrativ.

În sursele bibliografice de specialitate, procesul administrativ este privit ca o activitate reglementată de normele juridice procesual-administrative, care are ca obiectiv soluționarea anumitor chestiuni de ordin individual în domeniul administrării publice (de stat) de către subiecții împuterniciți în acest sens [22, p. 212]. Într-o altă opinie, procesul administrativ reprezintă o procedură tripartită de soluționare a litigiilor administrative și disciplinare în orice autoritate publică și prin orice metodă de organizare a acestei soluționări (aceste metode reprezentând varietăți ale procedurii administrative) [23, p. 30-31]. Într-o altă opinie, „procesul administrativ poate fi prezentat drept o activitate reglementată de normele administrativ-procesuale, a autorităților publice privitor la soluționarea diferendelor individuale cu caracter administrativ, apărute în sfera administrării publice, în ordinea exercitării funcțiilor executive ale autorităților publice [18, p. 385-386].

Există și opinia că prin procesul administrativ se înțelege ordinea de realizare a drepturilor subiective ale cetățenilor în sfera administrației publice, așa cum și ordinea de soluționare a litigiilor care apar în legătură cu încălcarea acestor drepturi [24, p. 150-153].

Efectuând o examinare a opiniilor expuse în sursele de specialitate, putem ajunge la concluzia, că de multe ori dificultatea în corecta percepție a esenței termenilor de „proces administrativ” și „proces contravențional” stă în problema lingvistică. Mai corect spus, problema constă în corectitudinea utilizării termenilor juridici de „administrativ” și „contravențional”, unde aceștia trebuie de înțeles, dacă nu ca fenomene distincte unul de altul, atunci cel puțin ca parte din întreg, unde „contravențional” trebuie să fie privit ca parte a celui ce numim „administrativ”.

În acest sens, trebuie să conștientizăm că în Republica Moldova utilizarea termenului de procedură contravențională deja reflectă în esență întinderea aceluși compartiment al dreptului care are ca obiect condițiile și modul de soluționare a litigiilor legate de comiterea contravenției, fără calchierea termenului de „administrativ” din limba rusă. Mai mult ca atât că deja și în doctrina rusă se subliniază că utilizarea termenului de „административный процесс” deja este depășit, fiind oportun și corect de

utilizat termenul de „административно-деликтный процесс” [25, p. 37]. În acest sens, chiar și traducerea în limba rusă a denumirii Codului contravențional în „Кодекс о правонарушениях” reprezintă o greșeală dat fiind că prin „правонарушение” se are în vedere nu doar contravențiile ci orice abatere de la normele legale, inclusiv și infracțiuni. În așa sens, traducerea în limba rusă a denumirii Codului contravențional urma să fie „Административно-деликтный Кодекс”.

În sensul celor expuse, ne putem permite să enunțăm concluzia că termenul de „proces administrativ” utilizat în privința procedurii de examinare a contravențiilor reprezintă nu altceva decât o traducere nereușită din limba rusă a termenului „производство по делам об административных правонарушениях”. Utilitatea corectă în privința procedurii de examinare a contravențiilor ar fi procedura contravențională, aceasta emanând întinderea aplicării normelor procedurale cu referire doar la contravenții.

Dacă în ce privește faptul că procedura în cadrul căreia sunt supuse examinării cazurile de comitere a contravențiilor este o procedură nu administrativă ci contravențională, o putem considera drept o chestiune consumată, atunci în ceea ce privește utilizarea termenului „proces” contravențional și „procedură” contravențională, aici urmează încă să dăm o apreciere.

Divergența în utilizarea acestor două termene o putem identifica în literatura de specialitate, inclusiv și autohtonă. Astfel autorii administratiști, care s-au preocupat în mod special de acest compartiment dr., prof. univ. V. Guțuleac și dr., conf. univ. S. Furdui, utilizează în lucrările sale două termene distincte, desemnând unul și același fenomen.

Chiar și în doctrina dreptului procesual-penal constatăm lipsa unei uniformități sub aspectul terminologic, unde unii autori utilizează termenul de „drept procesual penal” [10, p. 603], iar alții „drept de procedură penală” [16, p. 2]. În acest sens, dacă e să analizăm opiniiile procesualiștilor, putem conchide că de fapt între termenul „procedură” și „proces” în fond nu se fac diferențe. Pentru exemplu, autorul român Gh. Mateuț definește procedura penală prin prisma referințelor la normele juridice ce reglementează procesul penal [16, p. 2]. În așa fel, termenul de „proces contravențional” ar trebui să fie privit drept sinonim cu termenul „procedură contravențională”.

Astfel, dacă e să ne referim la definițiile enunțate de către autorii autohtoni V. Guțuleac și S.

Furdui în monografiile de specialitate la compar-timentul dreptului contravențional, atunci putem ajunge la concluzia că chiar dacă fiecare din ei au utilizat termene diferite – proces și corespunzător – procedură, oricum ambii s-au referit la normele care reglementează procesul de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor potrivit dreptu-lui contravențional material.

În acest sens, totuși s-ar cere unificarea termi-nologică, unde utilizarea unui sau altui termen să nu sugereze existența diferitelor sensuri.

În concluzie, cu titlu de propunere, vom pre-lua modul de examinare a problemei de către spe-cialiștii în procedura penală, denumind ramura de drept – drept procesual contravențional, normele care reglementează etapele și condițiile de exa-minare a cazurilor de comitere a contravențiilor - norme de procedură contravențională, iar etape-le și condițiile în care se desfășoară examinarea cazurilor contravenționale – procedura contra-vențională.

În sensul celor expuse mai sus, vom ține să uti-lizăm termenul de „procedură contravențională”, având în vedere atât etapele de examinare cât și condițiile acestora, precum și acțiunile care pot fi realizate în cadrul acestor etape.

De rând cu folosirea semantică corectă a ter-menului „procedură” sau „proces” contravențio-nal, trebuie să menționăm că utilizarea termenului „procedura contravențională” poate să se refere atât la totalitatea normelor juridice procesuale ce conțin anumite reguli de implementare a normelor materiale ale dreptului contravențional [7, p. 203], altfel spus ca ramură a dreptului, cât și într-o even-tuală abordare științifică – la ramura științei proce-suale – dreptul procesual contravențional.

Fără a face specificare de fiecare dată vis-a-vis de faptul că ne referim la ramura dreptului proce-sual contravențional sau la știința dreptului contra-vențional procesual, vom ține să menționăm că în continuare toate referințele prezumtiv se vor referi la ramura dreptului contravențional sau în particu-lar la dreptul procesual contravențional.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial Nr. 1 din 18.08.1994.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008, MO 3-6/15 din 16.01.2009.
3. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova “Despre aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în curțile

de apel și judecătorii nr.41 din 22.12.2003” Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.1, pag.23,

4. FURDUI, S. Dreptul Contravențional, Ed. Cartier, Chișinău, 2005.

5. FURDUI, S. Argumente pro în vederea constitui-rii dreptului contravențional ca ramură de drept autono-mă în sistemul de drept al Republicii Moldova, Revista Națională de Drept, 2005, nr.9, pag.27.

6. ORLOV, M. Drept administrativ. Chișinău. 2001, p.142.

7. GUȚULEAC, V. Tratat de drept contravențional, Chișinău, 2009.

8. TROFIMOV, I. Dreptul mediului, Ed. Academia de Poliție „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2002.

9. ZAMFIR, P., TROFIMOV, I. Dreptul Mediului. Chișinău, 1998.

10. DOLEA, I. ș.a., Drept procesual penal, ed. Car-tier juridic, Chișinău, 2005.

11. LUPAN, E., MINEA, Ș., MARGA, A. Dreptul mediului. Partea specială, Tratat elementar, Vol. II, ed. Lumina Lex, București, 1997.

12. LUPAN, E. Tratat de dreptul protecției mediu-lui, ed. C.H. Beck, București, 2009.

13. DUȚU, M. Tratat de dreptul mediului, ed. C.H. Beck, București, 2007.

14. PRISĂCARU, V. Tratat de Drept Administrativ Român, Partea generală, Ed. Lumina Lex, București, 1993.

15. IORGOVAN, A. Drept administrativ, Tratat ele-mentar, Vol. III, Ed. Proarcadia, București, 1993.

16. MATEUȚ, Gh. Tratat de procedură penală. Partea generală, Volumul I, ed. C.H. Beck, București, 2007.

17. КОЗЛОВ, Ю.М. Административное Право. Москва. Юр. Лит. 2001.

18. КОЗЛОВА, Ю.М., ПОПОВА, Л.Л. Админи-стративное право: учебник. Москва 1999.

19. ПЕТРОВ, В.В. «Природоохранное право и правовая охрана окружающей среды», учебник, изд., Москва, 1980.

20. КИЛЯСХАНОВА, И. Административно-процессуальное право, Москва, изд. Юнити–Дана.

21. КИЛЯСХАНОВА, И., КИВИЧИ, Ю. Административно-процессуальное право. Москва.

22. КОРЕНЕВ, А.П. Административное право России: учебник: Москва, 1996. - Ч.1,

23. ДЕМИН, А.А. Понятие административного процесса и Административно-процессуальный ко-декс Российской Федерации. Государство и право. - 1998. - № 8, стр. 30

24. МИНАШКИН, А.В. О совершенствовании административного и административного процес-суального законодательства в Украине. Журнал рос-сийского права. - 2001. -№ 5, стр. 150 – 153.

25. СОРОКИН, В.Д. Административный про-цесс и административно-процессуальное право / В.Д.Сорокин. - СПб., 2002.

CZU 351.86(478)
DOI 10.5281/zenodo.4282189

STRATEGIA NAȚIONALĂ DE SECURITATE A REPUBLICII MOLDOVA CA INSTRUMENT DE PROTEJARE A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Mihai POALELUNGI

Doctor habilitat în drept, ex-președinte al Curții Constituționale a Republicii Moldova,
Republica Moldova

e-mail: poalelungim@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8270-5543>

Gabriela CRISTEA

Doctorand, Școala Doctorală în drept, științe politice și administrative, Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene ”Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: gabriela.bitca@mai.gov.md

<https://orcid.org/0000-0003-1368-3851>

Poziționarea Republicii Moldova, din punct de vedere geografic, atrage cu sine o serie de riscuri și amenințări privind securitatea sa națională, din mai multe perspective și aspecte, de ordin intern și extern, și tocmai din acest motiv a fost necesară cercetarea aprofundată a acestui subiect nu doar la un nivel general, dar și în baza lucrărilor științifice de specialitate.

Astfel, rolul unei Strategii naționale de securitate bine pusă la punct este indiscutabil, mai ales dacă e să ne referim la faptul că aceasta trebuie să redirecționeze activitatea tuturor instituțiilor naționale, pentru a-și îndeplini atribuțiile în conformitate cu prevederile constituționale. Totodată, un obiectiv major al Strategiei îl reprezintă și întărirea și asigurarea securității naționale prin păstrarea și protejarea statalității și dezvoltării statului, prin protecția sistemului judiciar național, dar și ale tuturor factorilor-cheie care asigură ocrotirea cetățenilor Republicii Moldova.

Scopul central al articolului este efectuarea unei cercetări științifice detaliate a rolului Strategiei naționale de securitate în protejarea securității Republicii Moldova prin intermediul cadrului legal internațional, dar și cu ajutorul analizei lucrărilor doctrinare din domeniu, precum și a practicii existente. Rezultatele științifice pot fi utilizate în procesul de legiferare; în procesul de cercetare și documentare; în studiile din domeniul dreptului internațional public, etc.

Cuvinte-cheie: securitate națională, strategie națională, amenințări externe, documente de politici.

NATIONAL SECURITY STRATEGY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AS AN INSTRUMENT TO PROTECT NATIONAL SECURITY

The positioning of the Republic of Moldova, from a geographical point of view, entails a series of risks and threats regarding its national security, from several perspectives and aspects, of internal and external order, and precisely for this reason it was necessary the in-depth research of this subject. not only on a general level, but also on the basis of specialized scientific works.

Thus, the role of a well-developed National Security Strategy is indisputable, especially if we refer to the fact that it must redirect the activity of all national institutions, in order to fulfill its attributions in accordance with the constitutional provisions. At the same time, a major objective of the Strategy is to strengthen and ensure national security by maintaining and protecting statehood and state development, by protecting the national judiciary, but also of all key factors that ensure the protection of citizens of the Republic of Moldova.

The central purpose of the article is to conduct a detailed scientific research on the role of the National Security Strategy in protecting the security of the Republic of Moldova through the international legal framework, but also through the analysis of doctrinal works in the field and existing practice. Scientific results can be used in the legislative process; in the research and documentation process; in studies in the field of public international law, etc.

Keywords: national security, national strategy, external threats, policy documents.

LA STRATÉGIE DE SÉCURITÉ NATIONALE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA EN TANT QU'INSTRUMENT DE PROTECTION DE LA SÉCURITÉ NATIONALE

La République de Moldova, du point de vue géographique, conduit à un certain nombre de risques et de menaces pour sa sécurité nationale, sous divers angles et questions, internes et externes, et c'est précisément pour cette raison, il a été nécessaire de poursuivre les recherches sur ce sujet, non seulement au niveau général, mais aussi sur la base de leur expertise scientifique.

Ainsi, le rôle d'une stratégie nationale de sécurité bien établie est incontestable, surtout si l'on se réfère au fait qu'elle doit réorienter le travail de toutes les institutions nationales, afin de s'acquitter de leurs tâches conformément aux dispositions constitutionnelles. Dans le même temps, l'un des principaux objectifs de la stratégie est de renforcer et d'assurer la sécurité nationale en préservant et en protégeant l'état et le développement de l'état, en protégeant le système judiciaire national, ainsi que tous les facteurs clés qui assurent la protection des citoyens de la République de Moldova.

L'objectif principal de l'article est de mener une recherche scientifique détaillée sur le rôle de la stratégie de sécurité nationale dans la protection de la sécurité de la République de Moldova à travers le cadre juridique international, mais également à l'aide de l'analyse des travaux doctrinaux dans le domaine, ainsi que de la pratique existante. Résultats scientifiques peuvent être utilisés dans le processus législatif; dans le processus de recherche et de documentation; dans les études dans le domaine du droit international public, etc.

Mots-clés: sécurité nationale, stratégie nationale, menaces externes, documents stratégiques.

СТРАТЕГИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА КАК ИНСТРУМЕНТ ЗАЩИТЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Позиционирование Республики Молдова с географической точки зрения влечет за собой ряд рисков и угроз в отношении ее национальной безопасности, с нескольких точек зрения и аспектов, внутреннего и внешнего порядка, и именно по этой причине было необходимо глубокое исследование этой темы не только на общем уровне, но и на основе специализированных научных работ.

Таким образом, роль хорошо разработанной Стратегии национальной безопасности бесспорна, особенно если мы говорим о том, что она должна перенаправлять деятельность всех национальных институтов, чтобы выполнять свои функции в соответствии с конституционными положениями. В то же время, основной целью Стратегии является укрепление и обеспечение национальной безопасности путем сохранения и защиты государственности и государственного развития, защиты национальной судебной системы, а также всех ключевых факторов, обеспечивающих защиту граждан Республики Молдова.

Основная цель статьи - провести подробное научное исследование роли Стратегии национальной безопасности в защите безопасности Республики Молдова сквозь призму международно-правовой базы, а также посредством анализа доктринальных работ в этой области и существующей практики. Научные результаты могут быть использованы в законодательном процессе; в процессе исследования и документирования; в исследованиях в области международного публичного права и др.

Ключевые слова: национальная безопасность, национальная стратегия, внешние угрозы, программные документы.

Introducere. După sfârșitul Războiului Rece, conceptualizarea ideii de securitate a cunoscut o profundă transformare, lărgindu-se sfera de definire a securității și eliminându-se frontierele dintre securitatea militară și celelalte domenii ale ei precum cele economice, politice, de mediu și sociale, reprezentantul de vază al acestui concept fiind Barry Buzan. În virtutea acestor schimbări și a noilor pericole ale secolului al XXI-lea, securitatea națională trebuie analizată multidimensional.

Această condiție pornește de la înțelegerea că, în prezent, starea securității naționale a unui stat nu mai poate fi privită izolat. Instabilitățile și pericolele din cadrul sistemului internațional de sta-

te, dar și de la periferiile acestuia afectează starea securității tuturor statelor, impunând eforturi comune și o cooperare internațională consolidată.

Scopul central al articolului este efectuarea unei cercetări științifice detaliate a rolului Strategiei naționale de securitate în protejarea securității Republicii Moldova prin intermediul cadrului legal internațional, dar și cu ajutorul analizei lucrărilor doctrinare din domeniu, precum și a practicii existente. Rezultatele științifice pot fi utilizate în procesul de legiferare; în procesul de instruire a angajaților din domeniul juridic, în procesul de cercetare și documentare; în studiile din domeniul dreptului internațional public, în activitatea angajaților din structurile de forță, etc.

Metodologia de cercetare utilizată a fost compusă din studierea cantitativă și calitativă a diferitor norme legislative din domeniu, dar și a unui număr mare de autori naționali care au cercetat acest subiect. Totuși, ținând cont de faptul că ultima Strategie națională a fost adoptată în anul 2011, s-a impus necesitatea apelării la diferite surse online, în care au fost prezentate diverse declarații, opinii asupra elaborării unei noi Strategii.

Poziționarea Republicii Moldova, din punct de vedere geografic, atrage cu sine o serie de riscuri și amenințări privind securitatea sa națională, din mai multe perspective și aspecte, de ordin intern și extern, și tocmai din acest motiv a fost necesară cercetarea aprofundată a acestui subiect nu doar la un nivel general, dar și în baza lucrărilor științifice de specialitate. Astfel, rolul unei Strategii naționale de securitate bine pusă la punct este indiscutabil, mai ales dacă e să ne referim la faptul că aceasta trebuie să redirecționeze activitatea tuturor instituțiilor naționale, pentru a-și îndeplini atribuțiile în conformitate cu prevederile constituționale.

O abordare generală asupra principalilor factori de risc asupra securității naționale

Pe fundalul extinderii și intensificării globalizării, cu avantajele și dezavantajele sale, nu mai avem frontiere în sensul clasic al acestei accepțiuni. În fața acestui proces, granițele devin irelevante și distanțele geografice nu mai reprezintă o problemă, inamicul potențial poate demola sistemele vitale ale unei sau altei societăți fără nici măcar un act de prezență sau de agresiune militară. Pe fundalul intensificării globalizării, apariției noilor riscuri și amenințări, se înaintează în prim-plan problema redefinirii conceptului de securitate națională. [10, p. 142]

Dacă inițial securitatea națională avea o singură componentă, și anume cea militară, astăzi, acest concept presupune o structură pluridimensională. Printre acestea, cele mai frecvent enumerate de către diferiți autori, se află și următoarele: economică, politică, socială, energetică, umană, militară, diplomatică, culturală, de mediu. Astăzi, în centrul securității naționale stă cetățeanul căruia statul, prin instituțiile abilitate trebuie să-i asigure și să-i garanteze siguranța vieții și a activității. [4, p. 9]

Securitatea oricărui stat nu poate fi abordată separat de securitatea globală. Ideea de securitate este stipulată și în Carta ONU, prin care se interzice utilizarea forței ca modalitate de agresiune împotriva unui stat suveran pentru a se evita punerea în pericol a securității internaționale. Con-

form unor studii de specialitate sistemul securității naționale cuprinde:

- *structuri* (militare și civile cu statut special);
- *relații* (propriei fiecărei componente, între componentele sale, între acestea și alte structuri sociale);
- *proces* (acte și acțiuni) și funcții specifice;
- *cultură* (valori și norme adecvate specificului activităților desfășurate).

În cadrul Conferinței Internaționale a relațiilor dintre dezvoltare și dezarmare convenită de Adunarea Generală a ONU, la New York în perioada 24 august – 11 septembrie 1987, a fost stabilit faptul că securitatea constă nu numai din aspecte militare, dar și politice, economice, sociale, drepturi umane și ecologice. Problemele de securitate nu sunt fixe, ci, din contra, ele evoluează de-a lungul timpului, în anii Războiului Rece, securitatea fiind definită în termeni militari, iar în perioada de după Războiului Rece a fost lărgită sfera de cuprindere a conceptului, fiind incluse și dimensiuni non-militare: politic, social, ecologic. Actualele provocări la adresa securității, generate de suprapunerea unor fenomene contrare precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă unor forme clasice de riscuri și vulnerabilități regionale. [9, p. 19]

Riscurile de securitate și amenințările nu mai sunt provocate de state, ci de apariția unor fenomene neconvenționale cauzate de factori non-statali și susținute de unele state. Pentru aprofundarea studiului asupra sferei factorilor de risc care pot pune în pericol siguranța și securitatea națională, trebuie luat în calcul încă două categorii de astfel de factori.

Prima categorie a factorilor este generată de accentuarea unor fenomene prin care se aduce atingere stabilității sociale, cum ar fi corupția, traficul de influență, actele de fraudă fiscală, care generează accentuarea inechităților sociale și declanșarea unor manifestări de protest de amploare cu consecințe multiple.

A doua categorie de factori de risc, o reprezintă reacțiile ineficiente ale instituțiilor statului în fața dezvoltării alarmante a fenomenelor de criminalitate economică și financiară, de scădere a nivelului de trai și de degradare a sistemului de protecție socială, fapt ce favorizează în mod direct extinderea unor stări de conflict. [9, pp. 28-29]

Securitatea națională a statelor Uniunii Europene

Strategia de securitate a Uniunii Europene – adoptată în decembrie 2004 – identifică terorismul

ca una dintre cele mai importante amenințări la adresa intereselor Uniunii Europene și subliniază necesitatea adoptării unor programe concrete de măsuri pentru combaterea terorismului, urmând direcțiile de acțiune stabilite prin Declarația privind combaterea terorismului a Consiliului European (25-26 martie 2004) pentru implementarea obiectivelor strategice ale Uniunii Europene în acest domeniu. Din punct de vedere a securității europene, se remarcă, în special, trei amenințări:

- Terorismul internațional;
- Proliferarea armelor de distrugere în masă prin răspândirea tehnologiei rachetelor purtătoare cu amplificarea instabilității și crearea de riscuri suplimentare în Europa;

- Existența unor structuri statale slabe (failed states) și amplificarea crimei organizate. [9, pp. 38-39]

În scopul contracarării tuturor amenințărilor, statele – membre ale UE au propriile politici și strategii naționale de securitate, iar drept răspuns la deplasarea infractorilor între statele vecine, au fost dezvoltate forme de cooperare regională bilaterală, multilaterală între acestea. Cu toate acestea, reieșind din faptul că eforturile nu sunt suficiente pentru prevenirea și lupta contra grupărilor criminale și activității acestora, este necesare o abordare europeană mai largă. Statele – membre trebuie să dezvolte permanent diferite instrumente, astfel încât frontierele naționale, legislația diferită, limbile diverse și modalitățile de lucru să nu împiedice progresul în prevenirea criminalității transfrontaliere. [16, p. 16]

Strategia Europeană de Securitate a solicitat ca Europa să contribuie la o ordine multilaterală mai eficientă în întreaga lume. Odată cu lansarea Strategiei, UE și-a aprofundat relația cu OSCE, în special în Georgia și Kosovo, cu diferite organizații regionale (Uniunea Africană, de exemplu), consolidându-și legăturile inclusive cu ONU. [16, p. 25]

Politicele de securitate națională se asociază cu politicile de securitate globale pentru asigurarea stabilității globale și pentru îndeplinirea angajamentelor din parteneriatele strategice. Securitatea globală influențează multilateral securitatea națională, opțiunile naționale în domeniul securității sunt determinate de deciziile comune în planul securității, la nivelul organizațiilor internaționale de securitate fiind bine-cunoscut în acest sens rolul intervenției organizațiilor internaționale în prevenirea și gestionarea crizelor și conflictelor (naționale, respec-

tiv, regionale). Acțiunile coalițiilor politico-militare multinaționale, sub mandat internațional, de securitate, stabilizare și democratizare a statelor, evidențiază creșterea rolului instituțiilor internaționale în consolidarea sistemului de securitate național. [9, p. 152]

Politica națională de securitate

Strategia Securității Naționale, care de facto este cel mai important act juridic al politicii naționale de securitate și apărare, determină funcționarea sistemului de securitate și apărare, căile de asigurare a securității naționale, mecanismele și instrumentele de guvernare a sistemului securității. [7, p. 19]

În Republica Moldova, procesul de fundamente și instituționalizare a securității naționale a demarat în prima jumătate a anilor '90 ai secolului XX prin adoptarea Constituției, Concepției politicii externe, continuând mai târziu cu alte documente oficiale de bază, în care sunt identificate amenințările, riscurile și mijloacele de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova, precum: Concepția Securității Naționale din 22 mai 2008, Strategia Națională de Securitate din 15 iulie 2011, Doctrina Militară din 6 iunie 1995 și Conceptul de Reforme Militare din 26 iulie 2002, iar mai recent, la 21 iunie 2016, cu textul nou al Strategiei securității naționale. [6, p. 41]

Politica de securitate națională este un cadru prin care o țară produce securitate pentru state și pentru cetățeni. Politica de securitate se referă la procesul de stabilire a obiectivelor majore ale unui stat, în timp ce strategiile se referă la modalitatea de realizare a acelor obiective. [3, pp. 10-11]

Pornind de la interesele sale naționale, precum și de la angajamentele pe care le impune procesul de integrare europeană, Republica Moldova se ghidează după următoarele linii directorii în politica sa de securitate națională:

- asigurarea respectării statutului său de neutralitate permanentă;

- restabilirea integrității teritoriale a statului, eliminarea prezenței militare străine, consolidarea independenței și suveranității statului;

- menținerea proceselor de integrare europeană într-o stare dinamică avansată;

- asigurarea dezvoltării democratice a societății și consolidarea securității ei interne;

- dezvoltarea economică și socială ascendentă a țării prin accelerarea reformelor politice, economice și instituționale, în primul rând a celor care

permit îndeplinirea criteriilor de aderare la Uniunea Europeană;

- dezvoltarea și valorificarea cât mai plenară a potențialului uman, principală resursă a țării, apărarea cât mai eficientă a intereselor și drepturilor cetățenilor săi în țară și peste hotare;

- consolidarea dimensiunii economice, sociale, energetice și ecologice a securității.

Realizarea securității naționale se întemeiază pe acceptarea și aplicarea normelor internaționale, soluționarea prin negociere a problemelor litigioase, respectarea drepturilor omului și promovarea relațiilor de bună vecinătate cu toate statele din zonă, pe implicarea activă în gestionarea crizelor de orice fel, din regiune sau din lume. [4, p. 14]

Procesul de evaluare și de analiză a amenințărilor și a riscurilor cu impact asupra securității naționale constituie elementul esențial în activitatea autorităților publice și a instituțiilor competente, ceea ce determină politica statului în domeniul securității naționale. Totodată, acest proces creează condițiile necesare planificării pe termen scurt, de către executiv, a acțiunilor coordonate, care urmează a fi întreprinse în domeniile respective de către instituțiile guvernamentale. [13]

Cooperarea internațională face parte din politica de securitate a Republicii Moldova, având drept scop influența asupra mediului internațional de securitate de o manieră care să corespundă intereselor naționale ale țării. Activitățile de politică externă, desfășurate în contextul implementării politicii de securitate națională, sunt orientate spre stabilirea și consolidarea unei rețele de relații internaționale și unei formule cooperative care să diminueze riscul de implicare în conflicte, fapt ce ar amenința interesele naționale, iar în cazul unui astfel de conflict, ar permite soluționarea lui prin eforturile comune cu partenerii externi. Astfel, printre acțiunile întreprinse de statul nostru în acest sens, putem enumera și: participarea la eforturile internaționale orientate spre contracararea amenințărilor și provocărilor contemporane; procesul de integrare în Uniunea Europeană; cooperarea cu Organizația Tratatului Nord-Atlantic (NATO); cooperarea în cadrul Comunității Statelor Independente (CSI); cooperarea la nivel bilateral în domeniul securității. [13]

Sistemul securității naționale al Republicii Moldova se definește ca ansamblu de concepte, strategii, politici, mijloace, reglementări și structuri administrative ale statului, precum și ca ansamblu de instituții ale societății care au rolul de a

realiza, proteja și promova interesele naționale ale țării. Republica Moldova pornește de la înțelegerea că are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova. Din sectorul securității naționale al Republicii Moldova fac parte instituțiile de stat cu atribuții în domeniul securității statului, care activează în temeiul legislației Republicii Moldova și care au ca obiectiv îndeplinirea sarcinilor de protecție a cetățenilor și a statului. Sectorul securității naționale este responsabil de realizarea scopului securității naționale. [13]

După adoptarea Concepției, va fi elaborată și aprobată Strategia securității naționale, în care se vor descrie căile de atingere a stării de securitate națională, mecanismele de cooperare între componentele sistemului securității naționale, instrumentele de coordonare a activității sectorului securității naționale și instituțiilor cu responsabilități în domenii aparte ale securității, procedeele de finanțare a sectorului securității naționale și etapele de reformare a sistemului securității naționale al Republicii Moldova. Strategia securității naționale va servi drept bază pentru elaborarea Strategiei militare naționale, Strategiei de informare publică pe probleme de securitate națională, altor strategii sectoriale în domeniul securității naționale. [13]

Atunci când se elaborează *Concepția securității naționale* sau a oricărui alt domeniu de activitate, este necesar ca noțiunile cu care se operează să fie bine definite. Aceasta facilitează înțelegerea corelației dintre două sau trei noțiuni utilizate în cadrul unui concept. De exemplu, astăzi sunt actuale dezbaterile privind înțelesul noțiunilor de *securitate națională* și *interesul național*, de aceea definirea acestora în cadrul Concepției privind securitatea națională a unei țări permite stabilirea strict a obiectivelor politicii de securitate națională. De asemenea Concepția poate constitui pilonul de elaborare a unei Strategii de securitate națională. [8, p. 154]

Organele securității naționale

Conform Strategiei naționale de securitate a Republicii Moldova, cadrul instituțional, care stă la baza sistemului, alcătuiește sectorul securității naționale a Republicii Moldova. Din acest sector fac parte instituțiile de stat cu mandat de forță destinate implementării sarcinilor de protecție

a cetățenilor și statului (nivel operațional) și instituțiile civile de stat care exercită funcțiile de guvernare, planificare, control și supraveghere în sistemul de securitate națională (nivel administrative). [8, p. 171]

Organele securității statului sunt structuri specializate ale puterii executive, menite să asigure, în limita competenței lor, securitatea statului Republica Moldova. Acestea au următoarele atribuții [12]:

- apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova, asigurarea pazei frontierei de stat, apărarea orânduirii constituționale, a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei de atentate ilegale;

- desfășurarea activității informative pentru asigurarea securității statului;

- desfășurarea activității de contrainformații pentru descoperirea, prevenirea și contracararea tentativelor și acțiunilor informative și subversive întreprinse de serviciile speciale și de organizațiile altor state, asigurarea unui sistem de măsuri de apărare a secretelor de stat;

- asigurarea Parlamentului, a Președintelui Republicii Moldova și a Guvernului cu informații, necesare soluționării problemelor asigurării securității statului (în domeniul activității economice și politice externe, al afacerilor interne ale țării), dezvoltării social-economice, progresului tehnico-științific;

- asigurarea, în limita competenței lor, a protecției economiei de atentate criminale; prevenirea evenimentelor extraordinare în transporturi, telecomunicații și la unitățile de importanță vitală;

- combaterea terorismului, a crimei organizate, a corupției, care subminează securitatea statului, precum și descoperirea, prevenirea și contracararea altor infracțiuni, a căror urmărire penală este de competența organelor securității statului;

- asigurarea în condițiile legii a pazei de stat a persoanelor oficiale supreme din țară și a oamenilor de stat și fruntașilor vieții publice din alte state aflați în Republica Moldova;

- participarea, în limitele competenței sale și în colaborare cu Poliția de Frontieră din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, la asigurarea controlului frontierei de stat a Republicii Moldova.

- alte atribuții pot fi acordate organelor securității statului exclusiv prin legislație.

Sistemul organelor securității statului se constituie din Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, Serviciul de Protecție și Pază

de Stat, Poliția de Frontieră din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, Serviciul Vamal, care își desfășoară activitatea în conformitate cu legile respective, precum și din instituțiile de învățământ și alte instituții și organizații nemilitarizate ale organelor securității statului. Controlul permanent asupra activității organelor securității statului este exercitat de Parlament prin Comisia pentru securitatea națională. Organele securității statului prezintă anual rapoarte de activitate Președintelui Republicii Moldova, Parlamentului și Guvernului.

Președintele Republicii Moldova și Guvernul audiază rapoartele conducătorilor organelor securității statului privind rezultatele activității organelor, securitatea statului, respectarea drepturilor și libertăților omului și alte probleme. Președintele Republicii Moldova, de comun acord cu Guvernul, aprobă programele de activitate ale organelor securității statului, stabilește tipurile de informații prezentate de aceste organe și modul lor de prezentare. [12]

Consiliul Suprem de Securitate este un organ consultativ care analizează activitatea ministerelor și departamentelor în domeniul asigurării securității naționale și prezintă Președintelui Republicii Moldova recomandări în probleme de politică externă și internă a statului și au următoarele atribuții [3]:

- acordă Președintelui Republicii Moldova consultații în probleme de securitate națională;

- prezintă Președintelui Republicii Moldova recomandări în probleme de politică externă și internă a statului;

- examinează:

- a) proiectele de hotărâri pentru modificarea și completarea Concepției securității naționale, Doctrinei militare și Concepției politicii externe;

- b) problemele privind elaborarea și realizarea Concepției reformei Forțelor Armate;

- c) planul construcției Forțelor Armate;

- d) planurile privind dotarea cu armament, tehnică militară a Forțelor Armate, a organelor și subunităților afacerilor interne și securității statului;

- e) problemele privind completarea Forțelor Armate;

- f) planul de mobilizare a Forțelor Armate;

- g) planul de mobilizare a economiei naționale în caz de război;

- h) planurile de interacțiune între Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul de Informații și Securitate privind susținerea Forțelor Armate în timp de pace și de război; diminuarea și lichidarea efectelor calamităților naturale și

ale catastrofelor; menținerea și restabilirea ordinii de drept; paza obiectivelor strategice;

i) direcțiile principale de colaborare a Republicii Moldova cu alte state în domeniul politico-militar;

j) proiectele de acorduri internaționale în domeniul politico-militar;

k) rapoartele prezentate de conducătorii autorităților administrației publice cu atribuții în domeniul securității naționale;

- prezintă propuneri privind dislocarea și redislocarea, în timp de pace, pe teritoriul național a unităților militare, precum și privind participarea acestora în cadrul acțiunilor internaționale de menținere a păcii;

- analizează situațiile care necesită :

- a) declararea stării de urgență;

- b) declararea stării de asediu;

- c) declararea stării de război;

- d) declararea mobilizării parțiale sau generale și demobilizării;

- e) încheierea păcii după încetarea acțiunilor militare;

- analizează activitatea Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Externe, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, a altor organe în domeniul securității naționale;

- examinează mersul realizării decretelor și a altor decizii ale Președintelui Republicii Moldova în problemele securității naționale.

Consiliul Suprem de Securitate se compune din președinte și membri ai consiliului. Președinte al Consiliului Suprem de Securitate este Președintele Republicii Moldova dar interimatul funcției de Președinte al Consiliului Suprem de securitate ce asigură, în conformitate cu art. 91 din Constituția Republicii Moldova de către Președintele Parlamentului sau de către Prim-ministru.

Din componența Consiliului Suprem de Securitate fac parte, din oficiu, Președinte al Parlamentului, Prim-ministru, președinte al Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului, viceprim-ministru, ministru al finanțelor, ministru al afacerilor interne, ministru al apărării, ministru al justiției, director al Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, director adjunct al Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, Procuror General, Guvernator al Băncii Naționale a Moldovei, Guvernator (Başkan) al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), director al Centrului Național

Anticorupție, secretar general al Aparatului Președintelui Republicii Moldova, consilier al Președintelui Republicii Moldova în domeniul politicii și reintegrării. Președintele Republicii Moldova poate numi în calitate de membri ai Consiliului Suprem de Securitate și alte persoane cu funcții de răspundere. [3]

Consiliul Suprem de Securitate al Republicii Moldova a fost rareori convocat pe parcursul anilor de existență și nu a avut o influență importantă asupra politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova. Reglementările *Legii Securității Statului*, precum și determinarea incorectă a domeniului de activitate a CSS (Consiliul Suprem de Securitate) limitează implicarea acestuia în chestiuni sensibile, cum este problema separatismului transnistrean. Abia la 21 iulie 2004 a avut loc prima ședință de lucru a CSS pe problema soluționării conflictului transnistrean, la care s-a luat decizia de întrerupere a negocierilor și căutarea unor alte căi de reglementare a conflictului (interzicerea exportului, blocarea fluxurilor financiare, implicarea actorilor internaționali) etc. [8, p. 174]

Rolul apărării naționale în securitatea statului

Apărarea națională este una din cele mai importante funcții ale statului și constituie cauza întregului popor, ansamblu de măsuri și activități adoptate și desfășurate de Republica Moldova în scopul de a garanta suveranitatea, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională. Organizarea apărării naționale include [15]:

- a) determinarea politicii de apărare și a principiilor de bază ale construcției militare;

- b) aprobarea strategiei securității naționale, strategiei naționale de apărare și a strategiei militare;

- c) dezvoltarea științei și artei militare;

- d) instituirea cadrului normativ cu privire la apărarea națională;

- e) analiza situației politico-militare, prognozaarea riscurilor și amenințărilor cu caracter militar la adresa securității naționale;

- f) determinarea intereselor naționale prioritare în domeniul apărării naționale, stabilirea complexului de măsuri politico-diplomatice și de altă natură cu caracter nemilitar, crearea unui climat internațional favorabil în scopul asigurării apărării naționale;

- g) pregătirea forțelor destinate apărării naționale;

le, menținerea unui înalt grad al pregătirii de luptă și de mobilizare;

h) înzestrarea centralizată a forțelor destinate apărării naționale cu armament și tehnică modernă, asigurarea lor cu resurse tehnico-materiale în volumul necesar;

i) coordonarea cu alte state și organisme internaționale a acțiunilor pentru prevenirea și reducerea unui posibil pericol militar;

j) perfecționarea sistemului de instruire a cadrelor militare;

k) pregătirea rezervelor de mobilizare pentru timp de război;

l) pregătirea de mobilizare a economiei naționale, a autorităților publice, a instituțiilor publice, a agenților economici, a populației și a teritoriului pentru apărare;

m) pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei;

n) asigurarea controlului democratic asupra forțelor destinate apărării naționale;

o) realizarea altor măsuri în domeniul apărării naționale.

Sistemul național de apărare cuprinde conducerea, forțele, resursele și infrastructura teritorială. Conducerea sistemului național de apărare este un atribut exclusiv și inalienabil al autorităților constituționale ale statului și se realizează de către Parlament, Președintele Republicii Moldova, Guvern, Ministerul Apărării și alte autorități publice cu atribuții în domeniul apărării naționale în limitele stabilite de Constituție și de alte acte normative. Planificarea apărării constituie componenta esențială a politicii de apărare, care reprezintă procesul de stabilire a obiectivelor pentru asigurarea apărării naționale și a căilor de realizare a acestora, precum și de determinare a volumului și structurii resurselor de apărare necesare și a modului de alocare a acestora.

Strategia securității naționale constituie un document de politici care stabilește modalitatea de realizare a funcțiilor instituțiilor statului în scopul asigurării securității naționale, reieșind din analiza mediului de securitate. Strategia securității naționale a Republicii Moldova presupune un orizont de acoperire pe termen mediu și cuprinde definirea intereselor și obiectivelor naționale de securitate, analiza mediului de securitate, identificarea factorilor de risc, direcțiile de acțiune, modalitățile de realizare a obiectivelor de securitate și apărare. [15]

Sistemul de asigurare a securității naționale are ca scop crearea mecanismului de elaborare a

politicii și strategiei statului și societății în domeniul asigurării securității naționale și realizarea acestora prin intermediul funcțiilor concrete ale unor anumite structuri și persoane. Acest sistem include structurile organizatorice corespunzătoare, cu anumite conexiuni și reacții între ele, care asigură îndeplinirea sarcinilor speciale, din punct de vedere ideologic, fiind considerate drept administratorii *stării de securitate națională*. Aici putem vorbi de *factorul politic* (ideologii, politicieni și partide politice) și *forțele armate* – ca instituții ale statului ideologic, care asigură integrarea sociopolitică și coeziunea sistemului sociopolitic, comensurată prin gradul de interacțiune politică mutuală, întemeiată declarativ, prin consimțământ, și ascuns, prin coercițiune sau prin modalități de integrare politică ce au ca fundament disciplina, adică alinierea doctrinară la directivele și imperativele puterii politice ghidate de interese. [8, p. 130]

Garantul *stării de securitate națională* este statul național, care exprimă în modalități politico-juridice și administrative puterea sa, găsește mecanisme de asigurare a securității naționale în raport cu necesitățile sociale și construiește procesul de decizie în raport cu valorile, interesele și necesitățile securității naționale. Deși starea securității naționale este dependentă de *acțiunea politică*, totuși factorul politic nu întotdeauna este capabil să evalueze corect starea securității naționale, întrucât prezintă informațiile sociale, așa-zis, simbolic, în folosul elitei politice. În cadrul regimurilor mai puțin democratice, elita politică acționează organizat pentru cucerirea și menținerea puterii, în acest caz fiind dificil de determinat starea securității naționale, precum și faptul ce trebuie supus *securizării*. Securizarea este concepută ca formă extremă de politizare, sau construirea unui eveniment ca o „problemă politică”, care să permită folosirea mijloacelor extraordinare în numele securității. [8, p. 131]

Probleme și riscuri identificate în elaborarea Sistemului Național de Securitate

Sistemul securității naționale a Republicii Moldova parcurge un proces complex de căutări ale reformei, dat fiind că se confruntă cu o multitudine de provocări, beneficiind totodată de unele oportunități. Arealul est-european a devenit zona de confluență a intereselor geopolitice ale unor actori majori provocând presiuni, în sensul că factorului extern îi revine rolul deosebit în raport cu

politica internă de securitate, marcându-i direcțiile de exercitare. [6, p. 29]

O altă lacună gravă a Strategiei adoptate în anul 2011 este lipsa unui Plan de Acțiuni relevant care să prevadă acțiuni concrete de realizat, instituții responsabile, resurse alocate, termeni de realizare și procedee de monitorizare a acestui proces. Constatăm că în lipsa unui Plan de Acțiuni la moment este greu de realizat o evaluare obiectivă a măsurii în care prevederile acestui document au fost implementate. Elaborarea și, eventual, adoptarea în Parlament al noului proiect al Strategiei Securității Naționale este pertinent, căci, pe de o parte, vine să soluționeze lacunele cadrului juridic național de asigurare a securității enunțate moștenite de anii precedenți, iar pe de altă parte, rezultă din ultimele evoluții geopolitice regionale dar și interne care influențează direct starea de securitate națională. [11, p. 25]

Elaborarea Strategiei Securității Naționale în calitate de document de politici este importantă din perspectiva implementării unor acțiuni concrete care ar diminua din paleta de amenințări, vulnerabilități și riscuri la adresa securității naționale. Din această perspectivă, merită de remarcat faptul că noua strategie trebuie să fie adoptată împreună cu un Plan de Acțiuni care stabilește sarcini pentru fiecare instituție de profil în vederea abordării structurate a pericolelor identificate în urma analizei riscurilor și amenințărilor curente. De asemenea, este important identificarea resurselor administrative și financiare pentru buna implementare a Strategiei. Un lucru important care trebuie să clarifice Strategia este acordarea rolului de coordonator al acestui domeniu Consiliului Suprem de Securitate, dar și elaborarea metodologiei de monitorizare și raportarea activităților realizate. [11, p. 26]

De asemenea, pentru implementarea în practică a mecanismului de anticipare și prevenție se impune crearea unei Unități permanente de monitorizare, analiză și prognoză care va urmări și reacționa în regim non-stop evoluțiile interne, regionale, internaționale de factură politică, economic, social care au impact asupra sectorului de securitate națională cu scopul de adapta acțiunile și contra-acțiunile de diminuare a amenințărilor și vulnerabilităților apărute. [11, p. 27]

Republica Moldova se confruntă cu mai multe riscuri și amenințări la adresa securității sale naționale, care influențează negativ capacitatea statului de a reacționa la acestea:

- principalele riscuri și amenințări sunt condiționate de conflictul din partea de est a țării, unde prezența ilegală a forțelor armate străine pe teritoriul țării, precum și sprijinul politic și economic acordat din exterior regimului separatist, reprezintă o amenințare continuă la adresa suveranității, integrității teritoriale, și securității naționale a Republicii Moldova;

- amenințări de origine economică;

- evoluțiile negative ale mediului regional și internațional precum și crizele internaționale. Aici putem menționa și instabilitatea din spațiul CSI, cu care Moldova continuă să mențină legături economice și de desfacere a produselor sale;

- amenințări cu privire la expansiunea rețelelor teroriste la nivel global și pericolului proliferării armelor chimice, biologice, radioactive și nucleare, inclusiv obținerea acestora de către actorii non-statali;

- amenințări care derivă din activitatea umană (exploziile incendiile la întreprinderi) și din calamitățile naturale (cutremurele, inundațiile, alunecările de teren) etc. [8, p. 88].

Cooperarea Republica Moldova-Uniunea Europeană în domeniul securității și apărării se realizează la două niveluri - bilateral și multilateral. Cadrul legislativ pentru cooperare este prevăzut în Acordul de Asociere, Titlul II și III. În Republica Moldova, trei instrumente UE modelează cooperarea pe dimensiunea de securitate la nivel bilateral. Cel mai important dintre acestea este Delegația Uniunii Europene, care coordonează toate proiectele UE în țara noastră, inclusiv cele care au tangență cu securitatea. Urmează Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM), instrument ce are rolul tehnic de îmbunătățire a capacității de securitate și management al frontierei de stat, dar și atribuții în soluționarea conflictului transnistrean, prin asistarea la măsurile de consolidare a încrederii. Al treilea instrument este Misiunea Înalților Consilieri UE, lansată în anul 2016 și care, în prezent, cuprinde 23 de experți care colaborează cu oficiali de rang înalt dintr-o serie de instituții și agenții guvernamentale. [2, pp. 5-6]

Cooperarea RM-UE în coșul de management al crizei poate fi divizată în două categorii:

a) **Cooperarea în soluționare conflictului transnistrean:** Uniunea Europeană este implicată în soluționarea conflictului ca observator în formatul de negociere 5+2. Un obiectiv specific al UE este promovarea măsurilor de sporire a încre-

derii ca parte a strategiei pașilor mici. De asemenea, în Republica Moldova activează consilierul UE pe măsuri de sporire a încrederii, care oferă consultanță Biroului pentru Reintegrare, iar Misiunea EUBAM acordă asistență și expertiză tehnică pe probleme ce țin de mobilitate, control al frontierelor și implementare a ZSLAC (Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător).

b) **Contribuția Republicii Moldova la misiunile și operațiunile PSAC (Politica de Securitate și Apărare Comună a Uniunii Europene):** Strategia Securității Naționale din 2011 menționează că, în cadrul eforturilor de integrare europeană, o atenție deosebită va fi acordată intensificării cooperării pe linia Politicii Europene de Securitate și Apărare Comună.

Cooperarea RM-UE în coșul de securitate civil este cel mai divers și poate fi divizat în trei categorii: sectorul justiției, instituțiile de aplicare a legii și de asigurare a ordinii publice, controlul armelor și lupta împotriva terorismului. Cooperarea în domeniul apărării dintre Republica Moldova și UE este aproape inexistentă. În primul rând, NATO este considerată instituția-cheie ce angajează țările partenere în cooperarea pe domeniul militar. În Republica Moldova, reforma sectorului de securitate și apărare este în mare parte ghidată de parteneriatul cu Alianța Nord-Atlantică, prin Inițiativa de Consolidare a Capacității de Apărare (DCBI). În al doilea rând, când vorbim despre cooperarea în domeniul apărării, este necesar să evidențiem principiul subsidiarității, care determină nivelul de intervenție și domeniul competențelor împărțite de statele-membre și Uniunea Europeană. Așadar, cooperarea în domeniul apărării cu țările partenere a fost, tradițional, subiectul relațiilor bilaterale, nu o prerogativă a Uniunii Europene. [2, pp. 7-8]

Un pas important în asigurarea securității frontierei de est a Republicii Moldova, a fost și semnarea, la 6 octombrie 2017, a Acordului privind controlul în comun în punctele de trecere a frontierei comune, dintre Republica Moldova și Ucraina. Este de menționat că 25 de puncte comune de trecere a frontierei moldo-ucrainene se află pe segmentul transnistrean. Astfel, în scopul eficientizării controlului comun pe acest teritoriu, la 25 mai 2018, în cadrul ședinței Guvernului Republicii Moldova au fost inițiate negocierile și aprobată semnarea a 8 Protocoale moldo-ucrainene, care vor permite efectuarea controlului în comun în următoarele puncte de trecere: „Briceni-Rossoșani”

pe teritoriul Ucrainei (rutier); Novosavițkoe-Cuciurgan” pe teritoriul Ucrainei (feroviar); „Pervomaisc-Cuciurgan” pe teritoriul Ucrainei (rutier); „Palanca-Maiaki-Udobnoe” pe teritoriul Republicii Moldova (rutier); „Goianul Nou-Platonovo” pe teritoriul Ucrainei (rutier); „Criva-Mamalâga” (rutier); „Larga-Kelmenți” (rutier); „Giurgiulești-Reni” (rutier). Aceste tratate internaționale urmează a fi semnate de către Inspectoratul General al Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Serviciul Vamal de pe lângă Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Administrația Serviciului Grăniceresc de Stat al Ucrainei și Serviciul Fiscal de Stat al Ucrainei. [14]

Deși au trecut deja mai mult de doi ani de la adoptarea Hotărârii Guvernului cu privire la inițierea negocierilor și aprobarea semnării celor opt tratate internaționale, semnarea lor a fost amânată de mai multe ori, și nici nu este clar când va fi definitivată procedura respectivă.

Asigurarea managementului integrat al frontierei de stat se află pe agenda politică internă a Republicii Moldova deja de mai mulți ani, iar una dintre prioritățile *Strategiei naționale de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023* și a *Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia* este și asigurarea unui nivel de securitate corespunzător la frontiera de stat a Republicii Moldova, inclusiv pe segmentul central (transnistrean) al frontierei moldo-ucrainene. [5]

Concluzii

Scopul Strategiei securității naționale este de a ghida Republica Moldova și organele sale de stat într-o direcție consecventă pentru ca acestea să poată acționa la cele mai înalte niveluri de eficiență. Republica Moldova a ajuns într-un punct critic în dezvoltarea sa ca stat modern, resimțindu-se necesitatea stringentă de a întreprinde anumite acțiuni drastice în stabilirea unui stat de drept eficient și a unei bune guvernări. Această Strategie va configura și impulsiona aceste acțiuni.

De asemenea, nu putem neglija și un alt aspect ce ține de siguranța frontierelor și securității Republicii Moldova, și anume existența unei zone necontrolate extinse de autoritățile centrale moldovenești, adică segmentul transnistrean. În pofida faptului că de la escaladarea conflictului au trecut deja aproape 30 de ani, o rezolvare concretă așa și nu a fost realizată, iar implica-

rea organizațiilor regionale și internaționale de menținere a păcii nu dau efectele scontate.

Liberalizarea regimului de vize pentru moldoveni a însemnat pentru statul nostru un pas înainte, dar și un factor declanșator pentru fenomenul migrației ilegale și altor infracțiuni aferente, precum traficul de arme, droguri, contrabanda, chiar și terorismul. De asemenea, în contextul factorului de mediu, constatăm că amplasarea geografică a Republicii Moldova la hotarul dintre Est și Vest, în calitate de stat limitrof al UE, prezența unei porțiuni de frontieră necontrolate de către autoritățile constituționale, prezența în apropierea Republicii Moldova a unor zone tensionate de conflicte armate, sunt factori declanșatori a migrației ilegale pe teritoriul statului nostru, în scop de tranzitare, dar și a altor infracțiuni criminale.

În contextul celor expuse, concluzionăm că este extrem de necesară adoptarea cât mai urgentă a noii Strategii de Securitate Națională, împreună cu un Plan de Acțiuni detaliat pentru implementarea acesteia. Cu ajutorul Strategiei, va fi posibilă identificarea resurselor necesare pentru reacționarea rapidă și contracararea riscurilor, vulnerabilităților, dar și amenințărilor asupra securității naționale.

Bibliografie

1. Afanas Nicolai „Interdependența și interacțiunea dintre securitatea națională și internațională”, în „Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova”, red. coord. Alexandru Burian, Tipografia “Artpoligraf”, Chișinău, 2012, 285 de pagini.

2. Danu Marin, Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene: implicații pentru Republica Moldova, studiu, <http://www.ape.md/2017/06/danu-marin-politica-de-securitate-si-aparare-comuna-uniunii-europene-implicatii-pentru-republica-moldova-osife-ape/>, accesat la 22.02.2020

3. Decretul Președintelui nr. 331 din 08-10-1997 privind aprobarea Regulamentului Consiliului Suprem de Securitate [https://www.legis.md/cautare/](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110168&lang=ro)

[getResults?doc_id=110168&lang=ro](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110168&lang=ro), accesat la 22.02.2020.

4. Duțu Petre, Amenințări simetrice sau amenințări hibride: delimitări conceptuale pentru fundamentarea securității și apărării naționale, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2013, 60 pagini.

5. Hotărârea Guvernului nr. 1101 din 14.11.2018 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109892&lang=ro, accesată la 02.04.2019

6. Juc Victor, Veaceslav Ungureanu, Diversificarea teoretică a conceptului de securitate în contextul transformărilor structurale de sistem internațional post Război Rece, http://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/securitatea_nationala_a_rm_vitalie_varzari.pdf, accesat la 22.02.2020.

7. Managementul politicilor de securitate ale Uniunii Europene în Europa de Sud-Est, materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 3 mai 2017, Tipografia Print-Caro, Chișinău, 2017, 470 pagini.

8. Natalia Albu - “Securitatea Națională: Aspecte Teoretice și Practice”, ED. Academia Militară a Forțelor Armate “Alexandru Cel Bun”, Chișinău 2013, 240 p.

9. Tulică Mircea, Securitatea în contextul globalizării, Ed. Axa, Botoșani, 2012, 262 p.

10. Vasile Marina “Teoria și Practica administrării publice” Ed. AAP, Chișinău 2013, 536 pagini.

11. Vărzari Vitalie – “Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale”, Editura Tipografia Cerntrală, Chișinău 2016, pg. 180

12. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311701> Legea Nr. 619 din 31.10.1995 privind organele securității statului, accesat la 03.02.2020.

13. <http://lex.justice.md/md/328010/> Legea nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova, accesat la 03.02.2020.

14. <https://monitorul.fisc.md/editorial/control-comun-al-frontierei-moldo-ucrainene.html>, accesat la 02.04.2019.

15. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110393&lang=ro Legea nr. 345 din 25-07-2003 cu privire la apărarea națională, accesat la 03.02.2020.

16. Internal security strategy for the European Union Towards a European security model, <https://www.consilium.europa.eu/media/30753/qc3010313enc.pdf>, accesat la 20.04.2020.

ASPECTE CONCEPTUALE PRIVIND SISTEMUL DE SERVICII SOCIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Nicolae ROMANDAȘ

Doctor în drept, profesor universitar, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova

e-mail: romandas@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4082-4325>

Ana SACARA

Doctorand, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

e-mail: anisoara91@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-3801-4665>

Prezentul articol cuprinde o analiză complexă a sistemului de servicii sociale prestate în Republica Moldova. În acest context, s-a efectuat o cercetare amplă a definițiilor, trăsăturilor caracteristice, precum și a scopului urmărit de autoritățile publice în procesul acordării serviciilor sociale primare, specializate și cu specializare înaltă. De asemenea au fost examinate aspectele ce țin de dezvoltarea și perfecționarea tipurilor de servicii sociale și necesitatea prestării unor servicii sociale accesibile persoanelor aflate în dificultate.

Cuvinte-cheie: protecție socială, asistență socială, persoane cu dizabilități, servicii sociale, incluziune socială, plasament temporar, risc social, instituții specializate.

CONCEPTUAL ASPECTS REGARDING THE SYSTEM OF SOCIAL SERVICES FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This article contains a complex analysis of the social services system provided in the Republic of Moldova. In this context, an extensive research was carried out on the definitions, characteristic features, as well as the purpose pursued by the public authorities in the process of providing primary, specialized and highly specialized social services. Also, the aspects related to the development and improvement of the types of social services and the need to provide accessible, adaptable and affordable social services were examined.

Keywords: social protection, social assistance, people with disabilities, social services, social inclusion, temporary placement, social risk, specialized institutions.

ASPECTS CONCEPTUELS DU SYSTÈME DE SERVICES SOCIAUX EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Cet article contient une analyse complexe du système de services sociaux fourni en République de Moldova. Dans ce contexte, une recherche approfondie a été menée sur les définitions, les traits caractéristiques ainsi que la finalité poursuivie par les pouvoirs publics dans le processus de fourniture de services sociaux primaires, spécialisés et hautement spécialisés. Les aspects liés au développement et à l'amélioration des types de services sociaux et la nécessité de fournir des services sociaux accessibles, adaptables et abordables ont également été examinés.

Mots-clés: protection sociale, assistance sociale, personnes handicapées, services sociaux, inclusion sociale, placement temporaire, risque social, institutions spécialisées.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНЫХ УСЛУГ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Данная статья содержит комплексный анализ системы социальных услуг, предоставляемых в Республике Молдова. В этом контексте, было проведено обширное исследование определений, характерных черт, а также целей, преследуемых государственными органами в процессе оказания первичных, специализированных и узкоспециализированных социальных услуг. Также были изучены аспекты, связанные с развитием и совершенствованием видов социальных услуг и необходимостью их оказания лицам, находящимся в сложном положении.

Ключевые слова: социальная защита, социальная помощь, инвалиды, социальные услуги, социальная интеграция, временное размещение, социальный риск, специализированные учреждения.

Introducere

La jumătatea sec. al XIX-lea, toate țările din Europa au recunoscut necesitatea intervenției statului pentru a garanta bunăstarea populației, drept pentru care atenția s-a îndreptat spre acordarea de servicii de asistență socială potrivit nevoilor individuale și colective, servicii de solidaritate socială la care au acces persoanele aflate în dificultate [23, p.84].

Serviciile de asistență socială sunt motorul modelului social european. Acest tip de servicii oferă posibilitatea vârstnicilor să trăiască mai bine, mai mult și să aibă o viață mai sănătoasă. De asemenea, ajută persoanele cu dizabilități să ducă o viață activă în societate. Asigurând copiilor o viață și o educație decentă, pregătindu-i cât se poate de bine pentru o participare activă în societate. Importanța acestora constau în promovarea unei societăți incluzive și susținerea persoanelor de a participa activ în viața comunității. Serviciile sociale reprezintă instrumente importante de realizare a politicilor sociale ținute pe promovarea oportunităților pentru beneficiari și crearea unor condiții pentru construirea unui model de stat al bunăstării, care să răspundă nevoilor sociale la momentul de față.

Conform Comisiei Europene, serviciile sociale sunt un mijloc vital pentru îndeplinirea obiectivelor de bază ale Uniunii Europene, cum ar fi: coeziunea socială, economică, teritorială, șomajul ridicat, incluziunea socială și creșterea economică.

Aspecte conceptuale privind sistemul de servicii sociale

În țara noastră, serviciile sociale, ca parte componentă a sistemului de asistență socială, reprezintă ansamblu de măsuri și activități realizate pentru a satisface necesitățile sociale ale persoanei-familiei în vederea depășirii unor situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale [18]. Acestea au la bază principiul individualizării intervenției, al ajustării la specificul și nevoile persoanei, la contextul socio-economic în care trăiesc beneficiarii acestor servicii. De aceea ele răspund întotdeauna mai eficient la situațiile de risc sau de criză și permit o intervenție ajustată la particularitățile beneficiarilor, cu ajutorul unui personal specializat [28, p.8].

Unii autori compară finalitatea umană a serviciilor sociale cu „arta” de a ajuta individul să folosească mediul lui de viață în satisfacerea propriilor necesități [12, p. 34]. Bunăoară, în opinia lui H. Goldstein, se apreciază, că obiectivul central al oricărui serviciu social este cunoașterea, învățarea

socială, proces, care se realizează pe baza unei relații directe între client și asistentul social [13, p.25]. Susținem această interpretare cu o singură completare: dacă ținem cont de esența cuvântului „social,” putem atribui la categoria servicii sociale orice serviciu desfășurat în folosul membrilor societății (spre exemplu, serviciile din domeniul cultural, educațional sau juridic.

Autorii români folosesc noțiunea de servicii de asistență socială definindu-le ca programe specializate, activități organizate, tehnici de intervenție socială, metode de identificare a necesităților și tipurilor specifice de disfuncționalități ale persoanelor în dificultate [29, p.103]. Cu ajutorul acestora, cei în dificultate, pot obține condiții minime, necesare unei vieți decente autosuficiente și pot să-și dezvolte sau să-și refacă propriile capacități competente pentru o integrare normală în comunitate [3, p.16].

Serviciile sociale pot fi abordate în sens larg și în sens restrâns. În sens larg, acestea cuprind, pe lângă serviciile din domeniul educațional, cultural, juridic, al sănătății etc., și sistemul serviciilor de asistență socială. În sens restrâns, serviciile sociale sunt abordate ca formă a asistenței sociale, adică ca o totalitate de activități desfășurate de instituțiile statale și de ONG-uri (organizații non guvernamentale) în scopul prevenirii, minimalizării sau înlăturării consecințelor negative ale riscurilor sociale, care afectează o parte din membrii societății. [4, p.76].

Analizând setul de definiții propuse de diferiți doctrinari, se conturează următoarele trăsături caracteristice ale serviciilor sociale în Republica Moldova: sunt servicii de interes general; se pot acorda concomitent cu prestațiile sociale; se acordă pe o perioadă determinată; au caracter proactiv; se acordă în baza evaluării inițiale sau complexe; pot fi acordate gratuit, cu plată parțială sau integrală; se adresează persoanelor aflate în situații de dificultate; se organizează la nivel de comunitate, în instituții specializate și în instituții de specializare înaltă cu implicarea specialiștilor.

Autorii români, remarcă că obiectivul acordării serviciilor sociale este menținerea, refacerea și dezvoltarea capacităților individuale pentru depășirea unei situații de nevoie, cronice sau de urgență, în cazul în care persoana sau familia este incapabilă să o soluționeze de una singură. [24, p.53].

O altă opinie pe care o susținem pe deplin este că serviciile de asistență socială intervin pentru a asigura individului, ce se confruntă cu probleme, o funcționare socială normală. Scopul serviciilor de asistență socială este de a ajuta persoanele în difi-

cultate să depășească situațiile respective [2, p.61]. În acest context putem constata, că serviciile sociale, în concordanță cu prestațiile sociale, intervin pentru a permite tuturor persoanelor din comunitate să beneficieze de un nivel de trai decent. Ele facilitează accesul tuturor la activități și domenii ale vieții cotidiene (educație, muncă, servicii de sănătate, timp liber, alte resurse ale comunității) și contribuie la soluționarea unor probleme potențial generatoare de excluziune socială. Scopul acestor servicii este de a-i menține beneficiarilor, pe cât posibil, o viață independentă în mijlocul familiei și constituirea unor noi mecanisme eficiente și durabile de combatere a situațiilor de dificultate și excludere socială.

La nivel european s-a stabilit că serviciile sociale de interes general au rolul de a îndeplini următoarele obiective specifice [8]:

- ✓ Aceste sunt servicii persoanlitate, fiind structurate în așa fel încât să răspundă unor cerințe umane vitale, în special cerințelor utilizatorilor care se află în situație de vulnerabilitate;

- ✓ Serviciile sociale oferă protecție față de riscuri generale și specifice de viață și acordă asistență în situații personale dificile sau de criză;

- ✓ Serviciile sociale sunt oferite familiilor în contextul unor modificări la nivelul structurii acestora, acordă sprijin în ceea ce privește rolul familiei de a se îngriji atât pe membrii tineri ai familiei, cât și pe cei în vârstă și, în același timp, de persoanele cu dizabilități și oferă soluții compensatoare pentru eventualele eșecuri în viața de familie;

- ✓ Serviciile sociale sunt instrumente cheie pentru salvagardarea drepturilor fundamentale ale omului și a demnității umane;

- ✓ Ele au rol preventiv și de coeziune socială și se adresează întregii societăți, indiferent de starea materială sau de venit;

- ✓ Serviciile sociale contribuie la nediscriminare, egalitatea între sexe, protecția sănătății umane, ameliorarea standardelor de viață și calitatea vieții, precum și la crearea de șanse egale pentru toți și, prin urmare, contribuie la sporirea capacității oamenilor de a fi membri activi ai societății.

Aceste obiective reprezintă niște puncte de referință pentru statele membre, reflectând modalitatea de organizare și funcționare a sistemului de servicii sociale, furnizare calitativă și cantitativă în dependență de specificul și nevoile persoanei, acreditate și finanțare a serviciilor sociale adresate persoanelor aflate în situații de vulnerabilitate.

Clasificare a serviciilor sociale. În doctrina română întâlnim câteva clasificări a serviciilor sociale după *scopul serviciului* în: servicii de asistență și suport pentru asigurarea nevoilor de bază ale persoanelor, servicii de îngrijire personală, de recuperare/reabilitare, de inserție/reinserție socială etc.

O altă clasificare a serviciilor sociale este propusă și de autorii Țiclea A. și Georgescu L. după *regimul de asistare*: a) servicii de cazare, pe perioadă determinată sau nedeterminată: centre rezidențiale, locuințe protejate, internate de tip social, adăposturi de noapte etc; b) servicii fără cazare: centre de zi, centre sau unități de îngrijire la domiciliu, cantine sociale, servicii mobile de acordare a hranei, ambulanța socială etc. [1, p.303]

Comisia Europeană împarte serviciile sociale în două grupuri: într-unul se află sistemele obligatorii și complementare se securitate socială, care acoperă principalele riscuri de viață, iar celălalt se află alte servicii esențiale oferite direct persoanei prin asistență personalizată pentru a facilita incluziunea socială și a proteja drepturile fundamentale. [9]

În funcție de instituțiile care coordonează și oferă serviciile de asistență socială, se deosebesc două sectoare importante ale asistenței sociale: *sectorul public-guvernamental* de asistență socială - servicii oferite prin intermediul instituțiilor de stat; *sectorul neguvernamental* - servicii oferite de organizații private, profesionale sau voluntare, finanțate de regulă, de sponsorii particulari din interiorul sau exteriorul țării. [4, p.114]

Așadar, procesul de dezvoltare a sistemului național de servicii sociale în Republica Moldova a început în anul 2010 când a fost adoptată Legea cu privire la servicii sociale. Astfel, legea menționată stabilește cadrul normativ de organizare și funcționare a sistemului de servicii sociale, tipurile acestora precum și atribuțiile autorităților administrației publice centrale și locale, ale altor persoane juridice și fizice abilitate cu asigurarea și prestarea serviciilor sociale, precum și protecția drepturilor beneficiarilor de servicii sociale.

Conform cadrului normativ național serviciile sociale se acordă cetățenilor R.Moldova și cetățenilor străini - titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru reintregirea familiei; străinilor titulari ai dreptului de ședere provizorie în scop de muncă, studii; străinilor titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru activități umanitare sau religioase; străinilor titulari ai dreptului de ședere permanentă; persoanelor cărora li s-a recunoscut statutul de

apatrid în RM; străinilor care au obținut protecție internațională sau azil politic [17] în mod individual, în baza evaluării necesităților persoanei sau familiei acesteia. În general, beneficiarii serviciilor sociale sunt anumite categorii de persoane sau grupuri sociale, care se află în situație de risc generatoare de excluziune socială, fiind lipsite de suportul familiei și a comunității. Astfel, aceste persoane sau grupuri, pe o perioadă de timp mai scurtă sau mai lungă, nu-și pot asigura independent un trai decent fără un sprijin moral, social, fizic, cultural etc. din partea autorităților. Acest sprijin se acordă pe o perioadă determinată de timp, care durează până când persoana vulnerabilă își găsește resurse sociale, economice, psihologice pentru a duce o viață decentă.

Conform normelor prevăzute de Legea RM nr.123 din 18.06.2010 cu privire la serviciile sociale, dreptul la servicii sociale este stabilit în mod individual, în baza evaluării necesităților persoanei/familiei. Evaluarea necesităților este un proces de colectare și analiză a datelor, în scopul de a forma o opinie profesională despre situația în care se află persoana sau familia. Ca urmare, pentru aprecierea necesităților vor fi utilizate următoarele tipuri de evaluare: evaluare inițială și evaluare complexă aprobate prin Ordinul Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 96 din 18.05.2016.

Legea cu privire la serviciile sociale prevede principiile în baza cărora se prestează serviciile sociale precum și clasificarea acestora. În prezent, serviciile sociale se clasifică în următoarele tipuri: servicii sociale primare; servicii sociale specializate; servicii sociale cu specializare înaltă (rezidențiale).

Legea RM nr.123 din 18.06.2010 cu privire la serviciile sociale definește **Serviciile sociale primare** ca totalitatea serviciilor acordate la nivel de comunitate tuturor beneficiarilor care au drept scop prevenirea sau limitarea unor situații de dificultate care pot acutiza marginalizarea sau excluziunea socială. Serviciile comunitare se adresează persoanelor, familiilor și comunităților aflate în dificultate, în situație de nevoie, adică acelor care nu dețin mijloace (resurse, capacități, informații) pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă. În aceste caz, colectivitatea trebuie să acorde un sprijin special, adică sprijinul interpersonal și comunitar spontan, definit ca asistență socială comunitară [21, p.88]. Scopul serviciilor sociale primare este de a mobiliza comunitatea și societatea civilă în soluționarea situațiilor de risc în care se

află persoanele-familiiile defavorizate și integrearea acestora în societate, precum și prevenirea instituționalizării.

Obiectivele serviciului de asistență comunitară constau în: informarea privind accesul la serviciile oferite, identificarea și prevenirea precoce a problemelor sociale și asigurarea intervenției timpurii pentru soluționarea lor; dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale primare pentru susținerea și consolidarea capacităților persoanelor aflate în dificultate; mobilizarea și consolidarea capacităților comunității în îngrijirea și protecția persoanelor aflate în dificultate. [23, p.7]

Serviciile sociale primare sunt primul punct de contact pentru beneficiarii sistemului de servicii sociale. Din păcate, la nivel comunitar se prestează un număr limitat de servicii sociale. Astfel, conform Nomenclatorului serviciilor sociale, serviciile primare includ: asistență socială comunitară; îngrijire socială la domiciliu; cantină de ajutor social; centru comunitar de asistență socială.

Serviciile de îngrijire socială la domiciliu reprezintă o gamă de servicii acordate la domiciliu beneficiarilor pentru a spori gradul de independență a acestora, având ca scop îmbunătățirea calității vieții beneficiarilor [12]. Beneficiari ai acestor tip de servicii sunt persoanele solitare și persoanele cu dizabilități. Serviciul de îngrijire socială poate fi acordat atât de prestatorii de stat cât și de cei privați. Cetățenii care nu întrunesc condițiile de eligibilitate pentru prestarea acestui serviciu gratuit, pot beneficia de servicii de îngrijire socială la domiciliu contra plată.

Cantinele de ajutor social sunt persoane juridice care prestează servicii gratuite persoanelor socialmente vulnerabile și sunt înființate de autoritățile administrației publice locale. [13]

De serviciile cantinelor de ajutor social beneficiază, persoanele socialmente vulnerabile ale căror venituri lunare pentru anul precedent constituie 1-2 pensii minime pentru limită de vârstă: persoanele care au atins vârsta de pensionare (fără venituri sau venituri mici); persoanele cu dizabilități; copii cu vârsta de până la 18 ani (din familiile cu mulți copii, din cele monoparentale și din alte familii considerate socialmente vulnerabile în baza anchetei sociale întocmite de organele teritoriale de asistență socială. [13] Cantinele de ajutor social prestează servicii de: pregătirea și servirea zilnică a unei mese de persoană; transportarea gratuită la domiciliul a hranei pentru persoanele în etate, care

nu se pot deplasa; pregătirea și distribuirea hranei prin centrele mobile de deservire.

Serviciile sociale specializate sunt serviciile care implică antrenarea specialiștilor și au drept scop menținerea, reabilitarea și dezvoltarea capacităților individuale pentru depășirea unei situații de dificultate în care se află beneficiarul sau familia acestuia. Aceste servicii deservesc un număr redus de persoane ale căror nevoi nu pot fi soluționate la nivel de comunitate. Se presupune că numărul persoanelor care au nevoie de servicii sociale specializate este mult mai mic decât numărul celor care beneficiază de servicii sociale primare. Acestea includ servicii specializate de îngrijire de zi, centre de plasament temporar, suport pentru familiile substitutive, suport pentru reintegrarea copiilor în familii din îngrijirea rezidențială. [13]

Acestea au menirea de a menține persoanele sau familiile, aflate în dificultate într-un cadru organizațional în proximitatea comunității, având ca obiectiv primordial prevenirea marginalizării, excluderii sociale și facilitarea reintegrării beneficiarilor în mediul familial și comunitate. Serviciile sociale specializate se prestează în cadrul centrelor de zi, centrelor de plasament temporar, centrelor de plasament de lungă durată și în centre comunitare multifuncționale.

Centrele de zi sunt constituite cu scopul de a presta servicii specializate în vederea asigurării activităților de îngrijire, reabilitare, integrare socială a copiilor în situații de risc, copiilor cu dizabilități, persoanelor în etate, persoanelor adulte cu dizabilități, agresorilor, în baza evaluării necesităților, în regim de zi.

În cadrul centrelor de zi sunt prestate servicii de consiliere și sprijin psihologic, servicii de spălătorie, servicii de igienă personală, servicii de alimentare, diverse terapii ocupaționale, cluburi pe interese, servicii de masaj, kinetoterapie, gimnastică curativă și diverse activități de socializare [25, p.92]. În anul 2018, conform datelor prezentate de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, au funcționat 20 centre de zi, în care lunar au beneficiat de ajutor aproximativ 1556 de persoane.

Serviciile sociale specializate prestate în cadrul centrelor de zi se ghidează în activitatea sa, în dependență de beneficiari, de următoarele acte normative: Hotărârea de Guvern nr. 824 din 04.07.2008 privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de zi pentru copii cu dizabilități; Hotărârea de Guvern cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru pri-

vind organizarea și funcționarea Centrului de zi pentru persoanele vârstnice și a standardelor minime de calitate.

Centre de plasament temporar – sunt constituite cu scopul asigurării asistenței sociale copiilor aflați în situații de risc și copiilor cu dizabilități în vederea îmbunătățirii calității vieții acestora și reintegrarea beneficiarilor în familie și comunitate. În cadrul acestor centre sunt prestate servicii de găzduire, întreținere, alimentare, suport pentru incluziune educațională și servicii pentru dezvoltarea abilităților cognitive, de comunicare și comportament. În anul 2018, au activat 6 centre de plasament temporar, în care lunar au beneficiat de serviciile respective 202 beneficiari.

Cadrul normativ care reglementează activitatea și standardele minime de calitate a centrelor de plasament temporar este: Hotărârea de Guvern nr. 1018 din 13.09.2004 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru al Centrului de plasament temporar al copilului; Hotărârea de Guvern nr. 450 din 28.04.2006 privind aprobarea Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copilului din Centrul de plasament temporar; Hotărârea de Guvern nr. 823 din 04.07.2008 privind aprobarea Standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale prestate în centrele de plasament pentru copii cu dizabilități.

Centrele de plasament de lungă durată sunt constituite cu scopul asigurării asistenței sociale persoanelor în etate, persoanelor adulte cu dizabilități, care sunt în imposibilitate de a se îngriji independent, care sunt lipsite de ajutorul membrilor familiei și necesită supraveghere din partea altor persoane. În cadrul acestor centre sunt prestate servicii de cazare, îngrijire, asistență medicală, hrană, îmbrăcăminte etc.

Cadrul normativ care reglementează activitatea și standardele minime de calitate a centrelor de plasament de lungă durată îl constituie: Hotărârea de Guvern cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului de plasament pentru persoanele vârstnice și a Standardelor minime de calitate.

Centrele comunitare multifuncționale – prestează o varietate largă de servicii sociale (servicii de plasament, servicii în regim de zi, servicii de îngrijire la domiciliul, servicii de alimentare etc), combinate pentru mai multe grupuri de beneficiari. Pe parcursul anului 2018, la nivel de republică au funcționat 36 de centre multifuncționale care au oferit servicii pentru 1663 beneficiari.

Serviciile sociale specializate sunt foarte complexe, ele prestând-se în instituții specializate, cât și în afara acestor instituții, ca de exemplu: asistența parentală profesionistă, casa de copii de tip familial, casă comunitară pentru copii în situații de risc, casă comunitară pentru persoane cu dizabilități, echipa mobilă etc.

Conform datelor prezentate de Ministerul Sănătății Muncii și Protecției Sociale se atestă o stagnare în dezvoltarea serviciilor sociale specializate. Concomitent, se observă tendința de reprofilare a serviciilor anterior create reieșind din noile provocări condiționate de descentralizarea financiară, precum și de profilul beneficiarilor. De asemenea se înregistrează o micșorare a capacităților serviciilor și a numărului de beneficiari asistați.

Serviciile sociale cu specializare înaltă sunt de două tipuri: *cu componentă rezidențială* – servicii prestate într-o instituție rezidențială sau într-o instituție specializată de plasament temporar, care impun un șir de intervenții complexe ce pot include orice combinație de servicii specializate, acordate beneficiarilor cu dependență sporită și care necesită supraveghere continuă (24/24 ore); *fără componentă rezidențială* – servicii care oferă beneficiarilor asistență socială complexă de înaltă calificare - cu specializare îngustă, la nivel regional sau național. [16]

Serviciile cu specializare înaltă se prestează în cadrul: internatului psihoneurologic pentru persoane adulte cu dizabilități, casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale, centru de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane, centrul regional de reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilități, centrul republican experimental, protezare, ortopedie și reabilitare, centrul de reabilitare a pensionarilor și invalizilor și azilul republican pentru pensionari și invalizi/centru republican de reabilitare a veteranilor muncii și războiului. În cadrul acestor instituții beneficiarilor li se acordă servicii de cazare, îngrijiri medicale, întreținere, reabilitare după infarct/ictus, tratament, alimentație, kinetoterapie, meloterapie etc.

Putem afirma cu certitudine, că instituțiile statului întreprind măsuri concrete în vederea dezvoltării și perfecționării sistemului de servicii sociale. Scopul dezvoltării serviciilor sociale rezidă în sporirea durabilității și sustenabilității acestora, precum și asigurarea accesibilității populației la servicii calitative și eficiente [9, p.19]. Dezvoltarea serviciilor sociale pentru persoanele care se află în situații de dificultate va crea condiții optime

pentru incluziunea persoanelor în situații de risc, asigurându-li-se respectarea drepturilor fundamentale ale acestora. Pentru ca serviciile sociale să-și atingă scopul și să fie mai eficiente din punct de vedere ale costurilor, instituțiile locale trebuie să depună efort pentru a soluționa cât mai multe cazuri la nivel comunitar, acoperind pe toți cei care au nevoie de sprijin social și va avea un impact pozitiv asupra calității vieții acestora.

Rolul statului în dezvoltarea serviciilor sociale. Conform cadrului legal din Republica Moldova, dezvoltarea serviciilor sociale este prerogativa autorităților administrației publice locale, în funcție de nevoile identificate, de numărul potențialilor beneficiari, de complexitatea situațiilor de dificultate cu care se confruntă cetățenii și de gradul de risc social [24].

Dezvoltarea serviciilor sociale necesită luarea în calcul a două direcții principale [28, p.147-148]:

❖ Diversificarea lor în acord cu noile probleme sociale și cu profilul distinct al nevoilor ce apar. Aceasta presupune, evaluarea complexă a profilului potențialului beneficiar și analiza minuțioasă a riscurilor sociale cu care se confruntă persoana/familia socialmente vulnerabile și prevenirea apariției noilor probleme sociale, care pot duce la excluderea socială a beneficiarului și familiei acestuia.

❖ Plasarea și centrarea lor pe familie și comunitate, în apropierea cerințelor concrete ale acestora. La momentul actual, instituțiile europene, susțin ideea că, serviciile sociale trebuie să se bazeze pe familie și comunitate și mai puțin pe instituționalizare. Instituțiile statului trebuie să întreprindă toate măsurile, ca persoanele marginalizate să primească un sprijin corespunzător și calitativ în familiei, la nivel de comunitate și nu în instituții specializate, care ar putea duce la izolarea socială, deteriorarea relațiilor familiale și dependența cronică de sistemul de asistență socială. Astfel, familia și comunitatea trebuie să aibă un rol decisiv în îngrijirea persoanei vârstnice, a persoanei cu dizabilități sau al oricărei alte persoane aflată în situații de dificultate și eforturile comunității trebuie îndreptate în direcția susținerii familiei în asumarea responsabilităților.

Responsabilizarea familiei nu se poate realiza fără o abordare sistematică a problemelor cu care se confruntă familiile acestora. Astfel, pentru depășirea unor situații dificile trebuie căutate pe rând la familia extinsă, rețeaua socială a familiei, profesioniști care intervin la un moment dat, comu-

nitătea prin intervenția structurilor consultative, autorităților locale și serviciilor sociale primare, de prevenire și în ultimă instanță în intervenția specializată [28, p.147-148].

Cum am menționat anterior, scopul acordării serviciilor sociale constă în sprijinul persoanelor vulnerabile să depășească situațiile de dificultate. Acestea îndeplinesc o funcție foarte importantă în stat, de aceea atât autoritățile publice cât și furnizorii de servicii sociale sunt preocupați de asigurarea unei prestări calitative a acestor servicii, care să răspundă nevoilor persoanelor socialmente vulnerabile.

În legislația Republicii Moldova nu găsim o definiție expresă a calității serviciilor sociale, însă din analiza legislației sociale, putem conchide, că calitatea serviciilor sociale reprezintă o totalitate de cerințe și condiții, care trebuie să fie îndeplinite de către prestatorii de servicii sociale, încât să răspundă nevoilor beneficiarilor. Calitatea în domeniul serviciilor sociale reprezintă un ansamblu de cerințe și condiții ce sunt îndeplinite, de furnizori și serviciile sociale acordate de aceștia, pentru a răspunde nevoilor și așteptărilor beneficiarilor. Pentru a defini și monitoriza calitatea serviciilor, prestatorii trebuie să înțeleagă importanța primordială a dorințelor, nevoilor și aspirațiilor beneficiarilor acestor servicii [19, p.66].

Un aspect fundamental al evaluării calității unui sistem de servicii sociale pornește de la acoperirea financiară a acestuia. Bugetul public pentru anul 2020 prevede drept prioritate consolidarea sistemului de asistență socială care să răspundă nevoilor persoanelor vulnerabile și modernizarea serviciilor sociale la nivel local. Cheltuielile pentru protecția socială, inclusiv serviciile sociale au o acoperire de 33,3 % din Bugetul public al RM și cu o pondere de 11,2% din PIB. Din punct de vedere statistic, cheltuielile de protecție socială ce revin unui locuitor pe țară constituie 7193,8 lei comparativ cu 6557, 2 lei în 2019 [5].

Serviciile sociale de calitate trebuie să fie accesibile, adaptabile, acceptabile și abordabile pentru persoanele care au nevoie de acest suport. Un element central pentru a atinge aceste patru A-uri este responsabilitatea autorităților publice de a se asigura că o finanțare suficientă a serviciilor sociale; prin construcția unei infrastructuri moderne, potrivită scopului și asigurarea persoanelor de asistență bine plătit și bine instruit [15, p.14].

Anumite studii sectoriale la situația actuală a evaluării și dezvoltării serviciilor sociale în Repu-

blica Moldova au atestat că, sistemul serviciilor sociale are încă multe deficiențe și incoerențe, determinând o dezvoltare inegală, mai ales în ceea ce privește dimensiunea rural-urban sau respectarea dreptului la protecție socială. Cauzele sunt destul de complexe și diverse, de la lipsa de personal specializat, a informării slabe până la finanțarea insuficientă a serviciilor sociale. Implicarea autorităților publice locale în monitorizarea serviciilor este limitată, acestea sunt mult mai active în mediile urbane, unde se evidențiază o prezență reprezentativă a sectorului organizațiilor neguvernamentale [9, p. 53].

Pentru a încuraja și a spori calitatea serviciilor sociale este necesar de a evalua anual calitatea și impactul acestor servicii. Atunci când autoritățile inițiază proceduri de analiză a calității serviciilor prestate, trebuie să țină cont de următoarele aspecte fundamentale: procesele de prestare a serviciilor sunt de natură tranzacțională între ofertantul care livrează serviciul și beneficiarul serviciului respectiv; conținutul serviciilor au caracter diferențiat datorită caracteristicilor beneficiarului; relațiile între furnizorii de servicii și beneficiari; sub influența unor factori accidentali pot apărea neconcordanțe între calitatea așteptată de beneficiar și calitatea percepută a serviciilor oferite care pot genera nemulțumiri pentru beneficiari; beneficiarii pot aprecia subiectiv calitatea serviciilor [20, p.11-12]. Astfel, rezultatul investigațiilor calitative și cantitative vor oferi informații actuale despre problemele sociale cu care se confruntă atât beneficiari cât și furnizorii de servicii și vor putea identifica soluții eficiente de rezolvare a acestora pe termen îndelungat. Deasemenea în baza acestor evaluări, vor fi revizuite și politicile sociale, adoptându-se strategii noi, care vor preveni apariția noilor riscuri sociale. Astfel, evaluarea anuală va permite elaborarea unei politici coerente, bazată pe cunoașterea adecvată a realității.

Concluzii

Așadar, ca urmare a cercetărilor realizate, putem remarca, că serviciile sociale reprezintă o componentă importantă a institutului asistenței sociale, care aduc un aport considerabil în susținerea persoanelor aflate în situații de vulnerabilitate. Din aceste considerente, autoritățile publice de specialitate trebuie să acorde mai multă atenție în vederea dezvoltării și ridicării calității acestora. Astfel, este necesar de a dezvolta mai multe tipuri de servicii sociale primare cu scop preventiv, de a antrena cât mai mult personal calificat,

care ar putea oferi servicii sociale calitative și de a aloca mai multe resurse financiare pentru finanțarea serviciilor sociale.

Bibliografie

1. ȚICLEA, Al. Laura Georgescu. *Dreptul securității sociale*. Universul Juridic. București 2019.
2. BUZDUCEA, D. *Aspecte contemporane în asistență socială*. Iași. Polirom, 2005.
3. BOEHM, W.W. 1958 *The nature of Social work*, în *Social Work III*, aprilie 10-18.
4. BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*. CEP USM. Chișinău 2012.
5. *Bugetul pentru cetățeni*, 2020. <https://mf.gov.md/sites/default/files/Bugetul%20cetatenilor%202020.pdf>
6. COTEANU, I., SECHE, L., SECHE, M. *Dicționar explicativ al limbii române*. Ed. a II-a, -București: Universul Enciclopedic, 1998.
7. Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliul, Comitetul Economic și Sociale European și Comitetul Regiunilor de însoțire a Comunicării privind „O piață unică pentru Europa Secolul XXI” – *Servicii de interes general, inclusiv servicii sociale de interes general: un nou angajament european*, Bruxelles, COM (2007) 725 din 20 noiembrie 2007.
8. Comunicarea Comisiei Europene „Punerea în aplicare a programului comunitar de la Lisabona: *Serviciile sociale de interes general în cadrul Uniunii Europene*”. COM (2006)177 final, 26. 04. 2006.
9. DRAGICI, E. *Evaluarea impactului asupra integrării în comunitate a persoanelor cu dizabilități*. Chișinău 2014. Percepția asupra drepturilor omului în Republica Moldova. Chișinău 2016 <http://old.ombudsman.md/ro>
10. GILBERT, N., MILLER, H., SPECHT, H. *An Introduction to Social Work Practise*. Englewood Cliffs, Prentise-Hall, 1980.
11. GOLDESTINE, H. *Social Work Practice: A Unitary Approach*, University of South Carolina Press, 1973.
12. Hotărârea Guvernului nr. 1034 din 31.12.2014 cu privire la aprobarea *Regulamentului-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu și a Standardelor minime de calitate*. Publicat 16.01.2015 în MO nr. 1-10, art. 1.
13. Hotărârea nr. 1246 din 16.10.2003 despre aprobarea *Regulamentului-tip cu privire la funcționarea cantinelor de ajutor social*. Publicat: 24.10.2003 în MO nr. 218-220 art.1297.
14. Hotărârea de Guvern pentru aprobarea *Programului național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale*. nr. 1512 din 31.12.2008. Publicat: 20.01.2009 în MO nr. 7-9 art. 25.
15. *Investiții în Asistență și Suport Social. Un imperative European*. Bruxelles. Noiembrie 2017. P. 14.
16. *Legea cu privire la serviciile sociale* nr. 123 din 18.06.2010. Publicat 03.09.2010 în MO nr. 155-1583.
17. *Legea cu privire la integrarea străinilor în RM*. nr. 274 din 27.12.2011. Publicat 13.03.2012 în MO nr. 48.
18. *Legea nr.81 din 28.02.2003 privind cantinele de ajutor social*. Publicat: 11.04.20003 în MO nr. 67-69 art. 283.
19. IAȚCO, M. *Raport privind evaluarea serviciilor sociale și a mecanismelor instituționale*. Chișinău 2017.
20. IAȚCO, M. *Evaluarea serviciilor sociale și a mecanismelor instituționale*. <http://viitorul.org/files/library/Policy%20Paper%20-%20Mai%202017%20Evaluare%20%20servicii%20sociale%20II.pdf>
21. PAȘA, F., PAȘA, L. *Asistența socială în România*, Ed. Polirom, Iași, 2004.
22. PAȘA, L. *Asistența socială în România*. Iași. Polirom, 2004.
23. *Planul de dezvoltare a serviciilor sociale al Direcției generale asistență socială a Primăriei municipiului Chișinău pentru perioada 2013-2023*.
24. *Raportul pe țară privind implementarea angajamentelor Declarației de la Beijing și a platformei de acțiune Beijing +25*, p. 54 https://msmps.gov.md/sites/default/files/raport_beijing25_draft_1.pdf
25. *Raportul anual social pentru anul 2018*. https://msmps.gov.md/sites/default/files/raport_social_anual_2018_final.pdf
26. MOCANU, V. *Ghid de standard în servicii sociale*. http://www.viitorul.org/files/library/Site_GHID%20DE%20STANDARDE%20IN%20SERVICII%20SOCIALE%20f.pdf
27. ZAMFIR, E., ZAMFIR, C. *Politici Sociale. România în context European*. București: Alternative, 1995.
28. ZAMFIR, E., STĂNESCU, S., ARPINTE, D. *Asistența socială în România după 25 ani: Răspuns la problemele tranziției*. Cluj-Napoca. 2015.

PROPRIETATEA REVOCABILĂ – MODALITATE JURIDICĂ A EXERCITIULUI DREPTULUI DE PROPRIETATE

Grigore ARDELEAN

Doctor în drept, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne,
Republica Moldova

e-mail: ardeleangrigore@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-5203-358X>

Andrian CREȚU

Doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”,
Republica Moldova

e-mail: andrian.cretu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8144-5233>

În condițiile în care tendința omului de a-și face comodă și confortabilă existența, într-o lume a diversității relațiilor de conviețuire, se impune tot mai mult necesitatea multiplicării modalităților de exercitare a dreptului de proprietate. Pe cale de consecință, apărută cu mult timp în urmă, proprietatea revocabilă cu cele două forme ale sale (proprietatea rezolubilă și proprietatea anulabilă), astăzi, cere o abordare distinctă din partea legiuitorului, dar mai cu seamă din parte doctrinei, căreia îi revine misiunea principală în tâlmăcirea esenței și aplicabilității acesteia.

Deși practica națională nu cunoaște prea multe cazuri când s-a recurs la modalitatea juridică a proprietății rezolubile, totuși în situația proprietății anulabile se ajunge de fiecare dată când părțile ce o constituie sau o transmit încalcă condițiile de validitate ale actelor translativ de proprietate.

De aceea, instituția proprietății anulabile vine să atenționeze, încă odată, despre necesitatea respectării cu strictețe a tuturor condițiilor de consimțământ, capacitate, obiect, etc., la încheierea oricărui act juridic, mai cu seamă în cazul actelor translativ de proprietate.

Cuvinte-cheie: proprietate, regim juridic, proprietate rezolubilă, proprietate anulabilă, coproprietate.

REVOCABLE PROPERTY - LEGAL METHOD OF EXERCISING THE RIGHT OF PROPERTY

In the conditions in which the human tendency to make his/her existence comfortable and comfortable, in a world of diversity of cohabitation relations, the necessity of multiplying the ways of exercising the property right is more and more imposed. Consequently, long ago, revocable property with its two forms (resolvable property and voidable property), today, requires a distinct approach from the legislator; but especially from the doctrine, which has the main mission in interpreting its essence and applicability.

Although the national practice does not know too many cases when the legal method of resolvable property has been used, however, the situation of annulable property is reached every time the parties that constitute or transmit it violate the conditions of validity of the translational property deeds.

Therefore, the institution of annulable property comes to warn, once again, about the need to strictly comply with all conditions of consent, capacity, object, etc., at the conclusion of any legal act, especially in the case of ownership transfer.

Keywords: property, legal regime, resolvable property, annulable property, co-ownership.

PROPRIÉTÉ RÉVOCABLE - MODE LÉGAL D'EXERCICE DU DROIT DE PROPRIÉTÉ

Compte tenu de la tendance de l'homme à rendre son existence confortable et confortable, dans un monde de diversité de relations de vie, il est de plus en plus nécessaire de multiplier les moyens d'exercer le droit de propriété. Par conséquent, apparue il y a longtemps, la propriété révocable avec ses deux formes (propriété résoluble et propriété nulle) nécessite aujourd'hui une approche distincte du législateur; mais surtout de la doctrine, qui a pour mission principale de comprendre son essence et son applicabilité. Bien que la pratique nationale ne connaisse pas beaucoup de cas où le recours a été fait à la forme juridique du bien résoluble, cependant, la situation du bien

nulle est atteinte chaque fois que les parties qui le constituent ou le transmettent violent les conditions de validité des actes translatifs de propriété.

Par conséquent, l'institution de la propriété nulle en vient à avertir, une fois de plus, de la nécessité de respecter strictement toutes les conditions de consentement, de capacité, d'objet, etc., à la conclusion de tout acte juridique, en particulier dans le cas d'actes translatifs de propriété.

Mots-clés: *propriété, régime juridique, propriété résoluble, propriété nulle, copropriété.*

ОТЗЫВАЕМАЯ СОБСТВЕННОСТЬ - ПРАВОВОЙ МЕТОД ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ

В мире многообразия гражданских отношений, в котором стремление человека сделать свою жизнь красивой и комфортной, все больше и больше возрастает потребность в приумножении способов и методов реализации права собственности.

Следовательно, появившаяся много лет тому назад, отзываемая собственность в двух своих формах (отзываемая и аннулируемая) в настоящее время требует особого подхода со стороны законодателя, и особенно, с точки зрения доктрины, основная миссия которой заключается в толковании ее сущности и практического применения.

Вопреки тому, что в национальной практике известны не так много случаев, когда приходилось воспользоваться юридическими средствами по отношению к отзываемой собственности, все же в случае с аннулируемой собственностью, каждый раз приходят к выводу о том, что обе стороны - обладатели собственности нарушают условия о сроках действия документов, в которых зафиксирован факт передачи собственности.

Именно поэтому, институт аннулируемой собственности предупреждает о необходимости неукоснительного соблюдения всех условий согласия сторон, дееспособности, объекта и т.д. при заключении любого правового акта, особенно в случае передачи права собственности.

Ключевые слова: *собственность, правовой режим, отзываемая собственность, аннулируемая собственность, совместная собственность.*

Introducere

Diversificarea relațiilor sociale, în special cele reglementate de legea civilă, nu avea cum să nu aducă cu sine și diversificarea modalităților de exercitare a dreptului de proprietate. Or, în lumea în care trăim, pentru a spori utilitatea și semnificația juridică a dreptului de proprietate, este necesar de a inventa unele mecanisme sofisticate care ar permite exercitarea acestui drept real în diverse ipostaze, cu aplicarea diferitelor procedee juridice ce ar asigura, pe de o parte extragerea la maximum a tuturor utilităților, iar de cealaltă parte, garantarea exercițiului acesteia în siguranță.

Așa s-a făcut, că dreptul de proprietate poate fi exercitat în diferite moduri, unul din acestea este proprietatea revocabilă cu formele sale: proprietatea rezolubilă și proprietatea anulabilă.

În special, mai necesită a fi precizat, că doctrina autohtonă examinează această instituție sub aspectul divizat al acesteia, adică separat, atât proprietatea rezolubilă, cât și cea anulabilă. Însă, în pofida acestui fapt, am decis a o examina sub o singură modalitate – proprietatea revocabilă, având în vedere faptul că ambele au același efect, deci, revocarea dreptului de proprietate constituit anterior.

Conceptul de proprietate revocabilă și formele acesteia

Spuneam, deci, că vom discuta în capitolul de față despre *proprietatea revocabilă și proprietatea anulabilă* sub contextul unei singure modalități a dreptului de proprietate – proprietatea revocabilă, deoarece ambele au ca efect principal, revocarea dreptului de proprietate.

Ce e drept, în literatura autohtonă de specialitate, dar și în multe surse românești de specialitate, nu întâlnim divizarea modalităților dreptului de proprietate în formula aleasă de noi, aceasta neînsemnând că nu se practică cu desăvârșire o asemenea clasificare. Un astfel de concept al diviziunii modalităților dreptului de proprietate îl întâlnim la autorul român T. Sâmbrian [5, p. 35] care, de altfel, a fost acceptată fără rezerve de majoritatea doctrinarilor preocupați de același domeniu.

Proprietatea rezolubilă. Noțiunea și conceptul de proprietate rezolubilă

Noțiune. Proprietatea rezolubilă este acea modalitate a dreptului de proprietate ce constă în exercitarea lui sub *condiție rezolutorie* la sur-

venirea căreia încetează dreptul de proprietate a dobânditorului fiind restituit celui care anterior i l-a transmis sau sub *condiție suspensivă*, de realizarea căreia depinde nașterea sau, mai bine zis, consolidarea dreptului de proprietate, transformarea lui dintr-un drept afectat de modalități, în unul pur și simplu.

În literatura română de specialitate, proprietatea rezolubilă este definită ca fiind o modalitate juridică a dreptului de proprietate ce exprimă situația de incertitudine vremelnică a acestui drept, atunci când transmiterea dreptului de proprietate de la o persoană la alta s-a făcut printr-un act juridic afectat de o condiție rezolutorie [6, p. 199].

Concept. După cum vedem, proprietatea rezolubilă este determinată de două feluri de condiții, *condiția rezolutorie* (realizarea căreia determină pierderea unui drept subiectiv) și *condiția suspensivă* (realizarea căreia dă naștere unui drept subiectiv). Cu alte cuvinte, în materia transmiterii/dobândirii dreptului de proprietate, pentru o mai bună flexibilitate a relațiilor civile, în care transmitătorul își rezervă posibilitatea de a redobândi dreptul de proprietate asupra bunului său în anumite împrejurări, leagă acest moment (redobândirea proprietății) în textul actului juridic de înstrăinare, de survenirea acelor împrejurări - situații viitoare și nesigure. Dacă se realizează evenimentul prevăzut în actul juridic translativ de proprietate (contract de donație, de vânzare-cumpărare) încetează dreptul de proprietate a dobânditorului, iar bunul revine în proprietatea transmitătorului, respectiv, se renaște dreptul de proprietate a transmitătorului (fost proprietar). Iată de ce, în legislația și doctrina română *condiția rezolutorie* (pentru dobânditor cu efecte de stingere a dreptului de proprietate) și *condiția suspensivă* (cu efectele renașterii dreptului de proprietate în favoarea transmitătorului) sunt aplicate deopotrivă în cadrul unuia și aceluiași raport juridic. Cu toate acestea, după legislația noastră, dar și în opinia pe care o împărtășim, pentru eficiență maximă, cele două condiții ce determină proprietatea rezolubilă, adică condiția rezolutorie și cea suspensivă trebuie aplicate pentru fiecare raport juridic în parte, deoarece doar de realizarea unei sau alteia în parte, depinde stingerea sau nașterea unui drept civil subiectiv și nu de efectele lor reciproce (dacă pentru dobânditor încetează dreptul – condiție rezolutorie, atunci, concomitent și reciproc, pentru transmitător se naște acel drept – condiție suspensivă). Mai mult,

în toate cazurile de proprietate rezolubilă vorbim doar de realizarea unui eveniment nesigur care, într-un caz (condiție rezolutorie) duce la stingerea unui drept subiectiv, iar în altul (condiție suspensivă) nașterea unui drept.

Sediul materiei

Actul juridic încheiat sub condiție rezolutorie care, de fapt, determină afectarea dreptului de proprietate transmis prin acesta, își are reglementare în conținutul art. 352 (condiția suspensivă) și art. 353 din Codului civil (condiția rezolutorie), dar se mai deduce și din alte norme, în condițiile în care, dreptul de proprietate rezolubilă se dobândește în temeiul legii (art 1211 CC).

Felurile condițiilor ce caracterizează proprietatea rezolubilă

După cum menționam, dreptul de proprietate este unul rezolubil atunci când este afectat de o condiție de care depinde *încetarea* acestei modalități a dreptului de proprietate, iar ca rezultat urmează restituirea bunului și a dreptului de proprietate asupra lui către transmitătorul inițial sau de o condiție ce determină *nașterea* dreptului de proprietate, mai bine-zis, transformarea lui din proprietate rezolubilă în una propriu-zisă. Prin urmare, vedem că condițiile ce afectează dreptul de proprietate sunt de două feluri, una care determină *încetarea* dreptului de proprietate rezolubilă (condiția rezolutorie), iar cea de-a doua, *nașterea* dreptului de proprietate liber de orice condiție, în favoarea dobânditorului (condiție suspensivă).

Proprietatea sub condiție rezolutorie

Chiar din titlul subiectului prezentat, se observă că am evitat să vorbim despre dreptul de proprietate exercitat sub condiție rezolutorie, preferând să vorbim, mai degrabă, despre proprietate, deoarece, în esență, respectiva instituție a dreptului de proprietate nu este chiar o proprietate în deplinul sens al cuvântului. De ce? Pentru că dreptul de proprietate există doar în prezența posibilității de exercitare în mod absolut, exclusiv și perpetuu a celor trei atribute ale sale (folosința, posesia și dispoziția), iar în cazul în care titularul poate exercita în mod absolut și exclusiv doar atributul de folosință și posesie, atunci suntem în prezența *proprietății* exercitate în sensul ei economic așa cum explicam în compartimentul teoriei generale a dreptului de proprietate.

Așadar, revenind la subiect, spunem că dreptul de proprietate este rezolubil, deoarece este afectat de o *condiție rezolutorie*, iar aceasta este legată de un anumit eveniment viitor și nesigur.

Iată că realizarea aceluși eveniment viitor și nesigur pentru părți, determină *încetarea* dreptului de proprietate rezolubilă și restituirea acestuia fostului proprietar. Or, potrivit art. 353 din Codul civil, *efectele juridice care depind de o condiție rezolutorie se sting la momentul îndeplinirii acelei condiții. Dacă un drept s-a dobândit sub condiție rezolutorie, în caz de îndeplinire a condiției, dreptul constituit se stinge deplin drept, iar dreptul transmis trece înapoi deplin drept la data îndeplinirii condiției.....*

Pentru o mai bună înțelegere a instituției dreptului de proprietate sub condiție rezolutorie, aducem câteva exemple. Deci, o persoană (vânzător) transmite dreptul de proprietate asupra unui apartament unei altei persoane (cumpărător) condiționând că dacă feciorul ei se va întoarce de la studii de peste hotare, se va stabili cu traiul și se va încadra în câmpul muncii în țară, cumpărătorul îi va restitui dreptul de proprietate asupra apartamentului. Un alt exemplu care, de fapt, vine din viața reală din intenția acoperirii anumitor necesități practice, dar și flexibilizării relațiilor civile dintre oameni, ar fi acela în care tatăl încheie un contract de donație cu fiica sa, iar în conținutul lui stabilește o condiție, la realizarea căreia bunul va reveni în proprietatea tatălui. Adică, în contract se va menționa că dreptul de proprietate asupra automobilului donat va *înceta* în persoana donatarului (fiicei) atunci când ea va comite un accident rutier (eveniment viitor și nesigur), iar automobilul va reveni în proprietatea donatorului (tatălui). Deci, vedem că în ambele cazuri (exemple) realizarea condiției determină stingerea unui drept subiectiv.

Proprietatea sub condiție suspensivă

În esență, proprietatea sub condiție suspensivă este aceeași proprietate afectată de modalități ca și proprietatea sub condiție rezolutorie, numai că în cazul acesteia, realizarea unei condiții (eveniment viitor și nesigur) determină *apariția (nașterea)* unui drept subiectiv. Spre exemplu, părțile încheie un contract de vânzare-cumpărare a apartamentului condiționând efectele acestuia, adică transmiterea, respectiv dobândirea dreptului de proprietate, de momentul scăderii prețurilor la

imobil sub valoarea de 800 \$ per m² (realizarea unui eveniment viitor și nesigur).

Deci observăm că spre deosebire de condiția rezolutorie, în cazul condiției suspensive, de realizarea unui eveniment viitor și incert depinde nașterea unui drept subiectiv și nu stingerea lui ca și în cazul condiției rezolutorii. Astfel, din momentul îndeplinirii condiției, dreptul de proprietate al vânzătorului se stinge în favoarea nașterii acestui drept în persoana cumpărătorului. Dacă până la acel moment, cumpărătorul exercita un drept de proprietate vremelnic, adică afectat de modalități (proprietate rezolubilă), atunci după, exercită un drept de proprietate pur și simplu. Or, potrivit art. 352 alin. 1 CC, *efectele juridice care depind de o condiție suspensivă se produc la momentul îndeplinirii acelei condiții sau la un alt moment ulterior prevăzut expres.*

Deși instituția proprietății rezolubile sub condiție suspensivă se aseamănă izbitor cu cea a vânzării-cumpărării cu rezerva proprietății, totuși între acestea există diferențe.

În primul rând, normele cu privire la rezerva proprietății se aplică în cazul contractelor de vânzare-cumpărare cu plata prețului în rate, iar în al doilea rând, rezerva proprietății constituie un mijloc de garantare a executării obligației de plată a prețului. Or, potrivit art. 1191 alin. 1 CC, atunci când, într-o vânzare cumpărare cu plata prețului în rate, obligația de plată este garantată cu rezerva dreptului de proprietate, cumpărătorul dobândește dreptul de proprietate la data plății ultimei rate din preț.

Modurile de constituire a proprietății rezolubile

Proprietatea rezolutorie se constituie prin încheierea unui contract ce leagă existența ei de realizarea unei condiții, iar în unele cazuri evenimentul viitor ce determină desființarea actului juridic este stabilit prin lege.

■ *Convenția (acordul)* dintre părți asupra instituirii unei condiții realizarea căreia dă temei stingerii dreptului de proprietate transmis anterior (ex. Prin contract de vânzare-cumpărare ce are ca obiect un automobil, părțile au stabilit condiția potrivit căreia în cazul în care vânzătorul va obține permis de conducere dreptul de proprietate a cumpărătorului se va stinge cu restabilirea situației anterioare, adică restituirea dreptului de proprietate asupra automobilului către vânzător.)

▪ *Legea civilă reglementează situații în care dreptul de proprietate dobândit se stinge în urma survenirii unor evenimente viitoare și nesigure cu efectul restituirii prestației către fostul proprietar. Spre exemplu, în temeiul legii (art. 1211 CC), donatorul are dreptul să revoce donația dacă nu este în stare să se întrețină din contul patrimoniului sau venitului său.*

Trăsăturile proprietății rezolubile

După cum e firesc, fiecare instituție a dreptului, în general, și proprietatea rezolubilă, în mod special, poate fi recunoscută după trăsăturile sale proprii care sunt următoarele [7, p. 143]:

▪ *presupune existența a doi proprietari concurenți și succesivi*, dobânditorul și transmitătorul;

▪ *dreptul dobânditorului care este proprietar actual, dar provizoriu (sub condiție rezolutorie) este nesigur*. El se comportă ca un proprietar pur și simplu exercitând toate atributele și primind întreaga utilitate a bunului, însă dreptul său este amenințat de posibilitatea realizării condiției rezolutorii, ipoteză în care dreptul lui se desființează revenind în patrimoniul transmitătorului;

▪ *transmițătorul este proprietar eventual (în cazul condiție rezolutorii)*, având speranța, posibilitatea de a redeveni proprietar actual la împlinirea condiției;

▪ *evenimentul viitor și nesigur* de care depinde soarta prerogativelor titularului este *stabilit prin voința omului sau de către lege*;

Important! Nesiguranța ce caracterizează proprietatea rezolubilă afectează nu numai pe titular, dar și pe terți. În principiu toate actele juridice consimțite în favoarea unor terțe persoane de dobânditor vor fi desființate la îndeplinirea condiției rezolutorii. Spre exemplu, un contract de vânzare-cumpărare, donație sau chiar un testament lăsat de către „proprietarul provizoriu” vor fi desființate ulterior realizării condiției, iar bunurile ce fac obiectul acestor acte juridice vor reveni în proprietatea transmitătorului.

Excepție! Expresia de mai sus: „*în principiu toate actele consimțite în favoarea terților vor fi desființate*” lasă loc să se înțeleagă că există și acte juridice ce nu sunt desființate odată cu schimbarea proprietarului bunurilor ce fac obiectul convențiilor în discuție.

Așadar, potrivit art. 1276 alin. 1 din Codul civil, *dacă bunul închiriat este înstrăinat de lo-*

cator unui terț, acesta din urmă se subrogă de drept locatarului în drepturile și obligațiile care decurg din locațiune dacă locațiunea este opozabilă terților. Prin urmare, realizarea condiției nu atrage desființarea actului juridic încheiat între proprietarul provizoriu, sub condiție rezolutorie (locator) și locatar, drepturile și obligațiile primului sunt preluate de către proprietarul eventual, în cazul de față, de către fostul proprietar. Deci, în cazul exemplificat, ori că bunul închiriat trece de la un proprietar ce exercită o proprietate pură și simplă, ori că se transmite de către un proprietar ce exercită o proprietate afectată de modalități, în tot cazul, terțul nu va avea de suferit.

Proprietatea anulabilă. Noțiunea și esența proprietății anulabile

Noțiune. Proprietatea anulabilă este acea modalitate a dreptului de proprietate care ia naștere prin dobândirea acestui drept în temeiul unui act juridic translativ de proprietate afectat de o cauză de nulitate relativă [8, p. 110].

În opinia noastră, *dreptul de proprietate este anulabil pe durata termenului în interiorul căruia actul juridic prin care s-a dobândit proprietatea poate fi lovit de nulitate relativă*.

Esență. Deci, dreptul de proprietate este nesigur, respectiv, afectat de incertitudine, atâta timp, cât în orice moment, în privința actului juridic prin care s-a dobândit poate fi anulat (nulitate relativă), iar durata incertitudinii este egală cu perioada de timp în care, după lege, poate fi cerută nulitatea relativă a actului juridic.

Pentru a afla care este întinderea în timp a acestei perioade trebuie, înainte de toate, să vedem ce presupune nulitatea relativă ca sancțiune civilă, efectele sale în raport cu dreptul de proprietate, dar și temeiurile invocării ei.

Așadar, potrivit art. 327 alin. 2 CC, actul juridic este anulabil (nulitatea relativă) dacă nulitatea sancționează încălcarea unei dispoziții legale prin care se ocrotește un interes particular.

În calitate de efect al ei, actul juridic anulabil este valabil până la declararea acestei nulități de către instanța de judecată, însă, odată anulat, se consideră, cu efect retroactiv, că nu a produs nici un efect juridic din momentul încheierii (art. 331 alin. 2 CC). Iată de ce, durata existenței proprietății anulabile trebuie calculată de la data încheierii actului juridic ulterior anulat și nu de la data aflării despre temeiul anulării lui. Or, dacă un act juridic translativ de proprietate a fost în-

cheiat la data de 1 martie 2020, iar la data de 1 aprilie 2021 s-a aflat despre temeiul anulării lui, iar instanța a anulat respectivul act la data de 1 ianuarie 2022, atunci se consideră că proprietatea a fost anulabilă (afectată de modalități) de la 1 martie 2020 și nu de la 1 aprilie 2021.

Temeiurile declarării nulității relative

Actele juridice translativ de proprietate sunt lovite de nulitate relativă în cazul în care se constată că au fost încheiate prin:

- vicierea consimțământului (eroarea, dolul, violența, leziune);
- încălcarea interdicției de a dispune de un bun (art. 344 CC).

Prescripția acțiunii de invocare a nulității relative:

Am lăsat să arătăm tocmai în acest compartiment, termenul în interiorul căruia poate fi invocată nulitatea relativă, de care depinde și termenul în care dreptul de proprietate este anulabil (modalitate juridică a exercitării sale), din considerentul faptului că acesta este diferit în funcție de temeiul anulabilității.

Prin urmare, în temeiul art. 345 alin. 1 CC, persoana îndreptățită are dreptul să invoce anulabilitatea actului juridic pentru temeiul prevăzut la art. 339 (nulitatea actului juridic afectat de eroare), 341 (nulitatea actului juridic încheiat prin dol) 343 (nulitate actului juridic încheiat prin leziune), în termen de 6 luni de la data când a aflat sau trebuia să afle despre temeiul anulabilității, iar în cazul anulabilității actului juridic încheiat prin violență, în termen de 6 luni de la data când a încetat violența. În restul cazurilor, și aici ne referim la nulitatea actului juridic încheiat cu încălcarea interdicției de a dispune de un bun, termenul de prescripție este de 3 ani. Or, potrivit art. 391 alin. CC, termenul general în interiorul căruia persoana poate să-și apere, pe cale intențării unei acțiuni în instanță de judecată, dreptul încălcat este de 3 ani.

Consecința neexercitării în termen a dreptului de invocare a nulității. În cazul în care cel care avea dreptul la acțiune în nulitate relativă nu și-a exercitat acest drept în termen sau acțiunea a fost respinsă, dobânditorul își consolidează definitiv dreptul său de proprietate.

Trăsăturile proprietății anulabile

Pentru o mai bună redare a conținutului, esenței juridice, dar și a particularității instituției

proprietății anulabile, am considerat că ar fi util să arătăm și trăsăturile ei distincte care se expun în literatura de specialitate în formularea ce urmează [7, p. 146]:

- atribuțiile dreptului de proprietate aparțin la doi titulari concurenți și succesivi;
- dreptul dobânditorului este nesigur ca urmare a posibilității pe care o are transmitătorul de a cere desființarea actului translativ cu toate efectele acesteia;
- transmitătorul are posibilitatea să redevină proprietar dacă exercită dreptul la acțiunea în anulare a actului translativ și aceasta este admisă;
- starea de nesiguranță a dreptului subiectiv este limitată ca durată la termenul de prescripție prevăzut pentru acțiunea în anulare și depinde de faptul dacă transmitătorul promovează sau nu acțiunea în anulare.

Distincția între proprietatea comună și proprietatea revocabilă

Pentru că adesea se confundă instituția proprietății revocabile cu cea comună, din cauza faptului că în ambele proprietate este exercitată de către doi proprietari, credem de cuviință să arătăm, în acest compartiment, principale deosebiri dintre aceste două instituții, cum ar fi:

- principala delimitare între proprietatea comună și proprietatea revocabilă constă în faptul că prima se referă la proprietatea în care două sau mai multe persoane exercită dreptul de proprietate asupra unui și aceluiași bun, în mod statornic și perpetuu, iar ultima este exercitată de de un singur proprietar, vremelnic;
- în cazul proprietății comune, titularii dețin calitatea de coproprietari, iar în cazul proprietății revocabile, titularii dețin calitatea de proprietari, proprietar *actual și provizoriu* (sub condiție rezolutorie) și proprietar *eventual* (sub condiție suspensivă);
- în cazul proprietății comune, titularii exercită în mod simultan atribuțiile dreptului de proprietate, pe când în cazul proprietății revocabile aceste atribuții sunt exercitate succesiv între proprietarul provizoriu și proprietarul eventual;
- durata existenței proprietății comune este dependentă de voința părților, mai ales în cazul coproprietății obișnuite, iar cea a proprietății revocabile nu este dependentă de voința titularului, ea fiind legată de un eveniment viitor și nesigur pentru ambii proprietari.

Concluzii

Importanța și utilitatea practică a instituției proprietății revocabile rezidă în flexibilitatea relațiilor civile sub care se exercită dreptul de proprietate, făcând posibilă avantajarea mai multor subiecți titulari, unii exercitând dreptul de proprietate, iar alții însăși proprietatea în sensul ei economic, cu accentul pe atributul folosinței.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Civil al Republicii al Moldova, adoptat prin

Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

3. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Monitorul oficial al României, 15.07.2011, nr. 505, art. 916 alin. 1.

4. ARDELEAN, G. Drept civil. Drepturile reale principale. Teoria generală a obligațiilor. Ed. Cartea Militară, Chișinău, 2018.

5. SÂMBRIEAN, T. Modalitățile juridice ale dreptului de proprietate. Revista română Dreptul. București, 1997.

6. URS, I.R. Drepturile reale. Editura Universitară, București, 2006.

7. ȚICLEA, Al. c. a. Drept civil. Curs pentru pregătirea examenului de licență. Lumina Lex, București, 1997.

8. CHELARU, E. Curs de drept civil. Drepturi reale principale, Ed. ALLBECK, București, 2000.

CZU 343.352
DOI 10.5281/zenodo.4282307

ACTIVITATEA ANALITICĂ CA ATRIBUȚIE A CENTRULUI NAȚIONAL ANTICORUPȚIE: CONCEPT ȘI AFIRMARE ÎN CALITATE DE INSTRUMENT ANTICORUPȚIE

Francisco TALMACI

Doctorand, Școala Doctorală în Drept, Științe Politice și Administrative a Consorțiului Național al instituțiilor de învățământ, Academia de Studii Economice a Moldovei și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”, Republica Moldova
e-mail: franciscotalmaci@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9030-9092>

În prezentul articol sunt prezentate unele aspecte generale cu privire la analiza de informații în procesul de investigație a infracțiunilor, cu referire în mod special la prevenirea și combaterea infracțiunilor de corupție în Republica Moldova. De asemenea, în această publicație au fost analizate rezultatele practice ale activității analitice din perioada 2014-2019 a Centrului Național Anticorupție, ca organ specializat anticorupție. Activitatea analitică reprezintă un element important în investigarea infracțiunilor și o condiție obligatorie pentru obținerea unor răspunsuri obiective și conforme cu realitatea, reflectate în informații, în temeiul cărora destinatarii acestora să poată adopta decizii corecte și argumentate. În urma investigațiilor întreprinse se formulează concluzia despre importanța dezvoltării și valorificării instrumentului analitic în prevenirea și combaterea infracțiunilor de corupție.

Cuvinte-cheie: activitate analitică, prevenire, combatere, infracțiune, corupție.

ANALYTICAL ACTIVITY AS ATTRIBUTION OF THE ANTI-CORRUPTION NATIONAL CENTER: CONCEPT AND STATEMENT AS ANTI-CORRUPTION INSTRUMENT

This article presents some general aspects regarding the analysis of information in the crime investigation process, with special reference to the prevention and fight against corruption crimes in the Republic of Moldova. Also, in this publication were analyzed the practical results of the analytical activity from 2014-2019 of the National Anticorruption Center, as a specialized anti-corruption body. Analytical activity is an important element in the investigation of crimes and a mandatory condition for obtaining objective and realistic answers, reflected in the information, based on which their recipients can make correct and reasoned decisions. Following the investigations undertaken, the conclusion is formulated about the importance of developing and capitalizing on the analytical tool in preventing and combating corruption crimes.

Keywords: analytical activity, prevention, combating, crime, corruption.

ACTIVITÉ ANALYTIQUE EN TANT QUE TÂCHE DU CENTRE NATIONAL ANTICORRUPTION: CONCEPT ET AFFIRMATION COMME INSTRUMENT ANTICORRUPTION

Cet article présente quelques aspects généraux concernant l'analyse des informations dans le cadre des enquêtes sur les infractions, en particulier la prévention et la lutte contre les infractions de corruption en République de Moldova. En outre, cette publication a analysé les résultats pratiques de l'activité analytique du Centre National Anticorruption en 2014-2019, en tant qu'organisme spécialisé dans la lutte contre la corruption. Le travail analytique est un élément important dans l'enquête sur les crimes et une condition obligatoire pour obtenir des réponses objectives et basées sur la réalité, reflétées dans les informations, sur la base desquelles leurs destinataires peuvent prendre des décisions justes et motivées. À la suite des enquêtes entreprises, la conclusion est formulée sur l'importance de développer et de capitaliser l'outil analytique pour prévenir et combattre les crimes de corruption.

Mots-clés: activité analytique, prévention, lutte contre la criminalité, corruption.

АНАЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ЗАДАЧА НАЦИОНАЛЬНОГО ЦЕНТРА ПО БОРЬБЕ С КОРРУПЦИЕЙ: КОНЦЕПЦИЯ И УТВЕРЖДЕНИЕ В КАЧЕСТВЕ АНТИКОРРУПЦИОННОГО ИНСТРУМЕНТА

В данной статье представлены некоторые общие аспекты, касающиеся анализа информации в процессе расследования преступлений, с особым акцентом на предупреждение и борьбу с коррупционными

преступлениями в Республике Молдова. Также были проанализированы практические результаты аналитической деятельности за 2014–2019 годы Национального Центра по Борьбе с Коррупцией, как специализированного антикоррупционного органа. Аналитическая деятельность является важным элементом расследования преступлений и обязательным условием получения объективных и реалистичных ответов, отраженных в информации, на основании которой ее получатели могут принимать правильные и обоснованные решения. В результате проведенных исследований, автор приходит к выводу о значимости разработки и использования аналитического инструмента для предотвращения коррупционных преступлений и борьбы с ними.

Ключевые слова: аналитическая деятельность, предупреждение, борьба с преступностью, преступление, коррупция.

Introducere. Corupția constituie o amenințare directă asupra valorilor societății, creșterii economice și contribuie la crearea unei imagini negative a Republicii Moldova pe plan internațional. În condițiile actuale, instituțiile specializate cu atribuții de prevenire și combatere a infracțiunilor de corupție au obligația de a crea și dezvolta permanent instrumente noi pentru realizarea eficientă a atribuțiilor funcționale.

Activitatea analitică pentru necesitățile organelor de drept constituie un demers specializat de cunoaștere asupra unei problematice determinate, în scop de asigurare a ordinii de drept, prevenire și combatere a criminalității, în cadrul căruia sunt utilizate, în forme și modalități specifice, metode și tehnici consacrate, în scopul formulării de diagnoze, estimări și prognoze argumentate necesare în fundamentarea deciziilor.

Materiale și metode aplicate. În procesul elaborării acestui articol au fost utilizate metodele: analitică, comparativă, iar în calitate de suport empiric au servit rapoartele de activitate ale Centrului Național Anticorupție pentru perioada anilor 2014 - 2019.

Conținut de bază. Analiza informației în procesul de investigare a infracțiunilor este abordată de mai mulți autori, la nivel internațional și regional, fiind dezvoltate o serie de definiții ale acestei activități. Astfel, în publicațiile de specialitate americane și engleze, este menționată noțiunea de analiză a criminalității (*crime analysis*), care este reflectată ca studiul calitativ și cantitativ al criminalității și al aplicării legii, informații care în combinație cu factori socio-demografici și spațiali sunt destinate reținerii infractorului, prevenirii și combaterii infracțiunii, evaluării procedurilor organizatorice.

Conform autoarei americane Boba R., analiza criminalității este o funcție a agențiilor de aplicare a legii, care implică analize sistematice pentru identificarea și analizarea modelelor și tendințelor infracționale. Informațiile despre modelul infracțiunii pot ajuta agențiile de aplicare a legii să

implementeze resurse într-o manieră mai eficientă și să ajute detectivii în identificarea și reținerea suspecților. Analiza criminalității are un rol important în identificarea soluțiilor și în formularea strategiilor de prevenire a criminalității [1, p.5].

Importanța activității analitice în procesul de investigare a crimelor, a fost confirmată în iunie 1992 de către un grup de delegați la nivel internațional, din douăsprezece țări europene, membre INTERPOL, fiind recunoscută de forțele de ordine ca un instrument de sprijin util de mai bine de douăzeci și cinci de ani, folosit cu succes în cadrul comunității internaționale. Existând mai multe definiții ale activității de analiză a informațiilor în investigarea infracțiunii (*criminal intelligence analysis*), utilizate în întreaga lume, singura definiție convenită în iunie 1992 de grupul menționat cu privire la această activitate a fost: „Identificarea și furnizarea de informații despre relația dintre datele despre infracțiuni și alte date potențial relevante în vederea practicilor polițienești și judiciare” [2].

În anul 2011, Asociația Internațională a Analizatorilor în domeniul Criminalității (IACA) a creat o serie de comitete în scopul definirii metodologiilor analitice, tehnologiilor și conceptelor de bază relevante, pentru profesia de analiză a criminalității. Conform concluziilor participanților la reuniunea membrilor Asociației din anul 2014, analiza criminalității a fost definită ca o activitate și un proces în care se utilizează tehnici cantitative și calitative pentru analiza datelor de valoare destinate agențiilor de poliție și comunităților acestora. Astfel, constatăm că această activitate include analiza criminalității, acțiunilor infractorilor și victimelor infracțiunilor, aspecte privind operațiunile speciale ale forțelor de ordine, precum și suportul acordat în vederea obținerii rezultatelor în cercetarea și urmărirea penală, activităților de menținere a ordinii publice, strategiilor de prevenire și reducere a criminalității, soluționarea problemelor organizatorice și evaluarea activităților polițienești.

În lucrările de specialitate ale autorilor ruși, ana-

liza criminală, în sensul abordat de experții americani și europeni, este asociată mai mult cu metodele analizei criminalistice a infracțiunii. Autorul rus Zelenskii V. definește activitatea analitică în cadrul investigării infracțiunii ca un proces intelectual de identificare și concretizare a circumstanțelor comiterii infracțiunii, principalul rezultat al acestei activități fiind elaborarea unui model virtual al investigației care urmează a fi realizate. Totodată, acesta asociază rezultatul activității analitice cu elaborarea unui anumit plan de acțiuni investigative și de urmărire penală, care se va perfecționa pe parcursul cercetării infracțiunii [3, p.160].

Autorul rus Cubov P. consideră că prin activitatea informațional-analitică în cadrul investigării infracțiunilor este necesar de subînțeles un complex de acțiuni cu caracter de cercetare și analiză, realizate de subdiviziunile specializate ale organelor de drept, prin utilizarea tehnologiilor informaționale, executarea măsurilor organizatorice și metodice, în cadrul cărora sunt analizate circumstanțe care prezintă un anumit interes operativ [4].

Savantul rus Grib V. consideră asigurarea informațional-analitică un element de bază în organizarea activității sistemului organelor de drept, care se rezumă, în primul rând, la măsurile de susținere informațională a activității speciale de investigații, și în al doilea rând, la activitatea analitică realizată în scopul adoptării deciziilor de interes strategic și coordonării activității organelor de drept [5, p.79].

În contextul acestor afirmații, consider că *activitatea analitică în procesul de prevenire și combatere a infracțiunilor, poate fi definită ca o atribuție a organelor de drept, desfășurată cu scopul de colectare și analiză a informațiilor despre persoane, fapte, circumstanțe, elaborând soluții și recomandări în prevenirea și combaterea criminalității.*

Analiza de informații în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor are un scop bine determinat, structurile de analiză având rolul de a livra informația prelucrată – a informa pentru a fundamenta procesul decizional al factorilor de decizie, iar beneficiarul - de a o recepta și a selecta varianta de acțiune adecvată unei anumite realități.

Reieșind din scopul analizei de informații care se referă atât la prevenirea infracțiunilor cât și la descoperirea acestora, activitatea analitică este obiectul de studiu a două discipline științifice: *criminalistica* și *criminologia*. De această părere este și autorul român Stancu E., care menționează că criminalistica și criminologia, fiind două științe to-

tal opuse cu domenii de studiu diferite, criminologii ocupându-se exclusiv de cazuri soluționate, pe cealaltă parte, criminaliștii având de a face doar cu cazurile deschise și nerezolvate, au ca scop comun - combaterea și prevenirea actului infracțional [6, p.33].

Astfel, din punct de vedere criminalistic, activitatea analitică prin metodele și tehnicile analitice, este orientată spre oferirea soluțiilor practice de investigare a infracțiunilor. Această activitate dezvoltă și utilizează procedee tehnico - științifice pentru a descoperi și a cerceta probele, dar și de a identifica persoanele și faptele infracționale comise de acestea. Din punct de vedere criminologic, studiile de analiză elaborate în rezultatul activității analitice oferă măsuri destinate prevenirii sau combaterii faptelor ilicite, cunoștințe noi în vederea explicării, prevenirii și combaterii criminalității.

Evoluția și dezvoltarea societății umane, a noilor teorii științifice și a tehnologiei informației au dus la modificări importante asupra domeniului de analiză a informației. Astfel, autorul român Sebe M. menționează că evoluțiile societății determină în continuare noi modalități de exploatare a informațiilor din surse deschise și închise, astfel încât creșterea volumelor informaționale din surse deschise, au determinat centrele de cunoaștere statale ori corporatiste să întreprindă măsuri extinse și eficiente cu scopul reconceptualizării modului de abordare a activităților analitice, prin prisma a noi modele sistemice [7, p.17].

Dezvoltarea și progresul științific a contribuit în mod esențial la aprofundarea metodelor de cercetare a devianțelor sociale pe domenii și sectoare concrete, unde se aduc cele mai mari pagube interesului social, printre acestea fiind și economia tenebră, delinquența juvenilă, corupția.

În asemenea condiții, o prioritate a subdiviziunilor anticorupție este dezvoltarea posibilităților de analiză a informațiilor în scop de prevenire și combatere a infracțiunilor de corupție, practica de activitate demonstrând necesitatea prelucrării unui volum masiv de date și sistematizării informațiilor relevante despre evenimente, fapte și persoane. Suportul analitic în activitatea de investigare a infracțiunilor de corupție constituie un complex de măsuri speciale, care au ca scop acumularea de informații, prelucrarea acestora cu ajutorul metodelor și instrumentelor de analiză operațională pentru a identifica persoanele și faptele infracționale.

Rezultatele activității analitice sunt cunoștințe

noi în raport cu cele preexistente, referitoare la situații, relații, fenomene, fapte ori stări de fapt care reprezintă sau pot deveni amenințări ori surse de risc la adresa ordinii generale de drept, iar prezența analistului de informații este o condiție necesară pentru valorificarea datelor acumulate, asupra cărora acesta intervine activ, generând, la capătul unui proces complex, plus-valoare în plan epistemic și utilitate în plan decizional.

Spre deosebire de analistul din alte domenii, analistul de informații din subdiviziunile specializate în investigarea infracțiunilor de corupție se individualizează prin faptul că operează cu date și informații de o largă diversitate tematică (atât din surse deschise, din sisteme informaționale, dar mai ales de uz intern, care se regăsesc în dosarele penale și cele secrete, care constituie obiectul activității speciale de investigații) și elaborează constatări, explicații, predicții, prognoze etc. cu incidență nemijlocită asupra problematicei studiate, menite să fundamenteze decizii de nivel procesual sau instituțional.

Prin urmare, **activitatea analitică** în procesul de prevenire și combatere a infracțiunilor de corupție poate fi definită drept *activitatea subdiviziunilor specializate a organelor de drept, care utilizând instrumente criminalistice și softuri informaționale, colectează și analizează informații despre persoane, comportamente corupționale și infracțiuni de corupție, în scopul adoptării deciziilor de nivel operațional, elaborării soluțiilor și recomandărilor în prevenirea, depistarea și cercetarea acestui gen de infracțiuni/ilegalități.*

Responsabilitatea analiștilor în elaborarea de produse informaționale este dictată de complexitatea activităților specifice procesului analitic, iar întregul parcurs al procesului analitic reclamă utilizarea unor metode științifice care asigură nu doar un demers coerent, ci și evitarea prejudecăților și automatismelor de gândire inerente.

În funcție de tipul de analiză și produsul final elaborat, analiștii de informații se pot clasifica în analiști de nivel *operațional, tactic și strategic*, fapt care determină profesionalizarea acestora pe domenii și identificarea celei mai bune corespondențe între abilitățile acestora și specificul activităților pe care trebuie să le realizeze, această clasificare fiind una consacrată, fiind menționată în mai multe surse de specialitate.

Analistul de nivel operațional, asigură procesarea informației relevante pentru fiecare caz în parte, asigurând prima treaptă de evaluare a situației operative pe problematice strict determinate.

Analistul de nivel tactic, are la dispoziție un volum mai mare de date dintr-un anumit domeniu, care vizează riscuri și situații specifice și urmărește elaborarea unor informații noi de importanță domeniului analizat.

Analistul de nivel strategic se deosebește de celelalte două tipuri de analiști prin faptul că utilizează în activitate metodologii diferite, operează cu baze de date diverse, pentru a asigura comunicarea în timp util a schimbărilor importante, destinate prevenirii și limitării urmărilor negative.

Cu această clasificare a analiștilor de informații, sunt de acord și alți autori. Astfel autorii ruși Klimov I., Kuzmin N. și Tairov A., menționează că subdiviziunile analitice prelucrează informațiile la nivel tactic și strategic. În opinia acestora, informația care se analizează la nivel tactic, conține date despre acțiunile ilicite ale structurilor criminogene din diferite sectoare ale economiei, care se livrează subdiviziunilor responsabile de investigarea infracțiunilor pentru verificarea primară și inițierea activităților speciale. Cât privește, informațiile de nivel strategic, acestea sunt informații semnificative care descriu elemente ale unor fapte criminale ale grupărilor infracționale organizate sau a unor structuri criminale complexe, iar aceste informații urmează a fi luate în considerație la adoptarea deciziilor cu privire la tactica și metodele de depistare și combatere a acțiunilor făptuitorilor [8, p.175].

În acest context, consider că analiștii de informații specializați în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor de corupție, trebuie să dispună de experiență profesională relevantă și să desfășoare o activitate eficientă, având aptitudini și de investigare a infracțiunilor, în scopul de a construi ipoteze explicative, utilizând instrumente noi și baze de date diverse, pentru a formula concluzii cât mai corecte.

În Republica Moldova, activitatea analitică în scop de prevenire și combatere a infracțiunilor de corupție, constituie o atribuție a Centrului Național Anticorupție (CNA), care este un organ specializat în prevenirea și combaterea corupției, a actelor conexe corupției și a faptelor de comportament corupțional [9].

Menționăm că acest organ de ocrotire a normelor de drept a fost înființat în anul 2002, fiind specializat în contracararea infracțiunilor economico-financiare și fiscale, precum și a corupției - Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției (C.C.C.E.C.), iar pe parcursul existenței sale a trecut prin mai multe procese de reformare

și reorganizare structurală. La 25 mai 2012, Parlamentul a adoptat Legea nr.120 privind modificarea și completarea unor acte legislative, prin care C.C.C.E.C. a fost reformat, devenind de la 1 octombrie 2012 - Centrul National Anticorupție.

Odată cu reforma instituțională, un obiectiv strategic în cadrul CNA l-a constituit schimbarea conceptului activității analitice, în scopul îmbunătățirii capacităților de analiză și evaluare a nivelului, tendințelor și factorilor de risc a fenomenului corupției în diverse domenii de activitate, inclusiv autorități și instituții publice din Republica Moldova, efectuării unor studii de caz calitative pentru identificarea și stabilirea funcționarilor culpabili și a faptelor de comportament corupțional.

Astfel, activitatea analitică din cadrul Centrului Național Anticorupție, odată cu reformarea instituțională din 2012, a fost realizată de secția analitică, fiind o subdiviziune subordonată directorului CNA. Această subdiviziune de analiză a informației a fost instituită în cadrul Centrului prin *Hotărârea Parlamentului nr. 230 din 25.10.2012 privind aprobarea structurii și efectivului-limită al Centrului Național Anticorupție* [10], având în componență sa inițial 8 ofițeri cu atribuții analitice, care au fost selectați din rândul colaboratorilor departamentului de prevenire al Centrului și ofițerilor de investigații. La modul practic, unitatea analitică a CNA acordă suport informațional și decizional conducerii instituției și subdiviziunilor structurale, asigurând un proces continuu pentru identificarea surselor care conțin sau pot conține informații privind acțiuni ilegale, colectarea de informații despre faptele coruptibile din toate sursele posibile, înregistrarea și acumularea informațiilor despre corupție, analiza informațiilor despre corupție și fapte ilegale, elaborarea și formularea de concluzii și propuneri pentru adoptarea deciziilor manageriale.

O etapă importantă în consolidarea activității subdiviziunii analitice a constituit instruirea colaboratorilor în perioada februarie - martie 2013, efectuată în cadrul Academiei de poliție din or. Szczytno, Polonia, după sistemul ANA-CAPA [11], ce reprezintă un curs aprofundat de tehnici analitice pentru investigarea activităților infracționale complexe, implementate inițial în Statele Unite ale Americii și, ulterior, în mai multe state membre ale Uniunii Europene. Programul de instruire a fost bazat pe metode și tehnici de analiză a criminalității, cu utilizarea softului analitic i2 Analyst Notebook 8. Ca urmare a instruirilor desfășurate, obiectivele activității analitice

au fost revăzute, fapt care a oferit un nivel mai înalt de calitate produselor analitice generate de subdiviziune, aceste constatări fiind menționate și în Raportul de evaluare a implementării strategiei de consolidare instituțională a Centrului Național Anticorupție din 2014, elaborat în cadrul Proiectului „Monitorizarea și contribuția societății civile la politicile anticorupție din Moldova”, cu suportul financiar al Fondului Națiunilor Unite pentru Democrație (UNDEF) [12].

Prin Legea nr.180 din 22.10.2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [13], Centrul National Anticorupție, pe lângă atribuțiile care le avea la acel moment, a fost investit și cu **atribuția de efectuare a analizei operaționale și strategice a actelor de corupție**, a actelor conexe corupției și a faptelor de comportament coruptibil, a informației privind studiile analitice ale fenomenului corupției.

De asemenea, prin adoptarea acestei legi, Centrului Național Anticorupție i s-a acordat dreptul, conform art.6 lit. m) din Legea nr.1104 din 06.06.2002 - *să prelucreze date cu caracter personal, inclusiv în scop de analiză informațională și strategică, în conformitate cu prevederile Legii nr.133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal și conform art.6 lit. n) din aceeași lege - să creeze și să administreze registre instituționale, sisteme informaționale și baze de date în limita competențelor sale.*

Ca urmare a modificărilor de lege menționate, activitatea analitică în cadrul Centrului Național Anticorupție a devenit una din atribuțiile de bază, prevăzute la art.4 lit. f) din Legea 1104 din 06.06.2002 cu privire la Centrul National Anticorupție, fiind definită ca *efectuarea analizei operaționale și strategice a actelor de corupție, a actelor conexe corupției și a faptelor de comportament corupțional, a informației privind studiile analitice ale fenomenului corupției.*

Totodată, în scopul exercitării atribuției menționate, angajații subdiviziunii analitice au fost investiți cu dreptul, prevăzut de art.6 lit. e) din Legea 1104/06.06.2002 cu privire la Centrul National Anticorupție, să solicite și să primească de la autoritățile publice, de la persoanele juridice și fizice documente, înscrisuri, informații și date necesare pentru exercitarea atribuțiilor de prevenire și analiză a actelor de corupție și a celor conexe.

Conform structurii organizatorice interne adoptate ulterior, subdiviziunea structurală a Centrului

National Anticorupție, investită cu atribuții de analiză a actelor de corupție, a celor conexe corupției și a faptelor coruptibile, prin realizarea analizelor informaționale strategice, tactice și operaționale – a fost denumită **Direcția Analitică**.

Conform regulamentului de activitate, Direcția Analitică efectuează analiza multilaterală a informației privind modelele, tendințele și situațiile criminogene de comitere a actelor de corupție și a celor conexe corupției, precum și a faptelor coruptibile.

În vederea realizării misiunii sale, Direcția are următoarele funcții de bază:

a) analiza multisectorială și multisursă, evaluarea nivelului, tendințelor și prognozarea fenomenului corupției cu impact major în sfera securității naționale (numită - Analiză strategică).

b) analiza datelor și informațiilor despre persoanele implicate, obiectivele vizate și forme concrete de manifestare a situației purtătoare de risc, în diverse domenii social-economice, în activitatea autorităților publice, a instituțiilor și organizațiilor de drept public și privat, în gestionarea mijloacelor publice și celor provenite din asistență externă (numită – Analiza tactică).

c) analiza informațiilor pe cazuri determinate, întru stabilirea modelelor, circumstanțelor, subiecților actelor de corupție și a celor conexe corupției, precum și a faptelor coruptibile (numită - Analiză operațională).

d) înaintarea recomandărilor, în baza analizelor strategice, tactice și operaționale, privind prevenirea și combaterea actelor de corupție, actelor conexe corupției și faptelor coruptibile.

De asemenea, în atribuțiile Direcției intră:

a) elaborarea produselor analitice în scopul relevării problemelor specifice ale fenomenului corupției existente în activitatea autorităților publice, instituțiilor și organizațiilor de drept public și privat, în domeniile social-economice ale Republicii Moldova, identificarea și evaluarea particularităților criminogene, factorilor de risc, conflictului de interese și schemelor de fraudare a activelor și mijloacelor publice și celor provenite din asistența externă;

b) întocmirea Raportului anual privind riscurile identificate, în baza analizelor strategice, tactice și operaționale, în activitatea autorităților publice, instituțiilor și organizațiilor de drept public și privat, în domeniile social-economice din Republica Moldova, în domeniul gestionării activelor și mijloacelor publice și celor provenite din asistența externă.

c) asigurarea suportului operațional și informațional al subdiviziunilor Centrului și altor autorități publice la solicitare, pe cazuri determinate, întru identificarea și stabilirea factorilor și schemelor de risc cu caracter coruptibil;

d) administrarea instrumentelor analitice, inclusiv a softurilor specializate, pentru prelucrarea și analiza informației, inclusiv a datelor sensibile și a celor cu caracter personal;

e) constituirea și administrarea registrelor instituționale, sistemelor informaționale de evidență a datelor cu caracter personal ale persoanelor supuse verificării în cadrul analizelor, cu notificarea autorității publice de resort, în modul prevăzut de legislație;

f) gestionarea și prelucrarea informațiilor din sistemele informaționale administrate de Agenția de Guvernare Electronică, Ministerul Afacerilor Interne, Agenția Servicii Publice, Serviciul Fiscal, Serviciul Vamal și alte autorități/instituții/organizații, inclusiv de peste hotarele țării, în scopul prevenirii și analizei actelor de corupție, a celor conexe corupției și faptelor coruptibile, conform legislației în vigoare.

g) înaintarea și monitorizarea recomandărilor, în cadrul analizelor strategice și tactice, privind prevenirea și diminuarea fenomenului corupției și factorilor de risc cu caracter coruptibil ce afectează interesul public;

h) elaborarea ipotezelor și recomandărilor, în cadrul analizelor operaționale, pe marginea cazurilor aflate în examinarea Centrului National Anticorupție, a organelor procuraturii și a altor autorități competente.

i) elaborarea și înaintarea propunerilor de modificare sau completare a actelor legislative și normative, care vor contribui la îmbunătățirea cadrului legal de activitate din diverse domenii, autorități și instituții publice.

Întru executarea atribuțiilor funcționale, efectivul subdiviziunii este în drept:

a) să dispună și să aplice metode și instrumente de analiză a informației în scopul elaborării produselor analitice (strategice, tactice, operaționale, rapoartelor, notelor și diagramelor analitice etc.);

b) în urma analizelor efectuate să elaboreze pentru autoritățile administrației publice recomandări de diminuare a fenomenului corupției;

c) să solicite de la autoritățile administrației publice și subdiviziunile C.N.A., hotărârile primite pe materialele produselor analitice elaborate de către Direcția Analitică, care s-au expedit

pentru examinare conform competențelor atribuite;

d) să solicite și primească, în condițiile legii, de la autoritățile administrației publice, persoanele fizice și juridice, subdiviziunile C.N.A, documente, înregistrări și informații necesare pentru exercitarea atribuțiilor de serviciu;

e) să constituie și să administreze registre instituționale, sisteme informaționale de evidență a datelor, inclusiv cu caracter personal ale persoanelor supuse verificării în cadrul analizelor, cu notificarea autorității publice de resort, în modul prevăzut de legislație;

f) să gestioneze și să prelucereze informații din bazele de date administrate de Agenția de Guvernare Electronică, Ministerul Afacerilor Interne, Agenția Servicii Publice, Serviciul Fiscal, Serviciul Vamal și alte autorități/instituții/organizații, inclusiv de peste hotarele țării, în scopul analizei informațiilor despre persoane și fapte, în conformitate cu legislația în vigoare;

g) să solicite și să obțină consultații de la specialiștii în domeniu asupra problemelor care impun cunoștințe speciale;

h) să antreneze angajați ai subdiviziunilor C.N.A. la elaborarea produselor analitice, cu acordul conducătorilor acestora;

i) să acorde asistență analitică subdiviziunilor C.N.A. la investigarea cazurilor de corupție și faptelor coruptibile;

j) conform ordinului directorului C.N.A., să dispună și de alt statut decât cel prevăzut în statele de personal;

k) să colaboreze cu subdiviziunile similare ale altor autorități naționale și internaționale în scopul schimbului de experiență în domeniu;

l) să identifice soluții de atragere a asistenței într-un asigurarea bazei tehnico – materiale moderne pentru desfășurarea unei activități analitice calitative;

m) să participe la conferințe, seminare, mese rotunde și alte activități, organizate în țară și în străinătate, cu tematica corespunzătoare domeniului de activitate.

Prin urmare, prin adoptarea Legii nr.180 din 22.10.2015, activitatea analitică a Centrului Național Anticorupție a devenit o atribuție prevăzută de lege, fiind astfel create premise și condiții de dezvoltare durabilă a acestei activități în scop de prevenire și combatere a infracțiunilor de corupție.

Un alt element cheie în consolidarea capacităților funcționale ale unității analitice l-a constituit dezvoltarea bazelor de date interne și

accesul la sistemele informaționale gestionate de alte autorități publice, prin semnarea acordurilor de colaborare.

Concomitent, la capitolul dotări tehnice, în perioada 2015-2018, subdiviziunea analitică a CNA a beneficiat de echipament și soft-uri de prelucrare analitică a datelor: *i2 Analyst Notebook*, *i2 iBase User*, *i2 iBridge User*, *i2 Pattern Tracer*, în cadrul proiectului PNUD Moldova „Consolidarea funcțiilor de prevenire și analiză a Centrului Național de Anticorupție” [14], având ca obiectiv consolidarea capacităților CNA de analiză a fenomenului corupției în baza documentelor strategice naționale și internaționale.

Un alt factor pozitiv pentru consolidarea activității analitice a CNA, l-a constituit media-tizarea acestei activități, în calitate de instrument eficient de prevenire și combatere a fenomenului corupției, fiind publicate pe site-ul instituțional mai multe studii și analize operaționale [15], dintre care putem menționa:

- Analiza strategică privind sentințele adoptate de către instanțele judecătorești în anul 2019 pe cauzele penale pentru faptele de corupție și cele conexe corupției și profilul subiectului infracțiunilor de corupție;

- Analiza strategică și operațională a corupției – un instrument-cheie al CNA în lupta anticorupție;

- Studiu privind sentințele pe actele de corupție adoptate de instanțele de judecată în perioada 2018;

- Studiu privind profilul infractorului pe cazurile de corupție din analiza sentințelor pe dosarele de corupție pe anul 2018;

- Studiu privind practica judiciară pe cazurile contravenționale de construcții neautorizate;

- Studiul analitic “Percheziția – mijloc de acumulare a probelor de către agenții constata-tori în procesul contravențional, vulnerabilități și riscuri”;

- Studiu privind consolidarea autorităților de prevenire și combatere a infracțiunilor economice în Republica Moldova;

- Studiul analitic privind deficiențele înregistrate în cadrul sistemului de repartizare aleatorie a dosarelor “Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD)”;

- Studiul analitic privind fenomenul corupției în administrația publică locală;

- Analiza strategică privind activitatea Direcției generale economie, reforme și relații patrimoniale a Consiliului mun. Chișinău;

- Analiza operațională privind activitatea Î.S. Aeroportul Internațional Liber Mărculești în perioada 2009-2015;

- Analiza strategică privind activitatea notarială;

- Analiza operațională privind implementarea Proiectului „Agricultura competitivă din Moldova (construcția Punctelor de Inspecție la Frontieră)” de către Unitatea Consolidată pentru Implementarea și Monitorizarea Proiectelor în Domeniul Agriculturii și Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor.

Pe parcursul 2012 - 2020, activitatea analitică s-a dezvoltat eficient, devenind o atribuție importantă a Centrului Național Anticorupție și un instrument important atât pentru subdiviziunile de prevenire a corupției, cât și pentru ofițerii de investigații, ofițerii de urmărire penală și procurorii anticorupție, această concluzie fiind confirmată și prin rezultatele relevante în domeniul activității analitice publicate în rapoartele de activitate ale CNA.

Astfel, conform Raportului de activitate al Centrului Național Anticorupție în pentru perioada 2014-2015, subdiviziunea analitică a efectuat 308 studii analitice, dintre care 34 analize strategice și 274 analize operaționale [16, p.15]. Domeniile analizate au vizat gestionarea mijloacelor bugetare și celor provenite din sursele externe, eficiența activităților unor autorități publice și întreprinderilor de stat, gestionarea patrimoniului public, examinarea acțiunilor funcționarilor publici de nivel central și local prin prisma legislației anticorupție, eficiența măsurilor anticorupție în sistemul judecătoresc.

În perioada 2016 au fost efectuate 208 studii analitice, dintre care 21 strategice și 187 analize operaționale, examinate 201 solicitări de date din registrele informaționale de stat [17, p.33]. Analizele operaționale au fost realizate în cadrul a 112 cauze penale și 59 de materiale din gestiune, fiind examinate peste 1.900.000 înscrisuri privind conexiunile telefonice, stabilite 987 de relații (de rudenie, de serviciu sau afaceri) între diverse persoane fizice și/sau juridice. În 49 de cazuri au fost analizate veniturile și proprietățile funcționarilor sub aspectul îmbogățirii ilicite, iar în 102 cazuri a fost verificat gradul de integritate a candidaților la funcțiile publice. La fel, au fost analizate 235 de achiziții publice, 7 informații din articolele mass-media privind manifestarea fenomenului corupției, riscurile de corupție posibile în cazul adoptării a 5

proiecte de Hotărâri de Guvern, precum și riscurile la importul/exportul unor produse/servicii.

Analogic, conform Raportului de activitate pentru perioada anului 2017 [18, p.13], Centrul Național Anticorupție a realizat 339 de produse analitice privind fenomenul corupției în cazurile investigate și în domeniile social-economice din R. Moldova, din care 22 strategice și 317 operaționale, inclusiv 189 în cadrul cauzelor penale. Conform datelor din raport, activitatea de analiză a fost focusată spre analiza proprietăților persoanelor publice în raport cu veniturile, fiind constatate 23 de cazuri de diferență dintre proprietăți și venituri în sumă de 17,5 milioane lei, 25 de cazuri de ne-declarare a 92 de bunuri și venituri în valoare de 6,74 milioane lei. În cadrul analizei conexiunilor telefonice au fost stabilite 14682 de legături dintre figuranți și 585 de relații de rudenie și afaceri între figuranții investigațiilor de corupție.

Conform Raportului de activitate al CNA pentru perioada anului 2018 [19, p.45], au fost elaborate 375 de produse analitice, inclusiv 18 - strategice și 357 - operaționale privind actele de corupție, actele conexe corupției și faptele coruptibile. Dintre analizele strategice efectuate, 10 au fost remise ofițerilor de investigații și ofițerilor de urmărire penală din cadrul Centrului, pentru examinare conform competenței. În alte 5 cazuri, au fost întocmite 17 sesizări în adresa autorităților publice, pentru soluționarea problematichilor constatate în rezultatul analizelor strategice, ca urmare 94% din recomandări au fost acceptate și/sau luate în considerare pentru implementare.

Analizele strategice au fost axate prioritar pe următoarele domenii: educație, ocrotirea sănătății și gestionarea mijloacelor provenite din asistenta externă.

În domeniul educației, în anul 2018 au fost supuse analizei activitatea a 7 instituții superioare de învățământ de stat prin prisma gestionării mijloacelor bugetare și a veniturilor obținute din activitatea proprie. În lista de vulnerabilități a fost inclusă lipsa unor analize și prognoze exacte de estimare a necesităților pentru formarea comenzii de stat (în ultimii trei ani, din bugetul de stat au fost alocate 1,9 miliarde lei, pentru comanda de stat – 7700 studenți, deși Republica Moldova oferă doar 2 000 de locuri de muncă vacante), la unele instituții fiind constatate și costuri de întreținere a unui student cu 57% mai mult în comparație cu altele. De asemenea, au fost constatate vulnerabilități la darea în arendă a spațiilor publice gestionate de instituțiile

de învățământ (preturi mai jos de 3-4 ori decât cel de piață, selectarea incertă a beneficiarilor) etc..

În cadrul altui studiu, au fost analizate legăturile între factorii de decizie ai unor instituții de învățământ general din mun. Chișinău și reprezentanții asociațiilor obștești (inclusiv părințești), fiind constatate mai multe cazuri în care directorii, directori adjuncți și contabilii instituțiilor de învățământ beneficiau de „sporuri salariale” din contul asociațiilor respective. De asemenea, s-a stabilit că în unele asociații obștești, majoritatea efectivului angajat reprezintă, de fapt, învățători din cadrul instituțiilor de învățământ pe lângă care activează aceste asociații.

Sistemul educației a fost vizat și în analiza strategică privind gestionarea mijloacelor financiare la reconstrucția și modernizarea unor Centre de Excelență. Astfel, a fost constatată prezența unor grupuri de agenți economici desemnați în calitate de câștigători la majoritatea procedurilor de achiziții publice organizate în scopul reconstrucției și modernizării centrelor de excelență. Din totalul de 11 proceduri de achiziții publice analizate, în 8 cazuri au fost constatate legături comune între operatorii economici ofertanți.

Un alt subiect analizat a vizat alocarea mijloacelor publice instituțiilor de învățământ neacreditate, fiind constatate unele lacune ale cadrului legal de referință ce au generat nerealizarea acreditării instituțiilor de învățământ de ordin general, profesional-tehnic și superior.

În domeniul ocrotirii sănătății a fost efectuată analiza strategică privind acreditarea instituțiilor medicale și finanțarea acestora din fondul Companiei Naționale de Asigurări în Medicină, fiind constatate multiple cazuri de nerespectare a procedurii legale, în scopul acreditării și recreditării instituțiilor medicale, fapt ce a condiționat alocarea ilegală a mijloacelor financiare. În baza materialelor analizei a fost informat Prim-ministrul Republicii Moldova și remise sesizări: Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Afacerilor Interne, Companiei Naționale de Asigurări în Medicină. Drept rezultat, autoritățile menționate au planificat măsurile de rigoare pentru asigurarea respectării legislației de către instituțiile medicale, inclusiv au fost întocmite 18 procese contravenționale, fiind întreprinse acțiuni de consolidare a conlucrării între CNAM și ministerul de resort, în partea ce ține de neadmiterea instituțiilor medicale neacreditate la fondurile de asigurări medicale.

Cu referire la fondurile externe, în perioada 2018 a fost efectuată analiza strategică privind implementarea proiectului „Modernizarea Serviciilor Publice Locale” - Faza II (valoarea totală a proiectului - 14 616 762 euro), fiind constatate multiple cazuri de organizare a procedurilor de achiziție cu elemente de fraudă, abateri de la legislație, în parte ce țin de organizarea documentației pe dosarele de achiziție. Astfel, în cadrul unor Agenții de Dezvoltare Regională au fost constatate încălcări și/sau neclarități în cadrul unor proceduri de achiziție, a căror valoare au constituit între 34-53% din suma totală a achizițiilor efectuate de Agenția respectivă, în cadrul proiectului.

În alte domenii cu rezonanță socială-sporită, s-a efectuat analiza strategică privind practica judiciară pe cauzele contravenționale de construcții neautorizate. În rezultat, s-a constatat că din 250 de hotărâri judecătorești analizate, doar în 24% - instanțele de fond au aplicat demolarea construcțiilor neautorizate, dintre care, încă jumătate, sunt anulate de instanțele de apel și, în final, rămân în vigoare doar 11% din cazurile de demolare. Drept temei pentru hotărârile de încetare a fost invocată intervenirea termenului de prescripție (57%), încălcarea procedurii de către agenții constatați (20%), neprezentarea în instanță a agentului constator (15%) și neprezentarea probelor suficiente (8%). În baza rezultatelor analizei strategice a fost informat Prim-ministrul Republicii Moldova și remise sesizări: Ministerului Justiției, Curții Supreme de Justiție, Cămarilor de Stat și Primăriei mun. Chișinău. Rezultatele studiului au fost abordate de unele organizații mass-media, în cadrul emisiunilor de știri televizate, fiind publicate și pe pagina web oficială www.cna.md.

Analizele operaționale au vizat proprietățile persoanelor în coraport cu veniturile acestora (45% din analizele operaționale), relațiile între figuranți (39%) și activitatea agenților economici, inclusiv câștigători ai licitațiilor publice (16% din analize). Subiecții supuși analizei operaționale au fost persoane cu funcție de demnitate publică (13), funcționari/agenți publici (224), persoane fizice (1061), precum și persoane juridice (319).

În 58 de analize operaționale a fost stabilită deținerea de către subiecți a unor proprietăți nejustificate, a căror valoare constituie circa 100 milioane lei, iar în alte 27 de analize de acest gen, a fost stabilită nedeclararea a 93 de bunuri imobile, cu valoarea cadastrală de 21,69 mil. lei. În alte 12

cazuri, a fost stabilită nedeclararea a 26 de bunuri mobile, cu valoarea de 1,92 mil. lei, iar în 25 de cazuri, a fost stabilită nedeclararea a 41 de surse de venit, în sumă de 3,66 mil. lei. În cazul a 8 analize operaționale a fost stabilită nedeclararea a 11 cote-părți deținute în cadrul unor întreprinderi, cu valoarea de 1,87 mil. lei.

Produsele de analiză operațională au fost transmise pentru examinare, conform solicitărilor ofițerilor de urmărire penală și ofițerilor de investigații speciale din cadrul Centrului, precum și procurorilor Procuraturii Anticorupție. Astfel, în dependență de solicitant, 74% din analizele operaționale au fost expediate subdiviziunilor specializate ale Centrului și 26% - Procuraturii Anticorupție. Analizele operaționale au fost efectuate în cadrul a 242 de cauze penale și materiale înregistrate în REI - 1 și 2. Suplimentar, a fost acordat suportul analitic-informațional în 187 de cazuri, cu prezentarea extraselor din sistemele informaționale disponibile.

În perioada anului 2019 [20, p.22], au fost efectuate 16 produse analitice de nivel strategic și 425 de nivel operațional, privind fenomenul corupției în cazurile investigate și în domeniile social-economice din R. Moldova.

Analizele strategice au vizat domeniile: asistenței externe (1), organele de control (8), sentințele pe cazurile de corupție adoptate de instanțele de fond în 2018 (2), gestionarea banilor publici înregistrați în evidența trezoreriilor (2) și unitățile de implementare a proiectelor din Republica Moldova (2). Analizele strategice, cu excepția celor ce vizează sentințele pe cazurile de corupție, au fost expediate pentru cercetarea ulterioară, conform competenței, subdiviziunilor Centrului. Analizele operaționale au vizat următoarele segmente: proprietățile persoanelor publice în coraport cu veniturile acestora (55% din analizele operaționale), relațiile între figuranți (21%) și activitatea agenților economici, inclusiv câștigători ai licitațiilor publice (24% din analize). Subiecții supuși analizei operaționale au fost persoane cu funcție de demnitate publică (17), funcționari/agenți publici (232), precum și 1964 de persoane fizice/juridice.

În analizele operaționale, care au vizat proprietățile persoanelor publice în coraport cu veniturile acestora, au fost stabilite: 31 de cazuri de deținere de către subiecți a unor proprietăți nejustificate, a căror valoare constituie aproximativ 49,1 milioane lei, 31 de cazuri în care

subiecții posibil dețin 191 bunuri imobile înregistrate pe persoane terțe (rude), în valoare de circa 106,2 milioane lei, 25 de cazuri de împrumuturi suspecte declarate de către subiecți în sumă totală de 93,9 milioane lei, 19 cazuri în care s-a stabilit nedeclararea a 66 de bunuri imobile, cu valoarea totală de 76,8 milioane lei, 13 cazuri în care nu au fost declarate cotele părți deținute de figuranți în cadrul unor companii, 12 cazuri de nedeclarare a 24 surse de venit, în sumă de 2,7 mil. lei, 7 cazuri de nedeclarare a 17 unități de transport, cu valoarea totală de 2 milioane lei.

În concluzie, constatăm faptul că instrumentul analitic are un rol important în prevenirea și combaterea infracțiunilor de corupție, iar dezvoltarea activității de analiză a informației în cadrul Centrului Național Anticorupție a avut efecte pozitive pentru realizarea sarcinilor instituționale. Totodată, rezultatele subdiviziunii analitice a CNA pentru perioada 2014-2019 au fost unele relevante, fiind necesară consolidarea capacităților acestei subdiviziuni prin perfecționarea procedurilor operaționale, dezvoltarea bazelor de date, sistemelor informaționale și evidențelor criminalistice, aplicațiilor tehnice și pregătirea specialiștilor calificați.

Bibliografie

1. BOBA, R. Crime Analysis and Crime Mapping, 4th Edition, 2005, Sage Publications
2. <https://wayback.archive-it.org/all/20071005230215/http://www.interpol.int/Public/cia/default.asp>, accesat la 09.06.2020
3. ЗЕЛЕНСКИЙ, В. Основные положения организации расследования преступлений, учебное пособие Краснодар, Куб ГАУ, 2012
4. КУБОВ, Р. Информационно-аналитическое и методическое обеспечение уголовной политики в сфере противодействия организованной преступности, Рос. Следователь № 17, 2008
5. ГРИБ, В. Противодействие организованной преступности, Москва, Учебное пособие для ВУЗов, Изд. Инфра-М, 2001, <https://www.books.ru/maker/infra-m-33/>, accesat la 08.04.2020
6. STANCU, E. Tratat de Criminalistică, Ediția a V-a, Editura Universul Juridic, București, 2010
7. SEBE, M. Despre intelligence. Revista Română de Studii de Intelligence nr.1-2/decembrie, București, 2009
8. КЛИМОВ, И., КУЗМИН, Н., ТАИРОВ, А. Информационно-аналитическое обеспечение предупреждения, выявления, раскрытия и расследования коррупционных преступлений, Статья, Вест-

ник Московского университета МВД России, № 6 / 2013

9. Legea cu privire la Centrul Național Anticorupție nr.1104 din 06.06.2002, art.1 al.1), Monitorul Oficial nr. 209-211/683 din 05.10.2012.

10. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 230 din 25.10.2012 privind aprobarea structurii și efectivului-limită al Centrului Național Anticorupție, publicat la 09.11.2012 în Monitorul Oficial Nr. 234-236 art. 751

11. <http://www.anacapasciences.com/company/index.html>, accesat la 08.06.2020

12.https://cna.md/public/files/sna/rapoarte/raport_de_evaluare_a_strategiei_de_consolidare_institutionala_cna_0.pdf, accesat la 02.06.2020

13. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.180 din 22.10.2015, art. II, pct.1, Monitorul Oficial nr. 297-300/546 din 30.10.2015

14.<https://www.md.undp.org/content/moldova/>

[ro/home/projects/strengthening-the-corruption-prevention-and-analysis-functions-o.html](https://www.cna.md/home/projects/strengthening-the-corruption-prevention-and-analysis-functions-o.html), accesat la 02.06.2020

15.<https://cna.md/pageview.php?l=ro&idc=74&t=/Studii-si-analize/Analize-strategice-sectoriale&>

16. Raportul de activitate al Centrului Național Anticorupție pentru perioada 2014-2015, disponibil pe pagina web www.cna.md, accesat la 25.02.2019

17. Raportul de activitate al Centrului Național Anticorupție pentru perioada 2016, disponibil pe pagina web www.cna.md, accesat la 25.02.2019

18. Raportul de activitate al Centrului Național Anticorupție pentru perioada 2017, disponibil pe pagina web www.cna.md, accesat la 25.02.2019

19. Raportul de activitate al Centrului Național Anticorupție pentru perioada 2018, disponibil pe pagina web www.cna.md, accesat la 18.03.2020

20. Raportul de activitate al Centrului Național Anticorupție pentru perioada 2019, disponibil pe pagina web www.cna.md, accesat la 18.03.2020

SEMINARE PRIVIND MECANISMELE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PREVENIRE A TORTURII

Serghei ZAHARIA

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

e-mail: zahariaserghei@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9769-0260>

Andrei BORȘEVSKI

Doctor, președinte, Institutul pentru Democrație, Republica Moldova

e-mail: anrex@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4281-0744>

Boris SOSNA

Doctor, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

e-mail: sosnaboris@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4806-1756>

Tortura este una dintre cele mai grave infracțiuni, ea încalcă drepturile fundamentale ale omului și este interzisă de legislația internațională. Pentru a combate acest fenomen, au fost create Centre de Asistență Juridică, Psihologică și de Reabilitare a Victimelor Torturii.

Acest articol a fost elaborat de Institutul pentru Democrație (Moldova) și este finanțat de Uniunea Europeană în cadrul EIDHR (Instrumentul European pentru Democrație și Drepturile Omului). Opiniile expuse în acest articol nu prezintă neapărat și opinia Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: ONG, Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Moldova, tortură, Institutul pentru Democrație.

SEMINARS ON NATIONAL AND INTERNATIONAL MECHANISMS FOR THE PREVENTION OF TORTURE

Torture is one of the most serious crimes, it violates fundamental human rights and is prohibited by international law. To combat this phenomenon, Legal, Psychological and Rehabilitation Centers for Victims of Torture have been created.

This article was prepared by the Institute for Democracy (Moldova) and is funded by the European Union under the EIDHR. The views set out in this article do not necessarily reflect the views of the European Union.

Keywords: NGO, Convention against torture or punishment and other cruel, inhuman or degrading treatment, European Court of Human Rights, Moldova, torture, Institute for Democracy.

SEMINAIRES SUR LES MÉCANISMES NATIONAUX ET INTERNATIONAUX DE PRÉVENTION DE LA TORTURE

La torture est l'un des crimes les plus graves, elle viole les droits humains fondamentaux et est interdite par le droit international. Pour lutter contre ce phénomène, des centres d'aide juridique, psychologique et de réadaptation des victimes de la torture ont été créés.

Cet article a été préparé par l'Institut pour la démocratie (Moldova) et est financé par l'Union Européenne dans le cadre de l'IEDDH. Les avis énoncés dans cet article ne représentent pas nécessairement l'avis de l'Union Européenne.

Mots-clés: ONG, Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants, Cour Européenne des droits de l'homme, Moldova, torture, Institut pour la démocratie.

СЕМИНАРЫ ОТНОСИТЕЛЬНО НАЦИОНАЛЬНЫХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ МЕХАНИЗМОВ ПО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ ПЫТОК

Пытки являются одним из тяжелейших преступлений, они нарушают фундаментальные права человека, запрещены международным и национальным законодательством.

Данная статья была подготовлена Институтом демократии (Молдова) и финансируется Европейским Союзом в рамках EIDHR (Европейский инструмент содействия демократии и правам человека). Мнения, выраженные в статье, не обязательно отражают точку зрения Европейского Союза.

Ключевые слова: НПО, Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, Европейский суд по правам человека, Молдова, пытки, Институт демократии.

Introducere. Tortura este una dintre cele mai grave infracțiuni, care afectează procesul de creare a unei societăți democratice. Tortura încalcă drepturile fundamentale ale omului, este interzisă de legislația internațională și națională. În ciuda acestui fapt, tortura continuă să se manifeste în majoritatea statelor.

Aceasta este cauza deliberată a suferințelor (fizice și psihice) în scopul obținerii de informații sau în scopul pedepsirii. Tortura este o formă de suferință care provoacă durere unei persoane, indiferent de circumstanțe și scopuri, indiferent dacă pedeapsa se încheie cu această procedură sau dacă o persoană este lipsită de viață.

Tortura se deosebește de alte forme de tratament sau pedepse crude, inumane sau degradante, prin faptul că durerea și suferințele sunt cauzate de angajații statului sau de alte persoane la sugestia primilor, în scopul obținerii informațiilor, pedepsirii, constrângerii sau discriminării.

Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante definește „tortura” ca fiind: „...orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special, cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea, sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane.

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante” (articolul 5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului).

Tortura și alte forme de tratamente crude, inumane și degradante sunt inadmisibile. Cu regret, datele oficiale ale Procuraturii Generale a Republicii Moldova estimează că acest fenomen este pe larg răspândit în țara noastră.

Rezultate obținute și discuții. În acest sens, din 2017 Institutul pentru Democrație din Comrat, în parteneriat cu Institutul Național al Femeilor din Moldova (mun. Chișinău) și Centrul Media (Tiraspol), cu sprijinul Uniunii Europene, a lansat proiectul „Toți împreună vom spune NU torturii în Moldova: societatea civilă împotriva torturii” [2].

Obiectivul principal al proiectului este de a preveni și combate tortura în Republica Moldova [1].

Expunerea conținutului de bază. În perioada 2018-2020 au fost desfășurate un șir de seminare pentru angajații sistemului penitenciar, poliție, personalul centrelor de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități și al spitalelor de psihiatrie. La fel, au fost realizate sesiuni informative pentru deținuți, pacienți și rezidenții centrelor de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități (adulte). Un grup distinct al activităților de instruire îl constituie studenții la drept, în calitatea lor de viitori angajați ai sistemului de drept.

La 23 noiembrie 2019, Centrul de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități (adulte) din Bălți a găzduit un seminar informațional pentru un grup de 24 rezidenți. Sesiunea a fost inaugurată de coordonatorul din Chișinău, Dna N. Mihalcean. Ea a salutat participanții și a prezentat informații despre proiect, donator și organizațiile implementatoare. La fel, a informat rezidenții despre spectrul serviciilor acordate de cele 3 Centre de asistență, datele de contact și modalitățile de comunicare cu psihologii și juriștii acestora.

La acest seminar, precum și la cele precedente, au fost prezenți psihologul și asistentul social ai Centrului de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități din Bălți. Aceștia au acordat ajutor

participanților, care nu au putut veni de sine stătător în sala de studii.

Formatorul Alexandru Zubco a deschis seminarul cu un exercițiu de cunoaștere. Apoi a relatat subiectul seminarului. Participanții au fost informați despre prevederile legislației ce stipulează protecția împotriva torturii și tratamentului inuman.

Pentru o mai bună însușire a obiectului, formatorul a divizat participanții în perechi. Acestora le-au fost distribuite imagini cu diferite situații. La următoarea etapă a seminarului, trainerul le-a propus participanților să discute între ei și să identifice drepturile omului, reprezentate în imagini. Participanții au avut posibilitatea de a adresa întrebări cu privire la cazurile specifice.

La rubrica întrebări și răspunsuri participanții au venit cu unele constatări. Unii, au comunicat că nu primesc la timp produse cosmetice și lenjerie de pat. Iar vorbitorii de limba rusă au relatat că nu le sunt înțelese informațiile publice disponibile în limba română afișate pe panourile din internat.

La final, participanții au solicitat să revenim. Cățiva dintre ei, ne-au invitat să ne prezinte condițiile lor de trai. Doar 3 persoane din întregul grup pot scrie. Ceilalți participanți întâmpină dificultăți de vorbire, citire și respectiv nu pot scrie. Aceștia nu au frecventat niciodată vreo școală din cauza dizabilității.

Echipa proiectului a realizat la 17 octombrie 2019 un seminar informativ pe tema „Mecanisme de prevenire a actelor de tortură și rele tratamente în instituțiile penitenciare” pentru un număr de 24 deținuți din cadrul Penitenciarului nr. 18 Brănești. Seminarul a fost inaugurat de coordonatorul din Chișinău, Dna Nonna Mihalcean. Participanții au fost familiarizați cu scopul și obiectivele proiectului, donatorul și organizațiile implementatoare. Dna Mihalcean a informat deținuții despre adresele de contact, serviciile și tipurile de asistență acordate de cele 3 Centre de asistență juridică, psihologică și de reabilitare a victimelor torturii.

Pentru pregătirea grupului către sesiune și stabilirea unor relații amicale, formatorul a realizat un exercițiu, intitulat „Spune-ți numele, domiciliul și descrie ocupația după ispășirea pedepsei”, folosind o minge. Astfel, fiecare participant s-a prezentat, relatând atât despre sine, cât și despre ce ar intenționa să realizeze după eliberarea din detenție. Exercițiul i-a stimulat pe participanți spre o deschidere către atelierul de lucru.

Ulterior, formatorul a realizat un sondaj, folosind metoda asociativă pentru cuvântul „tortură”.

Majoritatea participanților se află de mult timp în detenție. Prin urmare, aceștia cu ușurință au operat diferite exemple care, direct sau indirect, reflectă fenomenul torturii.

După aceasta, formatorul a explicat succint definiția de „tortură” și „rele tratamente”. A descris noile modificări ale legislației.

La capitolul întrebări și răspunsuri, unii deținuți s-au plâns că nu există un meniu special pentru bolnavi și că trebuie să achite costuri pentru recepționarea plicurilor și coletelor. De asemenea, au menționat că în spațiile locative locuiesc mai multe persoane decât prescrie regulamentele interne. Astfel, este admisă suprapopularea. Acest fapt, creează incomodități și condiții inumane sau degradante.

La finele seminarului, formatorul a distribuit participanților un model de plângere în instanța judecătorească. La fel, acesta le-a explicat care sunt cerințele pentru a depune o plângere pentru actele de tortură către organele procuraturii, Oficiul Avocatului Poporului și Centrele de asistență juridică, psihologică și de reabilitare a victimelor torturii deschise în cadrul proiectului.

Participanții au fost foarte deschiși pentru comunicare și procesul de învățare. Aceștia au menționat că, ar fi oportune diverse întruniri cu experții, cel puțin anuale.

La 14 noiembrie 2019 a fost organizat un seminar de informare pentru 21 deținuți de la Penitenciarul nr.3 Leova. Coordonatoarea proiectului dna Nonna Mihalcean, a familiarizat participanții cu obiectivele proiectului, organizațiile implementatoare și donatorul. De asemenea, a repartizat deținuților materiale informative privind proiectul vizat.

Dna Mihalcean a vorbit despre activitatea Centrelor de asistență juridică, psihologică și de reabilitare a victimelor torturii. Tot ea, a menționat despre rolul instituțiilor care oferă asistență potențialelor victime și victimelor actelor de tortură și relexor tratamente. Coordonatoarea a prezentat căile accesibile de comunicare cu reprezentanții acestor instituții/organizații, precum și despre suportul oferit de aceasta.

În prima parte a seminarului, deținuții au fost inactivi din cauza prezenței unor angajați ai penitenciarului. La solicitarea formatorului, angajații au părăsit sesiunea, iar participanții au devenit activi.

Formatorul a aplicat tehnici neformale de predare, oferind spațiu de întrebări-răspunsuri pentru fiecare participant. Au fost elucidate mecanismele naționale și internaționale de prevenire și combatere

a actelor de tortură. Formatorul a explicat definiția torturii și a tratamentului degradant, precum și pedeapsa pentru torționari.

Participanții au intervenit cu întrebări și situații personale. Aceștia au solicitat explicații cu privire la posibilitatea reducerii termenului de pedeapsă pentru detenția în condiții inumane, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare. Unii, au accentuat calitatea proastă a alimentației, iar alții, lipsa locurilor de muncă etc.

Formatorul a distribuit grupului un model de cerere către Oficiul Avocatului Poporului și în instanța judecătorească. Acesta a explicat pas cu pas modalitatea formulării pretențiilor în instanța de judecată și erorile admise de aceștia în redactarea unei cereri. La finele seminarului, deținuții au remarcat utilitatea acestuia. Majoritatea au solicitat continuarea organizării întrunirilor respective.

La 19 noiembrie 2019 a fost organizat un seminar pentru angajații Penitenciarului nr. 9 – Pruncul din Chișinău. Invitatul de onoare al seminarului a fost reprezentantul Delegației UE în Republica Moldova, Dl Eduard Pesendorfer. Dna Mihalcean, coordonatoarea din Chișinău, a familiarizat participanții cu scopul proiectului, donatorul și organizațiile implementatoare. Participanții au primit materiale informative. La cuvântul de salut s-a alăturat șefa Serviciului resurse umane. Aceasta a mulțumit organizatorilor și a încurajat participanții să fie activi la lucrările seminarului.

Drept piloni de orientare pentru formator au fost partea teoretică și cea practică, ambele bazate pe elemente de educație non formală și experiențială. În partea introductivă, Dl A.Zubco a prezentat definiția „torturii” și mecanismele naționale și internaționale de prevenire a acesteia. La fel, a explicat conținutul și efectele art. 166/1 din Codul penal al Republicii Moldova.

Pe parcurs, formatorul a organizat un exercițiu intitulat „Pumnul”. Participanții au fost divizați în perechi. La indicația formatorului, participanții urmau să deschidă pumnul unul altuia. Majoritatea au purces la deschiderea pumnului colegului prin metode violente. Acest exercițiu a contribuit la înțelegerea fenomenului torturii și conștientizarea că uneori „pumnul” poate fi deschis fără agresiune, dacă este aplicată comunicarea eficientă.

În cea de-a doua parte a seminarului, formatorul a realizat exercițiul experiențial „Puzzle”. Acesta a divizat participanții în 3 grupuri de lucru. Fiecare grup a primit sarcina de a realiza câte un puzzle,

ce reprezenta definiția actelor de rele tratamente. Exercițiul presupunea o evaluare a lecției teoretice, concentrare de echipă, responsabilitate și reflecție. Toate echipele s-au descurcat în timpul oferit. La sfârșitul exercițiului, cu suportul trainerului toate trei puzzle au fost analizate de participanți. Formatorul a accentuat asupra importanței realizării sarcinilor specifice de către toți angajații penitenciarului. Astfel, riscurile activităților diurne ar putea fi diminuate.

Partea practică a seminarului a fost consacrată examinării unor studii de caz. Participanții au tras la sorți câte o speță pe care au analizat-o în grup și individual. Spețele relateau situații reale din activitatea profesională a angajaților. Fiecare și-a expus opinia cu privire la situațiile descrise, comparând cu propria experiență. Expertul a intervenit cu explicații și precizări cu privire la încadrarea juridică a faptelor de tortură și/sau relelor tratamente.

Menționăm că participanții au fost activi, manifestând un interes sporit pentru a însuși informațiile utile.

La 13 februarie 2020, în incinta Centrului de instruire al Administrației Naționale a Penitenciarelor din Moldova, a avut loc un atelier de formare profesională la tema „Prevenirea torturii în instituțiile penitenciare” pentru 20 angajați. Evenimentul a fost inaugurat de Coordonatorul din Chișinău, Dna Nonna Mihalcean, care a prezentat scopul și obiectivele proiectului, donatorul și organizațiile implementatoare. Participanții au primit câte un set de materiale informative despre proiectul respectiv. În cadrul seminarului formatorul a explicat într-o formă interactivă cadrul legislativ privind prevenirea și combaterea torturii. Participanții au lucrat în grupuri, descifrând un „puzzle cu fraze” ce cuprindea noțiunea de tortură, tratament inuman și tratament degradant.

La partea practică a sesiunii, formatorul a prezentat participanților câteva studii de caz, pe margea cărora, a continuat discuția ulterioară. Pentru a deschide interesul față de subiect, formatorul a invitat participanții să-și expună propria experiență de activitate. Astfel, participanții au lucrat în perechi. Au discutat studiile de caz și situațiile concrete din activitatea lor profesională.

Formatorul a stimulat activismul participanților, oferindu-le posibilitatea de a adresa întrebări complexe. Participanții au rămas plăcut surprinși referitor la formatul activității, metodele de stimulare a interesului pentru studii, precum și mediul favorabil pentru discuții deschise.

La etapa de evaluare a rezultatelor, unii participanți au menționat necesitatea organizării unor asemenea seminare în viitor. Alții, au mulțumit organizatorilor și donatorului pentru oportunitatea de a-și îmbunătăți competențele profesionale.

La 14 februarie 2020 activitatea de formare profesională a continuat la Centrul de instruire al Administrației Naționale a Penitenciarelor din Moldova pentru alți 20 de agenți de penitenciare. La începutul seminarului, formatorul A. Zubco a familiarizat participanții cu scopul și obiectivele proiectului. Ulterior, formatorul a realizat un exercițiu interactiv pentru pregătirea grupului spre explorarea temei. Exercițiul de „spargere a gheții” a avut scop cunoașterea participanților. Astfel, trainerul a creat un mediu oportun de învățare. La fel, a oferit spațiu pentru comunicare tuturor celor prezenți la eveniment.

În continuare, formatorul a exersat cu participanții exercițiile interactive: „Pumnul” și „Puzzle”. După acestea, a avut loc activitate de grup prin rezolvarea studiilor de caz. Formatorul a venit cu explicații și precizări. La fel, expertul a prezentat cadrul legislativ privind prevenirea și combaterea torturii într-o formă interactivă.

Pe parcurs, au fost abordate exemple reale ce pot fi calificate la infracțiunea de „tortură”. Participanții au fost interesați despre modalitățile de a preveni infracțiunea (spre exemplu, cum să aplice corect mijloacele speciale) și să fie protejați de atacuri, agresiune și amenințări din partea deținuților.

Pe parcursul sesiunilor, formatorul a susținut activitatea într-un stil de educație neformală. Drept consecință, participanții au fost deschiși spre comunicare și procesul de învățare. La final, aceștia au remarcat productivitatea discuțiilor și au mulțumit donatorului pentru oportunitate.

Seminar de combatere a torturii în închisorile din sudul Moldovei (19 februarie 2020). Angajații instituției penitenciare nr.1 din orașul Taraclia au participat la un seminar la tema „Prevenirea torturii și a altor tratamente inumane în instituțiile penitenciare” [4].

Scopul evenimentului a constat în prevenirea torturii în Republica Moldova prin formarea unei atitudini de intoleranță față de actele de violență [4].

Moderatorul seminarului, șeful reprezentanței Oficiului Avocatului Poporului din Comrat, doctor în științe politice, Svetlana Mironova, a remarcat importanța acestui seminar, întrucât tortura și maltratarea în închisorile din Republica Moldova sunt destul de frecvente.

Seminarul a fost desfășurat într-o formă interactivă. Formatorul a aplicat exercițiile „Păpuși”, „Oameni de cristal” și jocul de rol „Egalitate”. Astfel, formatorul a creat o atmosferă amiabilă pentru instruire și schimb de experiență.

În cadrul seminarului, participanții au luat cunoștință cu prevederile legislației internaționale privind prevenirea și combaterea torturii și a altor tratamente sau pedepse dure, inumane sau degradante. Totodată, formatorul a dezvăluit conceptul de tortură, prezentat în legislația internațională și națională. Participanții au abordat diverse întrebări cu privire la implementarea legislației internaționale și naționale în cazuri concrete.

În timpul modelării unor exemple specifice, participanții au trebuit să decidă asupra posibilelor acțiuni pentru soluționarea unei situații practice. A fost semnificativ faptul că 80% dintre aceștia, au propus de a se recurge la metode de forță pentru soluționarea situației. Acest fapt, arată asupra necesității organizării unor asemenea seminare de instruire.

Drept urmare, participanții au concluzionat că societatea este indiferentă față de tortură și alte tratamente crude și inumane. În chestionarele de evaluare, aceștia au menționat actualitatea și utilitatea informațiilor relatate, precum și importanța practică deosebită a seminarului. La fel, au remarcat atmosfera în care s-a desfășurat seminarul, precum și activitatea informală.

Rezultatele seminarului au arătat că participanții au început să conștientizeze importanța inadmisibilității torturii, precum și riscul de a fi supuși la pedepse penale pentru aplicarea acesteia. Toate acestea, vor conduce la reducerea cazurilor de tortură în închisorile din Republica Moldova.

La 25 noiembrie 2019 a avut loc un seminar cu participarea unui grup de 23 de studenți ai Facultății de Drept din cadrul ULIM (Universitatea Liberă Internațională din Moldova). După deschiderea evenimentului, Dna N. Mihalcean, coordonatoarea din Chișinău, a familiarizat studenții cu prevederile proiectului, donatorul și organizațiile implementatoare.

Studenții au primit materiale informative. În continuare, jurista Centrului de asistență juridică, psihologică și de reabilitare a victimelor torturii din Chișinău a relatat despre specificul activității și sprijinul acordat beneficiarilor. Prezentatorii au accentuat importanța discuțiilor ulterioare pentru angajării sistemului de drept.

Formatorul a deschis seminarul cu un exercițiu de cunoaștere, urmare a căruia toți participanții ur-

mau să se prezinte într-un stil amical folosind o minge mică. Astfel, trainerul a creat un mediu amical și a stimulat implicarea activă a majorității. A urmat exercițiul tradițional „Pumnul”. Exercițiul a arătat că majoritatea studenților au aplicat forța fizică în tentativa de a deschide pumnul colegului. Treptat, formatorul a explicat esența exercițiului realizat cu subiectul abordat în cadrul atelierului. Astfel, studenții au conștientizat prin exercițiul experimental asupra noțiunii și elementelor actelor de tortură, tratament inuman sau degradant.

Formatorul a continuat atelierul invitând juriștii la dezbateri pe un studiu de caz.

Participanții au lucrat în perechi. Aceștia au analizat diverse funcții din sistem și atribuțiile acestora în cazul urmării unei situații de tortură sau relelor tratamente.

Fiecărei perechi i-a fost distribuită câte o filă, pe care era notată calitatea unui reprezentant din sistemul de drept (avocat, judecător, procuror etc.). Sarcina acestora a fost în a prezenta ce acțiuni urmează să întreprindă calitatea atribuită pentru a preveni sau combate tortura. Formatorul a facilitat activitatea grupurilor. În timpul oferit, aceștia au prezentat rezultatele discuțiilor. Expertul a completat relatările cu explicații și precizări. Majoritatea s-au implicat activ în discuții și argumentarea opiniilor. Studenții au manifestat interes față de activitate.

Ulterior, jurista Centrului din Chișinău a prezentat studenților unele fotografii din interiorul a trei penitenciare din Republica Moldova. Jurista, a demonstrat condițiile de detenție a deținuților și legătura directă a acestora cu tema abordată.

Seminarul a cuprins și o rubrică de întrebări și răspunsuri, unde fiecare participant a avut posibilitatea de a adresa întrebări expertului. Studenții au rămas impresionați de metoda de desfășurare a seminarului, bazată pe educația non formală și experimentală.

Seminare la tema „Prevenirea torturii și a relelor tratamente” la Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți. Donație de carte pentru facultatea de Drept. În perioada 17 și 18 februarie 2020, facultatea de Drept a Universității de Stat „Alecu Russo” din mun. Bălți a găzduit două seminare la tema prevenirii fenomenului torturii. La evenimente au participat 50 de studenți ai ciclului I, anii I-IV și ciclului II – masteranzi.

Activitățile au avut drept scop familiarizarea studenților cu noțiunea de „tortură” și „relele tratamente”; prevederile art. 166/1 Codul penal al Republicii Moldova; definițiile drepturilor omului și a rele

tratamente în actele internaționale și naționale; precum și drepturile persoanelor aflate în custodia statului. Trainerul a avut o agendă interactivă, cu elemente de educație non formală. Fiecărui participant i-a fost oferit spațiu pentru prezentare și debifare. Tinerii au avut oportunitatea să învețe prin educație experimentală ce este „fenomenul de tortură”.

Sesiunile au început cu exercițiul „Pumnul”. Majoritatea, au ales calea de a agresa și a forța colegul în atingerea scopului. Pe marginea acestui exercițiu, a fost desfășurată debriefarea. Trainerul a utilizat fișe cu imagini a diferitor nedreptăți, rele tratamente, condiții inumane și acte dure/crude de tortură din prezent și din epoca medievală. După ce au lucrat în perechi și au discutat, tinerii, au prezentat în grup deschis cele studiate pe fișe. Astfel, trainerul a evidențiat evoluția acestor fenomene și rolul instituțiilor naționale și internaționale în prevenirea torturii.

Tinerii au fost interesați să afle date privind evoluția fenomenului în Republica Moldova. Au continuat discuțiile pe marginea a 2 cazuri notorii din ultimul an. A fost analizată activitatea de prevenire a torturii realizată de Oficiul Avocatului Poporului etc.

Un element de bază al training-ului a fost sensibilizarea tinerilor în calitatea lor de viitori angajați ai sistemului referitor la procedura de comunicare și inter-relaționare cu persoanele aflate în custodia statului pentru prevenirea conflictelor și actelor de tortură.

Activitatea a finisat cu o pauză de cafea și înmânare de certificate.

Coordonatoarea Nonna Mihalcean a oferit prodecanului Facultății de Drept, Ursu V., un set de carte în calitate de donație pentru cooperare prodigioasă. Profesorul universitar a mulțumit echipei organizatoare pentru suportul oferit.

Seminar de instruire pe tema „Prevenirea torturii și a relelor tratamente” la Centrul de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități din Bălți. La 21 februarie 2020, Centrul de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități (adulte) din mun. Bălți a găzduit un seminar de prevenire a fenomenului torturii. La activitate au participat 20 de infirmiere și asistente medicale.

Seminarul a avut drept scop informarea angajatorilor despre fenomenul „tortură” și „relele tratamente”; prevederile art. 166/1 Codul penal al Republicii Moldova; despre drepturile omului și relele tratamente în actele internaționale și naționale; drepturile persoanelor cu dizabilități plasate în instituțiile rezidențiale cu profil psiho-neurologic; prevenirea

torturii în cadrul instituțiilor rezidențiale, inclusiv rolul angajaților. Trainerii au avut o agendă interactivă, cu elemente de educație non-formală. Fiecarui participant i-a fost oferit spațiu pentru prezentare și debriefare.

Elementul de bază al training-ului a fost familiarizarea cu actele normative în domeniu, dar și sensibilizarea angajaților referitor la modalitățile de comunicare și inter-relaționare cu beneficiarii în vederea prevenirii conflictelor și a relelor tratamente.

Seminar informativ la Centrul de Instruire al Administrației Naționale a Penitenciarelor: La 11 martie 2020, Institutul pentru Democrație a realizat un seminar informativ pentru angajații sistemului penitenciar din Republica Moldova. Scopul activității de instruire a fost contribuirea la prevenirea actelor de tortură și rele tratamente, precum și la formarea toleranței zero față de acestea [5].

Dna Nonna Mihalcean, coordonatoarea proiectului în regiunea de nord, a familiarizat participanții cu scopul și obiectivele proiectului, donatorul și organizațiile implementatoare. Agenții din penitenciare au primit materiale informative.

Trainerul Alexandru Zubco, șeful Direcției de prevenirea a torturii din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, a explicat noțiunea de „tortură”, efectele negative ale acestui fenomen, precum și diferența dintre actele de rele tratamente. Tot aici au fost prezentate actele normative naționale și internaționale care reglementează aceste fenomene. Participanții au lucrat în perechi. Astfel, au fost create condiții favorabile pentru schimbul de opinii și experiență.

Pe parcurs, participanții au fost implicați în exercițiile de învățare experimentală „Puzzle” și „Pumnul”. Tot ei, au analizat diverse situații și studii de caz, caracteristice activității propriu-zise.

Exercițiile au urmat cu discuții pe marginea cazurilor din practică. Participanții au luat cunoștință cu mecanismele de pedepsire a tortionarilor. Unii, au conștientizat că acțiunile zilnice pe care le întreprind pot fi calificate ca fapte de rele tratamente.

Agenții din penitenciare au menționat că agresivitatea în cadrul grupului de lucru crește pe motiv că în instituțiile de detenție nu beneficiază de serviciul asistență psihologică profesionistă, calificată și de încredere. Alții, au adăugat lipsa încăperilor pentru relaxare în situațiile de stres și criză. Majoritatea, au susținut că astfel de activități sunt utile

și necesare pentru activitatea profesională, inclusiv din cauza fluxului de persoane și condițiilor nocive de muncă.

Exercițiul de dezvoltare a empatiei, a demonstrat că mediul în care activează aceste persoane este unul prielnic pentru formarea unei atitudini agresive și nemiloase față de tot ce îi înconjoară. Participanții conștientizează importanța păstrării fonului emoțional în relațiile cu deținuții, pentru a preveni actele de abuz.

În concluzie, participanții au mulțumit formatorilor și donatorului pentru oportunitatea respectivă.

Eficiența ridicată și relevanța seminarelor desfășurate de Institutul pentru Democrație, a condiționat necesitatea organizării acestora și în 2020.

Din cauza epidemiei de COVID-19, majoritatea seminarelor au început să se desfășoare online. Astfel, seminare online au avut loc pe 26 iunie [6;7], 21 iulie, 28 iulie, 29 iulie, 4 și 12 august 2020 etc.

Concluzii. Remarcăm că, în ultimii ani, astfel de seminare au fost organizate activ în diferite penitenciare din Republica Moldova. Tortura este o încălcare gravă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Iar, sprijinul oferit societății civile de către Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova este în a preveni și combate acest flagel.

Bibliografie

1. <http://www.infotag.md/reports/777084/> (data de acces: 12.08.2020).
2. <https://www.stoptorture.md/ro/despre-proiect/> (data de acces: 12.08.2020).
3. https://www.ipn.md/ro/pppda-a-inregistrat-un-pachet-de-proiecte-de-legi-7967_1072333.html (data de acces: 12.08.2020).
4. <http://www.medianews.md/blog/2020/03/20/na-yue-moldovy-proshel-seminar-po-proti/> (data de acces: 12.08.2020).
5. <https://eucoopnews.md/seminar-informativ-la-centrul-de-instruire-al-administratiei-naționale-a-penitenciarelor/> (data de acces: 12.08.2020).
6. <https://civic.md/stiri/comunicate-de-presa/52041-2020-06-26-09-42-56.html> (data de acces: 12.08.2020).
7. <https://world-news-monitor.com/environment/2020/06/26/an-online-workshop-on-combating-torture-for-penitentiary-staff-was-organized-by-the-institute-for-democracy-with-the-support-of-the-european-union/> (data de acces: 12.08.2020).

CZU 342.573
DOI 10.5281/zenodo.4282332

REFERENDUMUL REPUBLICAN CA EXERCİȚIU DE LEGIFERARE. ASPECTE TEHNICO-JURIDICE

Ghenadie VACULOVSCHI

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”,
Republica Moldova

e-mail: ghenadie81@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-7731-4767>

Din perspectiva tehnicii juridice referendumul republican poate fi văzut ca un exercițiu de punere în aplicare a legislației ce reglementează organizarea și desfășurarea acestui tip de plebiscit. Totodată, el poate fi și un act de legiferare, organizat prin tehnici de aplicare (realizare) a dreptului. Din perspectiva tehnicii juridice referendumul poate fi privit și ca un posibil exercițiu de interpretare a dreptului. Rezultatele referendumului republican de asemenea necesită o analiză tehnico-juridică, or, prin aplicarea procedurilor de tehnică juridică, voința poporului exprimată la referendum urmează să fie pusă în aplicare.

Cuvinte-cheie: referendum, plebiscit, legiferare, tehnică juridică, realizarea dreptului, interpretarea dreptului, vot.

THE REPUBLICAN REFERENDUM AS A LEGISLATIVE EXERCISE. TECHNICAL AND LEGAL ASPECTS

From the perspective of legal technique, the republican referendum can be seen as an exercise in implementing the legislation governing the organization and conduct of this type of plebiscite. At the same time, it can be an act of legislation, organized by techniques of application (realization) of law. From the perspective of legal technology, the referendum can also be seen as a possible exercise in interpreting the law. The results of the republican referendum also require a technical-legal analysis, or, by applying the procedures of legal technique, the will of the people expressed in the referendum is to be implemented.

Keywords: referendum, plebiscite, legislation, legal technique, realization of law, interpretation of law, vote.

LE RÉFÉRENDUM RÉPUBLICAIN COMME EXERCICE LÉGISLATIF. ASPECTS TECHNIQUES ET JURIDIQUES

Du point de vue de la technique juridique, le référendum républicain peut être considéré comme un exercice de mise en œuvre de la législation régissant l'organisation et la conduite de ce type de plébiscite. En même temps, il peut aussi s'agir d'un acte législatif, organisé par des techniques d'application (réalisation) du droit. Du point de vue de la technique juridique, le référendum peut également être considéré comme un exercice possible d'interprétation de la loi. Les résultats du référendum républicain nécessitent également une analyse technico-juridique, ou, en appliquant les procédures de la technique juridique, la volonté du peuple exprimée dans le référendum doit être mise en œuvre.

Mots-clés: référendum, plébiscite, législation, technique juridique, réalisation du droit, interprétation du droit, vote.

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ РЕФЕРЕНДУМ КАК ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ ИНИЦИАТИВА. ТЕХНИЧЕСКИЕ И ЮРИДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

С точки зрения правовой техники республиканский референдум можно рассматривать как упражнение по реализации законодательства, регулирующего организацию и проведение такого рода плебисцита. В то же время, это может быть акт законодательства, организованный с целью применения (реализации) закона. С точки зрения юридических технологий, референдум также можно рассматривать как возможное мероприятие по толкованию закона. Помимо этого, результаты республиканского референдума требуют технико-правового анализа. Иными словами, применяя процедуры юридической техники, должна быть реализована воля народа, выраженная на референдуме.

Ключевые слова: референдум, плебисцит, законодательство, правовая техника, реализация закона, толкование права, голосование.

Introducere

Experiența desfășurării și valorificării rezultatelor referendumurilor naționale în Republica Moldova este modestă. În țara noastră referendumul nu a devenit o practică uzuală, constantă și rodică, nu s-a transformat într-un obicei politic și juridic statornic, nu a ajuns să fie un mecanism tradițional al democrației directe, cu reguli clare, aplicat periodic în vederea adoptării de decizii importante pentru dezvoltarea statului Republica Moldova. În țara noastră toate referendumurile republicane au fost conjuncturale. Au fost declanșate pe fundalul unor lupte politice marcate adesea de interese imediate. Eficiența practică a majorității referendumurilor naționale desfășurate până în prezent în Republica Moldova este cel puțin îndoielnică. Constatările făcute în debutul acestui articol nu nutresc nici regrete și nici jubilație, ci arată doar o stare de fapt, determinată de factori istorici, culturali, sociali și politici obiectivi, de care măcar în viitor ar trebui să nu se facă abstracție. Totodată, cele patru referendumuri republicane desfășurate anterior, dintre care numai două au fost validate datorită prezenței suficiente la vot, au oferit o bază pentru dezvoltarea de către Parlament și interpretarea de către Curtea Constituțională a legislației privind referendumul republican.

Aspecte tehnico-juridice privind referendumul republican

La ora actuală, din perspectiva obiectivului urmărit de inițiatori și în funcție de natura juridică a problemelor supuse votului popular, în Republica Moldova referendumul republican poate fi constituțional, legislativ, cu privire la demiterea președintelui și consultativ. Codul electoral precizează în alin. (1) al art. 142 că scopul referendumului republican este exercitarea puterii poporului și participarea lui nemijlocită la conducerea și administrarea treburilor de stat. Plebiscitul organizat în vederea consultării opiniei poporului, la fel ca și cel privind demiterea președintelui, nu se finalizează cu un vot popular de adoptare a unor acte normative, adică de ridicare a voinței de stat la rangul de lege[1]. Rezultatul referendumului de demitere a președintelui are unele similitudini cu rezultatul scrutinului electoral, cu un posibil efect invers: lipsirea unui cetățean de mandatul de șef al statului. Sau, tot prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat cetățenii își pot reconfirma încrederea față de președinte, votând majoritatea contra

demiterii lui. Rezultatul alegerilor prezidențiale este un exercițiu democratic și politic de delegare (acordare), iar cel al referendumului privind demiterea președintelui – de reconfirmare a delegării sau de retragere a mandatului. Este o procedură legală, din arsenalul democrației directe[2], care dă naștere raporturilor constituționale de democrație reprezentativă și nu este un exercițiu de legiferare. Însă referendumul constituțional și cel legislativ țin nemijlocit de procesul de legiferare.

Din perspectiva tehnicii juridice referendumul republican poate fi văzut:

- ca exercițiu de punere în aplicare a normelor juridice ce reglementează organizarea și desfășurarea referendumului, iar asta ține de tehnica realizării dreptului;

- ca exercițiu de elaborare a dreptului (a procesului de creație legislativă), organizat prin tehnici de aplicare (realizare) a normelor dreptului pozitiv.

O chestiune discutabilă ar fi cea a referendumului consultativ, în cadrul căruia ar putea fi supusă votului popular interpretarea unor norme de drept. Legislația Republicii Moldova nu conține reglementări univoce în acest sens. Nici experiența politico-juridică a țării noastre nu cunoaște o asemenea practică. Teoretic, însă, desfășurarea unui referendum republican de consultare a opiniei poporului în chestiunea conferirii unui anumit sens unor prevederi constituționale nu poate fi exclusă *ab initio*, întrucât, în anumite circumstanțe, interpretarea unei (sau a unor) norme juridice ar putea căpăta importanța unei probleme de interes național. Iar Legea noastră supremă prevede expres că „cele mai importante probleme ale societății și statului sunt supuse referendumului” (art. 75 alin. (1) din Constituție), iar „hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă” (art. 75 alin. (2) din Constituție). Chiar dacă numai Curtea Constituțională poate interpreta Constituția, consultarea poporului într-o astfel de problemă nu este prohibită în mod expres. Cel puțin atâtă timp, cât nu există o interpretare a Curții Constituționale privind imposibilitatea desfășurării acestui tip de referendumuri.

Soarta rezultatelor referendumului republican de asemenea ne interesează din perspectiva tehnicii juridice, or, voința poporului – căruia îi aparține suveranitatea națională și care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție (art. 2 alin. (1) din Constituție) – urmează să capete expresie juridică prin aplicarea procedurilor de tehnică juridică.

Referendumul republican ca etapă a procesului de legiferare

Ca act sau ca etapă a procesului de legiferare (de adoptare a unei legi organice sau constituționale) referendumul republican „omite” câteva etape premergătoare adoptării. Înainte ca referendumul să fie inițiat, trebuie să se consume alte câteva faze. În cadrul referendumului republican nu are loc elaborarea proiectului de lege organică sau constituțională, ci doar procedura de vot pentru adoptarea sau respingerea proiectului de lege supus referendumului. Cetățenii cu drept de vot sunt invitați să se pronunțe asupra unui document elaborat anterior. Înainte de a fi supus referendumului, proiectul parcurge câteva etape tehnice de geneză și de autentificare. De etapele anterioare referendumului depinde, între altele, admisibilitatea scoaterii la referendum a proiectului de lege. Astfel, votul din cadrul referendumului republican intervine într-o acțiune de legiferare deja inițiată. Cu alte cuvinte, referendumul republican, ca act al procesului de legiferare, este următorul pas după inițiativa legislativă. Respectiv, pentru a se ajunge la desfășurarea unui referendum legislativ sau constituțional, mai întâi trebuie să fie înaintată o inițiativă legislativă cu respectarea tuturor procedurilor legale, să fie întrunite toate criteriile de fond și de formă prescrise de lege. Ideea scoaterii la referendum a unui proiect de lege organică sau constituțională poate apărea odată cu activitatea de elaborare sau după finalizarea formulării textului inițiativei legislative și înregistrarea acesteia. Referendumul de revizuire a Constituției poate fi inițiat în condițiile art. 141 din Constituție de cel puțin 200000 de cetățeni cu drept de vot, de cel puțin o treime din deputații în Parlament și de Guvern. Însă până la inițierea referendumului trebuie să fie prezentat în Parlament proiectul de lege constituțională împreună cu avizul Curții Constituționale, votat de cel puțin 4 judecători. Înainte de înregistrarea în Parlament a proiectului de revizuire a Constituției, trebuie sesizată Curtea Constituțională, căreia i se va solicita avizarea proiectului respectiv.

Elaborarea proiectului de lege, înainte ca acesta să fie supus referendumului republican, este realizată conform unor procedee tehnice, în marea lor parte reglementate juridic, pe care le vom menționa lapidar, întrucât acestea au fost analizate de noi mai profund anterior. Reglementările din proiectul de lege ar putea fi permissive, de interzi-

cere sau de condamnare, precum și de impunere a unui anumit comportament. Formularea, din punct de vedere tehnic, poate fi abstractă sau cazuistică. Articolele (ca structurare tehnico-juridică) ar putea cuprinde în textul lor întreaga construcție logico-juridică a normelor (ipoteză, dispoziție, sancțiune), sau doar o parte a acestei structuri, fiind utilizate procedee de formulare directă și completă, de trimitere sau de blanchetă. La această etapă vor fi luate în calcul în mod obligatoriu principiile elaborării dreptului (planificarea legislativă, supremația legii, fundamentarea științifică, asigurarea echilibrului între dinamica și statica dreptului, accesibilitatea și economia și altele) [3]. În Republica Moldova elaborarea proiectelor de lege este reglementată de Legea cu privire la actele normative Nr.100 din 22.12.2017. Proiectul de lege elaborat conform tuturor rigorilor legale și tehnice conține, după caz, denumire, preambul, clauza de adoptare, (proiectele cu sigla „UE” includ și clauza de armonizare), dispoziții generale, dispoziții de conținut, dispoziții finale, dispoziții tranzitorii, anexe, formula de atestare a autenticității actului. De asemenea, proiectul va fi însoțit de o notă informativă. Proiectul de lege de revizuire a Constituției va fi însoțit, așa cum arătam mai sus, de avizul Curții Constituționale. Subiectul cu drept de inițiativă legislativă depune proiectul la Direcția documentare parlamentară a Secretariatului Parlamentului pentru înregistrare. După înregistrare, în cel mult 5 zile proiectul urmează a fi publicat pe pagina de Internet a Parlamentului (art. 48 din Regulamentul Parlamentului Republicii Moldova).

Este de remarcat faptul că poporul nu are la dispoziție un instrument legal de a decide irevocabil organizarea referendumului; desfășurarea lui și data acestuia este decisă fie de Parlament, printr-o hotărâre, fie de Președinte, care emite în acest sens un decret. Parlamentul poate iniția orice tip de referendum. Curtea Constituțională vine aici cu o interpretare, subliniind că „Președintele nu poate iniția un referendum legislativ, ci numai un referendum consultativ”. Asta, în opinia Curții, rezultă din prevederile art. 60 alin. (1) din Constituție. Poziția autorității de jurisdicție constituțională este că dacă Legea supremă a Republicii Moldova ar fi interpretată în sensul recunoașterii dreptului șefului statului de a iniția un referendum legislativ, „acest fapt ar reprezenta o recunoaștere a competenței de legiferare a Președintelui”. Raționamentul respectiv al Curții se bazează pe prevederea constituțională din art. 60 alin. (1), care dispune: „Parlamentul

este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului”. Chiar dacă inițierea unui referendum legislativ nu presupune în mod automat adoptarea proiectului de lege supus referendumului, ci se rezumă să invite poporul la urnele de vot, Curtea a decis că Președintele nu are nici măcar dreptul de a-l iniția. Asta, cu toate că Președintele are dreptul de inițiativă legislativă (înaintarea de proiecte de legi organice), care, la fel ca și referendumul, este doar o etapă a procesului de legiferare. Explicând dreptul Președintelui de a iniția doar referendumuri consultative Curtea invocă prevederile art. 141 din Constituție, unde sunt indicați subiecții în drept să inițieze revizuirea Constituției, printre care nu se regăsește Președintele. Chiar dacă aceste reglementări nu se referă în mod expres la dreptul Președintelui de a iniția referendumuri de adoptare a legilor organice, Curtea a extins interpretarea art. 141 din Constituție și asupra acestei categorii de acte legislative atunci când e vorba despre inițierea referendumului republican.

O altă întrebare de clarificat este dacă adoptarea unei legi ordinare ar putea fi obiectul unui referendum republican. Considerăm lipsită de relevanță adoptarea prin referendum a legilor ordinare. Ele sunt inferioare ca forță juridică legilor organice și constituționale și nu reglementează relații sociale atât de importante, cum sunt relațiile sociale reglementate de celelalte două categorii de legi. Natura relațiilor sociale din aria de cuprindere a legilor ordinare nu ține de sfera problemelor de interes național sporit.

Aparent, dispoziția constituțională despre ”hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican”, care „au putere juridică supremă”, ar trebui să epuizeze orice discuție despre ceea ce ar urma să se întâmple după validarea rezultatelor referendumului. Or, avem de a face cu un răspuns tranșant, oferit de deținătorul suveran al puterii de stat (poporul), fie că e vorba despre adoptarea unei legi, demiterea Președintelui sau consultarea opiniei poporului. Valoarea juridică a răspunsului tranșant al poporului în cadrul referendumului este supremă. Însă Curtea Constituțională vine cu o interpretare „interesantă” – de restrângere a sensului acestei norme. În hotărârea sa Nr. HCC24/2017 din 27.07.2017, autoritatea de jurisdicție constituțională subliniază că „produc efecte juridice obligatorii doar referendumurile constituționale și cele legislative, nu și cele care au caracter consultativ”, amintind că „în acest sens, Curtea s-a

pronunțat prin Hotărârea nr. 32 din 15 iunie 1999, în care a stabilit că rezultatele referendumului republican consultativ nu produc efecte juridice”. Respectiv, avem de a face cu rezultatul unei interpretări ce restrânge mult înțelesul textului alin. (2) al art. 75 din Constituție. Soarta rezultatelor „cu valoare juridică supremă” a referendumurilor consultative este explicată de Curtea Constituțională în felul următor:

„Astfel, cu referire la referendumul consultativ, Curtea menționează că în urma organizării acestui tip de referendum autoritățile pot lua cunoștință de opinia poporului cu privire la o problemă de interes național în care a fost consultat, fără a avea însă o obligație. Totodată, chiar dacă hotărârile adoptate ca urmare a desfășurării referendumurilor consultative nu au putere juridică supremă, rezultatele acestora pot servi ca bază pentru decizii politice ulterioare ale autorităților, motivate de aceste rezultate” (punctul 68 din hotărârea Curții Constituționale Nr. HCC24/2017 din 27.07.2017).

În acest fel, valorii juridice supreme a referendumului național consultativ îi este conferită de către Curte semnificația unei „sugestii din partea poporului”, pusă la dispoziția discreționară a Parlamentului. Vedem, deci, că produsul artei de interpretare a legii poate fi dea dreptul surprinzător. În cazul de față, sensul formulei „hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă”, cu referire la referendumul consultativ, este explicat prin formula „hotărârile adoptate ca urmare a desfășurării referendumurilor consultative nu au putere juridică supremă”. Așadar, tehnica și în arta interpretării dreptului îi poate impregna lui „a avea”, în caz de „necesitate”, sensul de „a nu avea”. Interpretarea aceasta pare să aibă la bază justificări practice și de oportunitate. De exemplu, e greu să ne imaginăm cum ar putea fi obligați deputații să voteze în Parlament legi, hotărâri sau moțiuni exact așa cum ar sugera rezultatul referendumului consultativ. Dacă ar fi invers, ar fi pus sub semnul întrebării mandatul reprezentativ al deputatului, consfințit de Legea supremă.

Rezultatul referendumului republican este consemnat într-un proces-verbal al Comisiei Electorale Centrale și este remis Curții Constituționale care le examinează și adoptă o hotărâre de confirmare sau de infirmare. Referendumul republican, conform prevederilor legale actuale, este valabil dacă rata de participare a cetățenilor cu drept de vot este de cel puțin o treime din numărul total.

Hotărârea se consideră adoptată prin referendum republican dacă pentru ea au votat majoritatea cetățenilor care au participat la referendum. Totodată, pentru referendumul constituțional de modificare a dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a dispozițiilor referitoare la neutralitatea permanentă a statului, legea prevede o rată de participare mult mai mare - cel puțin jumătate din numărul total al persoanelor înscrise în listele electorale. Pentru demiterea Președintelui prin referendum e necesar votul unui umăr de persoane cel puțin egal cu numărul de voturi obținut de șeful statului la alegerile prezidențiale. Pentru a fi respectat principiul publicității, legislația prevede că hotărârea adoptată prin referendum republican se publică într-o ediție specială a Monitorului Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării. Votul în cadrul referendumului nu necesită a fi confirmat prin vot parlamentar.

Concluzii

În concluzie, vom sublinia că experiența modestă de desfășurare și de valorificare a referendumurilor la scară națională în Republica Moldova, formată doar din patru astfel de plebiscite, ne oferă, totuși, o anumită bază practică și ne permite să studiem eficiența acestui mecanism democratic în societatea noastră. Datorită acestei experiențe, legislatorul moldovean a intervenit ulterior în legislație, aducându-i unele completări benefice. Este vorba, întâi de toate, despre faptul că rezultatul referendumului republican produce efecte juridice în mod direct și votul din cadrul lui nu are nevoie de o confirmare din partea parlamentului. Pe de altă parte și Curtea Constituțională, atunci când a fost sesizată, a dat o serie de interpretări vizând acest tip de plebiscit. Autoritatea de jurisdicție constituțională a decis să distingă efectele referendumurilor republicane constituționale, legisla-

tive și cu privire la demiterea șefului statului de cele ale referendumului consultativ, interpretând în mod diferit pentru fiecare dintre ele prevederea constituțională privind valoarea juridică supremă a rezultatelor. Referendumul consultativ a fost redus ca valoare juridică la nivelul unui sondaj. Prin urmare, efecte juridice în țara noastră pot să producă numai referendumurile republicane constituționale, legislative și de demitere a șefului statului, pentru că doar aceste tipuri de referendum se încheie cu o decizie obligatorie. Referendumurile legislative și constituționale, ca parte a procesului de legiferare, sunt etape decisive de oferire a puterii juridice corespunzătoare unor proiecte de lege supuse votului popular.

Bibliografie

1. AVORNIC, Gh., HUMĂ, I., GRECU, R., POSTOVAN, D. „Tratat de teoria generală a dreptului”, Ed. Vasiliana '98, Iași, 2016.
2. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Nr. HCC24/2017 din 27.07.2017 privind controlul constituționalității Decretului Președintelui Republicii Moldova nr. 105-VIII din 28 martie 2017 privind desfășurarea referendumului republican consultativ asupra unor probleme de interes național (referendumul republican consultativ), publicată la 15.09.2017 în MONITORUL OFICIAL Nr. 335-339.
3. VACULOVSKI, Gh. „Scientific fundamentation in the law-making process in the Republic of Moldova”, Culegere de articole selectiv, Simpozionul științific internațional al tinerilor cercetători, Ediția a XVI-a (27 – 28 aprilie 2018), pag. 22 – 26.
4. Constituția Republicii Moldova.
5. Regulamentul Parlamentului Republicii Moldova.
6. https://www.researchgate.net/publication/333088825_Referendumul_consultativ_in_probleme_de_interes_national_Unele_aspecte_teoretice_de_interpretare_si_de_jurisprudenta_constitutionala
7. Frederic Bastiat, „The Law. The Classic Blueprint for a Free Society”

**DESPRE NECESITATEA INCRIMINĂRII FAPTEI DE RECRUTARE A
MERCENARILOR LA ALIN. (2) ART. 141 - ACTIVITATEA MERCENARILOR,
AL CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA**

Raisa GRECU

Doctor habilitat, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
„Constantin Stere”, Republica Moldova
e-mail: raisa.grecu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4505-9930>

Vera MACOVEI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Republica Moldova
e-mail: veronicamacovei12@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-3574-4942>

Prezentul articol face parte din categoria cercetărilor științifice ce aparțin domeniului de Drept penal Partea Specială. Obiectul prezentei cercetări îl formează analiza laturii obiective a infracțiunii specificate la alin.(2) art. 141 CP RM Activitatea mercenarilor. În publicație se analizează noțiunile: angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului. În studiu se constată, că în norma de la art. 141 CP RM lipsește modalitatea de realizare a laturii obiective în forma „recrutării”, care nu poate fi interpretată ca „angajare”, acestea fiind două noțiuni distincte. În concluzie se argumentează necesitatea includerii în norma penală de la alin. (2) art.141 CP RM Activitatea mercenarilor a „recrutării” ca modalitate de realizare a laturii obiective a infracțiunii analizate.

Cuvinte-cheie: mercenar, latura obiectivă, recrutare, finanțare, folosire.

**THE NEED TO INCRIMINATE THE RECRUITMENT ACT OF THE MERCENARIES IN
PARAGRAPH (2) ART. 141 - MERCENARIES' ACTIVITY, OF THE CRIMINAL CODE OF THE
REPUBLIC OF MOLDOVA**

This publication is part of the category of scientific research belonging to the field of Criminal Law Special Part. The object of the present research is the analysis of the objective side of the crime specified in paragraph (2) of art. 141 CP RM The activity of mercenaries. The publication analyzes the notions: hiring, training, financing or other insurance of mercenaries, as well as their use in an armed conflict, military action or other violent actions aimed at overthrowing or undermining the constitutional order or violating the territorial integrity of the state. In the study it is found that in the norm from art. 141 CP RM lacks the way to achieve the objective side in the form of “recruitment”, which can not be interpreted as “employment”, these being two distinct notions. In conclusion, it is argued the need to include in the criminal law from para. (2) art.141 CP RM The activity of the mercenaries of “recruitment” as a way to achieve the objective side of the analyzed crime.

Keywords: mercenary, objective side, recruitment, financing, use.

**SUR LA NÉCESSITÉ DE CRIMINALISER L'ACTE DE RECRUTEMENT DE MERCENAIRES,
AU PAR. (2) Art. 141 - L'ACTIVITÉ DES MERCENAIRES, DU CODE PÉNAL DE LA RÉPUBLIQUE
DE MOLDOVA**

Cet article fait parti à la catégorie de la recherche scientifique qui appartient au domaine du droit pénal partie spéciale. L'objet de cette recherche est l'analyse du côté objectif du crime spécifié au par.(2) Art. 141 hp RM activité mercenaire. La publication analyse les concepts: embauche, formation, financement ou autre assurance de mercenaires, ainsi que leur utilisation dans un conflit armé, dans des actions militaires ou dans d'autres actions violentes visant à renverser ou à saper l'ordre constitutionnel ou à violer l'intégrité territoriale de l'état. Dans l'étude, il est constaté, que dans la norme de l'art. 141 CP RM manque le moyen d'atteindre le côté objectif sous la

forme de “recrutement”, qui ne peut pas être interprété comme “emploi”, ce sont deux concepts distincts. En conclusion, Il est fait valoir la nécessité d’inclure dans la norme pénale du par. 2) art. 141 CP RM activité mercenaire de “recrutement” comme moyen d’atteindre le côté objectif du crime analysé.

Mots-clés: mercenaire, côté objectif, recrutement, financement, utilisation.

О НЕОБХОДИМОСТИ ВКЛЮЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ВЕРБОВКЕ НАЕМНИКОВ В ПУНКТ (2) СТАТЬИ 141 - ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАЕМНИКОВ, УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Данная статья принадлежит к категории научных исследований, относящихся к области Особенной части Уголовного права.

Объектом исследования является анализ объективной стороны преступления, предусмотренного частью (2) ст. 141 Уголовно-процессуального Кодекса Республики Молдова «Деятельность наемников». В публикации анализируются такие понятия, как: наем, обучение, финансирование или иное страхование наемников, а также их использование в вооруженном конфликте, военных действиях или других насильственных действиях, направленных на свержение или подрыв конституционного строя или нарушение территориальной целостности государства. При исследовании установлено, что в норме из ст. 141 УК РМ отсутствует способ достижения цели в виде «найма», который нельзя интерпретировать как «занятость», потому как это два разных понятия. В заключение аргументируется необходимость включения в уголовное законодательство п. (2) ст. 141 УК РМ - Деятельность наемников - «вербовки», как способ достижения объективной стороны анализируемого преступления.

Ключевые слова: наемник, объективная сторона, вербовка, финансирование, использование.

Introducere. Activitatea mercenarilor are loc în orice circumstanțe favorabile acestora: fie conflicte armate, acțiuni militare interne sau internaționale, activități militare secrete, acțiuni violente, activitate secretă a unui stat împotriva altui stat cu scopul destabilizării situației politice, subminării orânduirii constituționale sau a violării integrității teritoriale a acestuia. De regulă, participarea mercenarului la conflictul armat, acțiune militară sau altă acțiune violentă are loc în urma unor acțiuni de recrutare a mercenarilor, care astăzi nu sunt specificate expres în norma de la alin.(2) art. 141 CP Activitatea mercenarilor.

Metodologie și metode. Întru realizarea scopului propus al prezentei investigații s-a recurs la utilizarea unui șir de metode: analiza și sinteza, deducția și sistematizarea, utilizate la cercetarea semnelor laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.141 CP RM Activitatea mercenarilor.

Sistematizarea a servit investigării științifice a laturii obiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor în sensul alin.(2) art. 141 CP RM.

În procesul cercetării a fost utilizată metoda raționamentului (inductivă-deductivă), aplicarea căreia a dus, printre altele, și la formularea unei opinii proprii referitoare la definirea modalităților de realizare a laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art. 141 CP RM Activitatea mercenarilor.

În ceea ce urmează ne propunem analiza laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.141

CP RM, inclusiv ne vom accentua atenția asupra unor probleme de calificare a infracțiunii de activitatea mercenarilor în modalitățile normative prevăzute în legea noastră penală de săvârșire a laturii obiective: angajare, instruire, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor.

Anticipând, menținăm aici despre faptul că la etapa actuală, alin.(2) art. 141 CP RM – Activitatea mercenarilor nu incriminează acțiunea de recrutare ca modalitate de realizare a laturii obiective a variantei tip a infracțiunii de activitatea mercenarilor prevăzută la alin.(2) art. 141 CP RM. Anume la acest aspect ne vom referi în mare parte în investigația respectivă, nu înainte însă de a analiza latura obiectivă a infracțiunii.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art.141, alin. (2) CP RM include două semne caracteristice și anume: a) fapta prejudiciabilă concretizată în acțiunea de angajare, instruire, finanțare sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente; b) timpul săvârșirii infracțiunii, și anume – timpul desfășurării unui conflict armat, al acțiunilor militare sau a altor acțiuni violente.

Din dispozitivul normei de la alin.(2) art.141 CP RM decurg cinci modalități alternative de realizare a laturii obiective a infracțiunii: angajarea mercenarilor; instruirea mercenarilor; finanțarea mercenarilor; altă asigurare a mercenarilor; folosirea mercenarilor.

Analiza juridico-penală a laturii obiective a infracțiunii de la alin. (2) art.141 CP RM în ansamblu presupune interpretarea fiecăreia din cele cinci noțiuni prin care sunt identificate de legiuitor modalitățile normative de realizare a laturii obiective a infracțiunii analizate.

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, prin *angajare* se înțelege: încadrarea cuiva ca salariat; participarea cuiva la o anumită acțiune; intrarea cuiva într-o afacere. [10]

Potrivit doctrinei naționale: „Prin angajarea mercenarilor se subînțelege atragerea, racolarea unei persoane, urmată de ofertarea acesteia să-și dea consimțământul de a participa în calitate de mercenar într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente.” [3, p. 140; 2, p. 105]

Considerăm că angajarea se poate realiza în privința unei singure persoane, însă poate presupune și atragerea a două sau mai multe persoane în conflictul militar, acțiunile militare sau alte acțiuni violente în calitate de mercenar.

Opinia savanților menționată anterior referitoare la înțelesul acțiunii *de angajare* lasă câmp pentru discuție, deoarece, din câte se pare, angajarea nu poate însuma în sine acțiunea de racolare sau recrutare, abordare pe care o vom motiva în cele ce urmează.

Menționăm că în literatura de specialitate rusă termenul de angajare este substituit cu termenul de recrutare, privit ca sinonim. Recrutare, în sensul semantic al cuvântului înseamnă acțiunea de a aduna vânzători, soldați sau marinari prin închiriere. [21, p.78, 30]

Considerăm discutabilă această abordare și susținem ideea că recrutarea și angajarea în sensul infracțiunii de activitatea mercenarilor trebuie privite și analizate ca noțiuni diferite. Pe parcursul prezentului studiu vom aduce argumente în favoarea acestei opinii.

Potrivit autorului O. Moliboga, recrutarea se realizează prin angajare, adică promisiunea oricărui beneficiu material pentru persoana angajată în schimbul diverselor genuri de servicii ale sale. În esență, recrutarea este o afacere între două părți, în care prima parte se angajează să ofere orice beneficiu material în schimbul participării mercenarului la conflictul armat sau la operațiunile militare de o anumită parte.[21, p. 78]

În legătură cu necesitatea unei interpretări corecte a noțiunii de recrutare apare drept firească întrebarea: când se consideră consumată recrutarea?

Unii autori, de exemplu, considerând recruta-

rea o tranzacție, susțin că, pentru a o recunoaște ca tranzacție, este necesar să se stabilească existența oricărui acord între părți, indiferent de forma acesteia (scrisă, orală, etc.). Ca orice altă tranzacție (penală sau legală), recrutarea ar trebui considerată finalizată în momentul încheierii unui astfel de acord între părți - recrutatul și recrutorul. În același timp, „îndeplinirea obligațiilor” din cadrul tranzacției rămâne în afara domeniului de activitate al recrutării: adică, în principiu, faptul dacă mercenarul recrutat a primit bani (alte remunerații) sau dacă „a luat parte efectiv la confruntări armate sau nu, aceasta nu are nicio importanță pentru calificare.”[21, p. 79]

În unele surse doctrinare este apreciată drept nu tocmai corectă opinia exprimată în literatura de specialitate, potrivit căreia recrutarea înseamnă o invitație sub orice formă (apeluri, agitație, deschiderea centrelor de recrutare) ale anumitor persoane pentru a participa la ostilități cu promisiunea de remunerare sau obținerea altor avantaje materiale. [19, p. 774] Potrivit altor savanți: „Astfel de acțiuni se caracterizează printr-o natură pregătitoare în ceea ce privește actele reale de recrutare și prin urmare, ar trebui considerate ca atare pregătirea mercenarismului dacă din motive care nu depind de voința făptuitorului nu se ajunge la un acord privind participarea unui potențial mercenar la un conflict armat.”[21, p. 79]

Autorul Moliboga O., consideră că acțiunea de recrutare se consumă nu în momentul în care mercenarul efectiv a luat parte la conflictul militar ci în momentul în care, mercenarul și-a exprimat acordul de a participa la conflictul armat sau la alte acțiuni militare.[21, p. 79]

În contextul dat apare întrebarea, dacă se consideră recrutare, în ipoteza în care persoana singură vine cu inițiativa de a se angaja în calitate de mercenar pentru îndeplinirea unor anumite misiuni în cadrul desfășurării unui conflict armat, a unor acțiuni militare sau a altor acțiuni violente.

Considerăm că, nu. Recrutarea are loc atunci când recrutorul înaintează o ofertă pe care potențialul mercenar urmează să o accepte. În condițiile în care persoana singură își propune serviciile sale de participare la un conflict armat, iar angajatorul își exprimă acordul, suntem în prezența acțiunii de angajare.

Totuși nu putem să respingem opinia înaintată de autorul Moliboga O., care susține că, poate fi reținută faptă de recrutare și în asemenea situație, dar atunci, când recrutorii în prealabil au creat condițiile necesare.[21, p. 79]

În principiu, suntem de acord cu opinia dată. Găsim că putem vorbi despre recrutare doar în condițiile în care, într-adevăr, recrutorii au întreprins un șir de acțiuni, au creat condiții favorabile în vederea apariției unei astfel de inițiative. Nu se va considera recrutare în sensul acestei poziții situația în care persoana află din careva surse despre faptul că o anumită organizație sau persoană fizică angajează mercenari. Important este ca recrutorul, folosind anumite mijloace de informare: scrisori, *email*-uri, anunțuri pe rețelele de socializare, pliante etc., să inducă potențialului mercenar dorința de a accepta conținutul propunerii înaintate.

În contextul respectiv menționăm că recrutarea poate îmbrăca două forme: 1. Recrutarea unei sau mai multor persoane concret identificate (de exemplu, un anume lunetist, radist, inginer etc.), care deține aptitudini și calificare înaltă în meseria pe care o are. 2. Recrutarea unui cerc neidentificat de persoane prin agitație, prin intermediul unor puncte de recrutare etc.

În doctrină se înaintează părerea că, anume în cazul recrutării unui cerc neidentificat de persoane inițiativa mercenarului nu apare de la sine, ci fiind influențată de propaganda recrutorilor sau de acțiunile unor terțe persoane. [21, p. 83]

În principiu, recrutorii contează pe faptul că, anume în urma acțiunilor de propagandă, persoanele vor veni singure, cum ar fi din proprie convingere.

În mare măsură evenimentele derulează anume așa. Totuși nu putem exclude probabilitatea că, decizia proprie de a participa la un conflict armat poate apărea și în situația recrutării unui cerc neidentificat de persoane. Mercenarul întotdeauna adoptă decizia pe cont propriu. Propaganda îl poate doar influența în luarea deciziei. În condițiile recrutării unei anumite persoane, este de la sine înțeles că inițiativa vine din partea recrutorului, care intenționează recrutarea anume a acestei persoane. Pe când în cazul recrutării unui cerc neidentificat de persoane, recrutorul în momentul de inițiere a recrutării nu are un contact stabilit cu potențialul mercenar, ci doar înaintează o ofertă pe care așteaptă ca potențialii mercenari să o accepte.

O altă dilemă pe care urmează să o soluționăm în continuare, apare din întrebarea dacă, poate exista recrutare fără a fi promise anumite beneficii materiale?

Considerăm că, da. Persoana care recrutează mercenari le poate promite orice alte avantaje care nu îmbracă o formă materială (de exemplu, mercenarului îi poate fi promisă o satisfacție – în urma

răzbunării, prestarea unor servicii sexuale ori de altă natură, ștergerea figurantului din anumite baze de date (cum ar fi de exemplu: persoana aflată în căutare, baza de date a creditorilor, baza de date a contravențiilor, antecedentele penale etc.), asemenea promisiuni cad sub incidența noțiunii de „avantaje personale”.

De asemenea, persoana poate fi convinsă să participe la conflictul armat fiindu-i induse anumite convingeri cu caracter religios, rasist, naționalist etc.

În opinia unor autori, dacă recrutorul nu promite persoanei recrutate beneficii materiale în schimbul participării sale la operațiuni armate, recrutatul nu poate fi considerat un mercenar. În cel mai bun caz (sub rezerva altor cerințe legale pentru persoana recrutată: non-cetățean al statului pe teritoriul căruia are loc conflictul etc.), o astfel de persoană ar trebui considerată voluntară - și din acest motiv, o astfel de recrutare nu intră sub semnele penale în conformitate cu dreptul internațional. [21, p. 83]

Pe de altă parte, autorii autohtoni I. Botezatu și O. Rodionova nu exclud posibilitatea participării unor cetățeni ai Republicii Moldova la conflicte militare sau la operațiuni militare în lipsa promisiunii de a fi remunerați. La moment o asemenea faptă nu poate fi calificată în baza alin. (1) art. 141 CP RM. Autorii, menționează că, după declanșarea conflictului militar din estul Ucrainei, în legile penale ale unor state a fost incriminată activitatea celor care participă „dezinteresat” la conflicte militare sau la operațiuni militare. [1]

Potrivit unor surse, dacă vorbim despre recrutarea de mercenari pentru participarea la ostilități din partea armatei arabe siriene, atunci în acest caz putem omite o serie de etape clasice care fac parte din teoria procesului de recrutare. Pentru participarea mercenarilor la războiul de pe teritoriul Siriei, forțele de securitate și extremiștii ruși pot neglija dezvoltarea „obiectului” din cauza timpului limitat și a resurselor limitate. Recrutarea de mercenari pentru a participa la conflictul armat din Siria se presupune că, se bazează pe două genuri de abordări: ideologic-politică și material-internă. Deși în unele cazuri este posibil să se utilizeze abordări compromițătoare și moral-psihologice. [23]

Recrutarea, care se desfășoară pe o bază ideologică și politică, dezvoltă cele mai puternice legături între mercenar, pe de o parte, și extremiști și serviciile speciale ruse, pe de altă parte. Acest stil le permite rușilor să folosească în mod eficient radicalii, naționaliștii. Mercenarii și militanții recrutați

pe această platformă sunt pregătiți pentru ideea sacrificării de sine, sunt luptători foarte valoroși și fideli, cu excepția cazului în care apare dezamăgirea în ideile lor. [23]

În continuare considerăm important să specificăm faptul că, pentru calificarea infracțiunii în baza alin.(2) art.141 CP RM, nu contează numărul persoanelor recrutate sau angajate și nici statutul social sau profesia acestora. Este de ajuns recrutarea, angajarea măcar a unei singure persoane.

Dar nu suntem în prezența recrutării ca modalitate de realizare a laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.141 CP RM în ipoteza în care, deși recrutorul a întreprins măsurile necesare pentru recrutare, persoana nu a acceptat propunerea. Important pentru calificare este consumarea acțiunii de recrutare care se realizează doar dacă persoana și-a exprimat acordul.

În cazul neacceptării, în opinia unor autori, pe care o susținem, există o manifestare a unei infracțiuni neterminate: absența unui contract de recrutare de la sine nu poate fi considerată un „acord” semnificativ din punct de vedere penal indiferent de voința și dorința recrutului vinovat. Prin urmare, ar trebui să vorbim despre o tentativă de a recruta un mercenar - întrucât infracțiunea nu conține toate semnele acestui corpus delicti (nu există niciun acord între cei doi subiecți ai „tranzacției”). [21, p. 85]

Cu alte cuvinte, acțiunea de recrutare se consideră consumată din momentul apariției unei relații consensuale între recrut și persoana recrutată. În cazul respectiv, considerăm că pentru calificare nu are importanță dacă mercenarul a primit sau nu avantajele promise pentru participarea sa la conflictul armat.

Acest punct de vedere față de momentul consumării acțiunii de recrutare, este recunoscut unanim de către mai mulți autori. [31]

Totuși un contra argument împotriva acestor opinii îl prezintă autorul A. Izianov, care consideră că acțiunea de recrutare se consideră consumată nu în momentul când recrutatul își manifestă acordul, ci atunci când acesta din urmă purcede la realizare faptelor pentru care și-a dat acordul, de exemplu, merge la locul unde se adună mercenarii. [15, p. 97]

În același timp, pentru a fi în prezența acțiunii consumate în ceea ce privește angajarea este important ca acordul manifestat în cadrul recrutării să presupună o continuitate, adică recrutul să întreprindă acțiunile de a se angaja efectiv. De exemplu, prezentarea la locul de dislocare a mercenarilor, întreprinderea acțiunilor ce țin de formalitățile în ceea

ce privește înregistrarea acestuia, primirea actelor și altele.

Unii autori consideră că acțiunea de recrutare este sinonimă cu „o înțelegere, un contract,” exact așa cum este caracterizat în legislația civilă. [24, p. 82]

Potrivit legislației civile, contractul se consideră a fi încheiat în momentul în care ofertantul primește acceptul și produce efecte juridice din momentul semnării acestuia, dacă acesta nu conține clauze care prevăd altfel.

În opinia autorului K. Osipov, recrutarea se poate efectua atât în scris cât și verbal. [25] Aceeași opinie este înaintată și de autorul R.A. Adelhanian, potrivit căruia recrutarea și înțelegerea civilă sunt sinonime, de aceea momentul consumării trebuie înțeles ca atare, indiferent dacă afacerea este sau nu legală. [11]

Nu putem fi de acord cu acest punct de vedere și menționăm că, recrutarea în sensul activității mercenarilor nu poate fi înțeleasă prin analogie cu normele de drept civil pornind de la următoarele considerente:

- în primul rând, recrutarea mercenarilor nu reprezintă un raport juridic legal;
- în cel de-al doilea rând, momentul încheierii consumării înțelegerii între recrutat și recrut, nu poate fi raportat la momentul consumării potrivit legislației civile. Or, ceea ce potrivit legislației civile înseamnă momentul încheierii unei înțelegeri, în legea penală se poate întâmpla să nu prezinte nici o semnificație.

O opinie argumentată în acest sens, cu care suntem întru totul de acord, este formulată de autoarea Ebzeeva Zulfia, care consideră că, legea penală, în primul rând, urmărește scopul de a proteja societatea de faptele infracționale, din motivul dat momentul nemijlocit de consumare a infracțiunii joacă un rol important. [30, p. 74]

Din punctul de vedere al acestei autoare, în vederea intensificării, eficientizării protecției drepturilor cetățenilor, momentul consumării acțiunii de recrutare trebuie considerat unul care să anticipeze cât de mult posibil însuși participarea mercenarului la conflict, cu atât mai mult, că participarea acestuia poate nici să nu aibă loc din motive independente de recrutor. [30, p. 74]

Așadar, potrivit opiniei autoarei, drept moment al consumării acțiunii de recrutare trebuie înțeles momentul săvârșirii oricărei acțiuni îndreptate spre inocularea persoanei a dorinței de a deveni mercenar.

În contextul analizei de înlăptuire a modalității normative de recrutare, autorul rus A.A. Potapov nu este de acord cu formularea respectivă a normei în ceea ce ține de sintagma „acțiunea de a atrage o persoană sau mai multe” și susține că, o asemenea definiție nu permite identificarea momentului consumării acțiunii de recrutare. De asemenea, autorul susține opinia potrivit căreia, nu se poate concluziona asupra unei legături cauzale între recrutare și utilizarea ulterioară a mercenarului recrutat în conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente, dacă nu cunoaștem cine este subiectul infracțiunii. [27, p. 13]

De asemenea, apare întrebarea: dacă pentru calificarea infracțiunii de activitatea mercenarilor în sensul alin.(2) art.141 CP RM, este necesar să existe o legătură între subiectul infracțiunii și o parte la conflict.

Considerăm că nu este necesară stabilirea unei legături între subiect și statul-parte la conflict, fapt care va fi argumentat în cele ce urmează.

Pe baza cerințelor formulate pentru conceptul de „recrutare”, A. Potapov sugerează că recrutarea unui mercenar înseamnă: „Încheierea de către o persoană autorizată de o parte la un conflict armat sau operațiuni militare pentru a atrage un mercenar în participare la un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente, un acord cu un candidat pentru recrutarea acestuia din urmă ca să participe la un conflict armat sau la operațiuni militare în calitate de mercenar.” [27, p. 14]

Porivit autoarei Ebzeeva, definiția invocată, deși este completă, însă, din punctul de vedere al intereselor luptei împotriva mercenarismului, pare ineficientă, restrângând în mod nejustificat cercul persoanelor angajate în recrutare, ceea ce creează lacune în dreptul penal în lupta împotriva mercenarismului. [30, p. 76]

În opinia lui A. Potapov, acțiunile persoanelor care recrutează fără a avea o împuternicire de la o autoritate a unui stat parte la conflict, nu pot fi încadrate în noțiunea de recrutare în sensul activității mercenarilor. Autorul consideră necesară legătura cauzală între recrutare și participarea mercenarului la un conflict armat precum și aderarea recrutatului la o anumită autoritate a statului parte la conflict. [27, p. 13] Alți autori consideră că, chiar dacă persoana ar avea anumite împuterniciri de la o autoritate a statului parte la conflict pentru a recruta mercenarii, acest fapt ar fi foarte greu de demonstrat, întrucât deseori în asemenea acțiuni sunt implicate serviciile speciale. [29]

Pornind de la faptul că în norma de la art.141 alin.(2) CP RM legiuitorul nu a prevăzut urmările prejudiciabile, infracțiunea de activitatea mercenarilor fiind formală, nu suntem de acord cu această opinie. Respectiv pentru calificare nu este obligatoriu ca persoana recrutată să participe la conflictul armat. Important pentru calificare este însăși acțiunea recrutului, și faptul că recrutatul a acceptat oferta acestuia.

De asemenea și în cazul modalității de angajare care este prevăzută la alin.(2) art. 141 CP RM, nu este obligatoriu pentru calificare faptul ca mercenarul să participe la conflictul armat.

În contextul celor menționate apare întrebarea dacă este necesar ca recrutorul să fie reprezentant al părții la conflict. În opinia noastră, pentru calificare nu are importanță dacă recrutorul este reprezentant al statului parte la conflict sau dacă are o împuternicire în acest sens de la o autoritate a unui stat-parte la conflictul armat.

Practica judiciară, demonstrează că, de regulă, recrutorii din Republicii Moldova, nu au nici o tangență cu autoritățile statului-parte la conflictul militar. De exemplu, în speța ce urmează: C S. acționând împreună cu HV, cât și alte persoane neidentificate, neavând nici o tangență cu autorități reprezentative a părților la conflictul armat din Ucraina, urmărind scopul angajării și folosirii într-un conflict armat, l-au racolat și i-au asigurat transportarea cetățeanului Republicii Moldova, CV, pentru a participa în calitate de mercenar în conflictul armat din estul Ucrainei, ultimul fiind înrolat în formațiunea militarizată a autoproclamatei Republicii Populare Lugansk, în cadrul căreia, în scopul violării integrității teritoriale și subminării orânduirii constituționale a statului respectiv, manifestând și contribuind la secesionarea regiunii separatiste Lugansk, și la menținerea pretinselor statalități a entității statale indicate, nerecunoscute și autoproclamate, contra unei promise remunerări bănești de către HV, CV a participat în calitate de ostaș.

Astfel, CS și HV, prin acțiunile lor intenționate au comis fapta prevăzută la art. 141 alin. (2) CP RM după indicii calificativi „Activitatea mercenarilor, adică angajarea, sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului”.

CS a fost recunoscut vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 141 alin. (2) CP RM și în

baza acestei legi a-i stabili o pedeapsă, cu aplicarea prevederilor art.364/1 CP RMP, sub formă de închisoare pe un termen de 4 (patru) ani. Conform art.90 Cod Penal executarea pedepsei se suspendă condiționat pe un termen de 3 (trei) ani și nu va fi executată, dacă condamnatul în termenul de probă nu va comite o nouă infracțiune și prin purtare exemplară și muncă cinstită va îndreptăți încrederea acordată. [6]

HV a fost declarat vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 141 alin. (2) CP a RM și i se stabilește o pedeapsă sub formă de închisoare pe un termen de 6 ani (șase ani), cu ispășirea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis. [7]

Subliniem că, în sentința de condamnare este arătat faptul, că CS și HV, urmărind scopul angajării și folosirii într-un conflict armat, l-au racolat și i-au asigurat transportarea lui CV în estul Ucrainei.

Este discutabilă încadrarea faptelor celor condamnați ca angajare și folosire a mercenarilor din următoarele considerente:

În primul rând, atât în privința lui CS cât și a lui HV nu este probat faptul apartenenței acestora la autoritățile părților la conflict sau că ar avea o împuternicire de a acționa în numele acestora. În circumstanțele respective nu poate fi imputată acțiunea de angajare și folosire a mercenarilor, ci doar reținută acțiunea de recrutare urmată de acțiunea de altă asigurare a mercenarilor.

Reiterăm faptul că, inculpații nu au angajat și nu au folosit mercenarii, ci doar au racolat pe CV. Alta ar fi soluția pentru calificare în condițiile în care, aceștia ar fi făcut parte din trupele de conducere a armatelor de mercenari.

În cel de-al doilea rând, amintim că, acțiunea de angajare și folosire a mercenarilor poate fi imputată doar persoanelor interesate în existența conflictului armat și care urmăresc scopul subminării orânduirii constituționale ori violării integrității teritoriale a statului.

Așadar, considerăm că, angajatorul trebuie să aibă o anumită atribuție față de statul parte la conflict sau să fie împuternicit de o autoritate a statului respectiv. Mai mult - anume angajatorul are scopul răsturnării sau subminării orânduirii constituționale a statului sau violării integrității teritoriale a acestuia.

Totodată, după cum am menționat de la bun început, considerăm neîntemeiată opinia despre angajare în sensul alin.(2) art.141 CP RM ca fiind sinonimă cu recrutarea și aducem următoarele argumente:

În primul rând, prin recrutare trebuie înțeleasă orice acțiune, realizată prin orice mijloace, orientată spre o anumită persoană sau către un număr neidentificat de persoane cu scopul interesării celor din urmă în angajarea în calitate de mercenar.

Pe când, prin angajarea mercenarului trebuie înțeleasă acțiunea nemijlocită a persoanei de a-și lua un angajament de încadrare în trupele de mercenari. Simplul acord manifestat de către o persoană de a participa la un conflict armat nu poate fi înțeles ca un raport de angajare a acestuia în sensul alin.(2) art.141 CP RM.

În cel de-al doilea rând, acțiunea de recrutare și însăși angajarea mercenarului pot fi realizate de către una și aceeași persoană sau de către persoane diferite.

Considerăm că, în ipoteza în care recrutarea și angajarea se realizează de către persoane diferite, pentru calificarea infracțiunii nu are importanță dacă aceste persoane se cunosc, au o anumită înțelegere sau dacă recrutorul are o asemenea împuternicire de la o autoritate a statului-parte la conflict.

Totodată, scopul angajatorului și a recrutorului nu întotdeauna poate coincide. Cu alte cuvinte, spre deosebire de angajator, în cazul recrutorului scopul acestuia nu poate fi întotdeauna răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului.

Scopul recrutorului poate fi, de exemplu, obținerea de pe urma activității de recrutare a unui avantaj material, personal sau de altă natură. De asemenea, recrutorul poate acționa din motive ideologice, religioase etc. Important pentru calificare este faptul că „evenimentul- (conflictul armat, acțiunile militare sau alte acțiuni violente) la care urmează să participe recrutatul este îndreptat spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale a statului ori violarea integrității teritoriale a acestuia.

Și nu în ultimul rând, din momentul recrutării și respectiv exprimării acordului de a participa la conflictul armat, și nemijlocita angajare și participare, poate trece o perioadă nedeterminată de timp. Astfel, condițiile discutate la etapa de recrutare, pot să nu mai coincidă cu cele de la etapa de angajare.

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii nr.37 din 22.11.2004 [8] se definește noțiunea de “recrutare”. Astfel,

potrivit pct.3.1 al actului menționat: “Recrutarea în scopul traficului de ființe umane presupune atragerea persoanelor prin selecționare într-o anumită activitate determinată de scopurile stipulate în art.165 și art.206 CP. La recrutare nu are importanță împrejurările în care a avut loc recrutarea: în locurile de odihnă, prin rețele neconvenționale, prin oferirea locurilor de muncă sau studii, prin încheierea unei căsătorii fictive etc. Mijloacele de recrutare pot fi efectuate prin constrângere, răpire, înșelăciune parțială sau totală etc.” Considerăm că această noțiune poate fi extinsă și aplicată și în cazul recrutării în sensul art.141 CP RM.

În contextul celor menționate, considerăm important să se facă deosebirea între acțiunea de angajare și acțiunea de recrutare reieșind din următoarele considerente: 1). În primul rând, sensul semantic al acestor două noțiuni este diferit: prin angajare se înțelege acțiunea de tocmit (a se tocmit) asupra unui lucru, serviciu etc., prin recrutare se înțelege acțiunea de a atrage pe cineva pentru o anumită activitate. 2). Recrutarea nu întotdeauna poate fi precedată de angajare (de exemplu, atunci când persoana recrutată nu este de acord); 3). În sens opus, angajarea, de regulă, are loc în urma recrutării; 3). Nu este obligatoriu ca recrutorul și angajatorul să fie una și aceeași persoană, așa cum nu este obligatoriu ca acestea să urmărească același scop; 4). Angajatorul întotdeauna va avea ca scop răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale a statului sau violarea integrității teritoriale a acestuia; 5). Recrutorul poate fi angajat de către angajator, ca să efectueze activități de recrutare a mercenarilor. Scopul recrutorului ar putea fi obținerea mijloacelor financiare sau alte beneficii pentru sine sau pentru altă persoană. Important pentru calificare în sensul recrutării este faptul că recrutorul știe și înțelege care este scopul recrutării persoanelor: „pentru a participa la conflictul armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale a statului sau violarea integrității teritoriale a acestuia,„. În condițiile în care, de exemplu, recrutorului i se comunică să recruteze anumite persoane invocându-i acestuia că persoanele urmează să participe într-o misiune de asigurare a păcii într-un anumit teritoriu, sau pentru efectuarea unor munci sezoniere, iar ulterior, fără implicarea recrutorului acestea au fost angajate în calitate de mercenar, acțiunile recrutorului nu pot fi încadrate în alin.(2) art. 141 Activitatea mercenarilor; 6). De multe ori, recrutorul poate nici să nu cunoască cine est angajatorul real al mercena-

rilor. 7). Acțiunea de recrutare și angajare pot avea loc concomitent, însă pot fi și delimitate în timp și spațiu. Cu alte cuvinte, recrutarea poate avea loc într-o anumită perioadă de timp și pe un anumit teritoriu, pe când angajarea propriu-zisă poate să aibă loc în altă perioadă de timp, în alte circumstanțe și pe un alt teritoriu.

În contextul celor menționate, considerăm important să se facă deosebirea între acțiunea de angajare și acțiunea de recrutare. În sensul respectiv, acțiunea de recrutare urmează a fi inclusă în dispozitivul normei de la alin.(2) art.141 CP RM ca modalitate distinctă de realizare a laturii obiective a acestei infracțiuni fiind precedată de angajare și respectiv celelalte modalități.

În urma celor analizate, considerăm oportun completarea normei de la alin. (2) art.141 CP RM înainte de cuvântul „angajarea”, cu cuvântul „recrutarea”, formulând norma, după cum urmează: „Recrutarea, angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului”.

În rezultatul cercetării laturii obiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor prevăzută la alin.(2) art.141 CP RM putem formula următoarele concluzii:

Legea penală la moment nu incriminează acțiunea de recrutare ca modalitate distinctă de realizare a laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin. (2) art.141 CP RM. În sensul respectiv, considerăm important să se facă deosebirea între acțiunea de angajare și acțiunea de recrutare. În acest sens, acțiunea de recrutare urmează a fi inclusă în dispozitivul normei de la alin.(2) art.141 CP RM ca modalitate distinctă de realizare a laturii obiective a acestei infracțiuni, fiind succedată de angajare și respectiv celelalte modalități normative de realizare a laturii obiective a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art. 141 CP RM.

În urma analizei întreprinse considerăm necesar să se completeze conținutul de la alin. (2) art.141 CP RM, înainte de cuvântul „angajarea”, cu cuvântul „recrutarea”, formulând norma, după cum urmează: „Recrutarea, angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului”.

Bibliografie

1. BOTEZATU, I., RADIONOVA, O. Despre practica aplicării de către instanțele judecătorești a alin.(1) art.141 din Codul penal al Republicii Moldova, care prevede răspunderea pentru activitatea mercenarilor. Disponibil <https://elibrary.ru/defaultx.asp> accesat la 30.10.2019.
2. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Drept penal: Partea specială*, vol. I, 1062 p. Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p.105.
3. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal Partea Specială*. Vol I. Chișinău 2015 Tipografia Centrală. 1328 p. p. 140. ISBN 978-9975-53-469-7.
4. BRÎNZĂ, S., STATI, V., *Drept penal: Partea specială*, vol. I, Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p. 105-106.
5. FUENIES, J. Extremistas wahabies recrután voluntarios para defender Grozny // El Mundo. 1999. 21 de noviembre. <https://studme.org/66295/pravo/naemnichestvo>
6. Judecătoria mun. Chișinău sediul Râșcani. Sentința de condamnare din 11.04.2016. Dosarul nr. 1-1038/2016 41-1-3871-25032016.
7. Judecătoria mun. Chișinău sediul Buiucani. Sentința din 03.07.2019 Dosarul nr.12-1-5710-01022019 (1-813/19)
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii nr.37 din 22.11.2004 Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.8, pag.
9. Curtea Supremă de Justiție. Colegiul penal. Decizia din 24.01.2018. Dosarul nr. 1ra-98/2018.
10. Dicționar Explicativ al limbii române. <https://dexonline.ro/definitie/angajare>
11. АДЕЛЬХАНИЯН, Р.А. II Военные преступления в современном праве. "М., 2003. "С.
12. АДЕЛЬХАНИЯН, Р.Х. Уголовная ответственность за вербовку наемников // Законность. 2002. №1. "С. 44;
13. БОЙКО, А.И. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Ростов н/Д. 1996." С. 683.
14. БОРИСОВ, А. Россия не собирается менять свое отношение к боевикам // Независимая газета. - 2000, 10 июля.
15. ИЗЪЯНОВ, А.Д. Наемничество по Российскому уголовному праву: дис. ... канд. юрид. наук. "Ульяновск. 2008. "С. 97.
16. КИБАЛЬНИК, А., СОЛОМОНЕНКО, И. Уголовная ответственность за наемничество // Российская юстиция. 2002. №4. "С. 55.
17. КИБАЛЬНИК, А.Г., МОЛИБОГА, О.Ю., СОЛОМОНЕНКО, И.Г. Уголовная ответственность за наемничество. "Ставрополь. 2001. С. 44.
18. КОРОТКИЙ, Ф.В. Наемничество: уголовно-правовые и криминологические аспекты: дис. ... канд. юрид. наук. "Екатеринбург. 2009. "С. 64. и др. 4.
19. КРУГЛИКОВ, Л.Л. Уголовное право России. Часть Особенная. - М., 1999. - С. 774.
20. КУЗНЕЦОВА, Н.Ф. Военные преступления // Курс уголовного права. Особенная часть. Под ред. Г.Н. Борзенкова, В.С. Комисарова. М., 2002. Т. 5. "С. 233.
21. МОЛИБОГА, О.Ю. Уголовная ответственность за наемничество: дис. ... канд. юрид. наук – Ставрополь, 2000. – p.98.
22. МОЛИБОГА, О.Ю. Уголовная ответственность за наемничество: Автореферат дис. .. канд. юрид. наук. Ставрополь 2000.
23. НИКОНОВ, А. Как вербуют "ополченцев" в России и на Донбасе для Новосирии. <https://www.dpo.ua/rus/war/kak-verbuyut-opolchentsev-v-rossii-i-na-donbase-dlya-novosirii-29092015200000>
24. ОСИПОВ, К.Л. Ответственность за наемничество по российскому уголовному законодательству: дис... канд. юрид. наук. "Кисловодск. 2003.
25. ОСИПОВ, К.Л. Ответственность за наемничество по Российскому уголовному законодательству. Автореф. дис. ...канд. юрид. наук "Кисловодск 2003;
26. ПАНЧЕНКО, П.Н. Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации в 2х томах. / Том 2. Н Новгород. 1996.
27. ПОТАПОВ, А.А. Квалификация деяний с признаками вербовки наемника // Следователь. 2003. №5.
28. СКУРАТОВА, Ю.И., ЛЕБЕДЕВА, В.М. Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации. Особенная часть / - М., 1996.
29. ФАЛЬКОВ, М. Следы на песке // Версия, 2003. №2; Латышева М. Странное совпадение // Версия, 2002. №42; Калинин С. Цена революций // Версия. 2004. "№13.
30. ЭБЗЕЕВА, З.А. Наемничество: уголовно-правовой и криминологический аспекты. Диссерт. Саратов – 2013.
31. *A se vedea*. Адельханян Р.Х. Уголовная ответственность за вербовку наемников // Законность. 2002. №1. "С. 44; Он же. Военные преступления в современном праве. "М., 2003. С. 161; Потапов А.А. Квалификация деяний с признаками вербовки наемника // Следователь. №5. "С. 18-19; Кибальник А., Соломоненко И. Уголовная ответственность за наемничество // Российская юстиция. 2002. №4. С. 55; Кибальник А.Г., Молибога О.Ю., Соломоненко И.Г. Уголовная ответственность за наемничество. "Ставрополь. 2001. С. 44; Осипов К.Л. Ответственность за наемничество по Российскому уголовному законодательству: дис. ... канд. юрид. наук. "Кисловодск. 2003. "С. 81; Короткий Ф.В. Наемничество: уголовно-правовые и криминологические аспекты: дис. ... канд. юрид. наук. "Екатеринбург. 2009. "С. 64. и др. 4; Изъянов А.Д. Наемничество по Российскому уголовному праву: дис. ... канд. юрид. наук. "Ульяновск. 2008. "С. 97.; Осипов К.Л. Ответственность за наемничество по Российскому уголовному законодательству: дис. ... канд. юрид. наук. "Кисловодск. 2003. "С. 82; Адельханян Р.А. II Военные преступления в современном праве. "М., 2003. "С.

CZU 342.9
DOI 10.5281/zenodo.4282334

STUDIU COMPARAT PRIVIND REGLEMENTAREA NORMATIVĂ A SERVICIILOR PUBLICE DESCONCENTRATE

Svetlana SLUSARENCO

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

e-mail: agachisveta@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-9092-0024>

Activitatea executivă eficientă a Guvernului este imposibilă fără structurile administrative centrale, specializate pe domenii concrete. Organele centrale de specialitate reprezintă autorități administrative din subordinea ministerelor, pe când autoritatea administrativă autonomă este responsabilă de domenii concrete de interes public și nu sunt subordonate autorității, prin a cărei act a fost constituită. Din cadrul autorităților administrative din subordinea ministerelor prezintă interes serviciile publice desconcentrate și cele aflate în subordine, ca autorități care asigură conducerea generală pe verticală în teritoriu. Când vorbim de desconcentrare, vorbim automat de administrația statală din teritoriu, iar când vorbim de descentralizare, ne referim automat la autoritățile administrației publice locale. La desconcentrare, ministerele recunosc în favoarea serviciilor publice desconcentrate din teritoriu o oarecare putere de decizie. Deci, în cazul descentralizării, are loc un transfer de competențe administrative între două sisteme diferite, central și local, în cazul desconcentrării este vorba despre o redistribuire a acestora în cadrul aceluiași sistem – administrația publică de specialitate.

Cuvinte-cheie: organe centrale de specialitate, reformă administrativă, servicii publice, desconcentrare, descentralizare

COMPARATIVE STUDY ON THE NORMATIVE REGULATION OF DECONCENTRATED PUBLIC SERVICES

The efficient executive activity of the Government is impossible without the central administrative structures, specialized in concrete fields. The specialized central bodies represent administrative authorities subordinated to the ministries, while the autonomous administrative authority is responsible for concrete areas of public interest and are not subordinated to the authority, by whose act it was constituted. Decentralized and subordinated public services are of interest to the administrative authorities subordinated to the ministries, as authorities that ensure the general vertical management in the territory. When we talk about deconcentration, we automatically talk about the state administration in the territory, and when we talk about decentralization, we automatically refer to the local public administration authorities. When deconcentrating, the ministries recognize in favor of decentralized public services in the territory a certain decision-making power. So, in the case of decentralization, there is a transfer of administrative powers between two different systems, central and local, in the case of deconcentration it is a matter of a redistribution of them within the same system - the specialized public administration.

Keywords: specialized central bodies, administrative reform, public services, deconcentration, decentralization.

ÉTUDE COMPARATIVE SUR LA RÉGLEMENTATION NORMATIVE DES SERVICES PUBLICS DÉCENTRALISÉS

Une activité exécutive efficace du gouvernement est impossible sans des structures administratives centrales, spécialisées dans des domaines concrets. Les organes centraux spécialisés sont des autorités administratives subordonnées aux ministères, tandis que l'autorité administrative autonome est responsable des domaines concrets d'intérêt public et n'est pas subordonnée à l'autorité dont elle a été constituée par l'acte. Des autorités administratives subordonnées aux ministères, les services publics déconcentrés et subordonnés présentent un intérêt, en tant qu'autorités qui assurent un leadership vertical général sur le territoire. Lorsque nous parlons de décentralisation, nous parlons automatiquement de l'administration de l'état sur le territoire, et lorsque nous parlons de déconcentration, nous entendons automatiquement les autorités de l'administration publique locale. Lorsqu'ils sont déconcentrés, les ministères reconnaissent un certain pouvoir décisionnel en faveur des services publics déconcentrés sur le territoire. Ainsi, dans le cas de la décentralisation, il y a un transfert de compétences administratives entre deux systèmes différents, central et local, dans le cas de la déconcentration, il s'agit de leur redistribution au sein du même système – l'administration publique spécialisée.

Mots-clés: organes centraux spécialisés, réforme administrative, services publics, décentralisation, déconcentration

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ДЕКОНЦЕНТРИРОВАННЫХ ОБЩЕСТВЕННЫХ УСЛУГ

Эффективная исполнительная деятельность Правительства невозможна без центральных административных структур, специализирующихся в конкретных областях. Специализированные центральные органы власти представляют собой административные органы, подчиненные министерствам, в то время как автономный административный орган отвечает за конкретные области публичных интересов и не подчиняется органу, решением которого он был создан. Деконцентрированные государственные услуги представляют интерес для административных органов, подчиненных министерствам, как органы, обеспечивающие общую вертикаль территориального управления на местах. Когда мы говорим о деконцентрации, автоматически подразумеваем государственное управление на местах, а когда мы говорим о децентрализации, автоматически ссылаемся на передачу полномочий органам местного публичного управления. При деконцентрации министерства признают в пользу децентрализованных государственных услуг определенные полномочия по принятию решений. Таким образом, в случае децентрализации происходит передача административных полномочий между двумя разными системами, центральной и местной, в случае же деконцентрации это вопрос их перераспределения в рамках одной и той же системы - специализированного государственного управления.

Ключевые слова: специализированные центральные органы, административная реформа, государственные услуги, деконцентрация, децентрализация.

Introducere. Activitatea executivă efectivă la Guvernului este imposibilă fără structurile administrative centrale, specializate pe domenii concrete.

În vederea instituirii unui sistem modern și eficient al administrației publice centrale în Republica Moldova, a fost elaborată și se implementează Strategia privind reforma administrației publice centrale pentru anii 2016-2020 [13]. Reforma administrației publice, bazată pe descentralizarea puterii, urmează să asigure o definire și o delimitare clară a raporturilor din cadrul administrației publice centrale, între guvernarea centrală și cea locală, între administrația publică și sectorul privat. Strategia este axată mai mult pe cetățean, reformele având scopul de a eficientiza modul de acordare a serviciilor publice cetățenilor. [13, pct. 15-16]

Baza metodologică a cercetării este fundamentată pe metodele tradiționale, paralel fiind folosite și un șir de metode moderne. Un accent aparte s-a pus pe folosirea metodelor istorică; comparativă; logică, statistică, analitico-sintetică etc.

Expunerea conținutului de bază. Administrația publică, în opinia savantului român Antonie Iorgovan, reprezintă „o categorie de autoritate publică, care, potrivit Constituției și legilor, este chemată să execute legea, sau, în limitele legii, să presteze servicii publice, făcând uz, în acest scop, de prerogativele specifice puterii publice“. [7, p. 14.]

Modernizarea societății și a statului, alinierea la standardele europene, au determinat guvernarea de a specializa autoritățile publice administrative, în dependență de noile necesități ale statului. Ast-

fel, au fost create organe de specialitate pe lângă ministere, în scopul realizării pe domenii a actului de guvernare. Aspecte referitoare la rolul autorităților administrației centrale de specialitate își găsesc fundamentare constituțională în art. 107 al Constituției Republicii Moldova, care prevede: „Organele centrale de specialitate ale statului sunt ministerele. Ele traduc în viață, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile și dispozițiile lui, conduc domeniile încredințate și sunt responsabile de activitatea lor. În scopul conducerii, coordonării și exercitării controlului în domeniul organizării economiei și în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuțiile ministerelor, se înființează, în condițiile legii, și alte autorități administrative.“ [3, art. 107]

În vederea detalierii articolului 107 din Constituția RM, în anul 2012 a fost adoptată Legea privind administrația publică centrală de specialitate. [8] Sub incidența prezentei legi cad ministerele, Cancelaria de Stat, alte autorități administrative centrale subordonate Guvernului și structurile organizaționale din sfera lor de competență (autoritățile administrative din subordine inclusiv, serviciile publice desconcentrate și cele aflate în subordine, precum și instituțiile publice în care ministerul, Cancelaria de Stat sau altă autoritate administrativă centrală are calitatea de fondator).

Spre deosebire de Republica Moldova, Constituția României în art. 116 alin.2 conține o formulare mai concretă: Alte organe de specialitate se pot organiza în subordinea Guvernului ori a ministerelor sau ca autorități administrative autonome [4, art. 116 alin.2)]. În articolul menționat

supra se utilizează atât expresia ”organ de specialitate” cât și cea de ”autoritate administrativă autonomă” pentru a evoca unul și același fenomen juridic - structurile organizaționale centrale de competență specială (administrația ministerială, în sensul larg al termenului). [1, p. 36]

Dar, desi aceste autorități au o competență specială, totuși ele au o subordonare distinctă. Organele centrale de specialitate reprezintă autorități administrative din subordinea ministerelor, pe când autoritatea administrativă autonomă este responsabilă de domenii concrete de interes public și nu sunt subordonate autorității, prin a cărui act a fost constituită.

Autorul Ioan Vida consideră că administrația publică centrală de specialitate se compune din administrația ministerială și din administrația extraministerială care, la rândul său, înglobează autorități administrative autonome și autorități administrative subordonate Guvernului. [14, p. 127-128] Prin sintagma „administrație ministerială” în doctrină se desemnează organele centrale de specialitate subordonate direct Guvernului, indiferent dacă au sau nu denumirea de ministere, iar titularul lor face parte de drept, în baza Constituției, din Guvern. Dar există în fiecare țară și organe denumite comitet, consiliu, agenție, departament etc. al căror titular, de regulă, nu face parte din Guvern. Sfera administrației centrale de specialitate cuprinde și anumite autorități care nu sunt subordonate față de Guvern, formând sfera „agențiilor independente” potrivit unei formulări utilizate în doctrina anglo-saxonă. [1, p. 32] Autoritățile independente sau autonome, sunt constituite în baza legii de către Parlament sau de către Guvern, însă nu sunt în subordinea acestora (cu excepția Serviciului Protecție și Pază de Stat subordonat Președintelui Republicii Moldova), realizându-și misiunea conform prevederilor legale.

Din cadrul autorităților administrative din subordinea ministerelor prezintă interes serviciile publice desconcentrate și cele aflate în subordine, ca autorități care asigură conducerea generală pe verticală în teritoriu.

Preocuparea doctrinarilor privind rolul și locul serviciile publice desconcentrate în sistemul administrației publice centrale de specialitate este determinat prioritar de faptul că, aceste autorități asigură realizarea politicii guvernamentale în sectorul de specialitate încredințat, iar subsidiar, de faptul că acestea constituie veriga principală care asigură un mediu de stabilitate și eficiență în activitatea

administrației publice de specialitate, precum și asigură consolidarea capacității administrative a instituției publice, a sporirii calității actului administrativ, a serviciilor publice prestate și a realizării unei bune guvernări în ansamblu. Asigurarea unei bune guvernări a devenit provocarea de bază pentru realizarea unei guvernări eficiente.

Desconcentrarea se definește ca transfer de atribuții, de putere de decizie, de servicii, de mijloace de la nivel central la nivel local, în favoarea unor agenți de stat locali. [12, p. 388-389] Desconcentrarea reprezintă un principiu al administrației publice, care presupune redistribuirea de competențe administrative și financiare de către ministere și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale către propriile structuri de specialitate din teritoriu. Principiul desconcentrării se caracterizează prin faptul că organele administrației statale din unitățile administrativ-teritoriale sunt subordonate ierarhic față de organele centrale; doar statul răspunde pentru eventualele prejudicii cauzate de deciziile Serviciilor publice desconcentrate.

Legislația română oferă definiția deconcentrării în art. 2 lit. j) din Legea-cadru nr. 195/2006 a descentralizării [9]: ”redistribuirea de competențe administrative și financiare de către ministere și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale către propriile structuri de specialitate din teritoriu”. Această definiție furnizată de către legiuitorul român apare la prima vedere în deplină concordanță cu prevederile constituționale prin faptul că transmiterea de competențe de la nivel central are drept beneficiare structurile de specialitate din plan local ale anumitor autorități centrale, constituantul utilizând în acest sens sintagma de ”deconcentrarea serviciilor publice” [6, p. 36].

Totuși, având în vedere cele enunțate anterior, nu putem fi de acord nici cu o asemenea definiție legală a deconcentrării. Analiza acestei dispoziții legale conduce la următoarea concluzie falsă: deconcentrarea privește un transfer de competențe administrative pe verticală, de sus în jos, și vizează subiecte de drept circumstanțiate - pe de o parte, ministerele și alte organe de specialitate de la nivel central, iar pe de altă parte, structurile de specialitate ale primelor din plan local. Practic, legiuitorul limitează sfera subiectelor specifice acestei tehnici la acelea pe care el însuși le enumeră. [6, 36]

Spre deosebire de Constituția RM, care nu consfințește deconcentrarea ca principiu al administrației publice centrale de specialitate, le-

giuitorul român înserează în Legea Fundamentală, principiul deconcentrării serviciilor publice, în Secțiunea Administrația publică locală, ceea ce generează polemici și cred că și opinii variate, în rândurile doctrinarilor. Putem spune că în organizarea administrației publice a unui stat se cunosc două sisteme de organizare administrativă: centralizarea și descentralizarea, iar desconcentrarea administrativă reprezintă o variantă a sistemului centralizat. În ultimele decenii, doctrina administrativă se bazează pe trei principii fundamentale privitoare la organizarea administrației publice, respectiv teritoriale: principiul centralizării; principiul descentralizării; principiul desconcentrării. Desconcentrarea reprezintă redistribuirea de competențe administrative și financiare între diferite niveluri ale administrației centrale. Desconcentrarea administrativă este considerată ca fiind o formă intermediară între organizarea centralizată și cea descentralizată, caracterizată fiind printr-o oarecare independență a organelor locale în fruntea cărora sunt funcționarii numiți de organele centrale. [2, p. 45]

Autorii Victor Popa, Igor Munteanu și Victor Mocanu menționează că în cadrul organizării administrative a unui stat nu poate fi vorba numai de descentralizare sau numai de centralizare, între ele existând nenumărate elemente intermediare. Acest „ceva intermediar” poartă denumirea de desconcentrare și este definit ca un transfer de atribuții, de putere decizională, de servicii și mijloace, de la un nivel central către un plan local, în favoarea unor agenți de stat situați la nivel local. [11, p. 14]

Prin desconcentrare administrativă, profesorul A. Teodorescu înțelegea „a lărgi cât mai mult atribuțiile agenților puterii centrale așezați în județe și comune”, iar profesorul Paul Negulescu, analizând același principiu, îl definea astfel: „Când se acordă unei autorități locale sau speciale, ai cărui titulari sunt numiți de puterea centrală, dreptul de a lua anumite decizii, nu se poate zice că avem descentralizare, cu toate că s-ar putea acorda o oarecare autonomie acelei autorități. În cazul acesta avem o diminuare a sistemului de centralizare. Această formă micșorată de centralizare poartă numele de desconcentrare.” [5, p. 1-17]

În cazul desconcentrării, autoritatea publică la nivel local rămâne parte integrantă al autorității administrative centrale. Deciziile date în competența serviciilor publice desconcentrate sunt luate de acestea sub puterea ierarhică a autorităților centrale. Deci, desconcentrarea nu creează subiecți

administrativi independenți, ea deplasează numai locul puterii de decizie, este o variantă a centralizării și nu un aspect al descentralizării, aceste noțiuni adesea fiind confundate de diferiți autori. [12, p. 17]

Obiectivul principal pe care îl urmărim în acest studiu este reliefarea rolului serviciilor publice desconcentrate în activitatea de administrare, pentru a asigura un climat favorabil și mediu deschis, pus în slujba cetățenilor. Pentru a asigura desconcentrarea, administrația publică centrală, printr-o instituție specializată, trebuie să asigure conducerea generală a serviciilor publice desconcentrate în teritoriu. Deci, desconcentrarea puterii este transferul puterii în cadrul aceleiași instituții.

Deconcentrarea se face prin transferul de competențe administrative și financiare de către ministere și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale către propriile structuri de specialitate din teritoriu. Desconcentrarea se limitează la transferul de specialitate din teritoriu și nu la transferul puterii de decizie.

Principiul deconcentrării nu este identic cu principiul descentralizării, care reprezintă o cesiune de prerogative de la nivel central la nivel local. Principiul descentralizării este direct dependent de principiul autonomiei locale, care presupune dreptul și capacitatea efectivă a autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în numele și în interesul colectivităților locale pe care le reprezintă, treburile publice, în condițiile legii.

În literatura de specialitate, uneori întâlnim utilizarea conceptelor de „desconcentrare” și „descentralizare”, ca având același sens. Chiar în studiul nr.3 privind reforma administrației publice în contextul integrării europene [15, p. 5], autorii utilizează acești termeni ca sinonime: „Pentru susținerea procesului de transformare a administrației publice, în acord cu cerințele procesului de reformă din acest domeniu este nevoie de un ansamblu coerent de măsuri... prin continuarea procesului de *descentralizare/deconcentrare* a serviciilor publice și cel al administrației publice centrale prin îmbunătățirea procesului de formulare a politicilor publice”. Ba mai mult, autorii susțin că „desconcentrarea reprezintă cea mai slabă formă de descentralizare care implică transferul de autoritate și responsabilități de la nivelul ministerelor sau agenților la structurile din teritoriu care aparțin de acestea. În contextul reformei administrației publice, prioritare sunt considerate descentralizarea

și desconcentrarea ca părți ale descentralizării administrative, cu observația că descentralizarea este asimilată delegării”. [15, p. 6]

Pentru a evita asemenea confuzii, vom încerca să explicăm deosebirea dintre descentralizarea serviciilor publice și descentralizarea, ca principiu al administrației publice locale.

Legea privind descentralizarea administrativă, nu prezintă o explicație a conținutului noțiunii de ”descentralizare”. Astfel, vom apela la doctrina juridică, care ne oferă explicații și soluții foarte clare.

Descentralizarea serviciilor publice înseamnă acordarea unei anumite autonomii serviciilor publice, conferindu-le personalitate juridică, scoaterea de sub control ierarhic și plasarea acestui serviciu public sub regulile tutelei administrative. [16, p. 163] Din punct de vedere administrativ, descentralizarea reprezintă un principiu eficient de gestionare a intereselor locale, deoarece se referă la afacerile locale și nevoile locale, iar agenții însărcinați cu gestiunea lor cunosc bine nevoile și condițiile locale, deci ei pot rezolva cel mai bine și cel mai eficient aceste probleme. [16, p. 163] În timp ce descentralizare presupune transferul vertical de autoritate sau responsabilități de la guvernul național către autoritățile administrației publice locale (transferul puterii decizionale, manageriale și puterii financiare), desconcentrarea presupune redistribuirea de competențe administrative și financiare de către ministere și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale către propriile structuri de specialitate din teritoriu. [10, 73]

Deosebirea principală dintre descentralizare și desconcentrare rezidă în faptul că, în cadrul procesului de descentralizare competențele se transferă de la nivelul național la nivel local prin autoritățile descentralizate, în timp ce în cazul desconcentrării competențele rămân la același nivel central. Aceste servicii desconcentrate sunt însă parte ale aceluiași sistem de organe centrale, serviciile desconcentrate nu au putere de decizie și nici resurse financiare proprii, așa cum este cazul autorităților descentralizate. Asemănările se reduc la apropierea actului administrativ de cetățean, precum și dezvoltarea unei capacități de implementare la nivel local, în teritoriu. [10, p. 73]

Desconcentrarea serviciilor publice, se regăsește și în alte state, precum Finlanda, Franța, Germania s.a. Astfel, În Finlanda, la nivel ministerial, problemele curente sunt soluționate adesea de către

secretarii sau subsecretarii de stat sau chiar de către un director sau un șef de birou. Ministerelor li se subordonează un număr important de direcții centrale precum și o serie de alte organe centrale de specialitate sau desconcentrate. Spre exemplu, Ministerului de Interne i se subordonează consiliile de prefectură responsabile de afacerile administrative generale, de afacerile în domeniul comunicațiilor, de afacerile judiciare, de poliție ca și de afacerile culturale, sociale și medicale. Aceluiași minister îi mai sunt subordonate autoritățile cantonale, responsabile de serviciile poliției, ministerului public, executării și înregistrării. [1, p. 43-44]

Franța este singura țară în care doctrina, legislația și practica delimitează într-o manieră sistematică, fenomenul desconcentrării și cel al descentralizării. Astfel, în Franța, „Carta desconcentrării” din 1992 a stabilit drept principiu că, serviciile exterioare sunt cele care exercită competențele operaționale ale Statului, în timp ce serviciile centrale nu intervin decât de o manieră subsidiară și se concentrează mai ales pe pregătirea, susținerea și urmărirea aspectelor de politică. O altă problemă este cea care privește nivelul la care se realizează de regulă, desconcentrarea serviciilor ministeriale. În Franța, este vorba cel mai adesea de departament, în sensul că, un mare număr de servicii exterioare sunt structurate în direcții departamentale, instalate în reședința departamentului. [1, p. 43-44]

Serviciile exterioare sau desconcentrate ale administrației sunt acele servicii (birouri, sub-direcții, direcții) integrate în ierarhia administrației ministeriale, dar repartizate pe ansamblul teritoriului, în funcție, mai ales, de densitatea populației etc. Chiar și Luxemburgul a cărui dimensiune este comparabilă cu cea a unui departament francez, se împarte în trei arondismente care „servesc de circumscripții birourilor administrative ale serviciilor generale ale administrației”.

Germania nu face excepție de la regulă. În baza Legii fundamentale, Landurile și deci administrațiile lor, sunt însărcinate cu punerea în aplicare a legilor federale, chiar dacă în general nu se poate vorbi de servicii exterioare ale Federației, decât în materie vamală, afaceri externe, transporturi fluviale și autostrăzi. Dar un număr considerabil de instituții federale dispun de servicii în cele mai multe puncte ale teritoriului federal, ceea ce corespunde ideii de servicii exterioare. În Franța se estimează că peste jumătate din agenții se află

în funcție în serviciile exterioare ale Statului. În Regatul Unit, peste două treimi dintre funcționari (*civil servants*) se află în administrațiile teritoriale (*field services*).

Deși Constituția Ungară nu prevede expres instituția reprezentantului statului în teritoriu, Legea privind organele administrației publice prevede instituirea funcției de Comisar al Republicii, numit de către Guvern, care efectuează controlul administrativ și conduce serviciile publice desconcentrate. [1, p. 43-44]

Concluzii. Desconcentrarea se face prin transferul de competențe administrative și financiare de către ministere și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale către propriile structuri de specialitate din teritoriu. Desconcentrarea se limitează la transferul de specialitate din teritoriu și nu la transferul puterii de decizie. Deoarece, competențele administrației publice centrale de specialitate nu pot fi transmise autorităților publice locale pentru satisfacerea unui interes general, astfel guvernul trebuie să sa delegheze reprezentanții săi în teritoriu. Astfel, pentru a remedia situația privind conducerea serviciilor publice desconcentrate în teritoriu, se impune necesitatea înaintării propunerii de legeferenda privind desemnarea unui reprezentant al statului în teritoriu.

Referințe bibliografice

1. Apostol Tofan Dana, Instituții administrative europene, București 2008, p.136.
2. BANTUȘ, A. Principii de organizare și funcționare eficientă a administrației publice, revista Administrarea Publică, nr. 2, 2014, p. 45.
3. Constituția RM, publicată Monitorul Oficial nr. 1, 1994, Art. 107.
4. Constituția României, republicată Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
5. DRAGOȘ, D. Deconcentrarea serviciilor publice, p. 1-17, www.cadranpolitic.ro
6. GÎRLEȘTEANU, G. Implicațiile juridice ale principiului constituțional al deconcentrării la nivelul sistemului administrației publice din România, Revista Transilvană de Științe Administrative 2 (24)/2009, pp. 33-45.
7. IORGOVAN, A. Tratat de drept administrativ. Vol. I. București: All Beck, 2001, p. 14.
8. Legea privind administrația publică centrală de specialitate, în Monitorul Oficial nr. 160-164 din 03.08.2012.
9. Legea-cadru nr. 195/2006 a descentralizării, publicată în M. Of. nr. 453 din 25 mai 2006.
10. MADESCU, L. Bazele constituționale ale administrației publice, p. 73.p.
11. POPA, V., MUNTEANU, I., MOCANU, V. De la centralism spre descentralizare. Chișinău: Cartier, 1998, p. 14 (220 p).
12. POPA, V. Efectele descentralizării: Rolul reprezentantului Guvernului în unitățile administrativ-teritoriale, iulie 2008, Politici Publice, Chișinău, Editura TISH, p. 17.
13. Strategia privind reformă administrației publice pentru anii 2016-2020, Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr. 911 din 25 iulie 2016.
14. VIDA, I. Puterea executivă și administrația publică. București, Editura Regiei autonome "Monitorul Oficial" 1994, p. 127-128.
15. PROFIROIU, M., TUDOREL, A., DRAGOS, D. Reforma administrației publice în contextul integrării europene, p. (72p.) http://ier.gov.ro/wpcontent/uploads/publicatii/Pais3_studiu_3_ro.pdf
16. ȘAVGA, Al. Descentralizarea administrativă în contextul reformării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova, revista Administrarea Publică, nr. 4, 2017, p. 163 (161-166).

CZU 342.5:351.746
DOI 10.5281/zenodo.4282339

PROBLEMATICILE SUPRAVEGHERII PARLAMENTARE ALE ORGANELOR SECURITĂȚII NAȚIONALE

Igor FONDOS

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Republica Moldova

e-mail: igor.fondos@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7181-4701>

Funcția de supraveghere parlamentară este una dintre pietrele de temelie ale democrației. Supravegherea este un mijloc de tragere la răspundere a executivului pentru acțiunile sale și pentru a se asigura că pune în aplicare politicile în conformitate cu legile și bugetul adoptate de parlament. Monitorizarea robustă a executivului de către parlament este un indicator al bunei guvernări. Pe lângă funcția legislativă a parlamentului, prin supraveghere parlamentul poate asigura un echilibru al puterii și își poate afirma rolul de apărător al intereselor oamenilor.

Cuvinte-cheie: control parlamentar, supraveghere parlamentară, comisii parlamentare, organe ale securității naționale

PARLIAMENTARY SUPERVISION ISSUES OF NATIONAL SECURITY BODIES

The function of parliamentary supervision is one of the cornerstones of democracy. Oversight is a mean of holding the executive accountable for its actions and ensuring that it implements policies in accordance with the laws and budget adopted by parliament. Robust monitoring of the executive by parliament is an indicator of good governance. In addition to the legislative function of the parliament, through supervision the parliament can ensure a balance of power and can assert its role of defender of the interests of the people.

Keywords: parliamentary control, parliamentary supervision, parliamentary committees, national security bodies

PROBLÈMES DE SURVEILLANCE PARLEMENTAIRE DES ORGANES DE SÉCURITÉ NATIONALE

La fonction de contrôle parlementaire est l'une des pierres angulaires de la démocratie. La surveillance est un moyen de tenir l'exécutif responsable de ses actions et de veiller à ce qu'il mette en œuvre des politiques conformément aux lois et au budget adoptés par le Parlement. Un contrôle de l'exécutif par le parlement est un indicateur de la bonne gouvernance. En plus de la fonction législative du Parlement, le Parlement peut, grâce à la supervision, assurer un équilibre des pouvoirs et affirmer son rôle de défenseur des intérêts du peuple.

Mots-clés: contrôle parlementaire, surveillance parlementaire, commissions parlementaires, organes de sécurité nationale

ПРОБЛЕМЫ ПАРЛАМЕНТСКОГО НАДЗОРА ЗА ОРГАНАМИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Функция парламентского надзора является одним из краеугольных камней демократии. Надзор - это средство привлечения исполнительной власти к ответственности за ее действия и обеспечения того, чтобы она реализовывала политику в соответствии с законами и бюджетом, принятым парламентом. Надежный мониторинг исполнительной власти со стороны парламента является показателем хорошего управления. Помимо законодательной функции, посредством надзора, парламент может обеспечивать баланс сил и подтверждать свою роль защитника интересов народа.

Ключевые слова: парламентский контроль, парламентский надзор, парламентские комитеты, органы национальной безопасности.

Controlul parlamentar sau supravegherea parlamentară este un factor cheie în construirea integrității organelor de drept în asigurarea securității naționale a statului. Parlamentul, în

calitate de organ ales direct de către popor, pune la dispoziția tuturor instituțiilor guvernamentale și a autorităților publice, mandat și competențe – precum și bugetul – pentru a furniza servicii publice.

Pe lângă termenul de „control parlamentar”, mai utilizăm și noțiunea de „supraveghere parlamentară” care este esențială pentru acest studiu. În sensul prezentei lucrări, supravegherea se referă la un actor care examinează activitățile unei organizații (sau ale unei persoane) cu scopul de a evalua respectarea anumitor criterii și, pe această bază, de a emite recomandări sau ordine organizației în cauză. Supravegherea poate acoperi toate aspectele activității unei organizații sau poate fi limitată la domenii specifice, precum ar fi finanțele, politicile sau utilizarea datelor cu caracter personal ale unei organizații. De asemenea, supraveghetorii pot examina aceste activități în conformitate cu criterii foarte generale sau se pot concentra, printre altele, asupra respectării legii sau a eficacității acestora. Supravegherea este strâns legată de noțiunea de “responsabilitate”, deoarece procesele de supraveghere pot contribui la tragerea la răspundere a unei organizații sau a unei persoane; cu toate acestea, a fi supravegheat nu echivalează neapărat cu a fi tras la răspundere. Într-adevăr, obiectivele supravegherii sunt adesea mai largi decât tragerea la răspundere a actorilor; de exemplu, supravegherea contribuie la îmbunătățirea performanței unei anumite organizații, la informarea publicului cu privire la activitățile unei organizații și la consolidarea încrederii publicului.

În sensul prezentei cercetări, supravegherea nu este “sensibilă la timp”, ceea ce înseamnă că un organism poate supraveghea o anumită activitate în orice moment, de la planificarea sa, până la punerea în aplicare în curs sau după finalizarea acesteia. În consecință, supravegherea este un termen care poate cuprinde procese precum monitorizarea, evaluarea, controlul și revizuirea – în diferite puncte ale acestui studiu, supravegherea va fi utilizată în mod interschimbabil cu acești termeni. Cu toate acestea, supravegherea ar trebui considerată distinctă de concepte precum “management” și “control”, care necesită implicarea directă în luarea deciziilor cu privire la politicile sau practicile unei organizații. Multe dintre organismele care sunt implicate în supravegherea serviciilor de informații gestionează sau controlează, de asemenea, aceste organisme în diferite moduri [3, p.43].

Prin urmare, parlamentul ar trebui să se asigure că activitatea organelor de drept protejează interesul cetățenilor, oferindu-le siguranță maximă la cel mai înalt nivel. Prin supravegherea organelor securității statului, parlamentul ar trebui

să detecteze și să prevină abuzurile și comportamentele arbitrare, să tragă la răspundere guvernul (mai concret, conducătorii autorităților) în ceea ce privește modul în care sunt folosiți banii statului, să îmbunătățească transparența operațiunilor organelor securității statului și să sporească încrederea societății în poliție.

Prin exercitarea atribuțiilor de control parlamentar/supraveghere, adică prin examinarea practicii activității organelor securității statului, abordarea problemelor pe care le observă și oferirea de soluții pentru aceste aspecte (fie prin legislație, fie prin recomandări organelor), parlamentarii ar putea aduce o contribuție vitală la reducerea gradului de corupție, precum și la activitatea organelor mai profesionistă și mai susceptibilă de a răspunde în mod adecvat sarcinilor sale.

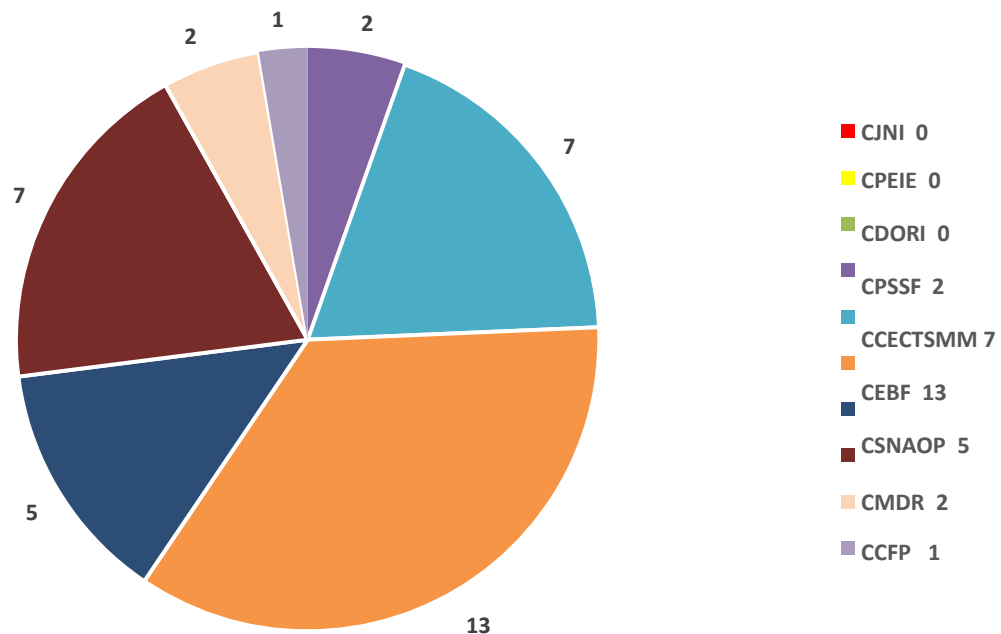
Parlamentul Republicii Moldova supraveghează organele securității naționale, în principal prin activitatea Comisiei pentru securitate națională, apărare și ordine publică. Comisia pentru apărare și afaceri interne are la dispoziție mai multe posibilități de supraveghere a activității poliției. Cel mai important instrument al său pentru exercitarea supravegherii este revizuirea rapoartelor ministerului afacerilor interne (MAI). Comisia este în drept să revizuiască rapoartele periodice prezentate de conducătorii organelor securității statului. Pe lângă rapoartele periodice, Comisia are dreptul de a solicita rapoarte suplimentare cu privire la diverse aspecte legate de activitatea MAI. Comisia are competența explicită de a solicita rapoarte privind activitatea sectorului afacerilor interne. Chiar dacă șeful organului de securitate națională, ar trebui să prezinte un astfel de raport, aceasta este încă o bună oportunitate de cooperare cu comisia parlamentară [4, p. 23].

De asemenea, comisia parlamentară poate organiza audieri publice cu privire la chestiuni importante. Comisia, la fel, are dreptul de a angaja experți sau organizații cu cunoștințe speciale despre organele securității naționale, ceea ce ar putea ajuta Comisia să obțină evaluări alternative ale integrității organelor securității naționale.

În realitate, Comisia securitate națională, apărare și ordine publică nu este destul de activă în supravegherea organelor securității naționale. Majoritatea a sesiunilor sale au fost dedicate sarcinilor sale legislative.

Spre exemplu, în diagrama dată se prezintă aplicarea instrumentului de control parlamentar – audierea.

**Audieri publice organizate de comisiile parlamentare
în 2019**

Sursa: Datele din Raportul Secretariatul Parlamentului, <http://parlament.md/TRANSPAREN%C8%9AADECI ZIONAL%C4%82/Rapoarte /tabid/109/language/ro-RO/Default.aspx> [7]

Analizând datele din această diagramă se observă că 3 din cele 10 comisii n-au organizat nici o audiere. Aceste date ne demonstrează lipsa aplicării de către comisii a instrumentelor posibile de control parlamentar.

Se constată că, comisiile parlamentare nu analizează rapoartele organelor securității statului prin prisma altor rapoarte, cum ar fi a rapoartelor Curții de Conturi, sau a actelor Inspecției Financiare, deoarece modul de executare a bugetului ne demonstrează și implicarea organelor în asigurarea securității statului.

Există obstacole juridice și practice în calea instituirii unei supravegheri parlamentare periodice și eficiente a organelor securității naționale. Actele normative din domeniul securității naționale sunt rezervate în norme ce țin de definirea a ceea ce ar trebui să implice supravegherea parlamentară a organelor respective.

Un aspect îngrijorător constă în faptul că cadrul legal nu reglementează în mod explicit supravegherea parlamentară a punerii în aplicare a mă-

surilor speciale de investigare. Utilizarea ilegală sau necorespunzătoare a activităților speciale de investigații poate aduce la încălcarea nejustificată a drepturilor cetățenilor și, prin urmare, acest domeniu al activității organelor securității statului ar trebui să facă obiectul unei supravegheri periodice din partea parlamentului.

Se constată, că comisia parlamentară de profil, dar și alte comisii parlamentare se limitează doar la audierea rapoartelor periodice ale organelor securității naționale. În consecință, este posibil ca parlamentarii să nu știe aspectele detaliate privind exercitarea supravegherii și ce aspecte ale activității speciale de investigații ar putea supraveghea.

Chiar și controlul parlamentar sau supravegherea prin revizuirea rapoartelor periodice ale organelor securității naționale este împiedicată de faptul că nu este definită ce se așteaptă de la astfel de rapoarte și care aspecte trebuie să conțină. Prin urmare, lipsa unor cerințe ce ar urma să conțină rapoartele respective, aduce la aceea că deputații

exercită control parlamentar doar în baza acelor date care se raportează și nu abordează aspecte care ar atinge problematicile securității naționale.

O altă problemă semnificativă este lipsa posibilității ca subdiviziunile de control intern al organelor securității statului să se adreseze direct Parlamentului, și anume Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică. Acest lucru este deosebit de riscant, deoarece subdiviziunile de control intern nu sunt suficiente de independente de conducător, care poate împiedica întotdeauna o investigație desfășurată de unitatea de control intern. Prin urmare, posibilitatea ca subdiviziunea de control intern să se adreseze direct Comisiei parlamentare în cazurile pe care le consideră necesare nu numai că ar stimula supravegherea externă a organelor securității naționale, dar, de asemenea, ar contribui la consolidarea integrității controlului intern. O astfel de soluție legislativă ar reprezenta o noutate în Republica Moldova: ca unitățile de control intern ale organelor securității naționale de a avea dreptul să se adreseze comisiei parlamentare în cazurile în care suspectează că șefii organului securității naționale nu au acționat în urma neregulilor raportate.

Teoriile specialiștilor afirmă că în sistemele politice din tranziție parlamentarii sunt neliniștiți și nesiguri cu privire la rolul lor în supravegherea sectorului de securitate. În plus, dorința parlamentarilor de a examina sectorul securității poate fi, de asemenea, împiedicată de politica de partid [5, p. 21].

Analiza practicii parlamentare a arătat că, în această privință, Moldova urmează foarte mult modelele recunoscute. Membrii Comisiei securitate națională au apărut adesea ca și persoane care ar fi încercat să colaboreze cu organele securității naționale în soluționarea provocărilor de securitate, în loc să îi examineze activitatea. Discuțiile din timpul ședințelor comisiei au trecut adesea de la chestiuni la ciocniri personale între reprezentanții partidelor de guvernământ și celor din opoziție.

Cadrul normativ nu garantează o supraveghere eficace în cazul în care parlamentarii înșiși nu sunt pregătiți să o exercite. Prin urmare, este vital ca parlamentarii să utilizeze:

- ar trebui încurajați să solicite rapoarte speciale pe diverse teme;
- ar trebui să își consolideze supravegherea finanțelor și gestionarea resurselor materiale în cadrul organelor securității statului.
- ar trebui, de asemenea, să discute bugetele și

planurile de achiziții propuse, precum și rapoartele trimestriale privind achizițiile publice executate. Acest lucru va reprezenta o nouă oportunitate pentru Comisia parlamentară de a examina eforturile organelor securității naționale în direcția consolidării integrității.

Numărul insuficient de personal al comisiei parlamentare și absența consilierilor personali ai parlamentarului ar putea fi compensate prin angajarea unor experți externi care ar putea oferi contribuții utile pentru exercitarea funcțiilor de control parlamentar. Organizarea audierilor publice cu privire la anumite aspecte reprezintă o altă modalitate de a obține informații utile.

Parlamentarii individuali sau din alte comisii parlamentare care nu sunt membri ai Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică nu sunt pe deplin privați de competențele de supraveghere a organelor securității naționale. Aceștia au dreptul să pună întrebări parlamentare conducătorilor organelor respective. Întrebările parlamentare reprezintă o modalitate excelentă de a solicita informații cu privire la anumite aspecte, precum ar fi politica în domeniul resurselor umane, achizițiile publice și gestionarea fondurilor publice sau desfășurarea de activități în scopuri specifice. În caz de eșecuri sistematice sau de suspiciuni de abuz, Parlamentul ar putea înființa comisii de anchetă sau comisii, care au sarcina de a clarifica problemele și de a oferi recomandări privind modul de depășire a acestora. Întrucât comisiile de anchetă nu ar trebui să fie un instrument de supraveghere periodică, acestea apar ca un instrument adecvat în cazul în care sunt detectate probleme grave care încalcă integritatea organului de securitate națională. Cu toate acestea, comisiile de anchetă au fost extrem de rare în practica parlamentară

Necesită de a fi subliniat faptul că accesul la informații, în special, informațiile clasificate deținute de organizațiile supravegheate și care se referă la acestea, este un alt concept-cheie. Accesul la informații este o dimensiune integrantă a supravegheții, deoarece, fără astfel de informații, este extrem de dificil să se examineze activitatea oricărei organizații [8, p. 11].

Multe state au creat organisme parlamentare și alte organisme specializate pentru a supraveghea serviciile de informații în lumina dezvăluirilor despre implicarea acestora în activități ilegale și/sau necorespunzătoare, de exemplu: Canada, Republica Cehă, Norvegia, Polonia, Africa de Sud și SUA. În special, în timpul sau imediat după Răz-

biul Rece, a devenit clar că, în multe state occidentale, guvernele au folosit organele de informații pentru a supraveghea și perturba persoanele implicate în exprimarea legitimă a drepturilor la libertatea de asociere, de întrunire și de exprimare. Pe de altă parte, organele de informații s-au dovedit a fi depășit mandatele lor legale și puterile lor în combaterea terorismului intern. Poate că încălcările flagrante ale drepturilor omului de către organele de informații au avut loc în regimurile comuniste/autoritare, în care serviciile de informații erau o parte integrantă ale organelor de stat represive care pătrundeau în toate domeniile societății. În acest context, supravegherea (și reglementarea juridică) eficientă a organelor de informații au ajuns să fie considerate esențiale pentru a se asigura că acestea contribuie la securitatea populațiilor pe care le servesc fără a submina procesele democratice și drepturile omului. Cu alte cuvinte, pentru a “asigura democrația împotriva dușmanilor interni și externi fără a distruge democrația în acest proces” [11, p. 44].

Argumentele pentru o supraveghere robustă a organelor securității naționale pot fi distilate în cinci domenii principale. În *primul rând*, și poate cel mai important, legea oferă organelor securității statului puteri care le permit să restricționeze drepturile omului și care, dacă sunt utilizate în mod abuziv, ar putea duce la încălcarea drepturilor omului. Activitățile de securitate națională implică cele mai intruzive puteri ale statului: supravegherea electronică; percheziția, confiscarea, inclusiv, a bunurilor; colectarea și schimbul de informații cu serviciile naționale și externe de informații de securitate și, eventual, reținerea și urmărirea penală a persoanelor. Organele de informații beneficiază în mod necesar de o marjă de apreciere considerabilă în ceea ce privește utilizarea competențelor de colectare a informațiilor, ceea ce sporește posibilitatea ca aceste competențe să fie utilizate în mod abuziv. Având în vedere acest lucru, supravegherea este necesară pentru a contribui la asigurarea utilizării acestor competențe în conformitate cu dreptul național și internațional.

În al *doilea rând*, la nivel național, utilizarea abuzivă politică a organelor de informații a fost întotdeauna un risc, în primul rând, pentru că aceste servicii pot fi utilizate pentru a colecta în mod ilegal informații despre adversarii politici. Supravegherea este considerată a fi o garanție esențială împotriva guvernelor în exercițiu care utilizează organul de informații pentru a proteja sau promova

interesele politice ale partidelor. Acest lucru este mai puțin îngrijorător la nivelul UE, deoarece nu există aceeași relație directă de control între executiv și organele securității naționale.

În al *treilea rând*, secretul din jurul organelor naționale de securitate le protejează de procesele de responsabilitate publică care se aplică organismelor publice din democrații. De exemplu, aceste organe nu sunt, de obicei, deosebit de deschise cu mass-media și sunt adesea scutite de legislația privind libertatea de informare. Acest lucru face dificil controlul mai general al activității organelor de informații. Acest lucru sporește și mai mult nevoia de supraveghere din partea parlamentului care au acces la informații care nu sunt disponibile publicului larg.

În al *patrulea rând*, în comun cu toate organismele publice, organele securității statului sunt finanțate din bani publici și, prin urmare, ar trebui să fie obligate să dea socoteală pentru utilizarea acestor bani. Există o nevoie deosebită de supraveghere, având în vedere că organele de informații sunt autorizate în mod normal să efectueze plăți secrete către agenți sub acoperire. Potențialul de utilizare necorespunzătoare a banilor este sporit în acest domeniu. Este necesară o supraveghere solidă pentru a se asigura că serviciile de informații utilizează banii publici în mod legal și eficient.

În *cele din urmă*, deși supravegherea este adesea considerată necesară pentru a proteja împotriva utilizării abuzive și a abuzurilor din partea organelor securității statului, aceasta contribuie, de asemenea, la asigurarea faptului că aceste organe își îndeplinesc mandatele în mod eficient. Organele de informații sunt, printre altele, responsabile de colectarea, analiza și difuzarea de informații cu privire la amenințările foarte grave la adresa securității naționale și a siguranței publice, precum ar fi terorismul. Executivul, Parlamentul și organele securității statului, se bazează pe informațiile furnizate de organele de informații pentru a lua măsuri de combatere a acestor amenințări. Eșecurile organelor de informații în îndeplinirea în mod eficient a acestor atribuții, de exemplu, prin lipsa informațiilor care indică un atac terorist, pot avea consecințe catastrofale. Supravegherea independentă a activității serviciilor de informații contribuie la asigurarea eficienței activității acestora [16, p. 233].

În majoritatea statelor, o serie de comisii parlamentare sunt competente să supravegheze unele aspecte ale activității organelor securității statului,

inclusiv și a organului de informații. De exemplu, comisiile responsabile pentru domenii juridice, drepturile omului, sănătate, protecție socială, administrație publică etc., pot fi interesate de organele securității statului doar pe aspecte ce țin de domeniile de activitate ale comisiilor. În plus, comisiile responsabile de buget și finanțe publice sunt competente să supravegheze finanțele organelor securității naționale. Cu toate acestea, comisiile parlamentare discutate mai sus oferă doar supravegherea superficială a organelor securității naționale, deoarece acestea se ocupă de obicei de numeroase alte probleme și adesea nu au timp, resurse, acces la informații clasificate și/sau cunoștințe pentru a se concentra asupra acestor agenții.

Având în vedere faptul că comisiile parlamentare cu mandate largi – în domenii precum în Moldova este Comisia securitate națională, apărare și ordine publică, nu reușesc supravegherea organelor de informații, multe state democratice au optat să înființeze comisii specializate de supraveghere în cadrul parlamentului pentru a supraveghea organele de informații. Aceste comisii sunt în mod normal comisii complete ale parlamentului, mai degrabă decât subcomisii ale comisiilor care au competențe largi care pot cuprinde un spectru larg de chestiuni de informații. Parlamentele din Canada și Suedia sunt exemple de excepții de la această tendință – nu au niciun comitet specializat pentru supravegherea serviciilor de informații.

Comisiile parlamentare specializate de supraveghere sunt adesea mandatate să supravegheze una sau mai multe organe ale securității statului în termeni generali, dar pot primi, de asemenea, un mandat de supraveghere a unui aspect specific al unui organ, cum ar fi finanțele acesteia. Comisiile parlamentare de supraveghere sunt în mod normal înființate printr-un statut (de exemplu, Spania și Italia), dar se pot baza, de asemenea, pe propriul regulament de procedură al Parlamentului (de exemplu, Țările de Jos), iar în unele cazuri comisiile parlamentare specializate de supraveghere pot fi chiar întemeiate pe constituție (de exemplu, Germania).

În multe state democratice există un organism parlamentar specializat de supraveghere responsabil de controlul tuturor organelor de informații sau al funcțiilor specifice de informații, indiferent de organismele publice care le îndeplinesc.

Datorită secretului care înconjoară multe organe ale securității statului, este dificil să se evalueze activitatea unui organ cu orice grad de certitudine,

prin urmare, este dificil să se compare performanța a două organe ale securității naționale. Cu toate acestea, este adesea considerată ca fiind o bună practică să avem o singură comisie responsabilă pentru supravegherea tuturor organelor securității naționale, deoarece acest lucru contribuie la asigurarea unei supravegheri "fără probleme", evitând riscul ca anumite chestiuni să se încadreze între competențele a două sau mai multe comisii. Supravegherea poate deveni fragmentată dacă sunt implicate prea multe comisii. Pe de altă parte, se poate argumenta și faptul că, în fiecare dintre acestea, mai multe comisii care se concentrează pe un organ al securității statului, le permite supraveghetorilor să își concentreze timpul și resursele lor cu privire la o gamă mai mică de aspecte, precum și pentru a se specializa în activitatea unui anumit organ.

Comisiile parlamentare specializate pentru supravegherea organelor de informații au o serie de avantaje în comparație cu organismele de supraveghere neparlamentare. În special, acestea pot fi considerate ca oferind cea mai "democratică" abordare a supravegherii, deoarece supravegherea este efectuată de reprezentanți aleși direct de către cetățeni (deputații în Parlament). Supravegherea care implică o serie de partide politice poate contribui la asigurarea faptului că organele de informații servesc intereselor societății în ansamblu, mai degrabă decât ale unui guvern în exercițiu – implicarea partidelor de opoziție în comisiile de supraveghere poate servi drept contrapondere valoroasă la poziția unui partid de guvernământ în domeniul serviciilor de informații. În plus, parlamentele sunt bine plasate pentru a se asigura că procesele de supraveghere au un impact, și anume constatările și recomandările unui comitet adoptat de agențiile executive și de informații. Într-adevăr, parlamentele dispun de numeroase instrumente în această privință, inclusiv competențele lor de buget și achiziții, precum și posibilitatea de a modifica legislația care reglementează activitatea serviciilor de informații [13, p. 11].

Cu toate acestea, există o serie de dezavantaje semnificative în ceea ce privește înzestrarea supravegherii organelor securității naționale într-o comisie parlamentară specializată. **În primul rând**, parlamentele sunt, prin definiție, forumuri pentru urmărirea intereselor politice; în majoritatea parlamentelor, parlamentarii încearcă să extindă interesele partidului/grupului lor politic în detrimentul intereselor altor partide. Aceste obiective nu

sunt adesea neapărat compatibile cu cerințele de a efectua o supraveghere eficace și independentă, care impune comisiilor parlamentare să examineze activitatea executivului și autorităților sale în conformitate cu criterii obiective, definite din punct de vedere juridic. De exemplu, parlamentarii care fac parte din partidul de guvernământ nu pot fi înclinați să facă lumină asupra problemelor sau evenimentelor care ar putea dăuna guvernului. În schimb, parlamentarii partidelor de opoziție încearcă uneori să-și folosească poziția într-o comisie de supraveghere pentru un câștig politic, de exemplu, prin utilizarea competențelor poziției lor de comisie pentru a obliga mărturiile membrilor guvernului cu privire la chestiuni în care speră să obțină un avantaj populist. Instabilitatea politicii parlamentare este un alt dezavantaj al supravegherii parlamentare a organelor securității naționale, în special, în cazul în care există partide populiste nou înființate, riscurile de scurgere a informațiilor în scopuri politice sau de altă natură pot fi mai mari.

În al doilea rând, parlamentarii au numeroase cereri cu privire la timpul lor. Aceștia sunt adesea membri ai mai multor comisii, trebuie să petreacă timp în cadrul dezbaterilor plenare și trebuie să combine acest lucru cu responsabilitatea de a se angaja cu alegătorii lor și de a-i reprezenta. Aceste solicitări privind timpul parlamentarilor îngreunează timpul acordat membrilor comisiilor de supraveghere a informațiilor pentru a petrece timp semnificativ efectuând supravegherea detaliată a organelor securității naționale.

Constrângerile de timp privind supravegherea sunt sporite și mai mult atunci când membrii organismelor parlamentare specializate de supraveghere sunt, de asemenea, lideri de partid/grup sau purtători de cuvânt în cadrul unei comisii. Este vorba, de exemplu, despre cazul Comisiei pentru serviciile de informații și securitate a parlamentului olandez, al Comisiei pentru fonduri secrete a parlamentului spaniol și al unor membri ai Parlamentului francez. O consecință inevitabilă a numeroaselor cereri privind timpul parlamentarilor este ca comisiile parlamentare de supraveghere să se întâlnească mai rar decât omologii lor din comisiile de supraveghere neparlamentare. De exemplu, Grupul parlamentar de control al Bundestagului german, unul dintre cele mai puternice exemple ale unei comisii parlamentare specializate de supraveghere, se întrunește o singură dată pe lună. Deși această frecvență a reuniunilor este pe deplin

de înțeles, având în vedere cerințele concurente privind timpul parlamentarilor, lipsa continuității poate avea un impact negativ asupra calității și coerenței supravegherii democratice.

Un al treilea dezavantaj – care este în mare măsură legat de faptul că parlamentarii nu pot alocă mult timp supravegherii – este că parlamentarii adesea nu dispun de expertiza necesară pentru a înțelege organele securității statului. Serviciile de informații utilizează metode de colectare a informațiilor care sunt susceptibile de a fi necunoscute majorității parlamentarilor, într-adevăr, acest lucru este valabil mai ales având în vedere că aceste agenții utilizează acum o gamă largă de tehnologii avansate. Este puțin probabil ca parlamentarii să aibă cunoștințe semnificative despre astfel de chestiuni atunci când își preiau pozițiile într-o comisie de supraveghere și s-ar putea să nu aibă timp să-și petreacă timpul pentru a studia aceste tehnologii. Această problemă este agravată și de mandatele relativ scurte de membru al comisiei, din cauza alegerilor frecvente sau a dorinței conducerilor de partid de a face rotații a membrilor comisiilor parlamentare.

Lipsa de cunoștințe în materie de informații poate face foarte dificilă desfășurarea unei supravegheri eficiente de către parlamentari și crește riscul ca organele de securitate națională să exploateze lipsa de cunoaștere a parlamentarilor pentru a ascunde anumite aspecte. Unele state au încercat să abordeze această problemă asigurându-se că membrii comisiilor parlamentare de supraveghere au expertiză în domeniul securității, de exemplu, în virtutea faptului că au fost conducători ai unui organ de securitate națională.

Parlamentele pot compensa, de asemenea, necunoașterea de către parlamentari a organelor de securitate națională, asigurându-se că comisiile sunt sprijinite de un personal specializat.

Un număr tot mai mare de state au înființat organisme specializate neparlamentare pentru a supraveghea organele securității statului, acestea sunt denumite uneori organisme de supraveghere "experți". Aceste organisme sunt, de obicei, comitete (cum ar fi Comitetul de revizuire al agențiilor permanente de informații din Belgia – Comitetul I) sau comisari individuali sprijiniți de un personal (de exemplu, comisarul pentru informații și interceptarea comunicațiilor din Regatul Unit). Organismele specializate de supraveghere neparlamentară sunt organisme permanente, înființate prin legislație, care efectuează supravegherea în

mod continuu și chiar cu normă întreagă. Acestea pot fi create în plus față de o formă de comisie parlamentară de supraveghere (de exemplu, în Țările de Jos). Alte state (de exemplu, Canada) au optat pentru o supraveghere aproape în întregime "externalizată" către un organism autonom specializat și nu dispun de nicio comisie parlamentară specifică pentru supravegherea organelor securității statului. Aceste organisme sunt, în general, independente din punct de vedere organizatoric și operațional de parlament și de executivul politic. În consecință, aceștia acționează în mod autonom în procesele decizionale, inclusiv decizia care sunt chestiunile care trebuie investigate și de raportat și au adesea propriile bugete aprobate de parlament. Trebuie remarcat faptul că există exemple de organisme "hibride" care combină caracteristicile comisiilor parlamentare și neparlamentare de supraveghere [17, p. 56].

Organismele specializate neparlamentare au o serie de avantaje în comparație cu comisiile parlamentare de supraveghere, care sunt inversa dezavantajelor asociate supravegherii parlamentare discutate mai sus. În *primul rând*, acestea sunt în mod normal organisme profesionale ai căror membri nu au alte ocupații. Aceasta înseamnă că au mai mult timp pentru a se dedica supravegherii. În *al doilea rând*, membrii organismelor de supraveghere neparlamentare au de obicei un mandat mult mai lung de membru, ceea ce le oferă posibilitatea de a dezvolta expertiza în timp. Ei au, de asemenea, mandate fixe, ceea ce înseamnă că poziția lor nu depinde în mod normal de schimbările de guvern sau de schimbările balanței puterii în parlament. Supravegherea de către organismele neparlamentare este continuă: nu se oprește atunci când parlamentul se află în pauză sau se dizolvă pentru alegeri. În *al treilea rând*, în multe cazuri, membrii sunt selectați pe baza calificărilor lor, mai degrabă decât pe baza pozițiilor lor în cadrul unui partid politic sau al unui grup parlamentar. Frecvent, este o cerință ca membrii să aibă calificări profesionale speciale. Acest lucru contribuie la asigurarea expertizei necesare membrilor pentru a efectua o supraveghere eficientă a serviciilor de informații.

În *al patrulea rând*, membrii organismelor specializate de supraveghere neparlamentară sunt, în general, considerați ca fiind mai independenți decât membrii organismelor parlamentare, deoarece nu dețin funcții politice și/sau să funcționeze într-un mediu în care supravegherea poate fi utilizată în scopuri politice. De fapt, există adesea garanții

stricte pentru a se asigura că membrii nu se angajează în alte activități care le-ar putea compromite poziția. De exemplu, acestora li se poate interzice să dețină funcții alese și/sau să aibă interese de afaceri private pe durata apartenenței lor. Cu toate acestea, independența organismelor specializate neparlamentare depinde în continuare, în mare măsură, de persoanele desemnate de parlament și/sau de executiv. Într-adevăr, în statele în care astfel de organisme de supraveghere sunt numite exclusiv de către executiv, este posibil să se asigure că supraveghetorii sunt "prietenoși cu guvernul" decât cu comisiile parlamentare de supraveghere, care trebuie să includă reprezentarea mai multor partide. Un dezavantaj suplimentar pentru organismele de supraveghere neparlamentare este faptul că acestea pot fi percepute ca fiind lipsite de legitimitate democratică. Spre deosebire de membrii comisiilor parlamentare de supraveghere, membrii nu sunt aleși direct. În consecință, supraveghetorii sunt îndepărtați și mai mult de public în numele căruia efectuează supravegherea.

Concluzii

Această lucrare a oferit o perspectivă detaliată asupra supravegherii organelor securității naționale de către parlamentele naționale și organismele neparlamentare specializate. Ne-am concentrat asupra a șase aspecte importante în această privință, inclusiv:

- justificarea supravegherii serviciilor de informații;
- configurarea sistemelor de supraveghere a acestor servicii;
- mandatele organismelor specializate de supraveghere parlamentară și neparlamentară;
- accesul acestor organisme și parlamente la informații clasificate legate de securitate în general;
- competențele și metodele organismelor specializate de supraveghere;
- și protecția informațiilor gestionate de supraveghetori.

Această analiză a demonstrat că cadrele juridice și instituționale de supraveghere de către organismele parlamentare și neparlamentare variază foarte mult de la un stat la altul. Nu există o abordare unică "cea mai bună" în ceea ce privește organizarea și desfășurarea supravegherii parlamentare și specializate a organelor securității naționale. Cu toate acestea, această cercetare a demonstrat că există practici care sunt notabile pentru promova-

rea unui control cuprinzător și solid al organelor securității statului, contribuind astfel la asigurarea faptului că aceste organe nu numai că respectă legislația aplicabilă, dar își îndeplinesc și funcțiile statutare în mod eficient.

Trebuie subliniat faptul că nu toate practicile discutate în această lucrare sunt relevante pentru Parlamentul Republicii Moldova în dezvoltarea supravegherii sale a organelor securității naționale. Cu toate acestea, vom încheia prin a sublinia câteva dintre principiile și practicile discutate în această cercetare, care pot fi deosebit de importante pentru Parlament.

De-a lungul acestui capitol am făcut aluzie la o serie de principii generale de supraveghere cu succes a organelor securității naționale, vom reitiera doar trei dintre acestea.

În *primul rând*, organismele de supraveghere – parlamentare sau neparlamentare – solicită accesul la informații relevante pentru mandatul lor, precum și recurgerea la competențe și metode adecvate pentru a avea acces la astfel de informații. Acest lucru este fundamental atât pentru eficacitatea, cât și pentru credibilitatea organismelor de supraveghere.

În *al doilea rând*, supravegherea necesită un echilibru adecvat între cerințele de transparență și necesitatea de a proteja informațiile clasificate. Acest lucru este esențial pentru, pe de o parte, asigurarea faptului că activitatea organismelor de supraveghere este relevantă dincolo de "inelul secretului" și, pe de altă parte, pentru a garanta că organismele de supraveghere sunt atât de încredere, cât și acceptate de agențiile pe care le supraveghează.

În *cele din urmă*, supravegherea trebuie să se bazeze pe un respect adecvat pentru separarea rolurilor și responsabilităților organismelor de supraveghere, precum și ale organelor securității naționale și ale ramurii executive.

Bibliografie

1. Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996.

2. AVRIL, P., GIQUEL, J., Droit parlementaire, Montchrestien, Paris, 1996, 221 p.

3. BORN, H., FLURI, P., JOHNSSON, A. Supravegherea serviciilor de informații, DCAF, Geneva, 2012. 273 p.

4. BANTUȘ, I., Protecția mandatului parlamentar - mecanism inerent în realizarea suveranității naționale, Chișinău 2002.

5. DJOKIC, K. and V. Erceg. Parliamentary Oversight and Integrity Building in Security Institutions. Belgrade: Belgrade Centre for Security Policy, 2014. 255 p.

6. ENACHE, M. Modalitățile controlului parlamentar. București, 2014. 280 p.

7. FETESCU, A. Raportul „Monitorizarea modului de realizare a controlului parlamentar în anul 2019”. Asociația „Promo-Lex”, Chișinău, 2020. 38 p.

8. FUIOR, T. Parliamentary Powers in Security Sector Governance. Geneva, DCAF, 2011. 180 p.

9. GURIN, C., MORARU, A., MIHAI, R.. Ghid practic „Proceduri eficiente de influențare a procesului legislativ din Republica Moldova”, Chișinău, 2011.

10. MORATINOS, Munoz L. Revizuirea legislației ce reglementează mecanismele de control ale Parlamentului Republicii Moldova asupra sectorului de securitate. Chișinău, 2012.

11. PETER, Gill. Symbolic or Real? The Impact of the Canadian Security Intelligence Review Committee, 1984-88. În: Intelligence and National Security 4; nr. 3. 1989.

12. Uniunea Interparlamentară Centrul pentru Controlul Democratic al Forțelor Armate. Controlul parlamentar al sectorului de securitate: Principii, mecanisme și practici, Geneva, 2003.

13. Venice Commission Report 2007, pp. 13, 18.

14. European Parliament. Parliamentary oversight of security and intelligence agencies in the European Union. Bruxelles. 2011. 446 p.

15. YAMAMOTO, H. Tools for Parliamentary Oversight. Geneva: Inter-Parliamentary Union, 2007, 280 p.

16. European Parliament – Office for Promotion of Parliamentary Democracy. Parliamentary Oversight of the Security Sector. Brussels, 2011. p. 60.

17. WILLS, A. et al. Parliamentary Oversight of Security and Intelligence Agencies in the European Union (Brussels: European Parliament, 2011): 41

CARACTERISTICILE PROCEDURILOR SPECIALE ÎN CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ AL REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru PRISAC

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Europene din Moldova

e-mail: alexandruprisac@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-0954-7670>

Angela CORJAN

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",

Republica Moldova

e-mail: avocat_angela_corjan@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-3090-3385>

În prezentul articol autorii au expus principalele caracteristici ale procedurilor speciale reglementate în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. La fel, au fost evidențiate și particularitățile în ansamblu a examinării cauzelor civile în procedură specială. A fost luată în considerare opinia mai multor autori în ceea ce privește unele caracteristici ale procedurilor speciale.

În special, autorii au evidențiat aceste particularități pornind de la natura juridică a drepturilor apărute și a mijloacelor de apărare a drepturilor și intereselor legitime ale personelor în astfel de proceduri speciale reglementate în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: instanță, procedură, Cod de procedură civilă, procedură specială, drepturi, proceduri reglementate.

CHARACTERISTICS OF SPECIAL PROCEDURES IN THE CODE OF CIVIL PROCEDURE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In this article, the authors set out the main features of the special procedures regulated in the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova. Likewise, the overall peculiarities of the examination of civil cases in the special procedure were highlighted. The views of several authors regarding some features of the special procedures were taken into account.

In particular, the authors highlighted these particularities based on the legal nature of the rights defended and the means of defending the rights and legitimate interests of persons in these special procedures regulated in the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova.

Keywords: court, procedure, Code of Civil Procedure, special procedure, rights, regulated procedures.

CARACTÉRISTIQUES DES PROCÉDURES SPÉCIALES DANS LE CODE DE PROCÉDURE CIVILE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Dans cet article, les auteurs ont exposé les principales caractéristiques des procédures spéciales régies par le Code de procédure civile de la République de Moldova. De même, les particularités générales de l'examen des affaires civiles dans le cadre de la procédure spéciale ont été mises en évidence. Les vues de plusieurs auteurs concernant certaines caractéristiques des procédures spéciales ont été prises en compte.

En particulier, les auteurs ont mis en évidence ces particularités fondées sur la nature juridique des droits défendus et les moyens de défense des droits et intérêts légitimes des personnes dans ces procédures spéciales régies par le Code de procédure civile de la République de Moldova.

Mots-clés: tribunal, procédure, Code de procédure civile, spécial procédure, droits, procédure réglementés.

ХАРАКТЕРИСТИКА СПЕЦИАЛЬНЫХ ПРОЦЕДУР В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССУАЛЬНОМ КОДЕКСЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

В данной статье авторы раскрывают основные особенности специальных процедур, регулируемых Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова. Также были выделены общие особенности

рассмотрения гражданских дел в особом порядке. Были учтены мнения многих авторов относительно некоторых особенностей специальных процедур.

В частности, авторы выделили эти особенности, исходя из правовой природы защищаемых прав и средств защиты прав, а также законных интересов лиц в рамках этих специальных процедур, регулируемых Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова.

Ключевые слова: суд, процедура, Гражданский процессуальный кодекс, особые процедуры, права, регулируемые процедуры.

Introducere. Obiectul activității judecătorești în procedura civilă se modifică în funcție de categoria drepturilor și intereselor legitime ce urmează a fi apărute pe cale judiciară. Din aceste considerente și procedura civilă cuprinde mai multe feluri de procedură, inclusiv cea specială.

Metodologia de cercetare folosită. Rezultatele lucrării au fost obținute în urma utilizării următoarelor metode de cunoaștere: sinteza, analiza și comparația. Cea din urmă a contribuit la evidențierea modalității reglementării procedurilor speciale în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Expunerea conținutului de bază. Potrivit art. 279 alin. (1) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, [2] „Instanța judecătorească examinează în procedură specială cauze cu privire la:

- a) constatarea faptelor care au valoare juridică;
- b) încuviințarea adopției;
- c) declararea capacității depline de exercițiu minorului (emanciparea);
- d) declararea persoanei dispărută fără veste sau decedată;
- e) măsurile de ocrotire contractuale și judiciare;
- f) încuviințarea spitalizării forțate și tratamentului forțat;
- g) încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie;
- h) restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute (procedura de chemare);
- i) declararea fără stăpîn a unui bun mobil și declararea dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpîn;
- j) constatarea inexactității înscrierilor în registrele de stare civilă;
- k) reconstituirea procedurii judiciare pierdute (procedura de reconstituire).”

Referitor la noțiunea și natura juridică a procedurii speciale în literatura de specialitate sunt expuse diferite opinii. Unii autori susțin opinia despre caracterul nelitigios al cauzelor examinate în procedura specială – lipsa litigiului de drept. Alte opinii evidențiază scopul activității proce-

suale a instanței de judecată, care este îndreptată doar la apărarea intereselor ocrotite de lege ale petiționarilor. În a treia categorie de opinii accentul se pune pe obiectul procedurii speciale, care constă în constatarea faptului juridic sau a unei situații de drept. De asemenea, se menționează că în ordinea procedurii speciale se stabilesc nu doar fapte juridice, ci și fapte probante. În unele cercetări privind procedura specială, autorii în genere evită să definească această procedură, limitându-se doar la enumerarea caracteristicilor ei de bază. Se mai menționează și faptul că în ordinea procedurii speciale se constată nu doar faptele juridice, de care depinde apariția sau stingerea drepturilor personale sau patrimoniale ale cetățenilor sau organizațiilor, dar se confirmă prezența sau lipsa dreptului nelitigios, precum și se mai stabilește statutul juridic al cetățeanului sau al patrimoniului. [1, p. 117]

În literatura de specialitate autohtonă, s-a menționat că scopul procedurii speciale îl constituie nu soluționarea litigiului de drept civil, de muncă, de familie, ci confirmarea într-o ordine unilaterală incontestabilă a circumstanțelor care au valoare juridică, a drepturilor incontestabile, stabilirea statutului juridic al cetățeanului sau al bunurilor. [1, p. 118] Însă pornind de la reglementările Codului de procedură civilă al RM în vigoare în momentul actual, un alt scop al procedurii speciale este de a fi aplicată o măsură de ocrotire în privința persoanei fizice.

Toate scopurile enumerate se realizează prin acele proceduri enumerate neexhaustiv în art. 279 din CPC și din alte acte normative, care au fost atribuite spre examinare instanțelor de judecată.

Procedura specială are următoarele particularități:

- În cauzele civile soluționate în procedura specială lipsește litigiul de drept material. Un litigiu de drept material există în cazul contestării sau încălcării unui drept în raporturile de drept material. Dacă, la depunerea cererii sau la examinarea cauzei în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, judecătorul restituie cererea sau instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere

și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă (art. 280 alin. (3) CPC). Totuși în procedura privind măsurile de ocrotire, la cererea oricărei persoane interesate sau din oficiu, instanța de judecată poate dispune, prin încheiere, ca examinarea cererii de pornire a procesului privind măsura de ocrotire să se desfășoare în contradictoriu. În acest caz, prevederile art. 280 alin. (3) nu se aplică.

În multe din cauzele cu procedură specială se soluționează un litigiu de fapt. Un litigiu de fapt există acea contradicție dintre situația de fapt și cea de drept. De exemplu, o persoană se comportă ca un adevărat coproprietar față de un anumit bun imobil (situația de fapt), însă nu are înregistrat dreptul de proprietate în Registrul bunurilor imobile (situația de drept). Această contradicție urmează a fi soluționată în procedura privind constatarea faptelor ce au valoare juridică (constatarea posesiunii, folosinței și dispoziției unui bun imobil în drept de proprietate (art. 281 alin. (1) lit. h) CPC)), în urma stabilirii condițiilor uzucapiunii (art. 332 Cod civil).

Majoritatea faptelor juridice, de regulă, sunt confirmate prin documentele eliberate de organele administrative (certificat de naștere, certificat de căsătorie, certificat de deces etc.). Totuși pot exista situații când persoana nu are posibilitatea de a obține sau de a restabili documentele care ar certifica faptul juridic de care este interesat. Cauzele pot fi diferite: distrugerea documentului din arhivă, nu există un organ administrativ competent în eliberarea unui așa document s. a. Astfel instanțelor de judecată în mod exclusiv le-a fost atribuită competența de a emite hotărâri ce vor servi drept temei de eliberare de organele administrative a documentelor privind înregistrarea faptelor respective.

- *Participanții în procedura specială sunt: petiționarul și persoana interesată.* La cererea petiționarului, instanța de judecată intenționează procedura specială. Datorită lipsei raportului material litigios, în procedura specială nu există părți. Cererea nu este depusă de petiționar împotriva unei persoane numită pârât. În procedura dată pot participa și anumite persoane interesate (de exemplu: organele de tutelă și curatelă, reprezentanți ai autorităților publice, persoane fizice etc.).

- *În procedura specială sunt aplicate metode specifice de apărare a drepturilor și intereselor legitime, de exemplu: declararea existenței sau*

inexistenței unui raport juridic, constatarea unui fapt care are valoare juridică (art. 6 CPC).

- *Participanții nu dispun de mijloacele de apărare specifice procedurii contencioase, de exemplu: acțiunea reconvențională, referința, asigurarea acțiunii etc.*

- *Nu pot fi îndeplinite următoarele acte de dispoziție: tranzacția și recunoașterea acțiunii.*

- *Instanța de judecată este sesizată printr-o cerere „simplă”, și nu printr-o cerere de chemare în judecată.* Codul de procedură civilă impune anumite exigențe speciale față de acest act de procedură. În unele cauze cu procedură specială, petiționarul urmează a indica scopul cererii depuse. De exemplu, în cererea privind declararea persoanei dispărute fără urmă petiționarul trebuie să indice scopul acestei solicitări (art. 298 CPC).

- *Cuantumul taxei de stat este stabilit de lege în cuantum fix, de regulă în mărime de 500% de unități convenționale, întrucât acțiunile examinate au caracter nepatrimonial.*

- *Pentru toate categoriile de procedură specială, Codul de procedură civilă reglementează competența jurisdicțională, de regulă, competența jurisdicțională teritorială generală și alternativă.*

- *Hotărârile judecătorești au efect declarativ în sensul că drepturile și circumstanțele stabilite sunt preexistente, instanța doar a recunoscut existența lor, care nu se supun executării silite.* De exemplu, în cauzele privind constatarea faptelor care au valoare juridică, hotărârea judecătorească va servi documentul ce confirmă existența unui fapt.

Pornind de la cele menționate, definim procedura specială ca fiind un fel distinct al procedurii civile, în care se examinează cauzele civile în lipsa unui litigiu de drept la cererea petiționarului, având drept scop confirmarea circumstanțelor cu valoare juridică, a drepturilor incontestabile, aplicarea măsurilor de ocrotire, stabilirea statutului juridic al cetățeanului sau a unei stări ale bunurilor, prin aplicarea unor metode specifice de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime.

În alin. (2) al art. 279 din CPC, legiuitorul a prevăzut posibilitatea lărgirii numărului cauzelor care urmează a fi examinate în procedură specială. Lista cauzelor enumerate în alin. (1) art. 279 CPC este neexhaustivă. Există și alte prevederi din compartimentul „C”, „Procedura specială”, care nu enumeră limitativ toate cauzele examinate în procedură specială. Astfel, art. 281 alin. (2) CPC stipulează neexhaustiv cauzele de constatare

a faptelor care au valoare juridică, care urmează a fi examinate în această procedură.

Potrivit art. 280 alin. (1), (2) și (3) din CPC, „(1) În procedură specială, cauzele se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile, cu excepțiile și completările stabilite în prezentul cod la cap. XXIII-XXXIV și în alte legi. (2) În procedură specială, instanța examinează cauzele cu participarea petiționarului, altor persoane interesate, precum și a autorităților publice conform art. 74. (3) Dacă, la depunerea cererii sau la examinarea cauzei în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, instanța restituie cererea sau instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă.”

În virtutea caracterului universal al procedurii în acțiunea civilă, alin. (1) al art. 280 din CPC stipulează regula generală potrivit căreia în procedura specială, cauzele se examinează de instanțele judecătorești potrivit regulilor de examinare a acțiunilor civile, cu excepțiile și completările stabilite în prezentul cod la cap. XXIII-XXXIV și în alte legi.

Oportunitatea existenței regulilor generale de examinare a cauzelor civile în procedura contencioasă și în procedura specială este dictată de unicitatea formei procesuale de apărare a drepturilor civile. În legătură cu aceasta, în procedura specială sunt aplicate aceleași principii ale dreptului procesual civil, instituții procesuale (competență generală, probațiunea ș.a.) și cuprinde aceleași faze ale procedurii contencioase. Concomitent, există diferență între aceste două feluri de procedură, care se explică prin natura lor juridică distinctă. În procedura specială lipsește acțiunea civilă și instituțiile procesuale conexe (acțiunea reconvențională, asigurarea acțiunii, actele dispoziționale ale părților) instituția părților, a intervenienților etc. Însă există trei reguli de bază care lipsesc în procedurile contencioase, care se aplică la examinarea cauzelor în procedura specială: [4, p. 497-498]

- cauzele în procedura specială se intentează în temeiul unei acțiuni civile, dar în legătură cu depunerea unei cereri;

- instanța examinează cauzele cu participarea petiționarului, altor persoane interesate, precum și a autorităților publice conform art. 74 CPC. În procedura contencioasă părțile se numesc „reclamant” și „pârât”, care sunt legați reciproc prin

raportul material-litigios. Întrucât în procedura specială lipsește litigiul de drept material, nu poate să existe două părți cu interese contradictorii. Din acest considerent persoana care se adresează în instanța de judecată cu cererea de examinare a cauzei în procedura specială se numește „petiționar”. Instanța de judecată de asemenea atrage în proces alte persoane interesate, care nu se opun petiționarului, deoarece nu participă în anumite raporturi material-litigioase cu petiționarul. Pornind de la reglementările Codului de procedură civilă al RM, petiționari pot fi persoanele fizice, persoanele juridice, organele de tutelă și curatelă, instituția medico-sanitară (art. 309 alin. (1) CPC), medicul psihiatru (art. 312 alin. (3) CPC), instituția de psihiatrie (art. 312 alin. (3) CPC). În calitate de persoane interesate sunt atrase persoanele fizice și juridice, dacă realizarea drepturilor acestora poate depinde de rezultatul examinării cauzei sau pot fi puse în sarcina lor de a îndeplini anumite acte după rămânerea irevocabilă a hotărârii judecătorești;

- dacă, la depunerea cererii sau la examinarea cauzei în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, judecătorul restituie cererea sau instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere. Consecințele date au loc în procedura specială în virtutea faptului că principala caracteristică a acestui fel de procedură este lipsa litigiului material-litigios.

Alin. (2) al art. 280 din CPC enumeră categoriile participanților procedurii speciale în scopul de a scoate în evidență lipsa a două părți cu interese contradictorii (reclamant și pârât). Petiționarul reprezintă inițiatorul intentării procesului civil în procedura specială. În această privință există o anumită asemănare cu reclamantul. Totuși numai această similitudine există între reclamant și petiționar. Reclamantul este parte a raportului material-litigios, care invocă încălcarea sau contestarea drepturilor sale de către pârât. Petiționarul nu este parte a raportului material-litigios, iar împotriva lui nu există o parte opusă, care ar avea față de el anumite obligații. Totuși în procesul civil participă persoane interesate, a căror interes este legat cu acele efecte care se nasc în urma rămânirii irevocabile a hotărârii judecătorești pronunțată în procedura specială. [4, p. 499]

Codul de procedură civilă al RM nu definește noțiunea de „persoană interesată”. În sens larg, la această categorie de participanți la procesul civil se referă toate persoanele a căror drepturi și inte-

rese pot fi afectate în urma pronunțării hotărârii judecătorești. Gradul de cointeresare poate fi diferit. Mai întâi de toate, acestea pot fi persoanele în privința cărora se va răsfrânge o obligație de a executa eventuala hotărâre judecătorească. Astfel, organele de stare civilă și de protecție socială vor trebui să îndeplinească anumite acte în legătură cu constatarea de instanța de judecată a faptelor care au valoare juridică (faptul aflării la întreținere a persoanei, înregistrarea nașterii, adopției, căsătoriei, divorțului, decesului, recunoașterea paternității etc.). De asemenea, acestea pot fi persoanele care au un interes nemijlocit în privința hotărârii judecătorești. De exemplu, soția depune cererea privind declararea persoanei dispărute fără veste, pentru ca ulterior să-și exercite dreptul de a desface căsătoria la oficiul stării civile (art. 36 alin. (2) lit. b) din CF). În calitate de persoane interesate pot fi atrase în proces autoritatea tutelară (art. 50 alin. (1) Cod civil)¹.

Autoritățile publice pot participa la examinarea cauzelor în procedură specială în vederea depunerii concluziilor în cazurile prevăzute de lege (art. 74 CPC) sau pot avea calitatea de persoană interesată în cazurile menționate mai sus, ori chiar de petiționar dacă legea le delegă dreptul de a înainta cererea în vederea intentării unei cauze cu procedură specială. [3, p. 883]

Întrucât în procedura civilă nu este examinat un litigiu de drept material, dacă, la depunerea cererii sau la examinarea cauzei în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, judecătorul restituie cererea sau instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă.

Concluzii. Pentru ca judecătorul să poată stabili existența sau inexistența litigiului de drept de

la faza intentării procesului civil, legiuitorul a stipulat pentru fiecare cauză examinată în procedura specială, anumite condiții speciale privitor la cuprinsul cererii prin care este sesizată instanța de judecată. În particular, se impune de a fi indicat scopul solicitării, care poate furniza informație privitor la existența sau inexistența unui litigiu de drept material.

Dacă litigiul de drept nu ține de competența instanțelor judecătorești, judecătorul nu va restitui cererea și nici instanța nu va scoate cererea de pe rol, dar va refuza de a primi cererea (art. 169 alin. (1) lit. a) CPC) sau, după caz, va înceta procesul (art. 265 lit. a) CPC). O excepție este prevăzută în art. 282 alin. (2) CPC.

Întrucât odată cu restituirea cererii sau scoaterii cererii de pe rol taxa de stat plătită nu a fost utilizată în vederea emiterii unei hotărâri judecătorești la soluționarea cauzei în procedura specială, taxa de stat plătită deja de petiționar în procedură specială se ia în calcul la încasarea taxei și la repartizarea cheltuielilor de soluționare a litigiului în procedura din acțiunea civilă.

Bibliografie

1. BELEI, E., CHIFA, F., BORȘ, A. [et. alin.]. Drept procesual civil. Patea specială. Ed. Lexon-Prim: Chișinău, 2016, 492 p.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr. 225 din 30 mai 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 111-115 din 12.06.2003.
3. PRISAC, Al. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău, Ed. Cartea Juridică, 2019, 1316 p.
4. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. Под. общ. ред. В. И. Нечаева, 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2013, с. 816.

¹ Ibidem, p. 498.

CZU 347.56:796.071.4
DOI 10.5281/zenodo.4282402

RĂSPUNDEREA PROFESIONALĂ A ANTRENORILOR

Alexandru-Virgil VOICU

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene
”Constantin Stere”, Profesor asociat la Centrul de cercetări interdisciplinare a Facultății de Educație
Fizică și Sport, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Colaborator al Academiei Naționale de
Educație Fizică și Sport, București, Romania
e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9857-3592>

Bogdan-Iosif VOICU

Jurist, doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Romania
e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9629-4661>

Motto: „Nimeni nu este mai presus de lege”
„Nemo censetur ignorare legem”¹

Răspunderea juridică este considerată ca fiind cea mai importantă instituție a sistemelor de drept. Factorul perturbator al realizării dreptului a fost (și este) faptul că termenul „răspundere” este unul polisemic – și nu exclusiv al dreptului. Îl găsim definit, deopotrivă, în filosofie, în știința eticii, în teologie, în știința politicii etc. Astfel, a fost nevoie ca juriștii epocii moderne să treacă termenul de „răspundere” din vocabularul moralei în sfera dreptului – noi, selectând din multele definiții ale unor autori români, o definiție pertinentă conținutului articolului nostru: răspunderea juridică este „situația juridică specifică aplicării constrângerii de stat, atrasă de încălcarea sau nerespectarea normelor juridice în vigoare”. În spiritul acestei definiții vom trata articolul de față având în vedere atribuțiile responsabile ale antrenorilor în activitățile lor specifice de educație fizică și sport. Statutul actual al antrenorului lipsindu-i dezvoltările în materia răspunderii juridice, implicit a răspunderii profesionale.

Cuvinte-cheie: antrenor, răspundere juridică, răspundere profesională, deontologie, didactogenie, securitate, etica juridică, spirala tăcerii, anti-doping.

PROFESSIONAL RESPONSIBILITY OF COACHES

Legal liability is considered to be the most important institution of legal systems. The disruptive factor in the realization of the right was (and is) the fact that the term “liability” is a polysemous one - and not exclusively of the law. We find it defined, equally, in philosophy, in the science of ethics, in theology, in the science of politics, etc. Thus, it was necessary for the jurists of the modern era to pass the term “responsibility” from the vocabulary of morality in the sphere of law - we, selecting from many definitions of some Romanian authors, a definition pertinent to the content of our article: legal liability is “the legal situation specific to the application of state coercion, attracted by the violation or non-compliance with the legal rules in force”. In the spirit of this definition, we will treat this article taking into account the responsible attributions of coaches in their specific activities of physical education and sports. The current status of the coach lacks the developments in the field of legal liability, implicitly of professional liability.

Keywords: coach, legal responsibility, professional responsibility, deontology, didactogeny, security, legal ethics, silence spiral, anti-doping.

¹ Ștef Felicia, Dicționar de expresii juridice latine, Editura Oscar Print, București, 1995, p. 146: „Nimeni nu are voie să nu cunoască legea” (Lit. „se consideră că nimeni nu ignoră legea” expresie din dreptul roman. Ne-cunoașterea legii nu constituie o justificare a nerespectării ei)...

RESPONSABILITÉ PROFESSIONNELLE DES ENTRAÎNEURS

La responsabilité juridique est considérée comme l'institution la plus importante des systèmes juridiques. Le facteur perturbateur dans la réalisation du droit était (et est) le fait que le terme "responsabilité" est polysémique – et non exclusivement du droit. Nous trouvons définies, à la fois dans la philosophie, dans la science de l'éthique, dans la théologie, dans la science de la politique, etc. Ainsi, il était nécessaire pour les juristes de l'ère moderne de croiser le terme "responsabilité" du vocabulaire de la morale dans la sphère du droit – nous, en choisissant parmi les nombreuses définitions de certains auteurs roumains, une définition pertinente au contenu de notre article: la responsabilité juridique est "la situation juridique spécifique de l'application de la contrainte de l'État, attiré par la violation ou le non-respect dans l'esprit de cette définition, nous traiterons cet article en tenant compte des devoirs responsables des entraîneurs dans leurs activités spécifiques d'éducation physique et sportive. Le statut actuel de l'entraîneur manque de développements dans le domaine de la responsabilité légale, implicitement la responsabilité professionnelle.

Mots-clés: entraîneur, responsabilité juridique, responsabilité professionnelle, déontologie, didactogénie, sécurité, éthique juridique, spirale du silence, antidopage.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ТРЕНЕРОВ

Юридическая ответственность считается важнейшим институтом правовых систем. Подрывным фактором в реализации права было (и остается) то, что термин «ответственность» является многозначным - и не только исключительно правовым. В равной степени мы находим его определение в философии, этической науке, теологии, политике и т. д. Таким образом, возникла необходимость того, чтобы юристы современной эпохи передали термин «ответственность» из лексикона морали в сферу права. Мы выбрали из множества определений отдельных румынских авторов, то определение, которое имеет непосредственное отношение к содержанию нашей статьи: юридическая ответственность - это «применение государственного принуждения, влекущее за собой нарушение или несоблюдение действующих правовых норм». В духе этого определения мы и будем рассматривать эту статью с учетом ответственности тренеров в их конкретных сферах деятельности по физическому воспитанию и спорту. В нынешнем статусе тренера отсутствуют разработки в области юридической ответственности, в частности, профессиональной ответственности.

Ключевые слова: тренер, юридическая ответственность, профессиональная ответственность, деонтология, дидактогенез, безопасность, юридическая этика, спираль молчания, антидопинг.

Introducere. În primul rând, este necesar să ne aducem aminte de câteva principii ale dreptului operante în societatea noastră, în directă legătură și cu răspunderea și responsabilitatea ce incumbă celor care desfășoară, potrivit legii, activitatea de antrenori sau a celor asimilați lor

A. Nimeni nu este mai presus de lege

Constituția României - Egalitatea în drepturi ARTICOLUL 16 (1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. (2) **Nimeni nu este mai presus de lege.**

„Fără îndoială că reglementarea cuprinsă în alin. (1) este atotcuprinzătoare. Ea este de o claritate evidentă, este o constantă în tradiția constituțională universală și românească, știut fiind faptul că încă prin Declarația de Independență a Statelor Unite (1776) s-a proclamat că toți oamenii sunt creați egali. De aceea, privitor la alin. (2), în sensul căruia **nimeni nu este mai presus de lege,**

trebuie să observăm că suntem în prezența unui text care, într-o desăvârșită tehnică juridică, putea desigur lipsi. Acest text a fost introdus însă chiar de către Adunarea Constituantă, în ideea de a întări principiul egalității în drepturi și ca un ecou firesc al prevederilor Cartei de la Paris (1990) relative la statul de drept.”(Muraru, I.)²

B. Cu referire la adagiul latin *Nemo censetur ignorare legem*

Principiul „*nemo censetur ignorare legem*” exprimă ideea că nimeni nu se poate apăra invocând ignoranța sau eroarea sa în drept. Cele două noțiuni, „ignorare” și „eroare”, sunt, din acest punct de vedere, sinonime, consecințele lor juridice fiind aceleași, deși cauzele lor sunt diferite. Ignoranța este absența cunoașterii legii, iar eroarea este cu-

² Constituția României – comentarii pe articole, Coodonatori: Muraru, I., Tănăsescu, E.S., Editura C H.Beck, București, 2008, p. 151 și urm.

noașterea acesteia în mod inexact, considerând ca adevărat ceea ce este fals sau considerând ca fals ceea ce este adevărat.

În aceste condiții, informația și informarea devin vitale pentru fiecare membru al comunității, deoarece necunoașterea legii nu constituie o justificare cu privire la încălcarea unei norme cuprinse în deontologiile profesionale, abilitată de a fi exercitată prin efectul legii. Dar, trecând peste opiniile specialiștilor cu privire la caracterul absolut, sau relativ, al prezumției cunoașterii legii, în orice circumstanțe, considerăm că este de principiu reglementarea potrivit căreia normele juridice intră în vigoare de la data aducerii lor la cunoștința publică (data publicării lor sau data la care ele au fost efectiv aduse la cunoștință). Face excepție de la acest principiu situația în care în conținutul actului normativ în care apare norma juridică se prevede intrarea în vigoare la o altă dată decât publicarea normei (aducerea sa la cunoștință). Din momentul intrării sale în vigoare norma juridică guvernează deplin relațiile sociale; din acest moment nimeni nu se poate sustrage comandamentului normei juridice pe motiv că nu o cunoaște. Această regulă se explică prin aceea că autoritatea normei juridice, obligativitatea sa ar fi zdruncinată dacă s-ar admite scuza ignoranței. Totuși, chiar și în teza caracterului absolut al prezumției trebuie să cunoaștem că se admit și câteva excepții: astfel, atunci când o parte din teritoriu rămâne izolată, printr-o cauză de forță majoră, de restul țării, situație în care necunoașterea poate fi obiectivă, ea nefiind consecința unei cauze particulare, a unei ignoranțe personale, nu se mai poate pune în discuție existența prezumției cunoașterii legii. În materia convențiilor civile, atunci când o persoană încheie un contract necunoscând consecințele pe care norma juridică le face să decurgă din contract, poate cere anularea contractului invocând faptul că s-a aflat în eroare de drept, care viciază voința... Desigur, pentru „necunoașterea legii” este de vină și întreg sistemul de formare al specialiștilor care, în unele cazuri, nu operaționalizează suficient pentru a forma competențe în legătură cu cadrul juridic normativ la care sunt ținuți, în activitatea lor, antrenorii și sau profesorii de educație fizică – activități de mare importanță socială pentru întreaga societate.

Scopul lucrării

Scopul acestei lucrări este acela de a pune la dispoziția celor interesați, și acum ne referim la cei care activează în domeniul educației fizice și

sportului, nu numai antrenorii, cunoștințele necesare însușirii unei culturi juridice de specialitate – indispensabile desfășurării responsabile, a atribuțiilor ce revin antrenorilor, la locul de muncă și în afara acestuia. Este tot mai evident că familiarizarea cu setul de drepturi și libertăți oferite lucrătorilor sportivi, considerați deja de Codul civil român, profesioniști, este un prim pas către normalitate. Normalitatea constând, după părerea noastră, în principal, în inițierea unui demers de *juridicizare a domeniului*. Se va avea în vedere că actualitatea acestei lucrări este „dependentă” de dreptul pozitiv în materie. Și aici ne referim, în special, la acele reglementări care privesc deontologia profesiei de antrenor – a căror neîncălcări ne poate asigura, în parte, bazele practicării sportului curat. Autorii, din multele definiții ale unor autori români, au selectat o definiție pertinentă conținutului articolului nostrum și anume că răspunderea juridică este „situația juridică specifică aplicării constrângerii de stat, atrasă de încălcarea sau nerespectarea normelor juridice în vigoare”³. În spiritul acestei definiții vom trata articolul de față.

Noi, autorii acestei lucrări ne propunem să facem o „comunicare”⁴ audiențelor și/sau cititorilor interesați de tema abordată, astfel: Termenul „comunicare” provine de la latinescul *communis* care înseamnă a pune în comun, a împărtăși, a împărți – „*communicare* poartă semnificația de *contact* și *legătură*, creatoare de *comuniune* și *comunitate*”⁵. Și ne vom putea pune o întrebare întru totul firească – „Comunicăm pentru a informa, a ne informa, a înțelege, a ne înțelege”⁶. Autorul Edgar Morin explică relațiile dintre informare și cunoaștere, accepțiunile date, în acest context, verbelor *a explica* și *a înțelege* – pentru ca, până la urmă, și

³ Gliga, I., *Considerații privind definirea răspunderii juridice*, în A.U.B., nr. 1/1970, p.98.

⁴ Prof. univ. dr. Alexandru-Virgil VOICU, „Introducere în viața socială și profesională. Despre comunicare în general și în educație fizică și sport, în special - Note de curs” (suport electronic) - An. univ. 2012/2013 sem. II, Facultatea de Educație Fizică și Sport, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, cu trimiteri la autorii mai jos citați.

⁵ Prutianu, Șt., „Tratat de comunicare și negociere în afaceri”, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 340.

⁶ Edgar Morin, *Obiectivele comunicării umane*, în Philippe Cabin, Jean-Francois Dortier (coordonatori), „Comunicarea”, Editura Polirom, 2010 (colecția Collegium), Iași, 2010, p. 25.

pentru a înlătura dificultățile fiecărui nivel de comunicare, să invoce importanța demersului către *comprehesiune* – la înțelegerea sensurilor comunicării, recunoașterea paradigmelor, structurilor de gândire care ne guvernează și care îi guvernează și pe ceilalți – numite de Masao Maruyama *mind scapes* sau „pasje mentale”. Se afirmă faptul că, „peisajele mentale în interiorul cărora ne aflăm nu comunică absolut de loc unele cu altele” – realizând astfel *integritatea neinteligibilității* în raporturile umane, punct de pornire pentru a înțelege că – *comprehesiunea* este posibilă doar în interiorul aceiași paradigme: o paradigmă asimilată ne poate permite să-i înțelegem pe cei care nu ne înțeleg – fapt, care ne permite să nu fim conduși de structuri de gândire în legătură cu care suntem total neștiutori. Acesta poate fi demersul construcției „*meta-punctului de vedere*”.⁷ Numai astfel vom putea accepta faptul că, *comunicarea* nu este numai un fenomen specific și limitat, ci poate constitui (este) un fenomen integrator – care ne-ar ajuta să regândim raporturile dintre individ și societate, dintre societate și cultură”⁸ - și despre rolul antrenorului în acest sistem social.

Astfel, începând cu această lucrare, bineînțeles și cu cele care vor urma și vor viza „juridicizarea” sportului și „responsabilizarea” participanților activi și pasivi în activitatea sportivă vom comunica cu Dvs. într-un mod care să ne aducă satisfacție tuturor – potrivit accepțiunii noțiunii de comunicare pe care am identificat-o într-o definiție, credem noi, cu impact pentru această lucrare (și pentru cele care vor urma), atribuită lui Warren Weaver, relevantă mai ales prin nota sa pragmatică: „Comunicarea este *totalitatea proceselor prin care o minte poate să influențeze pe alta*” – evitând să o conceapă în absența unor subiecți, care o pot conștientiza sau nu....⁹ depinzând, în mare parte, de atașamentul față de noile valori atribuite sportului (n.ns.), care pot răsturna poziția „spiralei tăcerii” și într-un domeniu cu mare impact social, devenit deja fenomen social, cum este sportul

De aici putem desprinde și înțelege importanța funcțiilor tuturor formatorilor de excelență spor-

tivă¹⁰ - inclusiv a altor comunicatori, care, nu de puține ori, vizează funcția de control social, sursă de presiune socială asupra individului.¹¹ Este necesar să îți îmbunătățești cultura profesională, inclusiv cultura juridică de specialitate (și nu numai) – este necesar să vizezi cultura de elită care, în condițiile dezvoltării sportului contemporan, îți va favoriza, realizarea excelenței în profesia de antrenor.

Fundamentul *teoriei spiralei tăcerii* se află în una din funcțiile opiniei publice - o formă de control social, o sursă de presiune socială asupra individului. Controlul se manifestă ca urmare a faptului că oamenii sunt înzestrați cu capacitatea de a „simți” care sunt opiniile dominante în jurul lor la un moment dat – din păcate și cele care privesc mentalitățile profesionale ale antrenorilor raportate la cultura de masă. Mentalități profesionale păguboase unui sport eficient, eficace și legal pot fi generate de cercul vicios educativ al societăților moderne în care mulți copii sunt educați de persoane care la rîndul lor nu au fost educate și sunt instruiți de formatori care nici ei nu au fost suficient instruiți și din păcate, nici educați.

Mentalitățile profesionale ale antrenorilor pot influența producerea (formarea) excelenței sportive, în bine, sau în rău, pot modela comportamentele sportivilor. Cunoașterea teoriei *spiralei tăcerii* face posibilă luarea unor poziții care să elimine metehne și concepții de antrenament perimate care nu au nimic în comun cu formarea excelenței sportive în cadrul practicării sportului curat.

Iată de ce este important backgroundul cultural și profesional al fiecăruia. Astăzi sunt la fel de valabile adagiile și maximele din Dreptul Roman care afirmau: *ubi societas ibi jus* (acolo unde există societate este necesar dreptul) și *ubi jus ibi societas* (unde există drept el este alcătuit numai pentru societate). Studiarea fenomenului social *sport*, în vederea responsabilizării sale juridice și etice (în contextul realităților social-politice ale vremii - împovărat de necesitatea adoptării mentalităților

⁷ Ibidem, p. 28-30.

⁸ Yves Winklin, Către o antropologie a comunicării?, în Philippe Cabin, Jean-Francois Dortier (coordonatori), „Comunicarea”, Editura Polirom, 2010 (Colecția Collegium), Iași, 2010, p. 91-92.

⁹ Prutianu, Șt., op. cit., 2008, p. 339.

¹⁰ De pildă, a se vedea Martine Fournier, Formatorii și comunicarea – interviu cu Philippe Meirieu, în Philippe Cabin, Jean-Francois Dortier (coordonatori), „Comunicarea”, Editura Polirom, 2010 (colecția Collegium), Iași, 2010, p. 198-201; cel mai bun medic comunicator - <http://www.i-medic.ro/stiri/tudor-ciuhodaru-cel-mai-bun-comunicator-medic>;

¹¹ Elisabeth Noelle-Neumann, „Spirala Tăcerii. Opinia publică – invelișul nostru social”, Editura Comunicare.ro., București, 2004.

generate de globalizare și de distorsiunile provocate de unele grupuri de interese), asemenea altor fenomene sociale notabile, cum ar fi de pildă fenomenul *administrativ*, fenomenul *cultural* etc. presupune înțelegerea prealabilă și raportarea la unele accepțiuni atribuite unor noțiuni și concepte, cum ar fi de pildă: societate și globalizare, sistem social, stat, cultură, politică, deontologie, drept, drepturi și libertăți, valori sociale, grupuri de interese etc., pe care le putem dezvolta într-o altă lucrare.

Despre ordinea normativă comportamentală

Nucleul unei societăți este *ordinea normativă comportamentală* prin care viața unei populații este organizată în mod colectiv. Ca *ordine*, ea conține valori și norme atât diferențiate cât și particularizate, toate cerând referințe culturale pentru a fi *semnificative* și *legitime*. Ca o *colectivitate*, ea manifestă o concepție delimitată despre calitatea de membru, care face distincție între acei indivizi care aparțin și care nu aparțin de ea.¹²

Societatea este constituită atât dintr-un sistem normativ de ordine, cât și din statusuri, drepturi și obligații aparținând membrilor, care pot varia pentru diferite subgrupuri în cadrul comunității.

O problemă importantă ce poate fi pusă în discuție în acest context este aceea a legitimării ordinii normative a societății - pentru că, trebuie să recunoaștem existența unui potențial conflict între elementele preprogramate ale comportamentului uman și interesele comunității în care trăiește¹³. Dar, „societatea este un fapt natural, un dar al naturii, determinat de nevoia pe care o are omul de semenii săi... Aristotel afirma că, omul, pentru a trăi izolat, în afara societății, ar trebui să fie *un animal* sau *un Dumnezeu*, adică ceva mai puțin sau mult mai mult decât un om - astfel, prin natura sa, omul, fiind așa cum este, are nevoie de a se asocia, de a aparține unei societăți - acest lucru, se întâmplă de fapt chiar de la naștere, *nu prin voință, ci din necesitate* - când devine conștient de sine se găsește înglobat într-o rețea multiplă de relații sociale - atât instinctele egoiste, cât și cele altruiste, îl mențin în societate”¹⁴ - chiar cele 10 porunci se împotrivesc

naturii umane, nu în globalitatea ei, ci împotriva manifestărilor sălbatice - în sensul de nedomesticate - ale naturii preumane, pentru că omul este și natură și cultură¹⁵. Poruncile au o valoare morală, se îndreaptă împotriva naturii nestrunită, necivilizată a omului. Ele reflectă eforturi foarte frecvente și “opuse efortului de civilizare la momentul formulării lor”¹⁶ - poruncile nu vizează prelungirea firescului, ele completează educația morală a oamenilor.

Este îndeobște recunoscut faptul că *sistemele de legitimare* definesc cadrul pentru drepturile membrilor și pentru prohibițiile bazate pe ele. *Mai presus de orice, folosirea puterii cere legitimare*. Conceptul modern al legitimării necesită implicarea adjectivului *moral*.¹⁷ „În orice sistem politic puterea se exercită, în principal, prin două metode: forța și autoritatea. Legitimitatea înseamnă a întări a doua metodă și a o diminua pe prima. Ea acționează ca o forță esențială de civilizare a comportamentelor în interiorul unei comunități politice și este, înainte de toate, un concept normativ al științei politice. Istoria gândirii politice dă seama de strânsa legătură dintre legitimitate și concepția despre lume a unui popor. Istoria gândirii politice depune, de asemenea, mărturie că nici un principiu legitimator cunoscut nu poate fi redus exclusiv la normele morale ale unei societăți și nici la cele de drept. Un principiu de legitimitate este un fapt de cultură și civilizație și relatează, în felul său, despre conformitatea dintre o guvernare dată într-un timp dat și „maniera de gândire» a unui popor, așa cum a subliniat Montesquieu. În calitate de concept normativ, legitimitatea este ancorată în câmpul opțiunilor omenești fundamentale și al valorilor comunitare”¹⁸.

Normele juridice sunt cuprinse în izvoarelor formale ale dreptului - înglobate în așa numitul drept obiectiv. Respectarea și garantarea acestora

¹² Ioan Alexandru, „Administrația publică. Teorii. Realități. Perspective”, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 44.

¹³ Irenaus Eibl-Eibesfeldt, „Agresivitatea umană”, Editura Trei, 1995, p. 35 și urm., p. 138 și urm.

¹⁴ Giorgio Del Vecchio, „Lecții de filosofie juridică”, după ediția a IV-a a textului italian, Editura Europa Nova, 1997, p. 267.

¹⁵ Henri Wald, „Confesiuni”, Editura Hasefer, București, 1998, p. 156. A se vedea, Voicu Lăscuș, „Natura umană și condiția ei social culturală - Dialoguri cu Nicolae Mărgineanu”, Editura Genesis, Cluj-Napoca, 1997 - cu trimitere specială la Nicolae Mărgineanu: „Psihologia persoanei, Editura Institutului de Psihologie a Universității din Cluj, 1941, p. 574; „Condiția umană. Aspectul ei bio-psiho-social și cultural”, Editura Științifică, București, 1973, p. 392.

¹⁶ Henri Wald, op. cit., p. 156.

¹⁷ Ioan Alexandru, cu trimitere la S. Mennel, “Sociological Theory. Uses and Unites”, New York, Washington Praeger Publishers, 1974. p. 124.

¹⁸ Gabriela Colțescu (coord.), „Vocabular pentru societăți plurale”, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 136

fiind îndeplinită, la nevoie, prin forța de constrângere a statului.

Dacă ne referim și la normele elaborate de organisme nestatale – trebuie „măsurată” validitatea acestora. Astfel, validitatea normelor (prin validitate înțelegându-se calitatea atașată normei de a satisface condițiile necesare pentru a produce efectele juridice urmărite de autorii ei), modul specific de a exista ale acestora nu este însă determinată în exclusivitate de acest criteriu formal al exprimării lor într-o formă acceptată ca izvor de drept, ci rezultă din îmbinarea a trei elemente: cel formal, cel de efectivitate și acela de legitimitate. În teoria modernă a dreptului se consideră că „validitatea formală a normei juridice face să se nască o prezumție de legitimitate și de efectivitate, constituind un element hotărâtor pentru producerea efectelor urmărite de norma respectivă”. Astfel, și actele cu caracter normativ, generice, emise de organisme sau organizații nestatale cum sunt asociațiile, fundațiile, structurile sportive, Comitetul Olimpic și Sportiv Român, Agenția Mondială Anti-Doping, societățile, cultele religioase etc. sunt izvoare de drept. Organizarea și activitatea acestor organisme sau organizații nestatale se desfășoară de regulă în temeiul unor acte normative proprii - acte de constituire, statute, regulamente etc., emise în baza și cu respectarea unor legi sau a altor acte normative statale. Din momentul în care actele organizațiilor sociale nestatale sunt recunoscute de puterea de stat - obținând astfel forță juridică, ele devin norme juridice¹⁹ - integrate întregului sistem de drept.

Cu privire la răspundere și responsabilitate

Răspunderea este percepută ca fiind un fapt social²⁰ reprobabil, care se rezumă în reacția trezită de o acțiune pe care societatea de la locul și timpul săvârșirii acesteia o socotește condamnabilă²¹. Pentru consecințele pe care individul le suportă ca rezultat al unei conduite, valorizată (evaluată) ca

neconformă cu normele sociale, se folosesc în special doi termeni: cel de *răspundere* și cel de *responsabilitate*.

În dicționare²² și în literatura de specialitate²³ nu se face întotdeauna distincția între cei doi termeni - răspundere și responsabilitate - acestora atribuindu-li-se, în mod obișnuit, sensul de obligație a unui individ sau colectivități, care decurg din normele instituite în societate la un moment dat, sau într-o anumită colectivitate, de a efectua anumite acțiuni sau de a se abține de la săvârșirea altora, precum și obligația acestora de a repara prejudiciile provocate prin conduita sa (lor). În acest fel, termenii de *răspundere* și *responsabilitate* se referă la acțiuni sau inacțiuni care i se impun individului sau colectivității prin coerciție, din exterior și nu privesc atitudinile proprii ale acestora. Potrivit afirmațiilor lui Durkheim, „coerciția este privită ca o trăsătură generală solidară cu exterioritatea faptului social și cu obiectivitatea acestuia, în raport cu subiectivitatea individului”, înțelegând că e vorba de coerciție în sensul de obiectivitate care se impune, care este independentă de conștiința individului²⁴. Printre normele care reglementează comportamentul uman în societate, fără îndoială că cele mai importante sunt normele *juridice*, susceptibile a fi aduse la îndeplinire prin forța de constrângere a statului.

Noțiunea de răspundere, omniprezentă în toate sferele vieții sociale, capătă caracterul cel mai sever în cadrul normelor juridice. Indiferent de forma sa, răspunderea juridică implică un raport între societate și individ, mai precis între autoritate și individ, prin care acestuia i se impun anumite obligații independente de voința sa. Instituția răspunderii, considerată, în mod tradițional, instituția centrală a tuturor ramurilor dreptului, continuă să dețină această poziție și în zilele noastre²⁵. Statul

¹⁹ Ceterchi, I., Craiovean, I., „Introducere în teoria generală a dreptului”, Ed. ALL, București, 1998, p. 43. A se vedea și Craiovan, I., „Tratat de teoria generală a dreptului”, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul juridic, București, 2009, p. 388.

²⁰ Paul Fauconnet, „La responsabilité. Etude de sociologie”, Paris, Librairie Felix Alcan, 1920, p. 3 și urm., citat și de J. Carbonnier, Droit civil, tom. II, Les biens et les obligations, ediția a -V-a, Paris, Presses Universitaires de France, 1967, p. 577-578.

²¹ Eliescu, M., „Răspunderea civilă delictuală”, Ed. Academiei R.S.R., București, 1972, p. 5

²² Nouveau petit Larousse, Librairie Larousse, Paris, 1971, p. 802; Dicționarul enciclopedic român, vol. 4, Ed. Politică, București, p. 48-49; Dicționarul limbii române moderne, Ed. Academiei R.P.R., București, p. 695 și 713.

Astfel, dicționarul Larousse acordă termenilor de responsabilitate și responsabil mai ales un sens juridic. De asemenea, nici dicționarele românești nu fac distincția dintre acești doi termeni, ci, dimpotrivă, stabilesc echivalențe celor doi termeni, tot în sens juridic.

²³ Paul Fauconnet, op. cit., p. 29-90.

²⁴ Biriș, I., „Valorile dreptului și logica intențională”, Ed. SERVO-SAT, Arad, 1996, p. 118 și urm.

²⁵ A se vedea, Anghel, I.M., Deak, Fr., Popa, M. F., „Răspunderea civilă”, București, Ed. Științifică, 1970, p. 5.

este deci subiectul care, prin normele de drept elaborate sau sancționate de el, reglementează comportamentul uman prezent în diferite categorii de relații sociale. De aceea, nu întâmplător nerespectarea normelor de drept face ca cele două expresii - *răspundere* și *responsabilitate* - să fie utilizate mai ales în sensul lor juridic.

Pentru a distinge între acestea s-a încercat definirea noțiunii de *obligație* și *datorie*. Dar, noțiunea de *obligație* nu prezintă nici un avantaj în raport cu acela de *răspundere*, nu are un conținut mai delimitat²⁶. În afară de aceasta, în domeniul dreptului, termenul de *obligație* exprimă un *raport juridic civil*. Cât privește termenul de *datorie*, acesta are în special, „un conținut etic bine precizat”, care nu se suprapune cu cel de *responsabilitate*. Considerăm că elementul principal care poate distinge între termenii de *răspundere juridică* și *responsabilitate* este *funcția lor socială*. În timp ce *răspunderea* vizează mai ales *conservarea* unui sistem social, *responsabilitatea* privește *ameliorarea* sistemului social și *dezvoltarea* lui.

Se cunoaște că antijuridicitatea sau ilicitatea unui fapt este precedată de antisocialitatea lui. Antisocialitatea face ca anumite fapte să fie incriminate prin norme de drept. Antisocialitatea are și ea la bază un comportament deviant de la anumite norme, dar de la anumite norme cu caracter *mai larg* decât normele juridice: norme morale, politice religioase. Nașterea și dezvoltarea *răspunderii* juridice nu pot fi cercetate științific decât în legătură cu locul și mai ales cu timpul²⁷.

Răspunderea juridică - instituție a sistemului de drept - nu se poate încă disocia și izola total de relația sa interdependentă cu celelalte feluri de *răspundere socială* și anume cu cea morală, etică, politică etc. De altfel, legiuitorul când selectează din multitudinea de relații sociale pe acelea care consideră că au nevoie de protecție juridică, pornește de la premisa că selecția în vederea valorizării acestora s-a făcut deja în sfera relațiilor morale, religioase, etice.

După cele prezentate constatăm că, alături de definiția autorului Gliga Ioan, definiția dată instituției *răspunderii* juridice de profesorul Mircea Costin, cel puțin la nivelul societății românești, acoperă integral accepțiunea noțiunii: „*răspunderea juridică este complexul de drepturi și obligații*

conexe, care - potrivit legii - se naște ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și al îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept”²⁸. Definită astfel, *răspunderea juridică* nu se reduce și nu se poate confunda cu sancțiunea juridică. Aplicarea sancțiunilor juridice este doar consecința finală a antrenării *răspunderii* juridice. Astfel, pentru existența *răspunderii*, se cere doar să existe niște norme cu caracter imperativ care să fi fost încălcate de agentul făptuitor.

Astfel înțeles principiul *responsabilității*, și acesta un principiu fundamental al dreptului, în relație cu *răspunderea profesională a antrenorului* - ne trimite la dimensiunea axiologică a îndatoririlor profesionale ale antrenorului sportiv.

În contextul în care *răspunderea profesională* s-a juridicizat, ca urmare a intrării în vigoare a Noului Cod civil (în continuare denumit NCC) și a unor documente ale Uniunii Europene, este necesar să creionăm câteva noțiuni care privesc deontologia profesiei de antrenor. Abaterile de la normele deontologice²⁹ pot atrage sancțiuni juridice.

Despre deontologia profesiei de antrenor

Atunci când ne referim la problematica eticii practice a educației sau a unei profesii cu valențe instructiv-educative, nu avem cum să nu ne referim și la aspectele care privesc profilul moral al educatorului-antrenor, profesionistului antrenor sportiv, la conținutul și calitatea muncii acestora. În unele cazuri, în care conștiința profesională a antrenorului nu este în acord cu imperativele *responsabilității* profesionale - parte a *responsabilității* sociale, poate să se ajungă la o stare de conflict între prestația profesională și normativitatea conștiinței juridice. Munca educativă a antrenorului

²⁸ Costin, M. N., O încercare de definire a noțiunii *răspunderii* juridice, în „Revista Română de Drept”, nr. 5/1970, p. 83.

²⁹ Voicu, A. V., The deontology of the profession of sports between coercion and freedom, la al 8-lea Congres al Colegiilor de Știința Sportului - 8th Annual Congress European College of Sport Science”, Institute of Sport Science, University of Salzburg, 9-12 iulie 2003 - rezumat lung (long abstract) publicat în CD - ul congresului și în “ECSS Salzburg 2003, 8th Annual Congress European College of Sport Science, July 9-12, 2003; Abstract Book, p. 284, ISBN 3-901709-11-8 - Institute of Sport Science University of Salzburg Austria.

²⁶ Florea, M., „Responsabilitatea acțiunii sociale”, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 83.

²⁷ Eliescu, M., op. cit., p. 7.

nu se realizează numai în organizațiile sportive, ci și oriunde trăiesc, conlucrează sau se întâlnesc doi sau mai mulți membri ai societății – deci, ne raportăm și la spațiul extrasportiv în care antrenorul trebuie, și aici, să poarte rolul de model comportamental pozitiv. În domeniul educației, realitatea ne dovedește că, nu este suficient ca abaterile formatorilor sportivilor să fie sancționate numai moral și etic – încălcarea drepturilor subiective prin comportamente ilicite impune și angajarea răspunderii juridice. Este necesară, deci, o informare (și) cu privire la consecințele juridice ale conduitelor neconforme cu deontologia profesională.

Formatorii sportivilor - cadre didactice și antrenori, trebuie să slujească interesele cetății – trebuie să fie buni cetățeni. Credem că accepțiunea sintagmei „bun cetățean” cuprinde calitatea de interlocutor valabil în viața materială și spirituală a cetății, de subiect capabil de a-și exercita drepturile, respectiv de a-și asuma și respecta obligațiile, în concordanță cu ordinea socială existentă. De pildă, referindu-ne la preocupările cu privire la stabilirea unor norme ce ar trebui să fie respectate în activitățile profesionale, menționăm, în primul rând, aceea normă care se referea la domeniul ocrotirii sănătății umane - *primum non nocere*, prin care Hipocrat a fixat o regulă de conduită generală în domeniul medical. Astăzi folosim termenii consacrați de Hans Selye – eustres și distres – și se recomandă inducerea eustresului (stres moderat) - element stimulator adaptativ până la limita capabilității individului³⁰. Marginal, putem să ne întrebăm - care este cea mai bună dozare a efortului în activitatea sportivă? Acum cred că putem răspunde cu următoarele: Dozarea optimă a efortului specific activității sportive în vederea producerii excelenței = este acea dozare, prin care se poate obține performanță maximală fără să se deterioreze organismul sportivul în ansamblul său, atât pentru prezent cât și pentru viitor. Antrenorii, cât și alți formatori (cadre didactice etc.) trebuie să cunoască că individul uman se naște cu caractere determinate genetic – ele se manifestă în timp, și se pot dezvolta, prin măiestria formatorului/pedagogului, până la maximul determinat genetic .

Pornind de la acestea, credem noi că, de fapt, deontologia s-a conturat ca știință a drepturilor și

îndatoririlor ce reglementează activitatea umană într-un câmp profesional dat. Încălcarea principiului *primum non nocere* și folosirea în exces a distresului pentru a obține excelența sportivă a celor antrenați de specialistul profesionist antrenor poate constitui o ipoteză de cauzare de prejudicii care, poate atrage angajarea răspunderii juridice. Într-o viitoare lucrare vom dezvolta, pe larg, ceea ce înseamnă prejudiciile care pot fi cauzate sportivilor de antrenorii/educatori pornind de la prejudiciile corporale, prejudiciile morale etc.

Termenul **deontologie** (*deontos* = datorie, obligație și *logos* = cuvânt, știință) a fost folosit prima dată de juristul și filosoful englez Jeremy Bentham (1742-1832) în lucrarea *Deontologia sau știința moralei*, apărută în 1834, și pe care l-a definit ca fiind „Știința a ceea ce trebuie să faci în orice împrejurare”. În doctrinele moralistilor englezi se utilizează termenul de **deontologism** prin care se înțelege principiul acțiunii conforme cu datoria. Cele trei modalități de relaționare a persoanei cu morala sunt: a. **moralitatea**, cea în care persoana cunoaște cerințele morale și le respectă; b. **imoralitatea**, în care persoana cunoaște cerințele morale, dar nu le respectă; c. **amoralitatea**, în care persoana nu cunoaște cerințele moralei și ca urmare nu le respectă.

Deontologia profesiunii didactice (pedagogice), precum a oricărui educator, trebuie să se fundamenteze pe un sistem de norme, reguli, cerințe, obligații morale profesionale, precum și pe reglementări de ordin juridic, administrativ și tehnico-profesional care orientează activitatea acestora spre corectitudine și eficiență – de altfel, în accepțiunea actuală, în **deontologie** se cuprind, pe lângă datoriile morale profesionale și diferite norme tehnice, cerințe profesionale elementare, reguli administrative, norme juridice, care, în structurări specifice fiecărei profesiuni vor determina **conduita deontologică profesională** (sau demersul deontologic profesional) – definită ca fiind “un ansamblu de atitudini și acțiuni cerute de normele profesionale și cele tehnico-profesionale, fără de care nu este posibilă exercitarea profesiunii la nivelul exigențelor societății”³¹. În orice demers privitor la deontologie se operează cu termenii proprii moralei și eticii care se constituie componente ale demersului deontologic.³²

³⁰ Baci, I., Derevenko, P., „Bazele fiziologice ale ergonomiei”, - Vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 250; Derevenko, P., Anghel, I., Băban, A., „Stresul în sănătate și boală”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992, p. 209.

³¹ Lăscuș, V., „Deontologia pedagogului social”, Editura Gewalt, Cluj-Napoca, 2002, p. cu trimitere la Duțescu, B., „Etica profesiunii medicale”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980.

³² Ibidem, p. 6-8.

1. **Morala** este, pe de o parte o formă a conștiinței sociale, iar pe de altă parte ea este constituită din totalitatea normelor, regulilor, cerințelor, preceptelor, datoriilor, ideilor etc. care reglementează raporturile dintre oameni – morala reglementează conduita oamenilor în toate domeniile sociale – raporturi intense interumane identificăm, în principal, în zona activităților profesionale, în cadrul muncii. **Morala muncii** reglementează conduita oamenilor în timpul muncii precum și comportamentul fiecăruia în relație cu propria activitate profesională. **Morala profesiei** are în vedere raporturile dintre profesioniști și dintre aceștia și obiectul profesiei.

2. **Etica** este știința despre morală – s-a dezvoltat în cadrul filosofiei – ulterior se afirmă ca știință de sine stătătoare. S-a conturat și afirmat deja știința **metaeticii** - știință despre știința moralei. **Etica muncii** tratează problematica moralei muncii iar **etica profesiei** problematica moralei profesiei. Raporturile dintre etică, etica muncii și etica profesiei sunt identice cu cele ale obiectului lor. **Etica profesiei** se ocupă de raporturile morale implicate în practicarea unei profesii – alături de ea, **deontologia profesiei** adaugă și alte imperative: **normele juridice, normele administrative, normele tehnico-profesionale** specifice profesiei respective și a căror respectare, împreună cu normele moralei profesiei, este strict necesară pentru realizarea corectă a obiectivelor muncii profesionale Sfera noțiunii de **etica profesiei** este cuprinsă în sfera noțiunii de **deontologie profesională**.

Cu referire la demersul pregătirii exceleței

Este unanim recunoscut că, performanța, victoria, excelența într-un anumit domeniu, și care atrage după sine cununa de lauri, are întotdeauna o funcție etică și socială. Dar, în același timp, se cunoaște că, nu de puține ori, în lumea excelenței (cu referire fie la științele exacte sau socio-umane, artă, sport etc.) nu primează protecția drepturilor subiective și interesele legitime ale actorilor principali – elevi, sportivi, olimpici, Astfel, invocând fulminant, valorile domeniului, interesele statului etc., unele persoane fizice sau juridice, care au atribuții în pregătirea excelenței, încearcă să-și justifice unele conduite care încalcă dreptul actorilor principali pe care îi au sau i-au avut în pregătire, la integrare și împlinire socială deplina³³- dovedind, în aceste cazuri, **imoralitate** sau **amoralitate**.

Din moment ce activității de pregătire a excelenței într-un domeniu i se atribuie și valoare educațională, cunoscând că selecția și pregătirea excelenței în majoritatea cazurilor se realizează la vârsta minorității, am putea prezenta unele aspecte care pot afecta negativ procesul de realizare a excelenței în raport cu parcursul social al celui care râvnește la excelență. Astfel, *problema care în munca educativă se pune în cu totul în alți termeni decât în orice alt domeniu de activitate umană, este aceea a rebuturilor. Obiectul muncii educative este omul*. Trebuie să admitem că, mai ales atunci când este vorba de om, de împlinirea lui socială, nu se admite nici cel mai mic procent de rebuturi. În literatura pedagogică interbelică s-a stabilit cu claritate gravitatea abaterii educatorului care nu ia în seamă principiile și legile educației și, care, toate ar trebui să contribuie în primul rând la interesele celui educat. În acest sens, deja, s-a exprimat opinia potrivit căreia, educatorului, ca oricărui practician de altfel, fie el cadru didactic, antrenor etc. nu-i este permis a-și exercita profesia fără o serioasă și profundă cunoaștere a principiilor și legilor ce călăuzesc realitățile cu care lucrează. - chiar când acest educator este om politic sau personaj influent – ar trebui considerat și tratat în consecință ca ucigaș de suflete, ucigaș însă cu premeditare, periculos nu numai față de sufletul elevului dar și față de colectivitatea care i-a încredințat noua generație spre educare”³⁴.

Satisfacerea idealului unei persoane de a deveni excelent (ă), dar nu cu orice preț, pentru a se împlini și social, reclamă ca activitatea de pregătire a acesteia trebuie să fie organizată științific, respectând disciplina muncii didactice, valoarea modelului de pregătire și manifestare a excelenței, sistemul de refacere. De altfel, demersul didactic poate fi definit ca o știință formativă a omului numai în măsura în care se va folosi de datele antropologiei,

³³ Voicu, A. V., Conferința: Despre conținutul și limitele participării copiilor la viața socială din perspectiva considerării drepturilor copilului ca drepturi fundamentale ale omului - Seminarul internațional privind drepturile copilului organizat de Guvernul României – Departamentul pentru protecția copilului, Academia Europeană a Drepturilor Copilului, UNICEF – România, Mangalia 29 sept./1 octombrie 1999.

³⁴ Vasile P. Nicolau, „Școală și caracter”, Editura Cultura Românească, București, 1937, p. 28-29.

geneticii, fiziologiei, psihologiei, pedagogiei, biomecanicii, a științelor matematice etc., altfel ea rămânând doar o simplă practică limitativă care, în condițiile progresului actual, nu mai poate răspunde cerințelor performanței. Cu observația că, rolul principal al științei este de a cunoaște realitatea „așa cum este”, nu indiferent de ordinea și importanța nevoilor intereselor ființei umane sau chiar împotriva acestora. Nu putem legitima, numai prin știința care caută adevărul și elimină eroarea, responsabilitatea celor care poartă destinele obținerii excelenței - se poate afirma, de comun acord cu Fr. Rabelais că „știința fără conștiință nu înseamnă decât ruină a sufletului”. Nu numai știința, dar și morala, etica pot să servească drept îndreptar comportamentului uman.

O posibilă abordare juridică a problematicii didactogeniilor

Trebuie relevată și problematica greșelilor neintenționate ale educatorilor în procesul instructiv educativ prin care aceștia pot deveni dăunători celor educați provocând așa-numitele **didactogenii**. Termenul de *didactogenie* a fost introdus în științele educaționale de psihologul K. I. Platanov, astăzi fiind relativ extins asupra tuturor erorilor neintenționate ale celor care sunt datori să realizeze educația. Vasile Pavelescu în „Psihologia – o știință periculoasă?” scria că așa cum în medicină se vorbește despre boli „iatrogene”, adică provocate în mod neintenționat de către medic, tot așa în educație se constată existența unor vicii „didactogenice” provocate de profesor, antrenor etc. **Didactogenia** este o stare morbidă de tip reactiv, întâlnită la unii școlari ca urmare a greșelilor didactice ale educatorilor – învățători, profesori, antrenori, maiștri instructori, părinți și substituiți ai acestora – care nu constituie rezultatul unei acțiuni intenționate ale acestora, ci consecința unor gesturi, cuvinte, atitudini insuficient de controlate în raporturile cu elevii – ea se caracterizează prin modificări la nivelul proceselor nervoase superioare, însoțite cel mai adesea de anxietate și depresiune, favorizând astfel fenomenul de dezadaptare școlară și/sau activitate sportivă³⁵. Pot genera didactogenii toate situațiile create de educator/formator în care sunt obținute efecte negative privind atmosfera și condițiile de dezvoltare a personalității copilului. Dintre ace-

tea amintim cele legate de atitudinea lipsită de tact pedagogic determinată de necunoașterea suficientă a personalității elevului, trebuințele sale, ignorarea drepturilor pe care le are acesta. Proasta orientare școlară și profesională a elevului este un alt factor generator de didactogenii. Atitudinea dictatorială, lipsa de înțelegere și de respect și de respect față de elev, comportamentul grosolan, impulsivitatea, persecutarea copilului, examinarea incorectă, insuficienta solicitare sau, dimpotrivă, suprasolicitarea elevului/sportivului în raport cu posibilitățile lui sunt doar câteva exemple legate de comportamentul didactic ce pot genera didactogenii. Evaluarea unor astfel de conduite cu consecințe negative cu privire la integrarea socială a celor educați/antrenați nu trebuie să atragă numai oprobriul public (cu care de fapt se sancționează încălcările normelor morale) ci și sancțiunile proprii celei mai importante instituții juridice a oricărui sistem de drept (dintr-un stat de drept) - **instituția răspunderii juridice** – funcțiile acesteia sunt mult mai eficiente decât funcțiile altor forme ale răspunderii sociale. Există cadrul general, de drept comun, prin care pot fi sancționate conduitele educatorilor în cazul în care s-au produs prejudicii urmare a instalării *didactogeniilor*.³⁶ De pildă, NCV Cod civil român, în art. 1.349 intitulat „Răspunderea delictuală” se prevede: (1) Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. (2) Cel care, având discernământ, încalcă această îndatorire răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligat să le repare integral. (3) În cazurile anume prevăzute de lege, o persoană este obligată să repare prejudiciul cauzat de fapta altuia, de lucrurile ori animalele aflate sub paza sa, precum și de ruina edificiului. (4) Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte se stabilește prin lege specială. În ce privește răspunderea contractuală, Noul Cod civil, în art. 1.350, intitulat „Răspunderea contractuală” se prevede: (1) Orice persoană trebuie să își execute obligațiile

³⁵ Marcu, V., Marotî, Șt., Voicu, A. V., „Introducere în deontologia profesiei didactice”, Editura Inter-Tonic, Cluj-Napoca, 1995, p. 75.

³⁶ Voicu, A. V., Conferința: O posibilă abordare juridică a comportamentului nedeontologic (didactogenic) al educatorilor în general și al profesorilor de educație fizică și sport în special - Seminarul internațional privind drepturile copilului organizat de Guvernul Bulgariei, Universitatea din Sofia, UNICEF, Sofia 4 Oct.– 8 Oct. 1999.

pe care le-a contractat. (2) Atunci când, fără justificare, nu își îndeplinește această îndatorire, ea este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii. (3) Dacă prin lege nu se prevede altfel, niciuna dintre părți nu poate înlătura aplicarea regulilor răspunderii contractuale pentru a opta în favoarea altor reguli care i-ar fi mai favorabile.

O altă problemă este aceea că, în condițiile actuale de organizare și desfășurare a demersului didactic care privesc antrenamentul, competiția și manifestările/spectacolele sportive, antrenorii responsabili ar putea invoca în apărarea lor că, în activitatea de selecție și de pregătire a excelenței cu toate că dau sfaturi și îndrumări sportivilor care-i sunt încredințați, nu au înțeles să-și asume o responsabilitate. Noi considerăm că răspunderea lor nu poate fi înlăturată dacă prin conduita acestora s-a creat un prejudiciu. De fapt, deja s-a exprimat opinia potrivit căreia „în toate cazurile în care profesionistul va da o îndrumare greșită cu intenția de a determina un terț s-o accepte, iar îndrumarea va fi urmată și va avea consecințe păgubitoare, indiferent de împrejurările în care s-a dat, răspunderea profesionistului va fi angajată și se va întemeia pe culpa delictuală”³⁷. Și în cazurile, „când nu e destul de clar dacă părțile sunt legate ori nu printr-un contract” ca de pildă în cazul raportului între antrenor și sportiv (având în vedere că sportivul nu este terț, ci este chiar obiectul muncii profesionistului, și datorită faptului că acesta îl are pe sportiv permanent în îndrumare sfaturile nu se dau „numai într-o anumită împrejurare” ci în „exercitarea funcției”) sfaturile, serviciile prestate de profesionist în mod accidental și cu rezerve, și în împrejurări din care reiese că acesta nu a înțeles să-și asume nici o răspundere, nu vor avea ca urmare răspunderea de daune a profesionistului – răspunderea se va fixa pe idea de culpă delictuală” (potrivit concepției vechiului Cod civil)³⁸.

Capacitatea profesională deplină

Considerăm că pentru a califica o persoană că dispune de **capacitate profesională deplină** (într-un anumit domeniu profesional) este necesară o analiză cu privire la existența celor două condiții

³⁷ Voicu, A. V., „Răspunderea civilă delictuală cu privire specială la activitatea sportivă”, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 226 – cu trimitere la Gionea, V., Răspunderea civilă a liberului profesionist (medic, avocat, arhitect), Brașov, 1943, p. 72.

³⁸ Gionea, V., op. cit., p. 73-74.

esențiale și indispensabile, și care trebuie a fi întrunite cumulativ **1. cunoștințe de specialitate; 2. vocație profesională**. Capacitatea profesională, în acest context, am putea să o definim „aptitudinea de a exercita un drept, de cei care posedă acest drept, de exercitare a profesiei”³⁹ – competența trebuie să fie un criteriu de apreciere tehnic și moral a valorii profesionale⁴⁰. Transferând considerațiile de mai sus în domeniul didacticului – constatăm, cu titlu de notorietate, faptul că evaluarea cunoștințelor de specialitate în domeniu, în concepția diriguitorilor sistemului educativ din România, este în acord cu exigențele profesiei. Problema se pune cu privire la vocația profesională în domeniul în care cadrul didactic/antrenorul își va desfășura activitatea. Este acceptată ideea potrivit căreia șansele maxime de realizare ale unui statut profesional sunt legate de existența vocației – prin care înțelegem „chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesiune”⁴¹. Pe terenul vocațional se pot greșa cunoștințele profesionale – însă cunoștințele în domeniu nu se pot valorifica fără existența vocației profesionale (n. ns., A. V. Voicu) .

Considerații privind pregătirea profesională a antrenorilor

Se impune să reflectăm asupra următoarelor: este necesar să conștientizăm factorii de răspundere implicați în formarea formatorilor să evalueze vocația profesională a candidaților la profesiunea de cadru didactic sau antrenor (atât la admitere, cât și la un anume reper temporal al parcursului formării profesionale) – și dacă ne vom găsi în lipsa atributului vocațional, a celor care deja se află în exercițiu, cum se va realiza evaluarea profesională a acestora? Vocația profesională se găsește la intersecția cerințelor vieții sociale cu cele ale profesiunii. Obiectul muncii educative este omul – și repetăm: „**or, când este vorba de om nu se admite nici cel mai mic procent de rebuturi**”. Rigorile impuse de deontologia pedagogică nu pot avea teren favorabil în lipsa predispoziției

³⁹ Marcoux, F., Doerflinger, C., Droit medical et deontologie, Maloine Editeur, Paris, p. 17, 1988.

⁴⁰ Voicu, A. V., op. cit., p. 70.

⁴¹ Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Academia Română – Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan” – Ediția a II - a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

pentru profesia de antrenor/cadru didactic. Deontologia cuprinde și norme juridice (imperative) – și atunci când vorbim de libertate în stabilirea scopului educației sau obținerii excelenței sportive, trebuie să se înțeleagă libertatea de a formula și realiza un scop conform năzuințelor progresiste din societate în privința idealului uman. Etica nu trebuie să se preocupe numai cu ceea ce este, ci este mai important să se ocupe de ceea ce trebuie să fie. Moralitatea are nevoie de postulate ale rațiunii – pentru că, democrația nu poate fi realizată decât pe terenul normativității, a legislativului. O mare responsabilitate revine și celor care realizează formarea formatorilor în munca educativă. Orice abatere, de la exigența conținutului științific și pedagogic atât a pregătirii, cât și a evaluării viitoarelor cadre didactice, de formatori în domeniul sportului poate constitui un cadru favorizant generator de conduite ilicite pe terenul în care se desfășoară activitățile proprii demersului educativ. În demersul educativ, cadrul didactic nu poate invoca, în apărarea sa, faptul că a greșit neintenționat – aceasta nu se poate constitui clauză de nerăspundere juridică – dacă prin greșeala sa a provocat un prejudiciu (didactogenie și urmările acesteia). Se impune cu necesitate cuprinderea în planurile de învățământ ale instituțiilor, care formează antrenori formatori a excelenței sportive, disciplina didactică „Deontologia profesiei de antrenor” care să trateze, pe felii, elementele și normele demersului deontologic - acest lucru s-ar constitui într-un demers favorizant solidar cu alte eforturi ale României de „a găzdui și sprijini”, cu interes și folos, un „sport curat”.

Definirea categoriei de profesioniști în Noul Cod Civil

NCC al României, intrat în vigoare la data de 01 octombrie 2011, a marcat o modificare legislativă majoră în sistemul de drept român, realizând și o unificare a legislației civile cu cea comercială, având însă o serie de prevederi referitoare la **profesioniști** și la întreprindere. În accepțiunea Noului Cod Civil sunt considerați **profesioniști** – toți aceia care exploatează o întreprindere. Prin *exploatarea unei întreprinderi* înțelegându-se exercitarea sistematică de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în următoarele activități: producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau *în prestarea de servicii indiferent dacă (întreprinderea) are sau nu un scop lucrativ* [art. 3, alin. (3) C.civ.].

Acutizarea răspunderii profesionale prin juridicizarea acesteia

Într-un stat de drept **nimeni nu poate fi mai presus de lege** – nici persoana fizică, nici persoana juridică și nici un anume domeniu de activitate – în cazul nostru ne referim la domeniul educației fizice și sportului.

Este un fapt recunoscut că și participanții din domeniul activităților sportive trebuie să respecte: **1.Ordinea de stat** este cea care se referă la administrarea mijloacelor economice ale serviciilor și prestațiilor sportive, la problematica angajării răspunderii juridice sub diferitele ei forme penală, contravențional-administrativă, civilă, de dreptul muncii (antrenorii și cadrele didactice sunt ținute/te să respecte atât prevederile Codului muncii, a statutele profesionale, precum și ale Codurilor naționale și internaționale care privesc activitățile sportive și educative, pe care România le-a ratificat) conferindu-se astfel subiecților de drept, parte a relațiilor sportive constituite în raporturi juridice, garanția protecției drepturilor subiective prin forța coercitivă a statului. Ordinea de stat cuprinde și normele aparținătoare acordurilor internaționale la care România a aderat și au obiect activitatea sportivă. Cunoașterea sistemului de drept este necesară pentru toți participanții la activitățile de educație fizică și sport. În activitățile de educație fizică și sport trebuie ocrotite și promovate valori ca de pildă: viața, sănătatea, integritatea corporală, demnitatea, dreptatea, echitatea, libertatea etc. Sancțiunile primite ca urmare a încălcării normelor juridice pot crea mari disfuncționalități managementului organizațiilor de educație fizică și sport; **Zona terenului de sport** în care guvernează regulamentul sportiv (și regula de joc); **Zona structurilor internaționale ale sportului**, cu extensie și în zona structurilor sportive naționale care își elaborează statutele, regulamentele etc. potrivit statutelor federațiilor sportive internaționale.

În doctrina tradițională, Codul civil supunea răspunderea civilă, cel puțin pe plan tehnic, unor regimuri diferite, după cum răspunderea civilă era *delictuală* sau *contractuală*. Astfel, dreptului civil îi erau proprii doar aceste două forme de răspundere.

Astăzi, Noul Cod civil român, și reglementările U.E, cu privire la instituția răspunderii juridice civile ne semnalează nașterea **a celei de a treia formă de răspundere civilă** și anume **cea a răspunderii profesionale**. Astfel, vom fi în situ-

ația de a aborda problematica răspunderii civile, învederând în același timp calitatea de drept comun a răspunderii civile delictuale raportându-ne și la noua formă de răspundere civilă, răspunderea profesională – în condițiile în care, potrivit Noului Cod civil, obligația de securitate a fost recunoscută, ca obligație distinctă, autonomă definită deja în doctrină ca fiind „obligația civilă izvorâtă din acte sau fapte juridice, calificată de regulă, ca fiind o obligație de rezultat, fundamentată obiectiv pe ideea de garanție obiectivă și risc, care impune debitorului fie o prestație pozitivă, constând în *a face sau a da*, fie o prestație negativă *de a nu face* ceva de natură a aduce atingere vieții, integrității corporale, sănătății creditorului și bunurilor acestuia, acționând prin orice mijloace pentru a-i oferi acestuia deplina securitate, prin a preveni și înlătura pericolul producerii prejudiciului sau de a asigura reparația integrală și repunerea lui în situația anterioară”.⁴²

Identificând faptele de malpraxis din activitatea de educație fizică și sport, vom realiza nu numai o imagine privind nașterea de obligații prin crearea de prejudicii cauzate sportivilor, sau terților, ci și de o particularizare a răspunderii profesionale a celor care au obiect de activitate sportul (propriu ocupațiilor sportive și conexe acestora) inclusiv ale antrenorilor, medicilor, kinetoterapeuților, profesorilor de educație fizică, structurilor sportive etc. – astfel, vom avea suportul unor încercări efective de armonizare a legislației sportive românești cu cele proprii ale structurilor europene și euro-atlantice în care ne-am integrat.

Conceptul nou de etică juridică a profesiei sportive. Malpraxisul profesional

Ne referim acum la conceptul de „etică juridică”⁴³ – comandament ce trebuie impus tuturor profesioniștilor implicați în activitățile sportive. Astfel, „conceptul de etică, și cu atât mai mult cel de etică juridică, este polisemantic. Această situație este favorizată de întrepătrunderea dintre morală (etică), drept și practici profesionale. Studiarea eticii juridice, ca parte a eticii aplicate,

constituie un imperativ nu numai pentru știința dreptului, ci și pentru filosofia morală. Din aceste considerente, „filosofia morală a fost marcată, în ultimii ani, de dezvoltarea singulară a subdomeniului ei cunoscut sub denumirea de « etici aplicate »”.⁴⁴

Cercetarea eticii juridice ca parte a eticii profesionale se află într-o fază incipientă în România. Așa se explică interesul foarte scăzut, poate și din motive de imoralitate sau amoralitate ale profesioniștilor, presei, și politicienilor – de a juridiciza activitățile sportive. Este adevărat că suntem, încă, în prezența unor posibile interpretări ce nu ar face posibilă responsabilizarea faptele de malpraxis ale profesioniștilor, pentru că se invocă, în interesul întârzierii angajării instituției răspunderii juridice, existența unor coduri de etică ale unor anumite profesii.

În aceste condiții, vom putea „defini” (absolut teoretic) *etică juridică prin efortul de înțelegere și de interpretare a normelor juridice, urmate de o aplicare a lor cu totală bună credință*.⁴⁵

Principiul etico-juridic care stă la baza angajării răspunderii civile a fost introdus în reglementările Codului civil, în art. 1.349, astfel: încălcarea obligației generale de respectare a prevederilor legale sau a regulilor instituite de obiceiul locului, dacă a avut drept consecință atingerea drepturilor subiective și a intereselor legitime ale altor persoane, obligă pe cel vinovat la reparație integrală. În materie contractuală, acest principiu este redat de dispozițiile art. 1.350 C. civ. Universalismul acestei reguli face să fie aplicabilă în toate cazurile, stabilind cadrul legal în care victima poate pretinde și poate obține plata despăgubirilor.

Acest principiu are profunde semnificații morale, fiind echitabilă restabilirea echilibrului social distrus printr-o faptă ilicită, prin care se asigură reparația prejudiciului suferit de victimă, de către cel care se face vinovat de situația creată. Această dimensiune a răspunderii civile rezultă din faptul că, prin exercitarea libertății sale, omul își construiește propria personalitate, dar, în același timp, trebuie să își asume și răspunderea faptelor sale. Astfel, omul care acționează în mod conștient răspunde pentru propriile sale acte și consecințele

⁴² Boilă Lacrima Rodica, Răspunderea civilă delictuală obiectivă, Ediția 2, Editura C.H.Beck, București, 2014, p. 83.

⁴³ Alexandra Sibana – Despre etica juridică a practicienilor din domeniul dreptului, în Ion Copoeru, Nicoleta Szabo - Coordonatori, Etică și cultură profesională, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2008, p. 192-197.

⁴⁴ Alexandra Sibana, op. cit., p. 192, cu trimitere la Ion Copoeru, Nicoleta Szabo, Dileme morale și autonomie în contextul democratizării și al integrării europene, Casa Cărții de Știință, 2004, p. 8.

⁴⁵ Idem.

lor, fiind obligat la restabilirea echilibrului social distorsionat. Adevărata responsabilitate este întotdeauna asociată ordinului justiției comutative, care tinde la instaurarea unei reacții juridice menite să înlăture consecințele faptului prejudiciabil. **Relația dintre etică, morală și drept** se axează astfel pe ideea vinovăției autorului faptei ilicite. Libertatea și răspunderea constituie două concepte complementare și indispensabile care caracterizează demnitatea umană.

Semnificațiile etico-juridice ale răspunderii civile pentru malpraxisul profesional⁴⁶

Relația juridică dintre profesionist (profesie sportivă/structură sportivă) și beneficiarul prestației (client, elev, sportiv de performanță, spectator etc.) nu poate fi integral subordonată regulilor instituite printr-un contract civil, dar nici regulilor răspunderii esențialmente delictuale. Acesta este motivul pentru care dezbaterile, pe tema condițiilor și fundamentului răspunderii profesionistului, își propun să deceleze asupra elementelor sale specifice, de natură a argumenta necesitatea armonizării normei juridice cu realitățile societății contemporane. Toate acestea datorită creșterii pericolului producerii de prejudicii, aici de față referindu-ne la prejudiciile produse în activitatea de educație fizică și sport.

Dată fiind diversitatea și complexitatea ipotezelor de răspundere civilă profesională, în plan juridic este necesară stabilirea unor reguli abstracte, aplicabile în toate cazurile de malpraxis, de natură a asigura protecția mai eficientă a victimei, prin sprijinirea ei în obținerea despăgubirilor.

Reglementarea răspunderii civile delictuale și contractuale în actualul Cod civil al României urmărește stabilirea regulilor de principiu care, în materia **malpraxisului profesional**,⁴⁷ sunt menite să guverneze condițiile de inițiere și succes a acți-

unii în angajarea răspunderii, respectiv să conducă la restabilirea echilibrului social distrus prin săvârșirea unor fapte care au avut drept consecință producerea unui prejudiciu altei persoane. În vederea asigurării unei protecții depline a victimei faptei de malpraxis, se tinde la obiectivarea răspunderii civile a profesionistului, aceasta fiind angajată în cele mai multe situații independent de orice culpă. Astfel, analiza se transpune în plan causal, simpla producere a daunei declanșând mecanismul răspunderii civile. *Ca ipoteză specială de răspundere juridică, răspunderea civilă pentru malpraxisul profesional reprezintă acel raport juridic care se naște prin încălcarea de către anumite categorii de persoane, denumite generic profesioniști, a regulilor de conduită stabilite de lege sau de corpul profesional din care fac parte, cauzând un prejudiciu altei persoane, cu privire la care se naște obligația reparării acestuia*⁴⁸.

Analizat ca instituție juridică, malpraxisul reunește normele care reglementează această obligație de despăgubire a victimei, raportată la fapta contractuală sau extracontractuală a profesionistului, a celui implicat, în cazul nostru, în activități sportive și/sau conexe acestora.⁴⁹

După cum reiese din definițiile expuse anterior, structura raportului juridic al răspunderii pentru malpraxisul profesional include cele patru elemente clasice ale răspunderii civile în general: *prejudiciul, fapta ilicită de malpraxis, legătura de cauzalitate dintre acestea și culpa persoanei responsabile*. În acest context, antrenorului i se pot angaja mai multe forme de răspundere juridică – penală, civilă, administrativă, de dreptul muncii (inclusiv și cele care privesc protecția și sănătatea în muncă) – în funcție de natura reglementărilor juridice încălcate. Suntem și în situația în care persoana prejudiciată de fapta antrenorului printr-o infracțiune (faptă penală) să se constituie parte civilă. O atenție mărită trebuie acordată și protecției copiilor în activitatea sportivă, respectându-se atât Legea nr. 272/2004, republicată, privind protecția și promovarea drepturilor copiilor, precum și Hotărârea de Guvern 75/2015 privind reglementarea prestării de către copii de activități remunerate în domeniile cultural, artistic, sportiv, publicitar și de modeling.

⁴⁶ Lacrima Bianca Luntraru, Răspunderea civilă pentru malpraxisul profesional, Ed. Universul Juridic, București, 2018.

⁴⁷ De pildă, în actele internaționale la care România a aderat, precum Convenția Magglingen/Macolin, 18 Noiembrie 2014, „Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions”, în Preambulul acesteia se face vorbire despre malpraxisul în sport: „Emphasising their belief that consistent application of the principles of good governance and ethics in sport is a significant factor in helping to eradicate corruption, the manipulation of sports competitions and other kinds of malpractice in sport”.

⁴⁸ Cimpoeu D., „Malpraxisul”, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 5.

⁴⁹ Lacrima Bianca Luntraru, op. cit., p. 17.

De asemenea, suntem în situația în care antrenorului, așa cum am arătat, i se pot angaja forme de răspundere specială – de pildă, cele cuprinse în reglementările anti-doping.

Pentru acesta este necesar să vă informăm cu privire la Decizia Curții Constituționale a României cu privire la Competența Curții de Arbitraj Sportiv de la Lausanne în cazurile privind dopajul în sport. Astfel, suntem în prezența Deciziei Curții Constituționale a României nr. 560 din 29 mai 2012 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 61 din Legea nr. 227/2006 privind prevenirea și combaterea dopajului în sport, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 537 din 1 august 2012, cu intrarea în vigoare la data publicării acesteia. Pe rolul Curții Constituționale a României s-a aflat soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 61 din Legea nr. 227/2006 privind prevenirea și combaterea dopajului în sport, excepție ridicată, din oficiu, de Curtea de Apel Cluj - Secția comercială, de contencios administrativ și fiscal în Dosarul nr. 131/33/2011. Excepția a format obiectul Dosarului Curții Constituționale nr. 629D/2011. Astfel, Curtea Constituțională a României, având având în vedere actele și lucrările dosarului, examinând încheierea de sesizare, punctele de vedere ale Guvernului și Avocatului Poporului, raportul întocmit de judecătorul-raportor, susținerile părții prezente, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr. 47/1992 a reținut următoarele: „Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit prevederilor legale în materie⁵⁰ să soluționeze excepția de neconstituționalitate. Obiectul excepției de neconstituționalitate îl reprezintă dispozițiile art. 61 din Legea nr. 227/2006 privind prevenirea și combaterea dopajului în sport, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 63 din 25 ianuarie 2011, cu următorul conținut: - Deciziile Comisiei de apel pot fi contestate la Curtea de arbitraj sportiv de la Lausanne, în termen de 21 de zile de la data comunicării. În susținerea neconstituționalității acestor dispoziții legale, autorul excepției a invocat prevederile constituționale ale art. 20 referitor la tratatele internaționale privind drepturile omului, art. 21

referitor la accesul liber la justiție, art. 124 referitor la înfăptuirea justiției și art. 126 referitor la instanțele judecătorești. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea constată că accesul liber la justiție nu este absolut, ci poate implica limitări, cât timp acestea sunt rezonabile și proporționale cu scopul urmărit. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în jurisprudența sa, de exemplu prin Hotărârea din 21 februarie 1975, pronunțată în Cauza Golder împotriva Regatului Unit al Marii Britanii, că dreptul de acces la tribunale nu este absolut. Fiind vorba de un drept pe care Convenția l-a recunoscut fără să-l definească în sensul restrâns al cuvântului, există posibilitatea limitărilor implicit admise chiar în afara limitelor care circumscriu conținutul oricărui drept. Totodată, prin Hotărârea din 28 mai 1985, pronunțată în Cauza Ashingdane împotriva Regatului Unit al Marii Britanii, Curtea a reținut că acest drept cere, prin însăși natura sa, o reglementare din partea statului, reglementare ce poate varia în timp și spațiu, însă în funcție de *resursele comunităților și nevoile indivizilor*. În elaborarea unei astfel de reglementări, statele se bucură de o anumită marjă de apreciere. Referitor la procedura arbitrală, Curtea, prin Decizia nr. 203 din 7 martie 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 267 din 24 martie 2006, a statuat că arbitrajul constituie o excepție de la principiul potrivit căruia înfăptuirea justiției se realizează prin instanțele judecătorești și reprezintă acel mecanism juridic eficient, menit să asigure o judecată imparțială, mai rapidă și mai puțin formală, confidențială, finalizată prin hotărâri susceptibile de executare silită. Mai mult, Curtea constată că România a acceptat prin Legea nr. 367/2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 828 din 9 octombrie 2006, Convenția internațională împotriva dopajului în sport, adoptată în cadrul Conferinței Generale a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, la Paris la 19 octombrie 2005. Codul Mondial Anti-Doping reprezintă parte integrantă din această convenție. Astfel, în Partea I din Codul Mondial Anti-Doping, prin art. 13 se dispune expres asupra competenței Curții de Arbitraj Sportiv de la Lausanne în cazurile privind dopajul în sport. Curtea constată că, în domeniul dopajului în sport, Curtea de arbitraj sportiv de la Lausanne funcționează ca o instanță disciplinară, în special după adoptarea Codului Mondial Anti-Doping, care, în acest caz, conferă competență directă acestei instanțe... Astfel, Curtea Constituțională, în numele

⁵⁰ (dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție, precum și ale art. 1 alin. (2), ale art. 2, 3, 10 și 29 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale),

legii, a decis (Decide): „Respinge, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 61 din Legea nr. 227/2006 privind prevenirea și combaterea dopajului în sport, excepție ridicată, din oficiu, de Curtea de Apel Cluj... Definitivă și general obligatorie. Pronunțată în ședința publică din data de 29 mai 2012”, semnează Președintele Curții Constituționale.

Astfel, atunci când se examinează faptele și aspectul juridic a unui caz, toate instanțele, tribunalele arbitrale și alte organisme de judecată trebuie să țină cont și să respecte natura distinctă a reglementărilor anti-doping din Codul Mondial Anti-Doping

Proiecția viitoare a unor ipoteze particulare de creare de prejudicii

Considerăm că este necesar, ca într-o viitoare lucrare, să vă prezentăm mai multe ipoteze particulare de cauzare de prejudicii în activitatea sportivă care pot atrage angajarea răspunderii profesionale a antrenorilor.

Una din ipoteze, care ar trebui imediat semnalată, ar fi cea care privește nerespectarea cadrului general de reglementare și sancționare a exercitării ilegale a unei profesii⁵¹. Autorul Ilie Dumitru menționează că, în prezent, în România, sunt în vigoare mai multe legi care reglementează desfășurarea unor profesii sau meserii și care stabilesc condițiile ce trebuie îndeplinite și în ce formă și mod de organizare poate fi exercitată respectiva profesie/meserie.

Aceste texte de lege fac trimitere la norma cadru de incriminare⁵², care se regăsește în Codul penal la art. 348, cu denumirea marginală „Exercitarea fără drept a unei profesii sau activități”, și care are următorul conținut: „Exercitarea, fără drept, a unei profesii sau activități pentru care legea cere autorizație ori exercitarea acestora în alte condiții decât cele legale, dacă legea specială prevede că săvârșirea unor astfel de fapte se sancționează potrivit legii penale, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă”. Legile speciale

⁵¹ Ilie Dumitru, Responsabilități penale în cazul practicării fără drept a profesiei de medic, *Articol Preliu*, Editura Universul Juridic, București, 15 februarie 2019.

⁵² Autorul folosește acest termen „întrucât sunt și legi speciale care conțin norme penale de sine stătătoare, a căror aplicabilitate nu necesită nicio raportare la Codul penal” – cum ar fi de pildă reglementările anti-doping (n.ns.)...

care reglementează exercitarea unei profesii, practicarea unei meserii sau desfășurarea unei activități care necesită anumită calificare sau atestare profesională, conțin un text aproape șablon, prin care se enunță caracterul penal al faptei ce constă în desfășurarea acelei activități care face obiectul său de reglementare, iar cu privire la pedeapsă se face trimitere la Codul penal.

Curtea Constituțională, într-o decizie⁵³, respingând o excepție de neconstituționalitate, s-a pronunțat că „incriminarea și sancționarea faptelor de exercitare fără drept a unor profesii sau activități, pentru care se cere o anumită pregătire și, în consecință, sunt supuse autorizării, exprimă necesitatea apărării unor valori sociale de o importanță deosebită, inclusiv viața și integritatea fizică și psihică ale persoanei, precum și interesele patrimoniale ale acesteia. Societatea nu poate îngădui ca anumite profesii, precum aceea de medic, de farmacist sau de stomatolog, sau de nutritionist (n.ns.), să fie practicate de persoane fără calificare și fără răspunderea necesară în caz de urmări periculoase ori păgubitoare (...)”. Iată cum, chiar prin Decizia Curții Constituționale, este subliniată importanța valorii sociale apărute de norma de incriminare, care nu rămâne la nivelul intereselor patrimoniale ale persoanei, ci se ridică până la cel mai înalt nivel, anume integritatea fizică, psihică și chiar viața individului. Textul art. 348 C. pen., citat mai sus, gravitează în jurul a două elemente „cheie”: exercitarea „fără drept” și „în alte condiții decât cele legale”. Este esențial, așadar, ca pentru a determina conținutul infracțiunii de exercitare fără drept a profesiei de medic, să știm când are o persoană „dreptul” de a practica medicina, în ce constă acest drept, ce autoritate și când i-l recunoaște, care sunt condițiile și limitele în care se poate exercita dreptul de liberă practică a profesiei de medic. Art. 393 din Legea privind reforma în domeniul sănătății nr. 95/2006 consfințește că și profesia de medic este una dintre cele care necesită o anumită formă de autorizare și nu poate fi practică de oricine, în caz contrar aflându-ne în ipoteza art. 348 C. pen.: „Practicarea profesiei de medic de către o persoană care nu are această calitate constituie infracțiune și se pedepsește conform Codului penal, cu modificările și completările ulterioare”.

În concluzia acestui ultim paragraf, dacă medicii, asistenții medicali, și personalul paramedical

⁵³ Decizia nr. 49 din 13 februarie 2001, publicată în M. Of. nr. 250 din 16 mai 2001.

este ținut să respecte reguli potrivit cărora „să nu recomande, să nu prescrie și să nu administreze medicamente și/sau suplimente alimentare care au în compoziție substanțe interzise, să nu recomande, să nu prescrie sau să nu colaboreze la utilizarea unor metode interzise care sunt incluse pe lista interzisă, decât în baza unei scutiri pentru uz terapeutic, atunci cu atât mai mult aceste interdicții se adresează și antrenorilor – încălcări care pot atrage sancțiuni (agravante) prevăzute de Codul Anti-Doping, de Legea nr. 143/2000, de Codul penal, de Legea nr. 96/2006 etc.

Concluzii. Propuneri

Considerăm că este necesar ca factorii juridici și legislativi să fie considerați de importanță majoră în managementul instituțiilor care au obiect de activitate – activități de educație fizică și sport. Pregătirea „lucrătorilor sportivi” precum și a conducerii structurilor specializate dintr-o societate în plină transformare, cu perspectivă de dezvoltare, reclamă o pregătire de cultură generală și de specialitate modernă – inclusiv juridică, aptă de a produce mutații în felul de a aborda și recepta ceea ce înseamnă și trebuie să fie considerată actualmente activitatea de educație fizică și sport.

Astfel, am motivat, ca profesia de antrenor sportiv, și în România, cel puțin, să se obțină prin studii temeinice capabile să formeze competențe utile și necesare în acord cu rigorile demersului deontologic profesional specific. Considerațiile cu privire la tema enunțată ne obligă a susține necesitatea asimilării cunoștințelor ce privesc deontologia profesională, cu privire specială la cultura juridică, ca parte integrantă și obligatorie în formarea antrenorilor sportivi.

Bibliografie selectivă

1. Boilă Lacrima Rodica, *Răspunderea civilă delictuală obiectivă*, Ediția 2, Editura C. H. Beck, București, 2014.
2. Ilie Dumitru, *Responsabilități penale în cazul practicării fără drept a profesiei de medic*, Articol Premium, Editura Universul Juridic, București, 15 februarie 2019.
3. Lacrima Bianca Luntraru, *Răspunderea civilă pentru malpraxisul profesional*, Ed. Universul Juridic, București, 2018.
4. Ilie Dumitru, *Responsabilități penale în cazul*

practicării fără drept a profesiei de medic, Articol Premium, Editura Universul Juridic, București, 15 februarie 2019.

5. Alexandra Sibana, op. cit., p. 192, cu trimitere la Ion Copoeru, Nicoleta Szabo, *Dileme morale și autonomie în contextul democratizării și al integrării europene*, Casa Cărții de Știință, 2004.

6. Alexandra Sibana – *Despre etica juridică a practicienilor din domeniul dreptului*, în Ion Copoeru, Nicoleta Szabo - Coordonatori, *Etică și cultură profesională*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2008, p. 192-197.

7. Cimpoeu D., „Malpraxisul”, Ed. C.H. Beck, București, 2013.

8. Constituția României – comentarii pe articole, Coodonatori: Muraru, I., Tănăsescu, E.S., Editura C H.Beck, București, 2008.

9. Marcu, V., Maroti, Șt., Voicu, A. V., „Introducere în deontologia profesiei didactice”, Editura Inter-Tonic, Cluj-Napoca, 1995.

10. Marcoux, F., Doerflinger, C., *Droit medical et deontologie*, Maloine Editeur, Paris, 1988.

11. Voicu, A. V., „Răspunderea civilă delictuală cu privire specială la activitatea sportivă”, Editura Lumina Lex, București, 1999.

12. Vasile P. Nicolau, „Școală și caracter”, Editura Cultura Românească, București, 1937.

13. Voicu, A. V., Conferința: *Despre conținutul și limitele participării copiilor la viața socială din perspectiva considerării drepturilor copilului ca drepturi fundamentale ale omului* - Seminarul internațional privind drepturile copilului organizat de Guvernul României – Departamentul pentru protecția copilului, Academia Europeană a Drepturilor Copilului, UNICEF – România, Mangalia 29 sept./1 octombrie 1999.

14. Lăscuș, V., „Deontologia pedagogului social”, Editura Gewalt, Cluj-Napoca, 2002, p. cu trimitere la Duțescu, B., „Etica profesiei medicale”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980.

15. Voicu, A. V., *The deontology of the profession of sports between coercion and freedom*, la al 8-lea Congres al Colegiilor de Știința Sportului – 8th Annual Congress European College of Sport Science”, Institute of Sport Science, University of Salzburg, 9-12 iulie 2003 – rezumat lung (long abstract) publicat în CD - ul congresului și în “ECSS Salzburg 2003, 8th Annual Congress European College of Sport Science, July 9-12, 2003; Abstract Book, ISBN 3-901709-11-8 – Institute of Sport Science University of Salzburg Austria.

16. Paul Fauconnet, „La responsabilité. Etude de sociologie”, Paris, Librairie Felix Alcan, 1920, p. 3 și urm., citat și de J. Carbonnier, *Droit civil*, tom. II, Les biens et les obligations, ediția a -V-a, Paris, Presses Universitaires de France, 1967.

STUDIU COMPARATIV AL LEGISLAȚIEI PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU CONSTRÂNGEREA DE A FACE DECLARAȚII

Elena JENUNCHI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Republica Moldova

e-mail: elenajenunchi@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-0587-6883>

Constrângerea de a face declarații este o infracțiune de pericol social sporit. Odată ce nu este depistată la timp, aceasta poate duce la ilegalitatea întregului proces judiciar pe motivul lezării grave a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei. Drepturile omului sunt înțelese ca drepturi inalienabile fundamentale la care o persoană are în mod inerent dreptul, pur și simplu, pentru faptul că el sau ea este o ființă umană. Drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt o valoare universală a lumii moderne și ele urmează a fi garantate la cel mai înalt nivel, iar standardele legale aplicate în scopul dat urmează a fi unificate pe cât de mult posibil. Din punctul dat de vedere considerăm cât se poate de oportun demersul științific dedicat studierii infracțiunii de constrângere de a face declarații prin prisma elementelor de drept penal comparat, pe lângă faptul că, acesta este de o reală importanță practică.

Cuvinte-cheie: constrângere, amenințare, declarație, acte ilegale, infracțiune.

COMPARATIVE STUDY OF LEGISLATION ON CRIMINAL LIABILITY FOR FORCING TO MAKE STATEMENTS

Forcing someone to make statements is a crime of increased social danger. Once not detected in time, it can lead to the illegality of the entire judicial process on the grounds of serious violation of the fundamental rights and freedoms of the person. Human rights are understood as fundamental inalienable rights to which a person has an inherent right, simply because he or she is a human being. Fundamental human rights and freedoms are a universal value of the modern world and they are to be guaranteed at the highest level, and the legal standards applied for this purpose are to be unified as much as possible. From this point of view, we consider as opportune as possible the scientific approach dedicated to the study of the crime of coercion to make statements in the light of the elements of comparative criminal law, in addition to the fact that it is of real practical importance.

Keywords: coercion, threat, statement, illegal acts, crime.

ÉTUDE COMPARATIVE DE LA LOI SUR LA RESPONSABILITÉ PÉNALE POUR LA CONTRAINTE DE FAIRE DES DÉCLARATIONS

La contrainte de faire des déclarations est un crime de danger social accru. Une fois qu'il n'est pas détecté à temps, il peut conduire à l'illégalité de l'ensemble du processus judiciaire au motif d'un préjudice grave aux droits et libertés fondamentaux de la personne. Les droits de l'homme sont considérés comme des droits fondamentaux inaliénables auxquels une personne a droit par nature, simplement parce qu'elle est un être humain. Les droits et libertés fondamentaux de l'homme sont une valeur universelle du monde moderne et doivent être garantis au plus haut niveau et les normes juridiques appliquées à cet effet doivent être unifiées autant que possible. De ce point de vue, nous considérons comme appropriée l'approche scientifique consacrée à l'étude du crime de coercition pour faire des déclarations à travers le prisme des éléments du droit pénal comparé, en plus du fait qu'il est d'une réelle importance pratique.

Mots-clés: coercition, menace, déclaration, actes illégaux, infraction.

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРИНУЖДЕНИЕ К ДАЧЕ ПОКАЗАНИЙ

Принуждение к даче показаний – это преступление, представляющее повышенную социальную опасность. Если такое преступление не будет обнаружено вовремя, оно может повлечь за собой противозаконность всего судебного процесса вследствие ущемления основных прав и свобод человека. Под правами

человека подразумеваются основные неотъемлемые права, присущие тому или иному лицу. Основные права и свободы человека – это универсальные ценности современного мира, которые должны быть гарантированы на самом высоком уровне, а применяемые в этих целях законодательные стандарты следует унифицировать настолько, насколько это только возможно. С этой точки зрения, помимо реального практического значения, мы считаем очень своевременным научное предложение изучить преступление по принуждению к даче показаний сквозь призму элементов сопоставительного уголовного законодательства.

Ключевые слова: принуждение, угроза, заявления, противозаконные деяния, преступление.

Introducere. Constrângerea persoanei prin amenințare sau prin alte acte ilegale în scop de a obține declarații, constituie un fenomen alarmant al contemporaneității, cauza fiind intensitatea și extinderea cu care acesta se conturează. El nu este un fenomen ce aparține doar societății de astăzi, ci unul caracteristic tuturor perioadelor istorice, constituind un procedeu (evident, ilegal) de obținere a probelor în procesul penal. Fiind astăzi recunoscute drept valoare universală, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, la care se atențează prin actul constrângerii de a face declarații, urmează a fi apărate prin intermediul unor politici armonizate la nivel internațional și regional. Studierea și cunoașterea reglementărilor juridico-penale a infracțiunii în cauză sub aspect comparativ este foarte importantă, în modul dat fiind valorificat potențialul juridico-penal al altor state și sisteme de drept în problema investigată. Metoda comparativă dotează cu idei și argumente care nu pot fi obținute fie și cu o cunoaștere foarte bună doar a legislației naționale. Prezența investigație are ca obiect de studiu normele de drept penal, ce reglementează constrângerea de a face declarații, existente în legislația altor state, urmărindu-se scopul cunoașterii semnificației și conținutului lor, depistării similitudinilor sau deosebirilor dintre normele respective și identificării celor mai eficiente modele de reglementare juridico-penală a infracțiunii de constrângere de a face declarații.

Metodologia de cercetare folosită în prezentul studiu implică, în primul rând, metoda comparativă, urmată de cea istorică și deductivă. Metoda comparativă de cercetare, fiind de bază, a fost utilizată pe larg, în scopul stabilirii unor asemănări sau distincții dintre semnele obiective și subiective ale infracțiunii de constrângere de a face declarații, așa cum este aceasta reglementată în legea penală națională și legislația penală a altor state. Drept punct de reper a servit legislația unor state ale UE (Germania, Franța, Italia, Polonia, Suedia ș.a.), precum și cea a unor state CSI (Comunitatea Statelor Independente).

Dreptul penal comparat reprezintă un domeniu al științei dreptului penal, care are ca obiect de studiu normele și instituțiile juridice aparținând unor sisteme diferite de drept penal, în scopul cunoașterii semnificației și conținutului lor, precum și a deosebirilor dintre aceste norme și instituții. După cum a menționat profesorul rus, membru-correspondent al Academiei Internaționale de Drept Comparat, Iu.A.Tihomirov la cel de-al XV-lea Congres al Asociației Internaționale a Cercetătorilor în domeniul Dreptului: „Comparativistica devine un semn al timpului... În lumea modernă, cresc cerințele față de drept în fiecare țară, deoarece el servește ca un regulator general acceptat al proceselor sociale... Studiul și cunoașterea dreptului în general și în particular, compararea sistemelor juridice, analiza modalităților de convergență a legislațiilor naționale capătă o importanță din ce în ce mai mare” [1].

Studiind legislația altor țări, obținem deschiderea unor noi orizonturi pentru juriști, acest fapt ne permite să cunoaștem mai bine dreptul nostru național, deoarece caracteristicile specifice ale acestui drept sunt dezvăluite mai pregnant în comparație cu dreptul aparținând altor sisteme. Comparația poate dota juristul cu idei și argumente, care nu pot fi obținute fără cunoștințe în domeniul dreptului comparat.

Sub aspect istoric considerăm necesară abordarea experienței altor țări în stabilirea interdicției penale de constrângere de a face declarații, începând cu perioada revoluțiilor burgheze din secolul XVIII-lea din Europa. Și aceasta deoarece în legislația feudalismului timpuriu, cu procesul său inchizițional, nu a putut exista egalitate între părți, contradictorialitate în cursul procesului penal. Tortura și violența asupra acuzaților au reprezentat un mijloc legal de obținere a probelor, iar recunoașterea vinovăției lor - „regina” probelor, era suficientă pentru condamnarea inculpatului chiar și în absența altor probe. Ulterior, această probă a început să echivaleze cu mărturia a doi martori de încredere și chiar a unui martor, dacă acesta era

părintele acuzatului, abia mai târziu dezvoltându-se un sistem complex de probe. Valoarea fiecărei probe a fost determinată de fracția (1/2, 1/4, 1/8 etc.), adică o parte din probă (declarațiile acuzatului). Instanța verifica doar respectarea procedurii externe. Dacă rezultatul sumării fracțiilor constituia unu, inculpatul se considera vinovat, dacă mai puțin de unu, inculpatul rămânea „sub suspiciune” (bănuială) sau era achitat.

Revoluția burgheză franceză (1789-1799) și domnia care a urmat a lui Napoleon se remarcă prin adoptarea codurilor civile și penale, care „au atras pe orbita de influență a mare parte a Europei continentale (și parțial America Latină)” [2].

Codurile penale ale țărilor străine în acea perioadă aveau o reglementare comună, care prevedea răspunderea penală pentru abuz de putere al funcționarului public, însă normele speciale care stabilesc pedeapsa pentru constrângere de a face declarații s-au dovedit a fi diferite în sursele studiate.

Astfel, unele state erau adepte ale conceptului, conform căruia latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații o prezintă faptele violente împotriva persoanei aflate în administrarea justiției (Franța, Belgia, Polonia, Suedia); altele - obținerea declarațiilor, recunoașterii sau a explicației (Austria, Germania, Ungaria), iar cel de al treia grup de state prevedea răspunderea pentru extorcarea declarațiilor doar în dosarele civile (Codul penal italian).

Perioada modernă se caracterizează prin activitatea susținută a statelor din vestul Europei pentru îmbunătățirea legislației penale. Savantul rus Krâlova N.E susține că, adoptarea noilor legi penale „...este strâns legată de tendințele de unificare, care au fost mult timp decisive în politica lor externă și internă”. [3] Tendința spre o anumită unificare a legislației naționale, împreună cu adaptarea acesteia la actele juridice internaționale, a dus la apariția unui număr mare de norme similare.

Motivele care l-au determinat pe legiuitor să reformeze legislația penală au fost:

1. Schimbările calitative și cantitative ale criminalității, apariția noilor forme ale acesteia, care s-au conturat la începutul anilor '60.

2. Extinderea criminalității la nivel mondial și, în consecință, nevoia de a conjuga eforturile prin încheierea de acorduri internaționale (statele părți la aceste acorduri, recunoscând supremația dreptului internațional asupra dreptului național, s-au angajat să-și armonizeze legislația națională cu cea internațională).

3. Adoptarea conceptului de drepturi ale omului și al statului de drept în viața publică, recunoașterea priorității valorilor universale [4].

Revenind la legislația penală a statelor adepte ideii că, latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații o reprezintă faptele violente împotriva persoanei aflate în administrarea justiției, vom invoca normele respective din legile penale ale unor state europene. Însăși lecturarea acestora este un prilej de reflecție asupra diversității politicilor de drept penal în domeniul supus investigației.

Studiul experienței franceze moderne prezintă interes și pentru faptul că, legea franceză se bazează pe concepția juridică clasică. **Capitolul IV** din Codul Penal Francez „*Despre atingerile aduse înfăptuirii justiției*” prevede la art. 434-15 „Folosirea de promisiuni, oferte, cadouri, presiuni, amenințări, acte de violență, manevre sau tertipururi în cadrul unei proceduri sau în vederea unei cereri sau apărări în justiție pentru a determina o altă persoană fie să facă sau să dea o depoziție, o declarație sau o atestare mincinoasă, fie să se abțină să facă sau să dea o depoziție, o declarație sau o atestare, se pedepsește cu 3 ani închisoare și cu amendă de 45.000 euro, chiar dacă mituirea nu este urmată de efect.”) [5]. Latura obiectivă constă în utilizarea promisiunilor, ofertelor, cadourilor, presiunilor, amenințărilor, actelor de violență, manevrelor sau tertipurilor în cadrul unei proceduri sau în vederea unei cereri sau apărări în justiție pentru a forța o altă persoană fie să facă sau să dea o depoziție, o declarație sau o atestare mincinoasă, fie să se abțină să facă sau să dea o depoziție, o declarație sau o atestare. Codul Penal Francez prevede doar o componentă de infracțiune care apără participării la procedurile penale de atacuri atât din partea funcționarilor publici care reprezintă corpul de cercetare, cât și din partea unui subiect comun. În plus, este prevăzută utilizarea nu doar a violenței, ci și a vicleșugurilor, a șiretlicurilor, a promisiunilor, a ofertelor și a luării de mită este supusă pedepsei. Sancțiunea art. 434-15 este alternativă și constituie închisoare pentru o perioadă de 3 ani sau o amendă de 45.000 euro.

Codul penal al Belgiei în Capitolul V „*Abuzul de autoritate*”, stipulează la art.257 norma, conform căreia când un funcționar sau ofițer public, un administrator, agent sau prepus al guvernului sau al poliției, un executor de mandate de justiție sau de sentințe, un comandant șef sau aflat în subordinea forței publice, fără un motiv legitim, a făcut uz

sau a dispus utilizarea violenței față de persoane, în exercitarea sau cu prilejul exercitării funcțiilor sale se pedepsește...- atunci când este aplicată violența și art.258 - orice judecător, administrator sau membru într-un organism administrativ, care sub orice pretext, chiar sub pretextul lipsei de prevederi legale sau a neclarității legii, refuză să facă dreptatea cuvenită părților, este pedepsit cu amendă de la două sute (de euro) la cinci sute (de euro) și poate fi condamnat la interdicția drepturilor de a ocupa funcții, posturi sau oficii publice [6].

În **Codul Penal al Poloniei** infracțiunea de constrângere de a face declarații este prevăzută în Capitolul XXX „**Infracțiuni contra sistemului justiției**”, la art.246 care stipulează că, funcționarul public sau persoana care acționează în baza ordinelor sale în scopul de a obține mărturii specifice, explicații, informații sau declarații folosind violența, amenințarea sau care abuzează în alt mod, fizic sau psihic, o altă persoană este sancționat cu pedeapsa privării de libertate de la 1 an la 10 ani. O reglementare similară conține **Codul Penal al Regatului Suediei** [7].

După cum am menționat mai sus, Austria, Germania, Ungaria sunt state adepte ale conceptului, conform căruia latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații o prezintă faptele violente înfăptuite cu scop de a obține declarații, recunoașterea vinovăției sau a explicației.

Codul Penal al Austriei în § 312a din Titlul XXII - „**Încălcarea obligațiilor de serviciu, corupția și fapte penale conexe**” incrimină fapta persoanei care în calitate de agent public, în sensul § 74 alin.(1) punctul 4a) lit. b) sau c¹), la instigarea acestuia sau cu aprobarea expresă sau tacită a unui astfel de agent public, cauzează unei alte persoane mari dureri fizice sau psihice, suferințe, în special cu scopul de a obține de la aceasta sau de la un terț o declarație sau o recunoaștere [8].

Abordarea experienței legiuitorului Republicii Federale Germania este de asemenea extrem de utilă, prin aceasta descoperindu-se unele similitudini dintre legislația germană și cea a altor state.

¹ *Agent public, în sensul normei penale a Austriei, este persoana care exercită pentru Federație, un land, o comună, o altă persoană de drept public, cu excepția bisericii sau comunității religioase, pentru un alt stat sau pentru o organizație internațională, prerogative din domeniul legislative, administrative sau judiciar în calitate de organ sau angajat al acestora sau persoana care este autorizată să exercite alte funcții oficiale în numele organelor menționate și în aplicarea legii.*

De exemplu, doctrinele dreptului penal german și cele ruse sunt unite prin legături istorice de lungă durată, iar legea penală a RFG, la fel ca cea rusă, aparține sistemului de drept continental.

Evident, formularea normei penale ce prezintă interes pentru noi în Codul penal actual al Germaniei, s-a schimbat semnificativ în comparație cu norma Codului penal din 1871. Componenta respectivă este stipulată în **Codul Penal al Germaniei** la §343 din Secțiunea XXX „**Infracțiuni săvârșite în exercitarea unei funcții publice**” și incriminează fapta de constrângere ca fiind obținerea unor declarații cu forța: persoana care, în calitate de funcționar public chemat să participe la o procedură penală, o procedură privind dispunerea unei măsuri de reținere, o procedură de aplicare a unei amenzi sau o procedură disciplinară sau o instanță disciplinară sau o instanță disciplinară profesională, abuzează fizic o altă persoană, exercită forța în alt mod asupra acesteia, o amenință cu forța sau o torturează psihic în scopul de a o constrânge să facă declarații în cadrul procedurii sau să explice sau să omită toate acestea, se pedepsește cu închisoare de la 1 an la 10 ani, iar în cazurile mai puțin grave - de la 6 luni la 5 ani. [9]

Regula privind obținerea unei declarații prin forță (§ 343), la fel ca regula similară din Codul penal francez, aceasta protejează o gamă destul de largă de raporturi: interesele persoanei în procesul penal; proceduri pentru cauze de detenție administrativă; proceduri compensatorii pentru daune materiale; proceduri în procesul de impunere a unor măsuri disciplinare. Latura obiectivă a infracțiunii constă în aplicarea forței fizice, folosirea forței în orice alt mod, precum și amenințările la aplicarea forței pentru a impune o persoană să depună mărturie sau să declare ceva sau să o forțeze să nu o facă. Această concepție a laturii obiective exclude posibilitatea constrângerii de a depune mărturie prin șantaj (precum și alte tipuri de amenințări) ale victimelor și considerăm că este o lacună.

În 1995 a fost adoptat Codul penal al Spaniei. În actualul **Cod Penal al Regatului Spaniei** norma penală care protejează interesele persoanelor implicate în procesele penale este înglobată în titlul III, Capitolul „**Tortură și alte infracțiuni împotriva integrității mintale**”. Aceasta prevede pedeapsa pentru săvârșirea acțiunilor de tortură de către o persoană cu funcție de răspundere, cu abuz în serviciu, pentru a obține o mărturisire sau informații despre o persoană sau pentru a-l pedepsi pentru o faptă pe care a comis-o sau este sus-

pectat că a comis-o, punând persoana în astfel de condiții și folosind astfel de metode care provoacă suferință fizică sau psihică, sau pierderea parțială a cunoștinței, recunoașterea sau pierderea capacității de a lua decizii sau, în orice fel, amenință integritatea mentală a acestuia (art. 174).

Motivele pentru care legislația spaniolă include tortura ca infracțiune împotriva integrității psihice nu sunt în întregime clare. Analizând dispoziția normei, vom menționa că ea se bazează pe conceptul de tortură, cuprins în art. 1 din „Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante”, adoptată la New York la 10 decembrie 1984 [10], fapt ce confirmă încă o dată comunitatea principiilor și tendințelor care stau la baza reformei dreptului european.

Pentru săvârșirea acestei infracțiuni persoana respectivă este pedepsită cu închisoare pentru un termen de la 2 până la 6 ani, dacă atentatul a fost grav, sau cu închisoare pentru un termen de la 1 la 3 ani, dacă nu a fost grav. În plus la pedeapsa specificată, se instituie o interdicție completă a drepturilor pentru o perioadă de la 1 la 6 ani.

Codul Penal al Ungariei în Capitolul XXVIII la art.303 „**Obținerea informațiilor prin forță**” prevede:

- la alin. (1) că, fapta funcționarului public care încearcă să oblige o persoană, prin forță sau prin amenințare cu forța, sau prin alte mijloace similare, să comunice informații sau să facă o declarație sau să ascundă informații, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani;

- alin. (2) stipulează că, pedeapsa constă în închisoare de la 2 la 8 ani, dacă infracțiunea definită la în alin.(1) este săvârșită în asociere;

- alin. (3) pedepsește fapta persoanei implicate în pregătiri pentru interogarea unei persoane în vederea obținerii de informații prin forță, constituie delict cu închisoare de până la 2 ani;

- alin. (4) prevede că, pedeapsa poate fi redusă fără limitare în cazul în care făptuitorul dezvăluie autorităților, înainte de depunerea rechizitorului împrejurările în care a fost săvârșită infracțiunea prevăzută la alin.(2) [11];

Cu referință la actualul Cod Penal al Italiei în-criminează constrângerea de a face declarații nu doar în procesul civil, ci și penal. În perioada sec. XIX, legea penală interpreta fapta de constrângere ca o abatere sau contravenție disciplinară, actual însă ea este prevăzută în Titlul III „**Despre delictul împotriva administrării justiției**”, art.377

Împiedicarea actului de justiție, având următoarea formulare: cel care oferă sau promite bani sau alte foloase persoanei chemate să dea declarații în fața instanței sau în fața Curții Penale Internaționale sau persoanei solicitate să facă declarații de către apărător în cursul activității de investigație, sau persoanei chemate să desfășoare activitatea de expert, consultant tehnic sau interpret, pentru a o convinge să comită infracțiunile prevăzute la art. 371-bis (*Informații false în fața procurorului sau a procurorului de la Curtea Penală Internațională*), 371-ter (*Declarații false făcute apărătorului*), 372 (*Mărturia mincinoasă*) și 373(*Expertiza falsă sau interpretarea falsă*), este supus, atunci când oferta sau promisiunea nu este acceptată, la pedepsele prevăzute de articolele respective, reduse între jumătate și două treimi.

- Aceeași dispoziție se aplică atunci când oferta sau promisiunea este acceptată, dar falsul nu este comis ;

- Cel care folosește violența sau amenințarea în scopurile indicate la primul alineat, este supus, atunci când scopul nu a fost atins, la pedepsele stabilite cu privire la infracțiunile de la primul alineat, micșorate nu mai mult de o treime” [12].

Observăm că, legiuitorul italian nu menționează în dispoziția normei penale despre calitatea subiectului al infracțiunii de constrângere de a face declarații, însă revine la finele articolului cu următoarea mențiune: „Condamnarea implică interdicția deținerii unei funcții publice”, de unde este clar că se referă la același subiect al infracțiunii- persoana cu funcție publică.

În calitate de victime au fost și rămân arătate și în actualele legi penale:

- persoana (Codurile Penale ale Franței, Belgiei, Poloniei, Suediei, Austriei, Germaniei și cel al Țărilor de Jos);

- persoana acuzată, martorul sau persoanele competente (Codul Penal al Ungariei);

Și desigur, dacă este să abordăm legislația penală a țărilor europene în materie de constrângere de a face declarații, nu putem să trecem cu vederea abordările referitoare la acest subiect stipulate în actualul **Cod Penal Român** (Legea nr.286 din 17 iulie 2009). Așadar, infracțiunea de constrângere de a face declarații este incriminată în art.272 Cod Penal Român- „*Influențarea declarațiilor*”: la alin. (1) Încercarea de a determina sau determinarea unei persoane, indiferent de calitatea acesteia, prin corupere, prin constrângere ori prin altă faptă cu efect vădit intimidant, săvârșită asupra sa ori

asupra unui membru de familie al acesteia, să nu sesizeze organele de urmărire penală, să nu dea declarații, să își retragă declarațiile, să dea declarații mincinoase ori să nu prezinte probe, într-o cauză penală, civilă sau în orice altă procedură judiciară, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani. Dacă actul de intimidare sau corupere constituie prin el însuși o infracțiune, se aplică regulile privind concursul de infracțiuni; și alin. (2) stipulează că nu constituie infracțiune înțelegerea patrimonială dintre infractor și persoana vătămată, intervenită în cazul infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângere prealabilă sau pentru care intervine împăcarea. [13]

Reglementărilor din Codul penal Român vom acorda o atenție mai deosebită, din motivul deosebirilor evidente dintre acestea și reglementările legislațiilor penale ale altor țări europene. În primul rând, vom aborda subiectul infracțiunii prevăzute la art. 272 CP Rom., și anume *subiectul pasiv* care este unul general, specificat expres de către legiuitor, prin formularea „indiferent de calitatea acesteia”, neavând, așadar, relevanță dacă persoana respectivă este martor, expert, interpret sau persoană vătămată sau orice altă persoană. Alegând să incrimineze această faptă în modalitatea atât de generală în care poate fi săvârșită de orice persoană, asupra oricărei persoane, legiuitorul a vrut să acopere fiecare situație care ar putea apărea în practică și să evite interpretările care, inevitabil, ar fi apărut dacă textul avea o formulare de tipul unei enumerări a persoanelor care pot să săvârșescă infracțiunea și a persoanelor asupra cărora se poate săvârși infracțiunea. S-a evitat, astfel, riscul unei interpretări cu rea-credință care să scoată din sfera de incidență a textului incriminator anumite persoane.

Din enumerarea pe care legiuitorul o face în dispoziția normei prevăzute la art. 272 CP Rom. înțelegem că *elementul material* al infracțiunii îl constituie acțiunea de a încerca să determine sau de a determina o persoană: să nu sesizeze organele de urmărire penală, să nu dea declarații, să își retragă declarațiile, să dea declarații mincinoase, să nu prezinte probe, de unde obținem caracterul alternativ al normei și nu se va reține un concurs de infracțiuni dacă fapta e săvârșită prin mai multe modalități, dintre cele enumerate de legiuitor. Pe lângă elementul material al infracțiunii, incriminarea de la art. 272 prevede și două *cerințe speciale* pentru a putea fi constatată săvârșirea acestei infracțiuni, și anume: – ca acțiunea de încercare

de a determina sau de determinare să aibă loc prin: corupere, constrângere sau altă faptă cu efect vădit intimidant; – ca aceste acțiuni să aibă loc asupra unei persoane sau asupra unui membru de familie al acesteia.

Cu privire la prima cerință specială, remarcăm opțiunea legiuitorului de a considera îndeplinită această cerință specială numai în cazul în care fapta (dacă nu este nici una de corupere și nici una de constrângere) are un caracter vădit intimidant. S-a dorit, așadar, evitarea situațiilor în care o persoană ar putea reclama o acțiune de intimidare deși aceasta nu ar atinge gradul de intensitate pentru a justifica o intervenție a legii penale. Totodată, s-a lasat organelor judiciare posibilitatea de a aprecia, în fiecare caz, dacă o anumită acțiune, reclamată a fi dus la darea de declarații mincinoase etc. a avut o intensitate suficient de mare pentru persoana respectivă astfel încât aceasta să simtă că nu are de ales.

Nu interesează obiectul cauzei, aceasta putând fi penală, civilă sau orice altă procedură judiciară (cu alte cuvinte orice procedură desfășurată în fața organelor judiciare).

Infracțiunea prevăzută de art. 272 CP Rom. nu are forme agravate sau atenuate stipulate de legiuitor, acesta făcând doar mențiunea că, în cazul în care una dintre modalitățile de comitere – corupere sau actul de intimidare –, ar constitui prin ea însăși o infracțiune, se vor aplica regulile de la concursul de infracțiuni. Această reglementare din alin. (2) are menirea de a permite și stimula rezolvarea pe cale amiabilă a situațiilor mai puțin grave (considerate ca atare și de legiuitor, din moment ce permite împăcarea părților sau urmărirea lor doar la plângere prealabilă), care ar încălca inutil rolul instanțelor și în cazul cărora o înțelegere patrimonială este acceptabilă și permisă de lege, considerându-se că aplicarea legii penale nu are întâietate asupra celor decise de partea vătămată, așadar pericolul social este minim și interesul societății în aplicarea unei pedepse de asemenea. Această cauză justificativă specială se va putea însă aplica doar în cazul în care se ajunge la o înțelegere propriu-zisă, adică la una benevolă, nicidecum în cazul în care partea vătămată a fost constrânsă (în orice mod) să accepte „înțelegerea” patrimonială. Mai mult, acordul persoanei vătămate trebuie să fie unul dat în cunoștință de cauză, liber și care să conțină expres faptul că partea vătămată înțelege că procedând astfel, renunță la acțiunea penală împotriva făptuitorului.

Recurgând la analiza legislației penale a statelor CSI în problema cercetată, considerăm indicat pentru scopul investigației date să luăm la acest compartiment drept punct de reper istoric anul 1991, când conducătorii Republicii Sovietice Federative Socialiste Ruse, Bielorusiei și Ucrainei, au semnat acordul privind înființarea Comunității Statelor Independente (CSI). Cei 11 membri fondatori ai CSI sunt: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Republica Moldova, Rusia, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina și Uzbekistan. Raționamentul constă în faptul că, legislația penală a statelor date încriminează infracțiunea de constrângere de a face declarații de o manieră aproape identică, deoarece reglementarea juridico-penală a faptei respective a pătruns în legislația statelor CSI, inclusiv în legea penală a Republicii Moldova prin filiera rusă.

Vom debuta cu analiza încriminării infracțiunii de constrângere de a face declarații în legea penală națională pentru a proba cele enunțate anterior prin comparație a reglementărilor din legea noastră penală a infracțiunii analizate cu reglementările respective din legea penală rusă. Până la modificarea Codul Penal prin Legea Nr.252 din 08.11.2012, [14] fapta de constrângere de a face declarații era încriminată într-o variantă-tip și într-o variantă agravantă. Norma veche prevedea infracțiunea de constrângere de a face declarații prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații la interogatoriu, constrângerea, în același mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului ori a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă de către cel care efectuează urmărirea penală. Iar ca circumstanțe agravante, la alin.(2) art.309 CP erau prevăzute cazurile în care acțiunile ilegale erau însoțite de: a) de aplicarea violenței; b) de tratamente crude, inumane sau degradante; c) de încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției. [15]

Se observă modificări esențiale ale normei penale în materie ce ține de constrângerea de a face declarații, ceea ce în redacția veche a Codului Penal reprezenta circumstanțe agravante acum constituie o regulă impusă în norma penală „...dacă aceste acțiuni nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant”. Considerăm că respectivele modificări ale art.309 CP RM au fost impuse de problema calificării și delimitării infracțiunii analizate de infracțiunea prevăzută la art.166¹. Tortură, tratament inuman sau degradant. Actualmente, infracțiunea de constrângere de a face declarații

este stipulată în art.309 Cod Penal al RM din Capitolul XIV Infracțiuni contra justiției. Conform dispoziției articolului dat, constrângerea de a face declarații reprezintă constrângerea persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații, de a încheia acord de recunoaștere a vinovăției, constrângerea, în același mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă, de către persoana care constată infracțiunea, ofițerul de urmărire penală, procurorul sau de către judecător, dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant se pedepsește cu închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărime de la 1150 la 1350 de unități convenționale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani.

Legea penală rusă prevede infracțiunea de constrângere de a face declarații la art.302 intitulat „Constrângerea de a face declarații” din Capitolul XXI *Infracțiuni contra justiției*. Astfel, actuala normă penală rusă prevede constrângerea de a face declarații ca fiind constrângerea unui bănuț, învinuit, victimă, martor pentru a depune declarații sau a unui expert, specialist pentru a face concluzia sau declarații prin utilizarea amenințărilor, șantajului sau a altor acțiuni ilegale ale investigatorului sau persoanei care efectuează urmărirea penală, precum și a altei persoane cu cunoștința sau acordul tacit al ofițerului de urmărire penală sau al persoanei care efectuează urmărirea penală. [16]

Cât privește pedeapsa stabilită de art.302 CP RF, aceasta de asemenea a suferit o modificare esențială. În redacția vechiului Cod Penal Rus, cea din 07.07.2003, Nr.22, era prevăzută ca pedeapsă pentru constrângerea de a face declarații, închisoare pe un termen de până la 3 ani. Ulterior, prin Legea federală Nr.420-FZ din 07.12.2011 pedeapsa pentru infracțiunea analizată a fost modificată fiind stabilită pedeapsa limitativă de libertate pe un termen de până la 3 ani sau muncă neremunerată pe o durată de până la trei ani sau cu închisoare pentru același termen. [17] Circumstanța agravantă este prevăzută în alin. (2) al art. 302 CP FR și reglementează acțiunile enumerate în alin.(1) al aceluiași articol, însoțite de tortură, violență sau tratament inuman. Pentru aceste acțiuni este stabilită pedeapsa cu închisoare pentru un termen de la 2 la 8 ani. Observăm că, norma noastră națională din redacția vechiului cod, ce încrimina constrângerea de a face declarații se aseamăna foarte mult, ca și

conținut cu norma penală rusă. Analizând prevederile art.302 CP FR relevăm că și în reglementarea legii ruse subiectul infracțiunii este unul special. În primul rând, acesta poate fi investigatorul (ofițerul de investigație), ofițerul de urmărire penală sau persoana care efectuează urmărirea penală; în cel de-al doilea rând: orice persoană care exercită constrângere cu cunoștința sau acordul tacit al investigatorului, ofițerului de urmărire penală sau a persoanei care efectuează urmărirea penală.

Analizând **Codul Penal al Bielorussiei**, stabilim că, acesta încriminează infracțiunea analizată la art. 394 intitulat „Constrângerea de a face declarații”, într-o variantă-tip și două variante agravate. Astfel, alin. (1) din art.394 CP al Republicii Belarus prevede : „Constrângerea bănuțului, învinutului, victimei, martorului să facă declarație, sau a expertului de a face concluzia, folosind amenințări, șantaj sau săvârșirea altor acțiuni ilegale de către persoana care efectuează ancheta, investigația preliminară, sau înfăptuiește justiția, se pedepsește cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate sau cu închisoare de până la 3 ani sau cu închisoare pentru același termen cu privarea de dreptul de a deține anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate sau fără privile; [18]

Alin.(2) stipulează că, aceeași acțiune, însoțită de aplicarea violenței sau intimidare, se pedepsește cu închisoare pentru un termen de la 2 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate sau fără privile;

Alin.(3) stabilește că, acțiunea prevăzută în prima parte a acestui articol, însoțită de tortură se pedepsește cu închisoare pentru un termen de la 3 până la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate sau fără privile.

Legislația penală a Republicii Belarus, în comparație cu cea a Republicii Moldova, prevede răspunderea penală pentru constrângerea de a face declarații și cu circumstanțe agravante. Ca mod de săvârșire a infracțiunii în cauză este prevăzut expres *șantajul*. Dacă legislația penală a RM prevede expres că acele acțiuni ilegale care alcătuiesc latura obiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații trebuie să nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant, Codul Penal al Bielorussiei prevede această regulă ca o circumstanță agravantă (alin.(3) art.394 CP al Bielorussiei). În acest caz acțiunile de tortură sunt săvârșite anume cu scopul de a obține declarații, concluzii. Cât privește

pedeapsa pentru săvârșirea constrângerii de a face declarații, în Republica Moldova este prevăzută și amenda ca pedeapsă ceea ce nu întâlnim în Codul Penal Belarus, pedeapsa sub formă de închisoare în RM este prevăzută de la 2 la 6 ani, iar în Belarus minim – 3 ani și maxim -10 ani. O altă deosebire constă în faptul că CP al RM prevede expres că, pedeapsa sub formă de închisoare sau amendă aplicată pentru infracțiunea de constrângere de a face declarații este obligatoriu însoțită cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani ceea ce nu există în reglementarea Republicii Belarus, în care pedeapsa cu închisoare pentru constrângerea de a face declarații poate și să nu fie însoțită de privarea de anumite drepturi.

În legea penală a Republicii Kazahstan infracțiunea de constrângere de a face declarații este reglementată la art.347 Cod Penal fiind intitulat exact ca în legislația penală națională („Constrângerea de a face declarații”), într-o variantă-tip și una agravată. Alin.(1) prevede: „Constrângerea bănuțului, învinutului, victimei, martorului să facă declarații, precum și împiedicarea persoanei de a face declarații voluntare, depunerea acuzațiilor cu privire la infracțiune sau constrângerea de a refuza să depună declarații, sau obligarea unui expert de a face concluzia folosind amenințări, șantaj sau alte acțiuni ilegale din partea procurorului sau a persoanei care efectuează ancheta preliminară”. Ca circumstanță agravantă intervin la alin.(2) acțiunile enumerate mai sus, săvârșite cu aplicarea violenței fizice, tortură.[19]

În materia ce ține de modul de săvârșire a infracțiunii analizate în legislația Republicii Kazahstan sunt enumerate în detaliu faptele, ceea ce ar fi binevenit și pentru legea penală a RM. Amenințarea și șantajul ca mod de săvârșire a constrângerii de a face declarații, prevăzute expres de legea penală, se întâlnesc deseori în legislația penală a statelor CSI. În Republica Moldova, deși nu sunt prevăzute expres în legislația penală, acestea fac parte din acțiunile ilegale pe care le prevede art.309 CP RM.

Republica Tadjikistan încriminează infracțiunea analizată la art.354 Cod Penal „Constrângerea de a face declarații de către persoana care efectuează ancheta preliminară sau persoanele care înfăptuiesc justiția” și încriminează acțiunile de constrângere de a face declarații ale ofițerului de urmărire penală, a investigatorului sau a instanței de judecată la alin.(1): „Constrângerea bănuțului,

învinuitului, victimei sau martorului pentru a face declarații sau a expertului pentru a da o concluzie prin amenințare, șantaj sau alte acțiuni ilegale din partea ofițerului de anchetă, a investigatorului sau a instanței de judecată: - se pedepsește cu închisoare pe un termen de la 2 la 5 ani cu privarea de dreptul a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani” [20]. Legea penală a Republicii Moldova nu prevede ofițerul de investigație ca subiect al infracțiunii de constrângere de a face declarații deși experiența ne sugerează că, fenomenul dat nu poate fi exclus. Nu poate oare ofițerul de investigație să constrângă presupusul bănuît în a face declarații sau a recunoaște vinovăția? Desigur că, așa ceva este posibil și suntem de părerea că, la acest capitol este necesară modificarea normei penale prin includerea acestuia în calitate de subiect al infracțiunii analizate.

În **Codul Penal al Turkmenistanului** infracțiunea de constrângere de a face declarații este încriminată într-o variantă-tip și una agravantă. Infracțiunea analizată este prevăzută în art.197 „Constrângerea de a face declarații” la alin.(1), după cum urmează: „Constrângerea bănuîtului, învinuitului, victimei, martorului pentru a face declarații sau expertului pentru a face o concluzie, prin amenințări, șantaj sau alte acțiuni ilegale, de către persoana care execută acțiunile de investigație sau persoana care efectuează ancheta se pedepsește cu închisoare pe un termen de până la 3 ani”. Alin.(2) prevede că, aceleași acțiuni, însoțite de aplicarea violenței sau intimidare, se pedepsește cu închisoare pentru un termen de la 3 la 8 ani [21].

O abordare aproape identică există în legea penală a **Republicii Kârgâzstan**, care la art.325 cu titlul „Constrângerea de a face declarații” incriminează infracțiunea analizată. Deosebirea o face doar alin.(3) din articolul respectiv, în care în calitate de circumstanță agravantă apar acțiunile prevăzute la alin.(1) și (2) care au cauzat urmări grave și pedeapsa constituie închisoare de la 3 la 8 ani. [22]

Azerbaidjanul, Georgia și Uzbekistan sunt state care nu încriminează direct în legea penală infracțiunea de constrângere de a face declarații. Însă chiar dacă Codurile Penale ale acestora nu incriminează direct infracțiunea de constrângere de a face declarații, în Codul de procedură penală sunt incluse anumite norme ce ar avea legătură tangențială cu infracțiunea analizată. De exemplu,

Codul de procedură penală a Republicii Azerbaidjan, în articolul 15 „*Asigurarea principiului inviolabilității persoanei*”, pct. 15.2 stipulează că, în cursul urmăririi penale este interzis aplicarea: 15.2.1- torturii, utilizarea violenței fizice și psihice, a produselor medicamentose, expunerea la foame, hipnoză, limitarea accesului la asistență medicală, utilizarea tratamentelor inumane, umilitoare [23]; în alin. (2) din art. 4) „Inviolabilitatea demnității umane” din Codul de procedură penală al Georgiei este prevăzut că, nu este permis să se influențeze asupra libertății voinței unei persoane prin folosirea inclusiv a hipnozei și a altor procedee care influențează asupra memoriei sau gândirii persoanei [24]. Vom menționa cu această ocazie că, în alin. (1) al § 136a din Codul de procedură penală al Germaniei, în care se vorbește despre metodele de audiere interzise, se stipulează că libertatea de luare a deciziilor și de exprimare a voinței învinuitului nu poate fi lezată inclusiv prin hipnoză. La fel vom relata, că alin. (7) din art. 16) din Codul de procedură penală model al CSI (adoptat prin Rezoluția Adunării Interparlamentare a statelor membre ale Comunității Statelor Independente, St. Petersburg, 17 februarie 1996) [25], conține prevederi similare. Codul de procedură penală al Germaniei și Codul de procedură penală al Armeniei, în alin.(1) al § 136a și respectiv alin. (7) al art. 11) prevăd interdicția de a folosi înșelăciunea ca metodă de obținere a declarațiilor de la persoana audiată. Dispoziții similare ar trebui să existe și în Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Menționăm că, scopul acțiunilor făptuitorilor în legislația penală a mai multe state a fost formulat ca obținerea mărturiei, declarațiilor, avizului sau traducerii. Legislația unor state utilizează termenul de „declarații” în normele respective în sensul larg al cuvântului. Acesta semnifică toate informațiile primite de la participanții la procesul penal, indiferent de etapa la care ele au fost obținute. Important este ca acestea să influențeze rezultatele (refuzul de intentare a cauzei penale, încetarea urmăririi penale, eliberarea de răspundere penală pe diverse motive ori sentința de achitare sau condamnare) examinării cauzei și a materialelor. Latura subiectivă a componentelor de infracțiune analizate se caracterizează prin vinovăție intenționată, iar componenta de infracțiune este considerată ca una formală.

În **concluzie** putem afirma că Republica Moldova, de rând cu alte state europene, dar și cele din CSI, reglementează răspunderea penală pentru infracțiunea de constrângere de a face

declarații exclusiv în Codul Penal, în Capitolul XIV Infrațiuni contra justiției la art.309 Constrângerea de a face declarații. Nici un fel de alte legi nu prevăd sub nici o formă în țara noastră răspunderea pentru această faptă. Analiza comparativă întreprinsă pune în evidență cu multă claritate similaritatea reglementărilor noastre naționale prevederilor Codurilor Penale ale țărilor din Comunitatea Statelor Independente, fapt ce se explică prin filiera comună - rusă de proveniență - a normei respective în legile penale a statelor date. Formularea normei despre răspunderea penală pentru constrângerea de a face declarații în codurile penale ale altor state sugerează oportunitatea completării normei noastre penale cu unele noi modalități normative de săvârșire a faptei și necesitatea reevaluării cercului de persoane ce pot figura în calitate de subiecți ai infracțiunii prevăzute la art. 309 din Codul Penal al RM.

În final menționăm că, procesul racordării sistemului nostru de drept la principiile de bază ale dreptului penal al statelor UE, perfecționarea continuă a legislației în domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului indiscutabil exercită un impact pozitiv și asupra legislației penale naționale. Ea reprezintă un sistem deschis și se va modifica în continuare în conformitate cu tendințele europene.

Bibliografie

1. Тихомиров Ю.А. Сравнительное правоведение - конгресс ученых-правоведов // Гос-во и право - 1999- № 2. - стр. 104.
2. Черниловский ЗМ. Всеобщая история государства и права (История государства и права зарубежных стран): 2-е изд., перераб. и доп. - М., 1983. - стр. 365.
3. Крылова Н.Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции. - М., 1996. - стр.
4. Ibidem, стр. 24.
5. Уголовный Кодекс Франции, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2002, научные редакторы Головки Л.В., Крылова Н.Е. Перевод с фр. Крылова Н.Е., ISBN: 5-94201-063-3.
6. Уголовный Кодекс Бельгии, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2004, науч. ред. и предисловие канд. юрид. наук, доц. Н. И. Мацнева. Перевод канд. юрид. наук, Г. И. Мачковского, ISBN: 5-94201-349-7.
7. Уголовный Кодекс Польши, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2001, науч. ред. канд. юрид. наук, доц. А И Лукашова, докт. юрид. наук, проф. Н. Ф. Кузнецовой, Перевод с польского Д. А. Барилевич, ISBN: 5-94201-027-7.
8. Codul Penal al Austriei: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>, accesat la 29.07.2020
9. Уголовный Кодекс Федеративной Республики Германии, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2003, науч. ред. и вступительная статья докт. юрид. наук, проф. Д. А. Шестакова, ISBN: 5-94201-203-2.
10. Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984.
11. Codul Penal al Ungariei: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Ungaria-RO.html>, accesat la 29.07.2020.
12. Cod Penal al Italiei: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>, accesat la 29.07.2020.
13. Legea nr.286 din 17 iulie 2009, accesat la 29.07.2020 https://www.unodc.org/res/cld/document/rou/2009/penal_code_html/NCP_04.09.2013.pdf,
14. Legea Nr.252 din 08-11-2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, publicat în M.O. nr.263-269 art.855, 21.12.2012.
15. Brînza, S., Stati, V. Drept Penal Partea Specială, Vol.II, 2011, ISBN 978-9975-53-034-7, pag.715.
16. Cod Penal al Federației Ruse <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=348682&fld=134&dst=1000000001,0&rnd=0.642362556524851#019491172717576633>, accesat la 29.07.2020
17. Федеральный закон от 07.12.2011 N 420-ФЗ (ред. от 03.07.2016) “О внесении изменений в Уголовный кодекс Российской Федерации и отдельные законодательные акты Российской Федерации” <http://base.garant.ru/70103074/>, accesat la 29.07.2020;
18. Уголовный Кодекс Республики Беларусь, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2001, ISBN: 5-94201-012-9, стр. 254.
19. Уголовный Кодекс Республики Казахстан, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2001, ISBN: 5-94201-022-6 стр.378.
20. Уголовный Кодекс Республики Таджикистан, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2001, ISBN: 5-94201-040-4 стр.320.
21. Codul Penal al Turkmenistanului: https://www.legislationonline.org/download/id/8316/file/Turkmenistan_CC_2010_am_2019_en.pdf, accesat la 29.07.2020
22. Уголовный Кодекс Кыргызской Республики, Санкт-Петербург, Юридический Центр Пресс, 2002, ISBN: 5-94201-084-6 стр.312
23. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики (Утвержден Законом Азербайджанской Республики от 14 июля 2000 года № 907-IQ), стр.12
24. Codul de Procedură Penală al Georgiei https://www.legislationonline.org/download/id/8252/file/Georgia_CPC_2009_am2019_ru.pdf, accesat la 29.07.2020
25. Codul de procedură penală model al CSI , accesat la 29.07.2020 <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/ihl-nat-3.htm>

INCLUDEREA ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL A RĂSPUNDERII JURIDICO-PENALE PENTRU POLUAREA APEI

Marcel BOȘCANEANU

Doctor în drept, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

e-mail: marcel842002@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4776-9349>

În prezentul articol ne propunem să analizăm evoluția integrării răspunderii juridico-penale pentru poluarea apei în dreptul internațional. Vom încerca să arătăm cum a fost integrată această răspundere atât la nivel internațional, regional și cu unele referințe locale. Se constată, că integrarea răspunderii juridico-penale pentru poluarea apei în dreptul internațional a ajuns la o treaptă de dezvoltare înaintată dar cu caracter de criză.

În același timp, analiza actelor normative privind problema combaterii poluării apei arată că interacțiunea statelor în această direcție poartă adesea doar un caracter declarativ. Puține convenții, tratate și acorduri internaționale prevăd careva măsuri de răspundere. De regulă, în ele nu se stabilesc sancțiuni specifice/concrete pentru încălcarea standardelor/normelor de mediu, adesea măsurile de răspundere poartă un caracter de natură civilă.

Fără stabilirea măsurilor internaționale de răspundere penală pentru poluarea apei, eforturile întreprinse în domeniul asigurării securității ecologice pot fi insuficiente, iar acordurile încheiate – declarative.

Problema elaborării/dezvoltării standardelor internaționale comune privind politica de mediu, inclusiv a răspunderii penale internaționale pentru poluarea apei, este în prezent una acută.

Cuvinte-cheie: răspundere juridico-penală, poluarea apei, drept internațional, securitate ecologică, protecția mediului.

INCLUDING LEGAL-CRIMINAL LIABILITY FOR WATER POLLUTION IN INTERNATIONAL LAW

In this article we aim to analyze the evolution of the integration of legal and criminal liability for water pollution in international law. We will try to show how this responsibility has been integrated both internationally, regionally and with some local references. It is noted that the integration of legal and criminal liability for water pollution in international law has reached an advanced stage of development but with a crisis character.

At the same time, the analysis of normative acts on the issue of combating water pollution shows that the interaction of states in this direction is often only declarative. Few international conventions, treaties and agreements provide for any liability measures. Usually, they do not establish specific / concrete sanctions for violating environmental standards / norms, often the liability measures are of a civil nature.

Without the establishment of international criminal liability measures for water pollution, efforts in the field of environmental security may be insufficient and agreements concluded - declaratory.

The issue of developing / developing common international standards on environmental policy, including international criminal liability for water pollution, is currently an acute one.

Keywords: legal-criminal liability, water pollution, international law, ecological security, environmental protection.

INCLUSION DE LA RESPONSABILITÉ JURIDIQUE-CRIMINELLE POUR LA POLLUTION DE L'EAU DANS LE DROIT INTERNATIONAL

Dans cet article, nous visons à analyser l'évolution de l'intégration de la responsabilité juridique et pénale pour pollution de l'eau dans le droit international. Nous essaierons de montrer comment cette responsabilité a été intégrée aux références internationales, régionales et locales. Il est à noter que l'intégration de la responsabilité juridique et pénale pour la pollution de l'eau dans le droit international a atteint un stade avancé de développement mais avec un caractère de crise.

Dans le même temps, l'analyse des actes normatifs sur la question de la lutte contre la pollution de l'eau montre que l'interaction des États dans ce sens n'est souvent que déclarative. Peu de conventions, traités et accords internationaux prévoient des mesures de responsabilité. Habituellement, ils n'établissent pas de sanctions spécifiques

/ concrètes en cas de violation des règles / normes environnementales, souvent les mesures de responsabilité sont de nature civile.

Sans la mise en place de mesures internationales de responsabilité pénale pour la pollution de l'eau, les efforts déployés dans le domaine de la sécurité environnementale risquent d'être insuffisants et les accords conclus - déclaratoires.

La question de l'élaboration / élaboration de normes internationales communes sur la politique environnementale, y compris la responsabilité pénale internationale pour la pollution de l'eau, est actuellement une question aiguë.

Mots-clés: responsabilité juridique et pénale, pollution de l'eau, droit international, sécurité écologique, protection de l'environnement.

ВКЛЮЧЕНИЕ В МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО ЮРИДИЧЕСКОЙ И УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ЗАГРЯЗНЕНИЕ ВОДЫ

В данной статье мы стремимся проанализировать эволюцию интеграции в международном праве правовой и уголовной ответственности за загрязнение воды. Мы попытаемся показать, как эта ответственность была интегрирована как на международном, региональном уровне, так и с некоторыми местными особенностями. Отмечается, что интеграция правовой и уголовной ответственности за загрязнение воды в международном праве достигла продвинутой стадии развития, но носит кризисный характер.

В то же время, анализ нормативных актов по вопросам борьбы с загрязнением воды показывает, что взаимодействие государств в этом направлении зачастую носит лишь декларативный характер. Некоторые международные конвенции, договоры и соглашения предусматривают какие-то меры ответственности. Обычно они не предусматривают специальных/конкретных санкций за нарушение экологических стандартов/норм, часто меры ответственности носят административный характер.

Без установления мер международной уголовной ответственности за загрязнение воды усилия в области экологической безопасности могут оказаться недостаточными, а заключенные соглашения - декларативными.

В настоящее время остро стоит вопрос разработки/развития общих международных стандартов экологической политики, включая международную уголовную ответственность за загрязнение воды.

Ключевые слова: юридическая и уголовная ответственность, загрязнение воды, международное право, экологическая безопасность, охрана окружающей среды.

Introducere. Procesele de integrare ce au loc în diferite regiuni și pe diferite continente între țări cu diverse tradiții juridice, diferă în ritm, conținut și volum. O condiție obligatorie pentru procesele de integrare care au loc în lume este compatibilitatea transformării juridice, economice și socio-politice a statelor care se unesc.

În plus, accelerarea și aprofundarea proceselor de integrare ridică în fața statelor moderne problema necesității de a găsi un model optim de interacțiune juridică internațională, care permit să integreze în modul cel mai eficient experiența internațională în sistemul juridic național. Tocmai în domeniul reglementării relațiilor pentru asigurarea securității mediului este nevoie de consecvență și necesită coerență, dobândind un caracter primordial datorită unității proceselor și fenomenelor naturale și necesității elaborării unui set de măsuri coordonate pentru reglementarea acestora. Schimbările negative în mediu încurajează societatea internațională să acorde prioritate măsurilor care vizează reglementarea legală a utilizării echilibrate

ecologic a resurselor naturale. De aceea, la etapa actuală de dezvoltare, căutarea unor modalități de coexistență armonioasă a societății și naturii vii, stabilirea unui echilibru între interesele economice și de mediu ale oamenilor, devine din ce în ce mai importantă. Având în vedere acest lucru, problemele de apropiere a legislației de atragere la răspundere juridico-penală pentru poluarea apei în dreptul internațional și asigurarea îndeplinirii obligațiilor internaționale în domeniul protecției mediului sunt domenii importante și relevante în cercetarea științifică.

Integrarea statului în Uniunea Europeană, Organizația Națiunilor Unite etc., desigur, necesită schimbări în diferite sfere ale vieții publice, politice, economice, sociale, culturale etc. Totuși, trebuie să recunoaștem că dreptul este elementul central al mecanismului de integrare europeană. De aceea, elementele cheie ale integrării cu succes a RM în UE este atingerea unui anumit nivel de coerență a legislației țării noastre și a practicilor de punere în aplicare a acesteia cu legislația UE. De fapt,

armonizarea sau modificarea legislației naționale care reglementează atragerea la răspundere juridico-penală pentru poluarea apei în dreptul internațional are loc în așa mod, încât cerințele relevante ale legislației de mediu a UE să fie integrate pe deplin în sistemul legislativ al RM, ceea ce ne face să considerăm că este unul din primii pași spre integrarea RM în UE în ceea ce privește legislația penală.

În consecință, dezvoltarea legislației penale ce protejează mediul Republicii Moldova în stadiul actual ar trebui să aibă loc tocmai în contextul proceselor de integrare europeană.

Metodologia de cercetare utilizată. Studiul efectuat a avut la bază cercetarea legislației naționale și internaționale în domeniu de mediu. Au fost utilizate următoarele metode: juridică, sistemică, logică și comparativă.

Conținutul de bază. Dezvoltarea legislației internaționale în domeniul mediului reprezintă un factor eficient în îmbunătățirea legislației penale naționale și totodată protejarea diferitelor resurse naturale din țara noastră. Acest lucru se aplică în întregime protecției apelor împotriva poluării.

Comunitatea mondială a ajuns la conștiința că activitatea care creează o amenințare pentru siguranța mediului/ecologică este o crimă de dimensiuni fundamentale. Este suficient și actual să amintim accidente mondiale ca cel de pe platforma petrolieră din Golful Mexic, accidente de navigație ale unor tancuri petroliere (ex. Torrey Canyon, Amoco-Cadiz, Prestige etc.), accidentul de la uzina de aluminiu din Ajka, dezastrul ecologic de pe Tisa etc., ale căror consecințe negative au afectat nu numai natura teritoriilor individuale ale statelor, dar au afectat și teritoriul, apele, cursurile apelor altor state care, prin urmare, schimbă clima pe întreaga planetă. Daunele cauzate de aceste accidente vor fi resimțite și evaluate încă de generațiile viitoare.

O astfel de poluare reprezintă cea mai mare amenințare pentru oceane și râuri. Prin urmare, problemele protecției sale sunt consacrate în mare parte de actele juridice internaționale, printre care: Convenția privind prevenirea poluării marine cu petrol (Londra, 1954), Convenția pentru prevenirea poluării marine prin eliminarea deșeurilor și a altor materiale (Londra, 1972), Convenția privind prevenirea poluării deversărilor de la nave (Londra, MARPOL), Convenția internațională din 1974 pentru ocrotirea vieții omenești pe mare, încheiată la Londra la 1 noiembrie 1974 care, printre altele,

prevede: „Fiecare guvern contractant se angajează să ia toate măsurile necesare pentru a asigura supravegherea coastelor și salvarea navelor aflate în pericol aproape de coastă”, Convenția internațională privind salvarea, adoptată la Londra la 28 aprilie 1989 și altele.

În iunie 1972, la Conferința ONU de la Stockholm privind protecția Mediului, a fost adoptată Declarația principiilor și un plan de acțiune, care a dat impuls pentru continuarea activității de elaborare a normelor în acest domeniu. Drept consecință, a fost creată o organizație internațională - Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP) a cărei activitate include problemele de inițiere și pregătire a conferințelor și acordurilor internaționale.

La Congresul al VIII-lea al ONU privind prevenirea criminalității și tratarea infractorilor, care a avut loc la Havana în 1990, a fost adoptată o rezoluție privind rolul dreptului penal în protecția naturii și a mediului. Printre măsurile îndreptate spre combaterea criminalității ecologice, rezoluția a recomandat statelor să aplice mai activ pedepse pentru astfel de infracțiuni, în conformitate cu legislația națională. În plus, i-a fost recomandat Secretarului General ONU să includă o astfel de dispoziție și în alte acorduri internaționale recent încheiate în domeniul protecției mediului.

În 1992, la Rio de Janeiro, a avut loc Conferința ONU privind Mediul și dezvoltarea, care a adoptat Declarația privind mediul și dezvoltarea. În cadrul acestei conferințe, pentru prima oară a apărut ideea creării în cadrul sistemului organelor ONU a unui Tribunal Internațional de Mediu. În opinia avocaților de mediu, o astfel de instanță „... este capabilă să contribuie la o soluționare echitabilă, corectă și ecologică a disputelor de mediu” [4, p.148]. Activitatea acestui tribunal ar trebui să fie sub forma unui arbitraj internațional, la care părțile în litigiu ar trebui să execute de bună voie deciziile instanței. Prin forță și autoritate impunerea pedepselor, instanța nu este investită.

Din păcate, ideea de a crea o astfel de instanță nu a fost susținută și implementată în cadrul ONU.

În legătură cu dezvoltarea activă a dreptului internațional în domeniul protecției mediului, a devenit necesar să se rezume aceste norme. În 1995, reprezentanții Comisiei internaționale pentru dreptul mediului din cadrul Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii și a Resurselor Naturale (IUCN - fondată în 1948) și Consiliul Internațional pentru Dreptul Mediului (CIPSM) au încercat să codifice standardele/norme internaționale de me-

diu. Rezultatul activității lor a fost proiectul Pactului internațional privind mediul și dezvoltarea, care a fost apreciat înalt la Congresul ONU privind dreptul internațional public.

La Congresul al IX-lea al ONU privind prevenirea crimelor și tratamentul delicventelor infractorilor, care a avut loc în 1995 la Cairo (29 aprilie – 8 mai), s-a subliniat faptul că crimele de mediu cu caracter transnațional prin pericolul lor se află pe unul dintre primele locuri printre alte crime. În legătură cu aceasta, dreptul penal are un rol important în exercitarea funcțiilor sale de protecție a mediului înconjurător de către comunitatea internațională.

Următorul pas în dezvoltarea cooperării internaționale în domeniul protecției apelor a fost semnarea, la 4 noiembrie 1998, la Strasbourg a Convenției cu privire la protecția mediului înconjurător prin intermediul dreptului penal (STE nr. 172), adoptată pentru a urmări o politică armonizată în domeniul dreptului penal care vizează, printre altele, protecția mediului și poluarea apei. În contextul creșterii nivelului de integrare a dreptului internațional, inclusiv în domeniul dreptului penal, această Convenție are o importanță deosebită, se bazează pe rezolvarea problemelor legate de reglementarea răspunderii penale pentru diferite tipuri de poluare a mediului.

Trebuie remarcat faptul că printre principiile juridice-interstatale a protecției mediului la nivel internațional, responsabilitatea internațională pentru protejarea sa ocupă unul dintre cele mai importante locuri. În conformitate cu aceasta, referințele de stat la legile și reglementările naționale pentru a justifica daunele aduse mediului sunt inacceptabile. Nu sunt permise nici referințele la necunoașterea normelor dreptului internațional sau interpretarea și aplicarea lor greșită.

În același timp, analiza actelor normative privind problema combaterii poluării apei arată că interacțiunea statelor în această direcție poartă adesea doar un caracter declarativ. Puține convenții, tratate și acorduri internaționale prevăd careva măsuri de răspundere. De regulă, în ele nu se stabilesc sancțiuni specifice/concrete pentru încălcarea standardelor/normelor de mediu, adesea măsurile de răspundere poartă un caracter de natură civilă.

Pentru a depăși declarativitatea, în opinia noastră, este necesar să continuăm activitatea la nivel internațional în ceea ce privește codificarea principiilor dreptului internațional în materie de mediu, asupra criminalizării juridice internaționale a in-

cidentelor periculoase privind siguranța mediului. Considerăm că este rezonabil să ridicăm problema creării unui Tribunal internațional de mediu. În cadrul său ar trebui să fie prevăzută organizarea unei Curți Internaționale de Criminalitate pentru Mediu, a cărei jurisdicție ar include problema răspunderii penale pentru infracțiunile internaționale în domeniul protecției mediului.

Protecția internațională a apelor împotriva poluării, inclusiv prin mijloace de drept penal, este relevantă și la nivel regional.

Uniunea Europeană a fost mereu preocupată de crearea unui regim cât mai complet și unitar în ce privește protecția mediului, reglementările adoptate având la bază principiul potrivit căruia poluatorul plătește. Organismele competente ale UE sunt preocupate, de mai mult timp, de adoptarea unui regim cât mai complet și uniform în domeniul prevenirii și reparării pagubelor de mediu. Astfel, în cadrul UE au fost adoptate o serie de documente internaționale, printre care: Rezoluția Comitetului european pentru probleme penale „privind contribuția dreptului penal la protecția mediului din 1978”, Convenția Consiliului Europei privind protecția mediului prin mijloace de drept penal din 4 noiembrie 1998.

La 9 februarie 2000, Comisia Europeană a adoptat „Cartea albă privind responsabilitatea de mediu”, ca rezultat al preocupărilor ce datau încă din 14 mai 1993, când Comisia a adoptat „Cartea verde”, în care s-a prevăzut declanșarea reglementărilor specifice. Documentul susține necesitatea unei intervenții comune în materie, pentru a asigura coerența politicilor și dreptului comunitar și pentru a garanta concurența, ameliorând funcționarea pieței interne.

În anul 2003 în cadrul UE a avut loc Conferința “Crime de mediu în Europa. Regulamente, norme, sancțiuni”, unde au fost identificate domenii prioritare de combatere a criminalității ecologice ca:

- necesitatea unei codificări ulterioare a normelor/legislației de mediu;
- elaborarea unor reglementări eficiente la nivelul Uniunii Europene;
- aducerea uniformă în cadrul UE a standardelor de atragere la răspundere penală și mărirea sancțiunilor impuse;
- crearea unor organisme internaționale suplimentare pentru combaterea criminalității ecologice.

La 21 aprilie 2004 a fost adoptată Directiva 2004/35/CE privind prevenirea și repararea dau-

nelor aduse mediului, care vizează stabilirea unui cadru comun de reglementare a răspunderii pentru faptele care dăunează mediului, fondată pe principiul poluatorul plătește, cât și pentru prevenirea daunelor ecologice la un cost rezonabil pentru societate. La 19 noiembrie 2008 a fost adoptată Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului, privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal - primul act normativ al Uniunii Europene vizând dreptul penal al mediului, care constituie cadrul comun pentru anumite măsuri de natură penală, menite să asigure o protecție mai eficace a mediului.

Aceste acte au consacrat obligația statelor părți de a stabili în legislațiile naționale răspunderea penală a persoanelor juridice.

În cadrul Comunității Statelor Independente, există, de asemenea, un proces de legiferare activă în domeniul protecției mediului, inclusiv asigurarea siguranței ecologice a apelor. Astfel, în 1992, la Moscova, a fost semnat un acord între țările fostei URSS privind cooperarea în domeniul protecției mediului și dezvoltarea standardelor/normelor de mediu în domeniul managementului de utilizare a resurselor naturale inclusiv apa.

La 17 februarie 1996, Adunarea Interparlamentară a statelor membre ale CSI a adoptat la cea de-a șaptea ședință plenară "Modelul codului penal - actul legislativ este recomandat pentru Comunitatea statelor independente" [3]. După cum observăm în art. 222 al modelului codului penal specificat mai sus este dedicat răspunderii pentru poluarea apei. În conformitate cu această normă, răspunderea penală este impusă pentru poluarea, contaminarea, înfundarea, epuizarea apelor de suprafață sau subterane, sursele de alimentare cu apă potabilă sau alte schimbări în proprietățile lor naturale, dacă aceste acțiuni au fost provocate intenționat sau din imprudență, provocând daune semnificative asupra faunei sau florei, resurselor piscicole, silviculturii sau agriculturii. Poluarea apelor este considerată o infracțiune moderată (mai puțin gravă) pe teritoriul țărilor CSI.

Analizând legislația străină la majoritatea statelor membre ale CSI am observat că majoritatea au urmat recomandările din Codul penal, drept urmare, în codurile penale ale acestor țări normele privind răspunderea penală pentru poluarea apei sunt aproape de conținut și de terminologia utilizată, cu unele excepții. În acest context, nici R. Moldova ca stat membru a CSI nu a făcut excepție și a introdus în codul penal din 2002 în capit. IX În-

fracțiuni Ecologice, infracțiunea de poluarea apei la art. 229 [1], în esență fiind asemănător după text cu conținutul infracțiunii de poluarea apei a altor state membre a CSI.

R. Moldova are relații internaționale speciale în domeniul protecției apei și la nivel local cu țările vecine Ucraina și România. Acest lucru se datorează lungimii mari a frontierei comune cu aceste țări, care sunt traversate de două râuri Nistru și Prut și afluenții săi. Dezvoltarea activă a industriei UE, României și Ucrainei a făcut să crească semnificativ încărcătura antropogenă inclusiv și la hotarul cu R. Moldova. În același timp, din punct de vedere geografic, s-a dovedit că deseori consecințele negative ale poluării Nistrului și a afluenților săi admise în Ucraina, poluării Prutului și a afluenților săi admise în România se manifestă de-a lungul râurilor pe teritoriul R. Moldova.

Ținând cont de cele menționate mai sus, guvernele R. Moldova și Ucrainei, R. Moldova și României se străduie în permanență să organizeze activități comune, să semneze acorduri bilaterale în domeniul protecției transfrontaliere a râurilor Nistru și Prut. Printre acestea se numără:

- Acordul între Ministerul Mediului și Amenajării Teritoriului al Republicii Moldova, Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului din România și Ministerul Mediului și Resurselor Naturale al Ucrainei privind cooperarea în zona formată din ariile naturale protejate ale Deltei Dunării și Prutului de Jos (5 iunie 2000, București);

- Acordul între Guvernele României și Republicii Moldova privind cooperarea în domeniul protecției resurselor piscicole și reglementarea pescuitului în râul Prut și în lacul de acumulare Stânca - Costești (01 august 2003, Stânca - Costești);

- Acordul dintre Guvernele Republicii Moldova și României privind cooperare pentru protecția și utilizarea durabilă a apelor Prutului și Dunării (28 iunie 2010, Chișinău);

- Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind gestionarea în comun a apelor transfrontaliere (23 noiembrie 2003, Chișinău);

- Acordul dintre Guvernul Republicii Moldova și Cabinetul de Miniștri al Ucrainei privind colaborarea în domeniul protecției și dezvoltării durabile a bazinului râului Nistru (29 noiembrie 2012, Roma) [2].

În același timp, trebuie remarcat faptul că, în timpul implementării politicii de mediu, R. Moldova se poziționează deseori ca o țară în curs de

dezvoltare, justificând astfel faptul neadoptării unor măsuri decisive pentru prevenirea poluării mediului și în special al apelor. În legătură cu cele spuse mai sus, considerăm oportun să continuăm dezvoltarea relațiilor de protecție a mediului dintre Republica Moldova atât cu România cât și cu Ucraina. În același timp, cooperarea în acest domeniu ar trebui să aibă loc atât în direcția elaborării normelor/legislației privind protecția mediului, cât și în domeniul creării normelor dreptului penal internațional menit să protejeze resursele de apă din Republica Moldova.

Fără stabilirea măsurilor internaționale de răspundere penală pentru poluarea apei, eforturile întreprinse în domeniul asigurării securității ecologice pot fi insuficiente, iar acordurile încheiate – declarative.

Analiza normelor juridice internaționale în domeniul răspunderii penale pentru poluarea apei a arătat că în prezent există peste 1600 de tratate, acorduri, convenții internaționale multilaterale globale și regionale și peste 3000 de tratate bilaterale, dedicate integral și parțial protecției mediului și a apei direct din poluare.

Concluzii. În același timp, legiferarea acestor aspecte se dezvoltă în două direcții. Pe de o parte, există o codificare a legislației penale și de mediu, sunt create reguli, norme care criminalizează cele mai periculoase manifestări ale poluării și le stabilesc drept infracțiuni internaționale. În această direcție, se încearcă crearea unui organism (tribunal) judiciar internațional penal în domeniul mediului, a cărui competență va include desfășurarea de proceduri privind faptele infracțiunilor internaționale de mediu, inclusiv împotriva poluării apei.

Pe de altă parte, există sau chiar apar norme care impun statelor părți la aceste acorduri obligația de a reforma legile penale naționale în conformitate cu anumite standarde internaționale.

În același timp, problema elaborării/dezvoltării standardelor internaționale comune privind politica de mediu, inclusiv a răspunderii penale internaționale pentru poluarea apei, este în prezent una acută.

În prezent, organismele internaționale consideră că fiecare stat în parte trebuie să se asigure ca legislația sa actuală și viitoare trebuie să respecte cât mai mult posibil legislația și dreptul internațional. Legislația răspunderii civile, administrativă, penală în materie de mediu trebuie luată în considerare într-un context mai larg de sarcini, obligații și angajamente care vizează asigurarea dezvoltării durabile, a unui nivel ridicat de protecție, a proceselor de integrare, a punerii în aplicare a principiilor generale ale funcționării comunității internaționale, asigurarea drepturilor fundamentale ale omului. În general, trebuie să plecăm de pe poziția că, apa nu este ceva fără de importanță, apa este elementul vieții umane care determină calitatea existenței și starea de sănătate a oamenilor, inclusiv a generațiilor viitoare.

Bibliografie

1. Codul penal al Republicii Moldova, aprobat prin legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.
2. Ivanov, V. Securitatea resurselor acvatice ale Republicii Moldova: Riscuri și amenințări [cit. 08.06.2019]. Disponibil <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=M7hx8JFY3rE%3D&tabid=231&language=ro-RO>.
3. Modelul codului penal - actul legislativ recomandat pentru Comunitatea Statelor Independente [cit. 08.06.2019]. Disponibil <http://docs.cntd.ru/document/901781490>.
4. Колбасов, О.С. Международный экологический суд. În: Советское государство и право. 1991, № 9, с. 146-152.

LATURA SUBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ALIN. (1) ART. 141 AL CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Vera MACOVEI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Republica Moldova

e-mail: veronicamacovei12@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3574-4942>

Prezentul articol face parte din categoria cercetărilor științifice ce aparțin domeniului de Drept penal Partea Specială.

Obiectul cercetării îl formează analiza laturii subiective a infracțiunii specificate la alin.(1) art. 141 CP RM Activitatea mercenarilor. Se demonstrează că infracțiunea de participare a mercenarului la conflictul armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului prevăzută la alin.(1) art.141 CP RM poate fi comisă doar cu intenție directă.

Se relevă, că subiectul infracțiunii de activitatea mercenarului urmărește realizarea unui scop concret, exprimat în obținerea unui avantaj personal sau a unei remunerații promise de către o parte la conflict.

Totodată, în cadrul studiului se aduc argumente în favoarea ideii că obiectivele activității mercenarului pot fi și altele decât obținerea unui avantaj personal sau a unei remunerații promise, definitoriu rămânând, însă, scopul obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerații promise.

Cuvinte-cheie: mercenar, participare, latura subiectivă, intenție directă, scop.

SUBJECTIVE SIDE OF THE OFFENSE PROVIDED FOR IN PARAGRAPH (1) ART. 141 IN THE PENAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

This article is part of the category of scientific research belonging to the field of Criminal Law Special Part.

The object of the investigation is the analysis of the subjective side of the crime specified in paragraph (1) of art. 141 PC of RM The activity of mercenaries. It is demonstrated that the crime of participation of the mercenary in armed conflict, military actions or other violent actions aimed at overturning or undermining the constitutional order or violating the territorial integrity of the state provided in paragraph (1) art.141 PC of RM can be committed only with direct intent.

It is revealed that the subject of the crime of the activity of the mercenary pursues a concrete goal, expressed in obtaining a personal advantage or a remuneration promised by a party to the conflict.

At the same time, the study argues in favor of the idea that the objectives of the mercenary's activity may be other than obtaining a personal advantage or a promised remuneration, but the purpose of obtaining a personal advantage or a promised remuneration remains defining.

Keywords: mercenary, participation, subjective side, direct intention, purpose.

LE CÔTÉ SUBJECTIF DE L'INFRACTION VISÉE AU PARAGRAPHE (1) ART. 141 DU CODE PÉNAL DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Cet article appartient à la catégorie de la recherche scientifique appartenant au domaine du droit pénal, partie spéciale. L'objet de la recherche est l'analyse du côté subjectif du crime spécifié au paragraphe.1) art. 141 activité mercenaire du CP RM. Il est prouvé que le crime de participation du mercenaire au conflit armé, les actions militaires ou autres actions violentes visant à renverser ou à saper l'ordre constitutionnel ou à violer l'intégrité territoriale de l'état prévu au paragraphe.1) l'article 141 CP RM ne peut être commis qu'avec intention directe.

Il est révélé, que le sujet du crime d'activité mercenaire cherche à atteindre un objectif concret, exprimé en obtenant un avantage personnel ou une rémunération promise par une partie au conflit.

Dans le même temps, l'étude avance des arguments en faveur de l'idée que les objectifs de l'activité du mercenaire peuvent également être autres que l'obtention d'un avantage personnel ou d'une rémunération promise, mais que l'objectif d'obtenir un avantage personnel ou une rémunération promise demeure.

Mots-clés: mercenaire, participation, côté subjectif, intention directe, but.

СУБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА ПРАВОНАРУШЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО В ПУНКТЕ (1) СТАТЬИ 141 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Данная статья принадлежит к категории научных исследований, относящихся к области Особенной части уголовного права.

Объектом расследования является анализ субъективной стороны преступления, предусмотренного частью (1) ст. 141 Уголовно-процессуального Кодекса РМ „Деятельность наемников». Доказано, что преступление в виде участия наемника в вооруженном конфликте, военных действиях или других насильственных действиях, направленных на свержение или подрыв конституционного строя или нарушение территориальной целостности государства, предусмотренное частью (1) статьи 141 УПК РМ, может быть совершено только с прямым умыслом.

Также установлено, что субъект преступления деятельности наемника направлен на достижение конкретной цели, выражающейся в получении личной выгоды или вознаграждения, обещанного стороной в конфликте.

В то же время, в исследовании утверждается, что цели деятельности наемника могут отличаться от получения личной выгоды или обещанного вознаграждения, но цель получения личной выгоды или обещанного вознаграждения остается определяющей.

Ключевые слова: наемник, участие, субъективная сторона, прямое намерение, цель.

Introducere. Fiind cunoscută din antichitate, activitatea de mercenariat a evoluat în timp și și-a afirmat prezența în conflictele militare ce au loc, spre regret, și în ziua de azi, perfecționându-se în timp ca grad și formă de implicare.

Cu atât este mai gravă această infracțiune, cu cât la săvârșirea acesteia făptuitorul este conștient de caracterul prejudiciabil și consecințele acțiunilor sale și acceptă și dorește survenirea acestora.

În contextul respectiv analiza minuțioasă a laturii subiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor în forma de realizare prevăzută la alin.(1) art.141 Codul Penal RM – „participarea” acordă posibilitatea evidențierii criteriilor importante procesului de calificare a infracțiunii.

Metodologie și metode. Întru realizarea scopului propus al prezentei investigații s-a recurs la utilizarea unui șir de metode: analiza și sinteza, deducția și sistematizarea, utilizate la cercetarea semnelor laturii subiective a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.141 CP RM Activitatea mercenarilor.

Sistematizarea a servit investigării științifice a laturii subiective a infracțiunii de activitatea mercenarilor în sensul alin.(1) art. 141 CP RM.

În procesul cercetării a fost utilizată metoda raționamentului (inductivă-deductivă), aplicarea căreia a dus, printre altele, și la formularea unei opinii proprii referitoare la identificarea scopului urmărit de către mercenar.

Prin latura subiectivă a infracțiunii se înțelege atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta săvârșită și urmările ei, motivul și scopul infracțiunii, iar în cazul unor infracțiuni, inclusiv emoțiile trăite de făptuitor. În doctrina pena-

lă, cercetarea laturii subiective a componentei infracțiunii se face prin prisma semnelor sale componente. Semnul de bază, uneori singurul ce intră în structura laturii subiective a oricărei infracțiuni, este vinovăția.

Potrivit doctrinei, în procesul de stabilire a existenței faptei infracționale vinovăția nu poate lipsi, întrucât reprezintă o trăsătură esențială a infracțiunii, așa cum rezultă din alin. (1) art. 14 din CP RM al RM. În cazul anumitor infracțiuni pentru completarea laturii subiective prin textele de incriminare ale acestora, sunt prevăzute însă și alte condiții (semne) referitoare la scop sau motiv. [1,137]

Legea penală a Republicii Moldova caracterizează vinovăția sub două forme: intenția și imprudența, precum și modalitățile acestora: intenția directă, indirectă și imprudența sub forma încrederii exagerate sau neglijenței penale.

Întrucât o analiză prea detaliată a acestor aspecte depășește cadrul de investigare al publicației noastre, în continuare ne vom referi la intenția, motivul și scopul infracțiunii ca semne ale laturii subiective menținând cadrul de analiză a acestor semne raportat strict la infracțiunea de activitate a mercenarilor.

Potrivit art.17 CP RM - Infracțiunea săvârșită cu intenție, se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări. În sensul normei de la alin.(1) art.141 CP RM, făptuitorul acționează doar cu intenție directă. Făptuitorul își

dă seama de caracterul prejudiciabil al faptei și își dorește survenirea urmărilor acesteia.

Prin motiv al infracțiunii se înțelege impulsul interior care determină hotărârea infracțională și deci implicit comiterea infracțiunii [3 p. 196]. Scopul infracțiunii reprezintă finalitatea urmărită prin săvârșirea faptei ce constituie elementul material al infracțiunii, obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al faptei sale. Uneori, legiuitorul condiționează existența laturii subiective a unor anumite infracțiuni de existența unui motiv sau scop anume, ce se alătură intenției. Alteori, deși putem identifica un motiv ori un scop avut în vedere ori urmărit de făptuitor, nici motivul, nici scopul nu prezintă importanță din punct de vedere juridic, și aceasta întrucât legea nu a condiționat existența infracțiunii, în latura sa subiectivă, de existența unui scop sau motiv. [1, p. 138]

Latura subiectivă a infracțiunii de mercenariat se exprimă în intenție directă. Persoana care recurge conștient la acțiunile de mercenariat este conștientă de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevede urmările și dorește în mod conștient săvârșirea actelor de violență în schimbul unei remunerații materiale. Potrivit unor autori, este imposibilă intenția indirectă în cazul unei infracțiuni formale. [17, p.213]

Potrivit doctrinei ruse, anume vinovăția este trăsătura obligatorie, pe când motivul, scopul și starea emoțională a făptuitorului sunt caracteristici opționale. [9, p.17]

Totodată, unii autori opinează că emoțiile, factorul emoțional formează în sine vinovăția, motivul și scopul. În același timp, emoțiile ca element al atitudinii mentale a făptuitorului acționează ca o „componentă energetică” a motivului. [18, p.19]

Alți autori consideră că - latura subiectivă și vinovăția sunt concepte identice [10, p.6-12] - vinovăția – este conceptul larg al laturii subiective. [11, p.23]

Potrivit autoarei Ebzeeva Z., latura subiectivă a infracțiunii de activitatea mercenarilor trebuie înțeleasă ca un semn care caracterizează activitatea mentală a subiectului în raport cu infracțiunea, ale cărei elemente structurale sunt vinovăția, motivul, scopul și starea emoțională. [19, p.11]

În coraport cu alin.(1) art.141 CP RM, factorul intelectual al făptuitorului denotă întotdeauna intenția directă. Persoana conștientizează pericolul faptei pe care o săvârșește, și, participând la conflictul armat, își asumă consecințele care urmează.

O cauză externă a mercenarismului este situația infracțională formată, care se caracterizează prin existența ostilităților sau prin prezența unui conflict armat în regiune. Tocmai implicarea în asemenea situații denotă clar intenția directă a făptuitorilor infracțiunii de activitate a mercenarilor.

În același context, potrivit academicianului Korotkii F, latura subiectivă a infracțiunii de activitatea mercenarilor are propriul său specific. Momentul intelectual al mercenarismului constă în recunoașterea de către o persoană nu numai a naturii acțiunilor sale, ci și a semnificației lor sociale. Momentul volitiv constă în capacitatea de a efectua acțiuni generate de efortul intern necesar implementării lor. Conștiința contribuie la evaluarea corectă a naturii faptei, gradul pericolului său social și înțelegerea conținutului real și a semnificației sale sociale. [14, p. 275]

Suntem pe deplin de acord cu afirmația că, infracțiunea de activitatea mercenarilor este comisă exclusiv cu intenție directă, și susținem poziția de principiu a autorului rus Korotkii F., că, *nici nu poate exista altă părere: forma și tipul de vinovăție rezultă din însăși construcția corpus delicti*. [15, p. 275-276]

Același autor susține pe bună dreptate: „*Cauza internă a actelor mercenare este motivația criminogenă a persoanei. Motivele mercenarilor străini au întotdeauna o natură egoistă și în majoritatea cazurilor, acestea coincid cu motivele organizatorilor de crime teroriste*”. [16, p.48-52]

Sub aspectul laturii subiective, ținând cont de împrejurările săvârșirii faptei, în sentința de condamnare a cet. Obolențev D. pentru infracțiunea de activitatea mercenarilor prevăzută la alin.(1) art.141 CP RM, *instanța apreciază că inculpatul conștientiza caracterul antisocial al faptei sale, a prevăzut rezultatul faptei sale și l-a urmărit prin săvârșirea acestei fapte, prin urmare a comis fapta cu vinovăție sub forma intenției directe*. [6]

La fel, sub același aspect Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a respins ca nefondate argumentele părții apărării precum că, *inculpatul nu a participat la acțiuni militare, dar numai a asigurat ordinea publică în regiunile Lugansk și Donețk*, Colegiul reține că regiunile respective sunt parte a Ucrainei, iar ordinea constituțională și nemijlocit cea publică în statul respectiv, ca și în orice stat independent și suveran, este asigurată de organele administrative și de forță ale statului respectiv, dar nu de către mercenari, ca în cazul inculpatului, care s-a înrolat pentru satisfacerea

serviciului militar în „Batalionul Teritorial de Apărare nr.15 al or.Breanka”, regiunea Lugansk, al forțelor separatiste din regiunea Lugansk, în cadrul căruia, contra unei remunerări bănești, a participat în calitate de ostaș la conflictul armat care are loc în Estul Ucrainei, în regiunile Lugansk și Donețk. Aceste circumstanțe și reprezintă întrunirea laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art.141 alin.(1) Cod penal. Mai mult, contrar argumentelor părții apărării, latura subiectivă a infracțiunii prevăzute de art.141 alin.(1) Cod penal se exprimă prin intenție directă, iar inculpatul a conștientizat că, participă într-un conflict armat contra unei recompense materiale, indiferent dacă participa sau nu la operațiuni armate sau „asigura ordinea publică” și a dorit să comită aceste acțiuni, deoarece a plecat benevol în regiunile respective cu scopul de primire a unei recompense materiale. [7]

În contextul scopului și motivelor care ghidează subiectul infracțiunii, putem menționa faptul că, în primul rând și în mod obligatoriu, mercenarul urmărește scopul obținerii unor avantaje sau a remunerării promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia. Mercenarul nu are nici o legătură legală cu statul pe teritoriul căruia are loc un conflict armat. Mercenarii sunt transportați pe teritoriul unui stat suveran (aruncați) în culisele unor acțiuni militare, a unui conflict militar sau ale altor acțiuni violente, cu respectarea măsurilor stricte de conspirație sau sosesc oficial în țară, de exemplu, ca turiști, trecând ulterior la o poziție neoficială și participând la numitele activități ilegale.

Mercenarul luptă pentru interesele angajatorului, însă scopul lui este de a obține mijloacele financiare promise și în esență adesea nu-l preocupă prea mult, interesele cui anume servește. Indiferent de factorii care au făcut o persoană să accepte practicarea mercenariatului, faptul aplicării violenței și nu în ultimul rând al uciderii, fie din convingeri ideologice, fie din interes material rămâne același. Or, pus față în față cu propunerea de a omorî pentru bani, un mercenar întotdeauna ar avea opțiunea „de a nu accepta”. [4, p.323]

Potrivit doctrinei ruse, cu exponenții căreia ne exprimăm întregul nostru acord în privința dată, pericolul social al mercenarismului constă în faptul că, un grup de oameni se formează în societatea umană, iar ocupația profesională a acestora distruge întreaga societate, provocând prejudicii grave sau de altă natură sănătății persoanelor care participă la un conflict armat sau la operațiuni mi-

litare, distrugând patrimoniul economic și cultural al statelor. [14]

Menționăm aparte că, nu poate fi recunoscută drept mercenar persoana delegată de un stat care nu este implicat într-un conflict armat pentru a îndeplini îndatoriri oficiale ca membru al forțelor sale armate. Acest criteriu permite să se facă o distincție între mercenari și consilieri militari. Aceștia din urmă sunt trimiși într-un stat străin pe baza unor acorduri bilaterale pentru a ajuta la crearea forțelor armate, la formarea personalului militar și la formarea trupelor, dar nu participă direct la ostilități.[8, p. 66]

În ceea ce ține de forma sau mărimea avantajului personal sau a remunerării în doctrină nu există mari controverse. Tratând în contextul noțiunii de mercenar și despre mărimea compensației, doctrinarii ruși, de exemplu, fac referire la faptul că, o persoană poate fi recunoscută mercenar, dacă participarea sa în conflictul armat a fost pentru compensații materiale. Mărimea compensației materiale, în opinia unor savanți, nu influențează atribuirea calificativului de mercenar persoanei respective. Autorul rus Izianov A. menționează că, absența în norma ce definește mercenarul a unui atribut clarificator ce ar ține de valoarea remunerației denotă că, conceptul intern de mercenar sub aspectul dat este mai reușit decât cel formulat în dreptul internațional, deoarece permite urmărirea penală a celor care primesc pentru activitatea de mercenar orice remunerare, inclusiv una mai mică decât cea a combatanților. [13]

În opinia noastră, mercenarul poate primi ca recompensă nu doar bani, ci și titluri de valoare, orice bun material și altele, valoarea celor promise sau obținute nefiind relevantă.

Concluzia dată decurge din prevederile art. 130 CP RM – Mercenar, și anume din sintagma care prevede expres că: „Prin mercenar se înțelege persoana special recrutată, în țară sau în străinătate, pentru a lupta într-un conflict armat, care ia parte la operațiunile militare în vederea obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia...” (evidențiera aparține autoarei).

În sensul respectiv este importantă pentru cercetarea de față opinia savantului V. Stati, care efectuează o comparație a definiției invocate anterior cu definiția din varianta în limba rusă a art. 130 CP RM care este formulată astfel: „Под наемником понимается лицо, которое специально завербовано в стране или за границей для того,

чтобы сражаться в вооруженном конфликте, которое принимает непосредственное участие в военных действиях в целях получения *личной выгоды или материального вознаграждения*, обещанного стороной конфликта или от имени таковой, которое не является ни гражданином стороны конфликта, ни лицом, постоянно проживающим на территории, контролируемой стороной конфликта, не входит в личный состав вооруженных сил стороны конфликта и не было послано государством, не являющимся стороной конфликта, для выполнения официальных обязанностей в качестве лица, входящего в личный состав его вооруженных сил”.

Potrivit autorului: “Din varianta în limba română a art. 130 CP RM, rezultă că remunerarea poate avea inclusiv un caracter nepatrimonial. Reieșind din art. 13 al Constituției, este valabilă tocmai această interpretare, nu cea care derivă din varianta în limba rusă a art. 130 CP RM.” [5]

În sensul prevederilor citate ale art. 130 CP RM coroborate cu cele de la alin.(1) art.141 CP RM prin *avantaj personal vom înțelege* orice avantaj material sau de altă natură, promis, urmărit ori obținut, în mod direct sau indirect, pentru sine sau pentru persoane apropiate.

Prin remunerare se înțelege cantitatea de bani achitată/primită pentru un anumit serviciu.

Scopul infracțiunii de activitatea mercenarilor prevăzut la alin.(1) art.141 CP RM se deduce în mod absolut logic din prevederile Convenției internaționale cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor, adoptată la New York la 04 decembrie 1989, în vigoare pentru Republica Moldova din 28 februarie 2006¹ potrivit căreia, mercenarul este persoana (c) care ia parte la ostilități în special *în vederea obținerii unui avantaj personal și căreia îi este efectiv promisă, de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerație* superioară aceleia promise sau plătite combatanților având un grad și o funcție analoage în forțele armate ale acestei părți (*evidențierea aparține autoarei*).

Prevederile art. 130 CP RM redau în mare parte textul Convenției invocate, stipulând, după cum am mai menționat că, prin mercenar se înțelege persoana special recrutată, în țară sau în străinătă-

te, pentru a lupta într-un conflict armat, care ia parte la operațiunile *militare în vederea obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări promise*.

Același scop se stabilește și în nota de la art. 359 din Codul Penal al Federației Ruse, care definește noțiunea de mercenar: „Mercenarul este o persoană care *acționează în scopul de a primi recompensă materială* și care nu este cetățean al unui stat care participă la un conflict armat sau ostilități, care nu locuiește permanent pe teritoriul statului participant la conflict și care nu este trimisă să îndeplinească sarcini oficiale” (evidențierea aparține autoarei) [20].

De notat că, și într-un caz, și în altul, legile respective penale omit referința la mărimea remunerării, care în textul Convenției internaționale cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor este identificată drept una superioară aceleia promise sau plătite combatanților având un grad și o funcție analoage în forțele armate ale acestei părți. Tocmai faptul dat a motivat concluzia menționată anterior a savantului rus Izianov A. despre aceea că, un asemenea concept permite urmărirea penală a celor care primesc pentru activitatea de mercenar orice remunerare, inclusiv una mai mică decât cea a combatanților, precum și propria noastră concluzie despre irelevanța cuantumului remunerării în contextul tragerii la răspundere penală a mercenarului.

De rând cu scopul obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări mercenarul poate urmări și alte obiective. În sensul respectiv putem evidenția două categorii de mercenari: mercenarii, care luptă doar pentru remunerare și cei care luptă pentru remunerare, dar urmăresc concomitent și alte obiective.

Scopul urmărit de mercenari poate fi unul orientat strict la remunerarea în mărimea promisă, cât și unul de mare amploare, de exemplu, participarea în activități ilicite de stabilire a controlului asupra distribuirii bogăției naturale a țărilor respective, părților la conflict. Și acesta la fel se va încadra în noțiunea de remunerare promisă.

Nu se poate nega, însă, că, un mercenar poate urmări, pe lângă cele invocate și obiective de alt gen - de răzbunare, de pseudo-afirmare personală, de obținere a unor dexterități militare etc. Important este, însă, că nu acestea sunt definitorii, ele se conjugă cu scopul obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări promise. În lipsa celui din urmă, persoana nu se încadrează în semnele legale caracteristice unui mercenar.

¹ Legea Nr. 223 din 13-10-2005 pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor.

Atitudinea mercenarului față de scopul urmărit de partea la conflictul armat, la acțiunile militare sau la alte acțiuni violente care l-a angajat, l-a antrenat în asemenea activități ilicite și anume cel al răsturnării sau subminării orânduirii constituționale ori violării integrității teritoriale a statului, poate fi diversă. El poate împărtăși total acest deziderat criminal, înglobându-l ca parte componentă în complexul factorilor determinanți subiectivi ai activității sale de mercenar. Dar un mercenar poate manifesta și totală indiferență față de scopul vizat de „angajatorii” lui, acesta urmărind strict doar realizarea scopului personal de a obține avantajul sau remunerarea ilicite promise. De principiu este, însă, conștientizarea de către mercenar a faptului angajării sale în activități orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a unui stat și a obținerii de el a avantajului sau a remunerării anume de pe urma antrenării sale în asemenea activități ilegale.

Factorul volitiv și capacitatea persoanei de a conștientiza caracterul și gradul de pericol al acțiunilor sale în coroborare cu dorința de a le înfăptui raportează infracțiunea de activitatea mercenarilor la infracțiunile violente, întrucât persoana este conștientă de faptul că urmează să aplice violența și este de acord cu acest fapt.

Totodată, atitudinea intelectuală a mercenarului față de diverse circumstanțe poate fi diferită: de exemplu, unele din ele pot fi conștientizate absolut concret și determinat, altele (mai ales în cazul tinerilor) pot fi conștientizate doar ipotetic (cu un anumit grad de probabilitate) de exemplu, persoana care acceptă să se înroleze în rândurile mercenarilor înțelege că, urmează să participe la conflictul armat, însă consideră și crede că, nu va fi nevoit să aplice arma (în cazul omorului) sau să întreprindă alte acțiuni violente. De asemenea, unele împrejurări pot fi conștientizate de către mercenar corect și adecvat, altele dimpotrivă - eronat. În sensul respectiv, menționăm că, pot exista situații în care persoana care acceptă să participe la conflictul armat are posibilitatea de a conștientiza și a prevedea anumite împrejurări, însă nu le percepe. Posibilitatea nerealizată în situația concretă denotă, de fapt, că, subiectul dispunea de o informație obiectivă și că nu existau obstacole care să-l fi împiedicat să perceapă informația respectivă.

În contextul celor menționate suntem întru totul de acord cu doctrinara autohtonă Botnaru S, potrivit căreia: “Voința și imboldurile care se află la baza acesteia (*a vinovăției – nota subsemnatei*) posedă

forță motrice atunci când sunt trecute prin conștiință, sunt analizate și reflectate prin intermediul anumitor procese intelective. Elementului intelectual al vinovăției poate fi diferit în funcție de caracteristicile sale calitative și cantitative. Diferențierea formelor de vinovăție se află într-o anumită dependență de gradul de conștientizare a caracterului prejudiciabil al faptei comise și de capacitatea de a prevedea urmările prejudiciabile. Semnificația proceselor intelective ale psihicului uman este atât de mare, încât ne permite să afirmăm că elementul intelectual determină elementul volitiv și, prin urmare, nu poate constitui un coraport mecanic cu acesta. [2, p.82]

Motivele săvârșirii infracțiunii analizate pot fi cele mai diverse: necesități materiale, porniri egoiste, motive ideologice, religioase ș.a

În contextul celor menționate conturăm următoarele **concluzii**:

Latura subiectivă a infracțiunii de activitatea mercenarilor se realizează doar cu intenție directă. Este o abordare general împărtășită în doctrina penală autohtonă și cea străină. Ea rezidă în reglementările internaționale și naționale penale ale unor state referitoare la infracțiunea de activitatea mercenarilor care fac referință expres la scopul activității mercenarului.

Scopul urmărit de făptuitorii infracțiunii de activitatea mercenarului este cel de a obține un avantaj personal sau o remunerare promisă.

Menționăm că, deși în activitatea sa mercenarul poate fi ghidat și de alte obiective, scopul obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia este cel definitoriu și el întotdeauna urmează a fi identificat și probat în complexul factorilor determinați subiectivi ai comportamentului infracțional al mercenarului.

Important este ca mercenarul să conștientizeze că, scopul propus se realizează prin intermediul participării lui într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului, așa cum este formulat în dispozitivul art.141 alin.(1) CP RM.

Infracțiunea analizată poate fi săvârșită din motive de deficiență material-financiară, ideologice, religioase, de ură națională.

Considerăm o asemenea abordare relevantă nu doar din punctul de vedere al semnificației teoretice, ci și pentru activitatea practică de urmărire penală și judecare a cauzelor de activitatea mercenarilor.

Bibliografie

1. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, VI., GRAMA, M. Drept penal. Partea generală Ediția a II-a, septembrie 2005. Cartier, 624p. p.130 ISBN 9975-79-329-0. Disponibil online <http://drept.usm.md/public/files/Dreptpenalgeneral3acfb.pdf> accesat la 25.12.2019 p. 137.
2. BOTNARU, S. Însemnătatea elementului emotiv în structura tripartită a vinovăției în dreptul penal substanțial. Studia Universitatis Moldova Revistă Științifică a Universității de Stat din Moldova, 2013, nr.8(68) P. 82.
3. BULAI, C. Manual de drept penal. Partea generală, București, ALL, 1997, p. 196.
4. MACOVEI, V. Forma vinovăției subiectului infracțiunii de activitatea mercenarilor prevăzută la art. 141 CPRM În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale dedicate aniversării de 20 de ani de la fondarea Facultății Științe Sociale și ale Educației, Ed. a 10-a, Chișinău, 5-6 decembrie, 2019 / "Preocupări contemporane ale științelor socioumane", conferință științifică internațională (10; 2019; Chișinău). Chișinău: ULIM, 2020; ISBN 978-9975-3371-7-5. 082:378=135.1=111=161.1 p. 319-329, p. 323.
5. STATI, V. Imperfecțiunile descrierii de către legiuitor a obiectului material (imaterial) al faptei în art. 256 din Codul penal al Republicii Moldova și în unele norme conexe. În varianta online pe Juridice.md - <https://juridicemoldova.md/6941/imperfectiunile-descrierii-de-catre-legiuitor-a-obiectului-material-imaterial-al-faptei-in-art-256-din-codul-penal-al-republicii-moldova-si-in-unele-norme-conexe.html>.
6. A se vedea Judecătoria mun. Chișinău. Sediul Centru. Sentința din 20.01.2016. Dosarul nr. 1-783/15
7. Curtea de Apel Chișinău decizia Colegiului penal din 25.06.2016. Dosarul nr.1a-965/16. Instanța de fond: Judecătoria Centru, mun.Chișinău 02-1a-11453-18052016.
8. АЛЕШИН, В.В. Понятие и противоправность наемничества // Московский журнал международного права. С. 66;
9. ГАЛИАКБАРОВ, Р.Р. Уголовное право. Общая часть. Краснодар. 1999. С. 145; Бытко Ю.И., Бытко С.Ю. Уголовное право России. Части Общая и Особенная. Саратов. 2005. "С. 17.
10. ВОРОШИЛИН, Е.В., КРИГЕР, Г.А. Субъективная сторона преступления. М, 1987. С. 6-12; Дагель П.С, Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление. "Воронеж. 1974. "С. 41,42.
11. ДЕМИДОВ, Ю.А Социальная ценность и оценка в уголовном праве. М, 1975. С. 114; Злобин Г.А. Виновное вменение в историческом аспекте // Уголовное право в борьбе с преступностью. М, 1981. "С. 23.
12. ЗЕЛИНСКИЙ, А. Ф. Криминальная мотивация хищений и иной корыстной преступной деятельности. Киев. 1990. С. 19
13. ИЗЪЯНОВ, АД Наемничество по международному и российскому уголовному праву Монография – Калуга, 2008.
14. КОРОТКИЙ, Ф.В. Наемничество: Уголовно-правовые и криминологические аспекты. ООО "КАДО" Пятигорск 2009.
15. КОРОТКИЙ, Ф.В. Особенности дифференциации ответственности за наемничество по уголовному законодательству стран ближнего зарубежья // "Черные дыры" в Российском законодательстве. М., 2007. № 5. С. 275-276.
16. КОРОТКИЙ, Ф.В. Возраст субъекта преступления, как один из признаков состава наемничества // Научный вестник Южного федерального округа. Пятигорск, 2007. С. 48-52 (0,2 п.л.).
17. НАУМОВ, А.В. Российское уголовное право. Общая часть. - М., 1996. - С. 213.
18. РАРОГ, А.И Учение о субъективной стороне преступления. М., 2001. С. 11.
19. ЭБЗЕЕВА, З.А. Наемничество: уголовно-правовой и криминологический аспекты. Диссерт. Саратов – 2013, р. 111.
20. "Уголовный кодекс Российской Федерации" от 13.06.1996 N 63-ФЗ (ред. от 31.07.2020).

CZU 347.471
DOI 10.5281/zenodo.4282467

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА: НА ПУТИ РАЗВИТИЯ

Борис СОСНА

Доктор права, профессор, Комратский Государственный Университет,
Республика Молдова

e-mail: sosnaboris@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4806-1756>

Каждый человек должен обладать всеми правами и свободами. Актуальность статьи обусловлена тем, что на сегодняшний день защита основных прав и свобод человека выходит из-под юрисдикции государств. Она перестает быть исключительно внутренним делом каждого государства в отдельности и становится объектом охраны всего мирового сообщества.

Ключевые слова: Европейский Союз, гражданское общество, Республика Молдова, неправительственные организации, Институт демократии.

SOCIETATEA CIVILĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA: PE CALE DE DEZVOLTARE

Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în Declarația universală a drepturilor omului. Semnificația prezentului articol se datorează faptului că, actualmente, protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului iese de sub jurisdicția statului, încetează de a mai fi o problemă strict internă pentru fiecare dintre state, devenind obiectul de protecție al întregii comunități internaționale.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană, societate civilă, Republica Moldova, ONG (organizații non-guvernamentale), Institutul pentru Democrație.

CIVIL SOCIETY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ON THE WAY OF DEVELOPMENT

Everyone is entitled to all the rights and freedoms. The relevance of the article is due to the fact that protection of fundamental human rights and freedoms, today, is emerging from the jurisdiction of states, it ceases to be exclusively an internal matter of each state and becomes an object of protection of the entire world community.

Keywords: European Union, civil society, Republic of Moldova, NGOs, Institute for Democracy.

LA SOCIÉTÉ CIVILE EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA: EN VOIE DE DÉVELOPPEMENT

Chacun doit avoir tous les droits et toutes les libertés. La pertinence de l'article tient au fait que la protection des droits et libertés fondamentaux de l'homme est aujourd'hui hors de la juridiction des États. Elle cesse d'être l'affaire intérieure de chaque état et devient l'objet de la protection de toute la communauté mondiale.

Mots-clés: Union Européenne, société civile, République de Moldova, organisations non-gouvernementales, Institut pour la démocratie.

Актуальность темы. Сильное гражданское общество - гарантия от авторитарного режима. Ужесточение авторитаризма всегда означает наступление на гражданское общество. А активизация гражданского общества неизбежно наносит крейсеру авторитаризма смертельные пробоины. Демократические преобразования последних двух десятилетий оказались неудачными именно из-за слабости гражданского общества. В итоге, государство передало всю власть бюрократической вер-

тикали, которая освоила множество способов обогащения. Главными из них стали хищение бюджетных средств и нелегальный бизнес, записанный на родственников и друзей. В настоящее время в стране, где гражданское общество не продвигается, трудно развиваться и соответствовать с современным требованиям. Образно говоря, богатство страны - это не ископаемое, а формирование гражданского общества. Сильное гражданское общество, базирующееся на принципах плюрализма, способное объеди-

нить широкие слои населения, является важным фактором в процессе демократического преобразования государства. В тех странах, где общественные гражданские организации добиваются уважения и доверия к себе со стороны различных политических сил, там они способствуют стабилизации положения, а иногда и спасают демократию в кризисных ситуациях. При переходе к демократическому обществу различные страны сталкиваются с самыми разными проблемами. Практически, во всех случаях гражданские общественные организации могут внести значительный вклад в укрепление жизнестойкости демократии, повышение уровня общественного сознания и даже предотвращение злоупотреблений и нарушений закона властью предержащими (частично, за счет разоблачений и документальных подтверждений таких правонарушений).

Состояние гражданских институтов в стране неудовлетворительное. Они могут быть отражены в цифровых показателях, но в качественном отношении все еще нуждаются в развитии. Потому что гражданское общество – один из основных показателей развития демократии. Это общественно-социальная, культурно-духовная и политическая культура народа. Институты гражданского общества в определенных случаях, на практике, в ходе социализации общества, объединяет граждан и связывает их между собой. Знак гражданского общества – народ должен не ожидать и не думать о том, «что нам дает государство», а наоборот, – «что мы можем сделать для развития государства?». Именно таким образом все общество обязано задать себе этот вопрос. В рамках данной идеи, объединенные, созданные общественные организации – основа гражданского общества. Если у нас была развита работа институтов гражданского общества, то сформировалось бы и понятие общегражданского общества. К примеру, в школах давно была бы другая ситуация, если работа школьного коллектива и родителей не ограничивалась бы организацией мероприятий, сложилась бы еще более глубокая связь, качество знаний и воспитание детей были бы совершенно иными. Только при условии хорошей работы гражданского общества, жизнь каждого из нас улучшится.

Цель статьи. Выявить новые инициативы гражданского общества Республики Молдова, их роль в жизни общества.

Содержание основного материала статьи. В декабре 2016 года Институт демократии в Молдове (г. Комрат) в партнерстве с Обществом болгарской культуры «Родолюбец» (с. Парканы, расположенное на левом берегу Днестра – Приднестровский регион) и Центром продвижения и защиты прав молодых женщин (г. Кишинев), начали реализацию проекта «Повышение взаимного доверия между учителями обоих берегов Днестра: Формирование регионального потенциала для непрерывного развития квалификации учителей в сфере современных про-активных методов образования в области прав человека».

Данный проект внедряется в рамках программы мер по укреплению доверия, финансируемой Европейским союзом. Европейский союз – это экономическое и политическое объединение 28 европейских государств, которые решили постепенно соединить свои ноу-хау, ресурсы и судьбы. Вместе, в течение 50-тилетнего периода расширения, они создали зону стабильности, демократии и устойчивого развития, сохраняя и защищая главные свои ценности – культурное разнообразие, толерантность и свободу личности. Нацеленный на региональную интеграцию, Евросоюз был юридически закреплен Маастрихтским договором в 1992 году (вступившим в силу 1 ноября 1993 года). В европейском сообществе сформирована общая внешняя политика и политика безопасности, предусматривающая проведение согласованной внешней и оборонной политики. Европейский союз стремится разделять свои достижения и ценности со странами и народами, находящимися за его пределами.

В 2012 году Европейскому союзу была присуждена Нобелевская премия мира.

Исполнительным органом Европейского союза является Европейская комиссия, ответственная за подготовку законопроектов, выполнение решений Европарламента и Совета, контроль соблюдения договоров ЕС и других правовых актов, выработку единой экономической, военной, внешней, культурной политики. Каждая страна, входящая в ЕС, назначает одного Еврокомиссара, однако члены комиссии обязаны представлять интересы Европейского союза как целого, а не отстаивать позиции выдвинувшего их государства. Европейская комиссия в основном осуществляет свою деятельность в Брюсселе, где располагается резид-

денция комиссии – Берлемон. Европейская комиссия выполняет дипломатические функции, располагая сетью своих представительств (в том числе и в Кишиневе).

Представительство Европейского союза в Республике Молдова открылось в Кишиневе в октябре 2005 г. Представительство имеет статус дипломатической миссии и официально представляет Европейский союз в Республике Молдова.

Европейский союз поощряет развитие культуры мира и формирование консенсуса в пределах своих границ и в соседних странах путем углубления интеграции и сотрудничества.

С 2009 года Европейский союз разработал программу конкретной целевой поддержки гражданского общества путем финансирования совместных проектов на обоих берегах Днестра для построения мирных отношений, предотвращения и урегулирования конфликтов. Программа направлена на сближение Кишинева и Тирасполя за счет повышения доверия путем поддержки совместных инициатив в области социального и экономического развития с участием основных заинтересованных сторон с обоих берегов реки Днестр, тем самым внося свой вклад в экономическое, социальное и секторное сближение между регионами.

Программа мер по укреплению доверия (CBM IV) направлена на создание общих ценностей, стабильности и процветания, расширения сотрудничества и углубления экономической и региональной интеграции путем охвата широкого спектра областей сотрудничества.

Глобальная цель программы CBM IV заключается в содействии развитию гражданского общества в процессе мирного урегулирования Приднестровского конфликта и продвижению мер доверия между обоими берегами Днестра.

Конкретная цель заключается в содействии развитию устойчивых партнерских связей и потенциала гражданского общества обоих берегов Днестра путем создания кросс-речных платформ для сотрудничества на уровне местных сообществ.

Координатором проекта является Институт демократии – общественная организация, официально зарегистрированная в Министерстве юстиции Республики Молдова в январе 2007 года. Офис института располагается в Гагаузии (город Комрат). Стратегическая цель Института – внедрять в общественное сознание цельное

представление о правах человека как основы для построения демократического правового общества, борьба с коррупцией, трафиком людей и насилием.

Институт демократии – член Гражданской коалиции за свободные и справедливые выборы – “Коалиции 2009” и Антикоррупционного альянса Молдовы. Институт демократии является также членом Правления Западно-региональной ассоциации клубов ЮНЕСКО и соучредителем журналов «Европейские перспективы», «Наше право» и «Права.UA» (Украина).

Институт демократии реализовал свыше 50 проектов, 6 из которых при поддержке Программы развития Организации Объединенных Наций (UNDP), 4 - при поддержке Управления Верховного комиссара ООН по правам человека. Пять проектов были осуществлены при поддержке Посольства Нидерландов, 3 - при поддержке Посольства США, Фонда Восточная Европа, 2 - при поддержке Фонда Оак, Посольства Норвегии, Фонда партнерства для открытости, Министерства иностранных дел Чешской Республики, Балканского траста демократии при Немецком фонде Маршалла. Были реализованы проекты при поддержке Добровольного трастового фонда ООН для жертв торговли людьми, Целевого фонда добровольных взносов ООН по современным формам рабства, Национального фонда поддержки демократии, Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (OSCE), Структуры Организации Объединенных Наций по вопросам гендерного равенства и расширения прав и возможностей женщин (UN Women), Европейского фонда для демократии, BEARR траста, Черноморского траста региональной кооперации и др.

Целью проекта является повышение уровня доверия между Кишиневом и Тирасполем, а также содействие развитию молодежи и ее постепенного превращения в активных и ответственных граждан, знакомых с принципами демократии и ценящих эту форму правления посредством совместного обучения учителей обоих берегов Днестра современным проактивным методам образования.

Обучение учителей методам использования активных технологий в школах, в том числе по правам человека, и международному сотрудничеству в сфере прав человека, механизмам

и процедурам защиты данных прав будет весьма полезно для учителей, усилит их навыки и умения, повысит их результативность работы в школах. Учителя будут активно использовать полученные знания, так как темы семинаров в рамках проекта учитывают современные методические достижения науки и основаны на передовом педагогическом опыте в области проактивного обучения учащихся, направленного на рост самостоятельности и активности учащихся, повышение уровня их критического мышления. Обучение учителей современной проактивной методике преподавания предметов, связанных с правами человека, механизмами их защиты является, безусловно, актуальным.

Важность обучения учителей методам преподавания прав человека объясняется тем, что в школах формируется демократические идеалы и ценности школьников. В этой ситуации от поведения и знаний учителей зависит эффективность демократического воспитания молодежи. Получив в рамках данного проекта знания о роли демократии, современных методах преподавания демократии и прав человека, учителя будут в ходе своих уроков в школах и ВУЗах умело и ненавязчиво воспитывать у учащихся демократические ценности и идеалы. Именно в школах дети могут познать основы демократии и вырасти демократически сформировавшимися личностями.

Это демонстрирует значимость проекта, направленного на обучение учителей современным проактивным методам образования. С учетом того, что обучение учителей двух берегов Днестра будет совместным, между педагогическими сообществами сформируются постоянные связи и контакты, возрастет доверие между ними.

Одной из важнейших инициатив в рамках данного проекта было издание книги *«Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Европейский суд по правам человека»* [5].

Автор книги, Сосна Александру, доктор права, адвокат, преподаватель юридического факультета Молдавского государственного университета, старший научный сотрудник Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы. Научный редактор, Захария Сергей, доктор истории, конференциар, ректор Комратского государственного университета, депутат Народного

Собрания Гагаузии. Научные рецензенты - Гучак Ион, доктор хабилитат права, профессор, член-корреспондент Академии наук РМ, заместитель Президента Академии наук Молдовы; Жук Виктор, доктор хабилитат политологии, профессор, заместитель директора Института юридических и политических исследований Академии наук Молдовы; Кобэняну Сергей, доктор права, профессор юридического факультета Молдавского государственного университета

Структура работы определена содержанием темы. Она состоит из введения, четырех глав, заключения, выводов и рекомендаций, списка библиографических источников, аннотации и приложений, нормативных актов, регулирующих защиту прав и основных свобод человека Европейским Судом по правам человека.

Глава Первая посвящена анализу Конвенции о защите прав человека и основных свобод и ее роли в реализации конституционного права на защиту в Европейском Суде по правам человека. В этой главе изучается право на защиту в его широком и узком смысле, проводится анализ всех составляющих его элементов, выявляются недостатки в механизме реализации конституционного права на защиту. В ней же осуществляется анализ научных работ как национальных, так и зарубежных ученых в сфере исследуемой темы.

Во Второй главе проводится всесторонний анализ нормативных актов Республики Молдова, детализирующих право на защиту, закрепленное в ст. 26 Конституции РМ. Также в данной главе исследуется роль принципа разделения властей, всех ветвей власти и Конституционного суда в процессе реализации права на защиту. В этой же части выявляются «изъяны» в работе судебных инстанций Республики Молдова, наличие которых отрицательно сказывается на реализации права на защиту.

В Третьей главе исследуется вопрос реализация права на защиту именно в Европейском Суде по правам человека как самого эффективного регионального способа защиты нарушенных прав и свобод, провозглашенных в Конвенции о защите прав человека и основных свобод. В данной главе детально анализируются предметная компетенция и субъекты Европейского Суда по правам человека, критерии приемлемости жалоб в ЕСПЧ. В то же время, приводится авторская классификация функций

и полномочий Конституционного суда Республики Молдова, дается авторское толкование ст. 26 Конституции Республики Молдова. В указанной главе, в контексте изучения конституционного права на защиту, исследуется индивид как субъект международного права, поскольку в процессе реализации права на судебную защиту в Европейском Суде по правам человека физические лица приобретают статус субъектов уже не только национального права, но и международного. В ней автор представляет собственную классификацию функций и полномочий Конституционного суда Республики Молдова.

В Четвертой главе осуществляется исследование некоторых дел Европейского Суда по правам человека, в связи с жалобами, поданными против Республики Молдова, выявлены наиболее часто нарушаемые ею права и свободы, которые закреплены в Конвенции о защите прав человека и основных свобод. Большое значение в данной главе отводится решениям Европейского Суда по правам человека, проводится анализ их природы, места в системе источников национального права, а также рассматривается их влияние на правовую систему РМ и процесс применения национальными судами.

В главе **Общие выводы и рекомендации** сформированы конкретные предложения по совершенствованию законодательства, регулирующего право на судебную защиту и механизмы его реализации, по устранению недостатков в судебной системе Республики Молдова, по сокращению жалоб, поступающих в Европейский Суд по правам человека против Республики Молдова.

В приложении книга содержит инструкцию по заполнению нового формуляра жалобы в Европейский Суд по правам человека и Формуляр жалобы в ЕСПЧ.

Таким образом, любой гражданин на основе данной книги может самостоятельно подготовить и подать жалобу в Европейский Суд по правам человека.

Актуальность тематики книги обусловлена тем, что защита основных прав и свобод человека на сегодняшний день выходит из-под юрисдикции государств, перестает быть исключительно внутренним делом каждого государства и становится объектом охраны всего мирового сообщества [6].

Проблема защиты конституционных прав и свобод человека на международном уровне стала еще более актуальной после того, как 24 июля 1997 года Молдова ратифицировала Конвенцию о защите прав человека и основных свобод.

Присоединившись к Конвенции, Республика Молдова приняла для себя очень трудное решение: в случае установления Европейским Судом по правам человека фактов нарушения государственными органами власти прав человека, государство обязано устранить допущенные нарушения.

С этого знаменательного момента – ратификации Конвенции – Республика Молдова встала на рельсы демократического пути развития, стала членом большой «европейской семьи» под названием Совет Европы и взяла на себя обязательство гарантировать защиту прав и свобод, зафиксированных в Конвенции 1950 г., всех лиц, которые находятся под ее юрисдикцией.

Как Конвенция, так и ее контрольный механизм (Европейский Суд по правам человека) справедливо признаются одними из наиболее эффективных механизмов защиты прав человека. В своем выступлении на открытии очередного судебного года бывший президент Европейского Суда Люциус Вильдхабер охарактеризовал Европейский Суд по правам человека «как символ и воплощение идеала общества, в котором семейный союз эффективной демократии и верховенства права обеспечит политическую стабильность и экономическое процветание наряду с самореализацией индивида».

Издание данной книги на русском языке очень полезно, особенно для неправительственных организаций, правозащитников, учителей и других граждан Молдовы (в том числе в Гагаузии и Приднестровье) [7].

Практический характер книги делает ее очень важным и ценным пособием и помощником при обращении в Европейский суд по правам человека [6].

В 2017 году Институтом демократии был издан *Сборник статей «Обучение правам человека»* [4]. Данный сборник содержит статьи о правах человека и об обучении правам человека. Разнообразная тематика статей будет очень интересна и полезна читателям, которые почерпнут для себя много новых знаний, смогут применить их на практике.

Во вступительном слове к сборнику глава делегации (на тот момент) Европейского Союза в Молдове посол Пиркка Тапиола отметил, что со времени окончания Второй мировой войны мир добился огромного прогресса в своей попытке защитить основные права и свободы граждан.

На европейском континенте, который 70 лет назад был поражен ураганом войны, насилия и ненависти, «Европейская конвенция о правах человека» защищает всех нас. В самом Европейском Союзе основные права, гарантированные данной Конвенцией, являются общими принципами. Глава делегации Европейского Союза в Молдове отмечает, что такие ценности, как уважение человеческого достоинства, свобода, демократия, равенство, верховенство закона и уважение прав человека, включая права лиц, принадлежащих к меньшинствам, составляют общую основу.

Это наше общее наследие, о котором должны заботиться все поколения, причем наследие весьма хрупкое. И права, и свободы человека не написаны на камне! Опасно полагать, что эти права и свободы приобретаются навсегда.

Ситуация во всем мире, в том числе в Европе, показывает, что необходимость защиты прав и свобод человека требует ежедневной работы, особенно когда возникают новые угрозы и вызовы [8].

Посол Пиркка Тапиола констатирует, что образование имеет фундаментальное значение для гарантии уважения этих прав и свобод, причем не только для учеников или студентов, но и для всех нас. Образование в области прав человека является одним из наиболее важных инструментов для их дальнейшего продвижения.

По мнению главы делегации Европейского Союза в Молдове, статьи, собранные в этой книге, напоминают нам о том, что мир, демократия и свобода являются не только здравым смыслом, но и результатом желания человечества построить лучшее общество. Наш общий долг – воспитывать себя так, чтобы сохранить эту реальность [1, стр. 3].

В состав редколлегии и в число авторов сборника входят ученые, политики, представители НПО, учителя как Молдовы (включая Приднестровский регион), так и других стран (США, Украина, Израиль, Россия и др.). Среди них: Райнин Игорь, глава Администрации Пре-

зидента Украины; Губерский Леонид, ректор Киевского национального университета имени Тараса Шевченко; Мику Виктор, председатель Высшего совета магистратуры Республики Молдова; Бандурка Александр, почетный ректор Харьковского университета внутренних дел; Захария Сергей, ректор Комратского государственного университета и депутат Народного Собрания Гагаузии; Кузнецов Валерий, председатель правления Западно-региональной ассоциации клубов ЮНЕСКО, главный редактор журналов «Европейские перспективы» и «Наше право»; Рапопорт Анатолий, профессор кафедры методики преподавания Университета Пурдью (США) и редактор журнала «Международные социальные исследования» (США); Костаки Георгий, главный научный сотрудник Института правовых и политических исследований Академии наук Молдовы, а также многие другие ученые, общественники, педагоги.

Значимость сборника обусловлена тем непреложным фактом, что права человека – величайшее достижение мировой цивилизации, главный критерий демократического общества. Господство права, плюрализм и права человека являются основой демократии. Не может быть демократии при отсутствии уважения к правам человека. И, наоборот, утверждение демократии создает условия для соблюдения прав человека.

Стремление к свободе является врожденным чувством, однако для того, чтобы построить современное демократическое общество, где верховенствуют права и свободы, необходимо изучать права человека и им необходимо обучать. Частично такое образование должно преподаваться в школах. Для этого необходимо качественно и профессионально обучать педагогов навыкам применения современных проактивных методов воспитания в области прав человека.

Этому посвящен данный сборник.

Обучение учителей методам использования активных технологий в школах, в том числе по правам человека, и международному сотрудничеству в сфере прав человека, механизмам и процедурам защиты данных прав будет очень полезно для учителей, разовьет их навыки и умения, а также результативность их работы в школах.

В 2017 году Институтом демократии также была издана *Хартия Совета Европы о воспи-*

тании демократической гражданской ответственности и образовании в области прав человека (Хартия издана на русском и румынском языках) [3].

Предисловие к книге написал Анатолий Рапопорт, доктор педагогики, профессор Университета Пурдью (США), редактор журнала «Преподавание общественных наук в мире» (США).

Что значит быть гражданином? Можно ли научить демократии? Что такое свобода? Новая книга «Хартия Совета Европы о воспитании демократической гражданской ответственности и образовании в области прав человека» помогает ответить на эти сложные вопросы. Вольтер как-то заметил, что никто не рождается на свет с уже готовыми понятиями о праве и справедливости, но человеческая природа устроена так, что в известном возрасте эти истины естественным образом вырабатываются. При всем уважении к великому французу, его мысль далеко не бесспорна. Праву, справедливости, терпимости, уважению, ответственности и многим другим качествам гражданина демократического общества надо учить. Осознание и воплощение своей гражданской ответственности не появляются из ниоткуда, они становятся частью личности только в результате целенаправленной социализации через обучение и воспитание.

Основное достоинство книги заключается в том, что авторы скрупулезно проанализировали важнейшие европейские документы относительно воспитания гражданской ответственности и образования в области прав человека и показали, как эти документы и идеи, в них заложенные, можно (и нужно!) применить в Республике Молдова. Проблема гражданского становления молодежи является одним из приоритетов развития общества. Книга затрагивает важнейшие вопросы о том, как наделить учащихся знаниями об основах демократической гражданской ответственности, как привить им навыки жизни в свободном демократическом обществе, как научить пониманию и признанию верховенства права. Хартия Совета Европы и другие документы, представленные в книге, показывают пример целенаправленного и систематического подхода к воспитанию гражданской ответственности в современной представительной демократии. Авторы справедливо призывают перенять лучший опыт по развитию современного свободного демократического общества и показывают, насколько система образования Молдовы готова

к тому, чтобы эти идеи успешно воплотить в жизнь.

Нельзя было выбрать наиболее удачное время для выхода данной книги. В Молдове уже давно ведутся острые дискуссии о путях становления и развития общества. Данная книга полностью вписывается в политический, идеологический и особенно образовательный дискурс, доказывая безальтернативность развития демократической гражданской ответственности для динамичного и успешного развития общества. Роалд Дал однажды написал, что безмолвные граждане – это идеальные подданные для авторитарного правителя и несчастье для демократии. Эта публикация – хорошее подспорье для тех, кто искренне хочет дать голос безмолвным [2, стр. 6-7].

Данная книга предназначена для учителей с обоих берегов Днестра и издана Институтом демократии (г. Комрат) в партнерстве с Обществом болгарской культуры «Родолюбец» (с. Парканы) и Центром продвижения и защиты прав молодых женщин (г. Кишинев) в рамках проекта «Повышение взаимного доверия между учителями обоих берегов Днестра: формирование регионального потенциала для непрерывного развития квалификации учителей в сфере современных проактивных методов образования в области прав человека», реализуемого в рамках программы Европейского Союза по поддержке мер для укрепления доверия.

Ее издание, несомненно, не только приведет к росту знаний об активных методах образования в области прав человека, но и будет способствовать укреплению мер доверия между двумя берегами Днестра.

С 2017 года, Институт демократии (г. Комрат), в партнерстве с Национальным институтом женщин Молдовы (г. Кишинев) и Медиа Центром Приднестровья (г. Тирасполь), при поддержке Европейского Союза посредством Европейского инструмента содействия демократии и правам человека, начал реализацию очень важного и успешного проекта «Все вместе скажем НЕТ пыткам в Молдове: гражданское общество против пыток».

В рамках проекта были созданы и успешно функционируют три центра юридической, психологической и реабилитационной помощи жертвам пыток, проводятся семинары среди сотрудников пенитенциарных учреждений, полиции и психиатрических больниц Молдовы

для повышения их осведомленности об ответственности за пытки, а также семинары среди заключенных, пациентов больниц и других граждан из категорий риска, проведена широкая информационная кампания (теле- и радиопередачи, статьи в СМИ Республики Молдова и др.). Также создана постоянно действующая Сеть неправительственных организаций по борьбе с пытками (не менее 15–20 НПО из Гагаузии, Кишинева и Приднестровского региона). Создание Сети направлено на обмен опытом между НПО, повышение их знаний о методах противодействия пыткам, а также для оказания воздействия на власть в целях активизации ее деятельности по борьбе с пытками. После интенсивной программы обучения члены Сети смогут поделиться своим опытом по предотвращению пыток, окажут информационную помощь другим НПО в регионе.

Проект смотрит и в будущее: в его рамках проводятся интерактивные семинары для студентов юридических факультетов молдавских университетов (будущих полицейских, судей и прокуроров), чтобы повысить их нетерпимость к пыткам.

В рамках проекта Институтом демократии внедрена программа субгрантов для НПО. Она направлена на поддержку инициатив по борьбе с пытками со стороны организаций гражданского общества.

Таким образом, можно сделать **заключение**, что гражданское общество Молдовы активно действует в области защиты прав и свобод граждан, в том числе и в сфере укрепления мер доверия между двумя берегами Днестра. Инициативы гражданского общества Молдовы очень важны для построения совре-

менного демократического государства, где права и свободы граждан защищены. Издание вышеупомянутых книг, в том числе книги по Европейскому Суду по правам человека очень полезно - любой гражданин на основе данного пособия может самостоятельно подготовить и подать жалобу в Европейский суд по правам человека, защитив тем самым свои нарушенные права.

Библиография

1. Pirkka Tapiola. Foreword. В кн.: Обучение правам человека: Сборник статей. Комрат: Institutul pentru Democrație, 2017.
2. Анатолий Рапопорт. Аннотация. В кн.: Костаки Георге, Захария Сергей, Боршевский Андрей. Хартия совета Европы о воспитании демократической гражданственности и образовании в области прав человека. Комрат: Institutul pentru Democrație, 2017.
3. Костаки Георге, Захария Сергей, Боршевский Андрей. Хартия совета Европы о воспитании демократической гражданственности и образовании в области прав человека. Комрат: Institutul pentru Democrație, 2017.
4. Обучение правам человека: Сборник статей. Комрат: Institutul pentru Democrație, 2017.
5. Сосна Александру. Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Европейский суд по правам человека / Сосна Александру; науч. ред.: Захария Сергей. Комрат: Institutul pentru Democrație, 2017.
6. <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/institut-demokratii-izdal-v-komrate-knigu-o-pravakh-cheloveka>
7. <https://www.moldpres.md/ru/news/2017/12/27/17010043>
8. <https://www.moldpres.md/ru/news/2017/08/25/17006449>

CZU 342.7
DOI 10.5281/zenodo.4282469

THEORETICAL-METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF ANALYSIS OF HUMAN RIGHTS GOVERNANCE

Rodica CIOBANU

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

e-mail: rod.ciobanu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6071-8178>

This article deals with the essential dimensions in which theoretical approaches are carried out, as well as the methodological ones of government research in relation to the processes of modernization and democratization of societies, with priority given to the protection of human rights. Considered an essential dimension of contemporaneity, democratization cannot be treated outside government. That is why the basic sources used outline the common areas of analysis and circumscription of social and state realities in the direction of facilitating the transition process to the standards of good governance. Thus, through the scientific discourse of the government focused on the protection of human rights, the aim is to identify long-term solutions in order to establish in the conditions of the Republic of Moldova good practices in the person-state-law relationship.

Keywords: theoretical-methodological approach, interdisciplinarity, governance, human rights, democratization.

FUNDAMENTE TEORETICE ȘI METODOLOGICE DE ANALIZĂ A GUVERNĂRII BAZATE PE DREPTURILE OMULUI

În conținut se tratează dimensiunile esențiale în care se realizează abordările de natură teoretică, precum și cele metodologice de cercetare a guvernării prin raportare la procesele de modernizare și democratizare a societăților, având ca prioritate protecția drepturilor omului.

Considerată o dimensiune esențială a contemporaneității democratizarea nu poate fi tratată înafara guvernării. De aceea sursele de bază utilizate profilează ariile comune de analiză și circumscriere a realităților social statale în direcția facilitării procesului de tranziție la standardele bunei guvernări. Astfel, prin intermediul discursului științific al guvernării axate pe protecția drepturilor omului se urmărește identificarea soluțiilor pe termen lung în vederea instituirii în condițiile Republica Moldova a bunelor practici în relația persoană-stat-drept.

Cuvinte-cheie: abordare teoretică și metodologică, interdisciplinaritate, guvernare, drepturile omului, democratizare.

FONDEMENTS THÉORIQUES ET MÉTHODOLOGIQUES DE L'ANALYSE DE LA GOUVERNANCE FONDÉE SUR LES DROITS DE L'HOMME

Cet article traite des dimensions essentielles dans lesquelles les approches théoriques sont menées, ainsi que des dimensions méthodologiques de la recherche sur la gouvernance en relation avec les processus de modernisation et de démocratisation des sociétés, avec la protection des droits de l'homme comme priorité.

La démocratisation est considérée comme une dimension essentielle de la démocratie contemporaine et ne peut être traitée en dehors du gouvernement. C'est pourquoi les sources de base utilisées décrivent les domaines communs d'analyse et de délimitation des réalités de l'état social afin de faciliter le processus de transition vers les normes de bonne gouvernance. Ainsi, à travers le discours scientifique du gouvernement axé sur la protection des droits de l'homme, l'objectif est d'identifier des solutions à long terme afin d'établir de bonnes pratiques dans la relation personne-état-droit en République de Moldova.

Mots-clés: approche théorique-méthodologique, interdisciplinarité, gouvernance, droits de l'homme, démocratisation.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АНАЛИЗА УПРАВЛЕНИЯ, ОСНОВАННОГО НА ПРАВАХ ЧЕЛОВЕКА

Данная статья посвящена исследованию как в теоретическом, так и в методологическом плане важнейших особенностей управления посредством процессов модернизации и демократизации общества при приоритете защиты прав человека.

Так как демократизация является существенной составляющей современности, она не может трактоваться вне управления. Поэтому основные использованные источники связаны со смежными областями анализа и описания социальных и государственных феноменов на пути продвижения к лучшим стандартам управления. Таким образом, посредством научного изучения управления, основывающегося на защите прав человека, достигается идентификация долгосрочных решений в плане установления в условиях Республики Молдова более совершенной практики в соотношении личность-государство-право.

Ключевые слова: теоретико-методологический подход, междисциплинарность, управление, права человека, демократизация.

Introduction. The global order during the last twenty years of the 21st century is a common happening for the entire planet, is an order that connects States, societies, people, and, simultaneously, creates and maintains clashes. In such a global order, the problems of human rights and governance over cross the national borders. In many parts of the world modern societies explore different ways of promotion and consolidation of democratic governance, often following violent conflicts, the disappearance of authoritarian regimes, and political crisis.

At the same time, the current situation where democracy, human rights, and governance exist emphasizes a global consensus on how they are analyzed and perceived. They are legitimated through such values as human individuality, freedom, human rights, equality before the law, the rule of law, etc. As a result, the consolidation of approaches based on rights, the support, and the promotion of democratic governance should be realized in a broad, multilateral, and complex formula.

Moreover, human beings, regardless of their citizenship, want to be well-governed. Thus, modern States are responsible to deliver the essential political goods for their citizens. Particularly in the configuration of the state-person-law relationship the legitimation of the government takes place since the 17th century, being based on such benchmarks as safety and security; rule of law, decisional transparency, and zero corruption; participation and human rights; economic opportunities and sustainable development, all being considered as performance targets of any government.

The **research methodology** combines a synthesis between traditional research methods (such as analysis and synthesis, induction and deduction method, and historical method) and modern research methods (such as interdisciplinary and hermeneutic approach). Because the research represents a theoretical-methodological foundation, which aims to develop and configure interdisciplinary methodological landmarks in the analysis of the government focused on human rights, we

aim to understand the methodological research cycle by combining the concepts of *problematization - analysis - argumentation*, in order to identify the practical implementation of the research.

The dimensions of the research methodology and the perspectives of its application. Some scholars that focused on the study of democracy and governance consider that they are among the benefits of the globalization [1], given the fact that democracy in States with democratic traditions have created a favorable environment to disseminate the democratic values and principles in other parts of the world. It is also argued that the process of transition to democracy is not an imposed one, but is realized under the citizens' pressure on authorities, even more, it is indicated that how the transition is realized are not necessarily logical processes. At the same time, the democratization of a society is a long process and it is not sufficient to be declared/proclaimed, but it should be established, created through the involvement of authorities, institutions, and citizens. Therefore, governance refers to institutions and their relationships with the groups and actions, and autonomous networks of actors [2].

In our case, the government is analyzed through the lens of the respect of human rights, referring to the studies that underline the importance of democratic institutions in establishing good governance. Democracy is conceptualized not only as a goal but also as a means to achieve economic, political, and social rights. Thus, to analyze the mechanisms of governance focused on the protection of human rights, the democratization concept should be added. Simultaneously, in a democracy, the participation, dialogue, consensus, transparency, responsibility, and the rule of law contribute to a more representative State and better prepared to answer to the concerns of its citizens. Therefore, human rights, as well as democratic governance involve institutional commitments and mechanisms that facilitate the development of civic culture, the development of human beings, and the awareness of rights and

freedoms. Consequently, addressing the mechanisms of governance focused on human rights, due to their broadness and importance, requires comprehensive approaches that will encompass interdependencies between the institutional dimension and the human one, between civil, cultural, economic, political, and social dimensions, and between reality and what should exist.

In this line of thought, the current analysis on the contemporary governance is framed by the following questions: *How the state-person-law relationship is outlined and established? Which is the area of interference between analysis, regulation, and politics? What is the foundation on which this relation is built and manifests itself in the current formula of materialization of the governance? What tools could be the most appropriate for analyzing and measuring governance? Which are the structural and attitudinal indicators of perceiving governance?* etc.

All the above questions seek to conceptualize the governance from the perspective of existing good practices, framed by theoretical and empirical researches of the processes and structures of the social and political organization in the Republic of Moldova, in order to identify the causes of certain problems of the democratization process and to assess the number of efforts (individual, social, institutional) necessary to ensure efficient governance focused on the protection of human rights, as well as to estimate the premises of the good governance in fragile situations, such as conflicts or crisis of diverse nature, as, for instance, the pandemic crisis starting with the end of 2019.

Since the beginning of the century, the world is facing multiple crises, each of them being a test for societies, States and people, some of them even resisting to efforts made to solve them and seem to be unsolvable. In this line of thought, the environmental crisis caused by climate change gathered central attention in the mid-2000s, altogether with the crisis of armed conflicts and the economic crisis of 2008, etc., and the most recent one in 2020 with a pandemic global crisis. In this context, the multiple influences, as well as vulnerabilities to which human beings are exposed, the reconceptualization of human rights from the perspective of the person-State-law relationship becomes necessary. Therefore, certain directions are outlined, in order to identify the best mechanisms and tools for the current situation in the Republic of Moldova:

- Citizens desire a truly democratic society;

- Citizens expect from government safety, stability, and security (public and private);

- Citizens want to live under the rule of law, which protects their rights and freedoms;

- Citizens desire democratic and incorruptible institutions;

- Citizens need economic safety;

- Citizens consider that the State must create educational opportunities;

- Citizens want their right to self-determination and a healthy living environment to be guaranteed, etc.;

Thus, from the perspective of an integrated, complex, and multidimensional theoretical framework, the needs mentioned above manifest themselves in a particular analysis, as a result of investigations, in order to reflect the society priority interests and to establish a model of governance focused on good practices and the protection of human rights.

Therefore, though the scientific discourse on governance focused on the protection of human rights, the article aims to identify long-term solutions in order to mainstream the good practices of the person-State-law relationship in the conditions of the Republic of Moldova. From an empirical point of view, through opinion polls, which emphasize the public opinion, the research aims to find out the way governance is currently exercised from a dual perspective (of the citizens and of the representatives of State authorities). However, we are aware that the attitudinal indicators obtained as a result of the questionnaire might not necessarily reflect the factors or the causes of certain phenomena and processes within the society, and might not always represent a benchmark for public policies or cannot be the main tool of measuring governing practices. Therefore, the research aims to undergo a multidimensional analysis of governance in relation to human rights. In this context, the scientific research of governing mechanisms focused on human rights, through interdisciplinary methodology, aims to identify explanatory models and to identify tools for appropriate analysis, in order to propose them for application and implementation in the context of the governance activity of the Republic of Moldova, with the goal to increase the efficiency of the governance based on human rights.

Thus, through theoretical and empirical analysis we do not intend to find the model of a perfect government, but to facilitate the understanding of how the government interacts with other perfor-

mance indicators, such as the degree of democratization of the society and the promotion of authentic democracy, as well as the protection of human rights. This could be a benchmark of an innovative paradigm of the 21st century, that at the moment establishes a platform for scientific debates starting with empirical evaluation, interpretation, and analysis, oriented towards the identification of theoretical and methodological benchmarks of conceptualization and instrumentalization of the governance focused on human rights.

Retrospectives and prospects. The rule of law, democratic values, and good governance, etc. continue to be correlative concepts with semantic and even emotional charge, around which explanatory and interpretative theories are built, rights and freedoms are claimed, national normative frameworks are adjusted, State policies are elaborated, mechanisms and tools for implementation are sought, and the governmental link with those governed is strengthened. During the early 21st century J.S. Mill argued that the representative government is framed by the close ties of State with the nation and in his work *Considerations on a representative government* he describes in detail the political model of the social organization called *representative democracy*. In the same work, there are emphasized multiple suggestions on governmental best practices, being mentioned that 'when people do not have sufficient self-esteem and do not find themselves linked to a representative constitution, they have almost no chance of maintaining it. In every country, the executive body is the branch of the government which holds the implementing power, and is in direct contact with the public; therefore, many hopes and fears of human beings are directed here, and the government represents publicly the benefits, the terrors, and prestige' [3].

The government, perceived as an authoritarian power, to which citizens connect their expectations regarding stability, wellbeing, personal security, social order, and the improvement of social and legal protection tools, etc. have currently become a key concept of future expectations. Being largely analyzed from a theoretical viewpoint, the concept of the government is relevant and important for social practice, equally for the State institutions and citizens. Especially, good governance, true democracy, and efficient mechanisms of protection of human rights are up-to-date for ex-Soviet States, such as the Republic of Moldova, Ukraine, and Belarus, etc. In this sense, prof. P. Varzari argues that "the

problem of democratic development, in general, and of good governance, in particular, is of special significance for the Republic of Moldova, being largely determined by reduced capacity (institutional and administrative) of the State to fulfill with an efficient government, to support a real democracy and a functional market economy [4, p.27].

Therefore, the concept of government might be much more common than that of democratization; it combines the actions of politicians and policy-makers, that represent the citizens' expectations, the quality, as well as the efficiency and the effectiveness of legal provisions. However, to be able to measure the good governance in social practice an analysis of the relations of the dependence of both concepts (that of governance and that of democratization) is necessary. To have a truly democratic society, governed according to principles of good governance, the path to democratization must be taken. An important point of view belongs to J. Grugel, he notices that "democratization has been conceptualized as a discourse, a demand, a set of institutional changes, a form of elite domination, a political system dependent on popular control, an exercise of power politics and a demand for global solidarity" [5, p.18].

The researchers of the Institute of Legal, Political, and Social Researches [6] argue that in the Republic of Moldova, nowadays we witness a distancing from the complex and very difficult process of democratic development. Therefore, a qualitative renewal is necessary to modernize and implement effective measures of democratization in the Republic of Moldova (as well as in other post-soviet countries). These statements are acknowledged after more than two decades of the Declaration of Independence, the declared path of democratization of the society and of the promotion and implementation of the principles of the rule of law, and after the protests of 7th of April, 2009, that have been a reaction of non-acceptance by the society of the announced results of the elections from 5th of April, perceived to be incorrect and partially free. Investigations on these events are still unknown. The biggest problem in relation to these events was the violations of fundamental rights. Moreover, the cases related to the events of April 2009 and brought to ECHR (for example, Taraburca, O.R. and L.R., etc.) have not fostered a turn to the mechanism of protection of human rights. Additionally, during the events of 7th of April, 2009 the citizens hoped that the Republic

of Moldova would come closer to the rule of law and the government of the Republic of Moldova would assume the implementation of several recommendations of international institutions, such as the commitments to reform the Justice sector, to implement the rule of law principles, and to protect fundamental rights, etc.

In this line of thought, the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union signed on 27 June 2014 (Brussels) was promising for the development of the rule of law and adoption of democratic values. The Association Agreement underlines the need for national reforms to ensure the good governance in the Republic of Moldova through: “-development, consolidation, and increase of the stability and effectiveness of democratic institutions and the rule of law; - respect for human rights and fundamental freedoms; - progress on judicial and legal reforms, - independence of the judiciary system, strengthen their administrative capacity and guarantee impartiality and effectiveness of law enforcement bodies; - pursue the public administration reform and build an accountable, efficient, transparent and professional civil service; -ensure the effective fight against corruption, including international cooperation”[7, p.29]. Additionally, the agreement specifies that the respect of fundamental human rights and freedoms will stay at the basis of the cooperation in the field of freedom, security, and justice.

However, advancement in these matters didn't take place. Social, economic, and mostly political events and processes have jeopardized the advancement of the Republic of Moldova on the implementation of democratic values and rule of law. As a result, in 2018 the European Parliament expresses concern regarding how events evolve and the governance exercised in the Republic of Moldova. Therefore, in its *Resolution of 5 July 2018 on the political crisis in Moldova* following the invalidation of the Mayer elections in Chisinau, the European Parliament reiterates its high concern over “[...] the decay of the rule of law, of democratic standards, and respect for human rights, the high politicization of state institutions, systemic corruption, insufficient investigation of the 2014 banking fraud, and limited mass media pluralism; the lack of independence of the judiciary system [...]” [8]. In the same line of thoughts is the *European Parliament Resolution* of 14th of November, 2018 on the implementation of the EU Association Agreement with Moldova, that expresses high concern

on “decline of democratic standards that Moldova had subscribed as part of the Association Agreement, such as democracy [...] and the rule of law [...], concluding that the Republic of Moldova is a state captured by oligarchic interests [...]” [9]. Therefore, through the resolution the authorities of the Republic of Moldova are asked to considerably enhance the efforts in protecting the fundamental human rights and freedoms. Later on, on the 8th of June, 2019, the Parliament of the Republic of Moldova voted the Declaration on recognizing that the Republic of Moldova is a captured state. The Declaration states that the “members of the Parliament of the Republic of Moldova should stop the derailment of the State towards dictatorship, building the rule of law and restoring democracy in the Republic of Moldova as it is stated in the Constitution” [10]. Although the provisions of the art.1, 3rd paragraph of the Constitution specifies that “the Republic of Moldova is a state of law, a democratic state, in which human dignity, human rights, and freedoms, the free development of human personality, justice, and political pluralism are supreme values and are guaranteed”, these aspects have not been possible to fulfill under the current conditions in the country. The public statements made by the members of the Parliament, as well as the opinions exposed by leaders of political parties, the decisions adopted by national authorities, etc. have led to a slow but continuous process of increasing the degree of citizens' distrust in the government and of skepticism in relation with their capacity to ensure the protection of their citizens and to govern on behalf of citizens, so that their rights and freedoms are not violated.

On the path of the Republic of Moldova from independence to present, even if political actors periodically changed, the establishment of democratic traditions and values that would determine a substantial increase in the degree of protection of citizens, of establishing democratic traditions and the principles of the rule of law failed. Regarding this state of affairs, A. Pop analyzed the researches of the last decades and argues that “there is a correlation that cannot be ignored between the negotiated character of revolutions and the procedural consolidation of democracy in terms of the rule of law, of the responsibility, the participative character and the way of organizing elections. The reasonable assumption that genuine democracy is a result of a ‘negotiated revolution’ and, so, a product created ‘originally’, rather indigenous than imported, seems

to be one of the major 'lessons' often ignored. On the other hand, since 1989 the pessimistic assumptions regarding new democracies in Central and Eastern Europe in the early 1990s were forgotten. Considered to be immature, they were considered to be failing in populism, of relapsing in authoritarianism and dictatorship, or lead to praetorianism. The historical experience of the last two decades has shown that far from being prerogatives of the East, the populism manifests itself in different forms and degrees in both the (former) East and the (former) West, especially when the civil society is weak, the democratic societies decline and develop significant democratic deficits" [11]. Therefore, the invoked assumptions have become realities for some States (such as the Republic of Moldova, Ukraine, and Belarus) that have fallen into the trap of the authoritarianism and dictatorship, and are still struggling to embrace democracy and the rule of law.

What could be the cause of this kind of assumed and negotiated democracy, desired but unrealized? The explanation is offered by V. Plesca, who shows that the root cause of this state of affairs is the deviation of the States and societies from fundamental human rights. In the opinion of V. Plesca human rights are an 'a priori' and indispensable condition for the progress to democracy in a society. "What we now consider genuine democratic societies (USA, United Kingdom, Netherlands, etc.) did not set out, 200-300 years ago, to become democracies (to go through this process of democratization), but simply they have promoted individual rights and freedoms. Under this ensured foundation, the institutional development specific to the democracy came naturally into force and not through conscious and deliberate effort. In other words, democratic institutions should not create rights, but rights create democratic institutions. Many of the problems of contemporary democracy arose when its institutions began to claim to be more than they would have naturally been: protector of the rights and careful overseers of the declines of political power" [12, p.21]. Of more concern is the fact that "during in recent decades, we have lost the fundamental trend of the theory of democracy" [12, p.21]. Therefore, "the democratic discourse must return to the first demand of the Liberals, to fundamental rights. In their absence, democracy turns into something else. And, I am not sure anyone wants to know what this something else means" [12, p.21].

Thus, addressing the issue of rights has is

framed as a benchmark, in order to achieve them, as the totality of decisions, procedural and systemic means of the institutions aimed at improving the human condition. The basic principle of the social existence, analyzed by J.J. Rousseau [13], of the protection of rights, which with the adoption in 1948 of the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) has a universal human character, denotes, on the one hand, the importance of an appropriate legal framework and, on the other hand, the appropriate procedures and practices.

In this line, it has to be mentioned that multiple other correlative concepts are used, based on the foundation of the development policies and concerning human rights. In this sense, we distinguish between mechanisms and policies of ensuring the protection of human rights related to international bodies, as well as mechanisms and policies of ensuring human rights at the national level. In both cases, not just civil and political rights are at stake (for instance, freedom of expression, freedom of assembly, the right to a fair trial, the right not to be tortured, etc.), but also economic, social, and cultural rights (for instance: access to education, health, housing, employment, etc.). The author of the work *Drepturile omului – un sistem în evoluție (Human rights – a system in evolution)* argues that a key role in the protection of human rights "has national, independent and equidistant institutions, created by law [...]. These institutions can effectively train and the inform the representatives of public structures and institutions, who have the obligations in the area of protection and promotion of human rights – from legislative, executive, legal, educational institutions, etc., at the national, regional, and local level – about the international system of human rights, to the provisions of conventions on the protection of fundamental rights and freedoms, to the mechanisms of protection and their functioning, as well as regarding the obligations assumed by the State concerning the respect of international norms and standards, abstention from violating rights and freedoms and the adoption of affirmative measures, strategies, programs and projects able to ensure the effectiveness and exercise of rights and freedoms" [14, p.3].

Conclusions

Human rights are connected to the person-State-law relationship, being a logical and generalized consequence of the relations between citizens and authorities that emphasizes the general interest of humanity. Under the formula of human rights meet

both the general interest and the individual interest of every person, these interests do not overlap, but rather identify themselves through their fundamental content. In other words, human rights express the general interest that identifies itself with protected human values. At the same time, although the right presupposes an interest, this fact is not enough for the right to exist, because “the interest can form the object of the right but not the right itself” [15, p. 23]. As a result, apart from underlining the major role of authorities in the realization of specific human rights, there are emphasized the links between rights and responsibilities, tasks, participation, non-discrimination, etc., which claims the active and important role of the citizens. Thus, the contemporary legal problem” is not only represented by an affirmation of human rights, but also as a proclamation of the citizens’ rights. This means that the declaration of human rights is the proclamation of the rights of the citizen, with whom the State has signed a contract. The general will be perceived by this contract is a citizen one and not only a human one” [16, p 42-44]. Consequently, we notice that the experience of humanity in the conditions of declaration of human rights has shown that, without ensuring the human rights and freedoms, the achievement of democracy, of the rule of law, and of an adequate level of social and economic development is not possible. Simultaneously, we should consider the internal logic of the evolution of social spirituality and their stages of evolution, the technical and scientific progress, which has outlined the need to review the current configuration of fundamental rights, as well as the dialectical relationship between traditions of approach, which have highlighted the transition from simple to complex, and from concrete to abstract, giving rise to a certain integrated formula for approaching the person by reference to human rights.

Bibliography

1. Adetula V. AO. Measuring democracy and ‘good governance’ in Africa. A critique of assumptions and methods. [cited 09.06.2020]. Available: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:946552/FULLTEXT01.pdf>
2. Stoker G. Governance as Theory: Five Propositions. In: *International Social Science Journal*. [cited 12.05.2020]. Available: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/issj.1218>
3. Mill J. S. *Despre guvernarea reprezentativă (Considerations on representative government)*. Bucuresti: ALL, 2016.
4. Varzari P. O guvernare eficientă pentru societatea din Republica Moldova sau de ce avem nevoie de o guvernare ‘bună’ (An efficient governance for the society of the Republic of Moldova or why do we need a ‘good’ governance). In: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova in contextul extinderii procesului integrationist European (Social-political modernization of the Republic of Moldova in the context of the extension of the European integrationist process)*. Chisinau: Tipografia Centrala, 2019.
5. Grugel J. *Democratizarea (Democratization)*. Iasi: Polirom, 2008.
6. Juc V. (coord.) *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova in contextul extinderii procesului integrationist European (Social-political modernization of the Republic of Moldova in the context of the extension of the European integrationist process)*. Chisinau: Tipografia Centrala, 2019.
7. Botan I. *Prevederile acordului de asociere RM-UE. Ghid (Provisions of the Association Agreement RM-EU. Guide.)*. Chisinau: Arc, 2014. [cited 02.05.2020]. Available: <http://dcfta.md/uploads/0/images/large/ghid-acord-asociere-igor-botan.pdf>
8. European Parliament resolution of 5 July 2018 on the political crisis in Moldova following the invalidation of the mayoral elections in Chisinau (2018/2783(RSP). [cited 20.04.2020]. Available: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0303_RO.html
9. European Parliament Resolution of 14 November 2018 on the implementation of the EU Association Agreement with Moldova **2017/2281(INI)**. [cited 20.04.2020]. Available: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0458_RO.html
10. Decision no. 39 of the Parliament of the Republic of Moldova. [cited 26.07.2020]. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114796&lang=ro
11. Pop A. Lecțiile globale ale revoluțiilor Est-Europene (Global lessons of the East-European revolutions). In: *Sfera politicii*. No.12 (154), 2010. p. 3-10. [cited 16.04.2020]. Available: <http://revistasferapoliticii.ro/sfera/154/art01-Pop.php>
12. Pleșca V. Discursul uitat al democrației. Drepturile (The forgotten discourse of democracy. The rights). In: *Sfera politicii*. No. 12 (154), 2010. [cited 16.04.2020]. Available: <http://revistasferapoliticii.ro/sfera/154/art03-Plesca.php>
13. Rousseau J. J. *Contractul social (The social contract)*. Bucuresti: Editura Gramar, 2007.
14. Moroianu Zlătescu I. *Drepturile omului – un sistem in evolutie (Human rights – a system in evolution)*. Bucuresti: Editura I.R.D.O. 2007.
15. Djuvara M. *Eseuri de filosofia dreptului (Essays on the philosophy of law)*. Bucuresti: Editura Trei, 1997.
16. Goyard-Fabre S. La déclaration des droits ou le devoir d’humanité (The declaration of rights or the duty of humanity). In: *Droits, Revue française de théorie juridique*, no. 8, 1988, p. 41.

CONCEPTUL FUNDAMENTĂRII DREPTULUI PROCESUAL CONTRAVENȚIONAL

Andrian CREȚU

Doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",
Republica Moldova

e-mail: andrian.cretu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8144-5233>

Având în vedere faptul că de rând cu infracțiunea, contravenția este supusă sancțiunii ulterior constatării ei după o anumită procedură, recunoașterea procesului contravențional ca fiind un compartiment aparte a dreptului sau o ramură distinctă de drept, de rând cu dreptul procesual penal și dreptul procesual civil, astăzi a devenit o chestiune indiscutabilă. În contextul dat, considerăm că problema recunoașterii sale în calitate de ramură distinctă a dreptului – dreptul procesual contravențional – ar fi fost mult mai facil soluționată în momentul în care legiuitorul ar fi adoptat două acte distincte – Codul contravențional și Codul procesual-contravențional.

În acest sens, o întrebare retorică ne-am pune – oare s-ar pune problema nerecunoașterii dreptului procesual penal în cazul în care legiuitorul ar fi încorporat și normele materiale ale dreptului penal, dar și cele de procedură penală într-un singur Cod? Dacă în ce privește faptul că procedura în cadrul căreia sunt supuse examinării cazurile de comitere a contravențiilor este o procedură alta decât cea de natură administrativă, adică una contravențională, considerând-o o chestiune consumată, atunci cu referire la utilizarea termenului „proces” contravențional și „procedură” contravențională, aici urmează încă să dăm o apreciere.

Cuvinte-cheie: proces contravențional, ramura de drept, principii, sistem de drept, contravenient, drept procesual.

THE CONCEPT OF THE FOUNDATION OF THE CONTRAVENTIONAL PROCEDURAL LAW

Considering that, along with the crime, the contravention is subject to sanctions subsequent to its finding after a certain procedure, the recognition of the contravention process as a separate compartment of law or a distinct branch of law, along with criminal procedural law and civil procedural law, today it has become an indisputable issue. In this context, we consider that the issue of its recognition as a distinct branch of law - the procedural contraventional law - would have been much easier to solve when the legislator adopted two separate acts - the Contravention Code and the Procedural-Contravention Code.

In this sense, we would like to ask a rhetorical question - would the issue of non-recognition of criminal procedural law be raised if the legislator had incorporated the material norms of criminal law, but also those of criminal procedure in a single Code? If the procedure in which the infringement cases are examined is a non-administrative procedure, i.e. a contravention procedure, considering it a forgotten matter, then with reference to the use of the term 'contravention process', and Contraventional "procedure", here we have yet to give an assessment.

Keywords: contraventional process, branch of law, principles, legal system, offender, procedural law.

LE CONCEPT DE FONDATION DU DROIT PROCÉDURAL CONTRAVENTIONNEL

Étant donné qu'avec l'infraction, la contravention est soumise à la sanction après sa conclusion après une certaine procédure, la reconnaissance du processus contraventionnel en tant qu'un compartiment distinct du droit ou une branche distincte du droit, avec le droit processuel pénal et le droit processuel civil, aujourd'hui est devenue une question indiscutable. Dans ce contexte, nous considérons que la question de sa reconnaissance en tant que branche distincte du droit – le droit processuel contraventionnel – aurait été beaucoup plus facile à résoudre lorsque le législateur aurait adopté deux lois distinctes – le Code de contravention et le Code de procédure de contravention.

À cet égard, une question rhétorique serait – se poserait - il la question de la non-reconnaissance du droit processuel pénal si le législateur avait également incorporé les normes matérielles du droit pénal, mais aussi celles de la procédure pénale dans un code unique?

Si en ce qui concerne le fait que la procédure dans laquelle les cas de commission de contraventions sont exa-

minés est une procédure autre que celle de nature administrative, c'est-à-dire une contraventionnelle, considérant qu'il s'agit d'une affaire consommée, puis en ce qui concerne l'utilisation des termes "processus" contraventionnelle et "procédure" contraventionnelle, nous devons encore donner une évaluation.

Mots-clés: processus contraventionnel, branche du droit, principes, système de droit, contrevenant, droit processuel.

КОНЦЕПЦИЯ ОБОСНОВАНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА О ПРАВОНАРУШЕНИИ

Принимая во внимание тот факт, что преступление, правонарушение подлежит наказанию только после его обнаружения после проведения определенной процедуры сегодня, становится бесспорным вопрос признания процесса правонарушения отдельным разделом права или отдельной отраслью права, наряду с уголовно-процессуальным правом и гражданским процессуальным правом.

В этом контексте мы считаем, что вопрос о признании его отдельной отраслью права - процессуального закона о правонарушении - было бы намного легче решить, если бы законодатель принял два отдельных акта - Кодекс о правонарушениях и Кодекс процессуальных правонарушений. В этом смысле можно задать риторический вопрос - возникнет ли вопрос о непризнании уголовно-процессуального закона, если законодатель включил в единый Кодекс как материальные нормы уголовного права, так и нормы уголовно-процессуального права? Если процедура, в которой рассматриваются нарушения, является процедурой, отличной от административной, то есть процедурой нарушения, считая ее завершенным вопросом, то в отношении использования термина «процесс» нарушения и «процедура» нарушения, здесь нам еще предстоит дать оценку.

Ключевые слова: процесс о правонарушении, отрасль права, принципы, система права, нарушитель, процессуальное право.

Introducere. Din punct de vedere doctrinar, desprinderea dreptului contravențional din dreptul administrativ și constituirea acestuia ca o ramură aparte a dreptului, cere și distingerea celor două compartimente, și anume a dreptului contravențional material și a dreptului contravențional procesual. În acest sens, așa cum este menționat în literatura de specialitate, „ignorarea dreptului procesual contravențional ca ramură distinctă de drept..., urmează a fi calificat drept o încălcare constituțională, cu toate consecințele care rezultă din aceasta” [10, p. 3]. Aceasta este chiar dacă în opinia autorilor autohtoni procedura contravențională este privită drept compartiment distinct al dreptului contravențional și inseparabil de acesta [6, p. 27].

Susținând în fond opiniile doctorului, conferențiar universitar Sergiu Furdui, potrivit căroră procedura contravențională face parte inseparabil din dreptul contravențional deoarece are unul și același obiect de reglementare – contravenția, suntem, totuși de părerea că examinarea în mod separat a dreptului contravențional procesual și a dreptului contravențional material, nu am privi-o ca o dificultate. Pentru exemplu, și dreptul penal procesual este examinat separat de dreptul penal material. În acest sens, nu am identifica o diferență între dreptul penal și cel contravențional.

În aceeași ordine de idei am putea prezenta drept argument care ar suplimenta propunerea distingerii dreptului contravențional procedural cu faptul că însăși Codul contravențional al Republi-

cii Moldova este separat în două mari compartimente – Cartea întâi – dreptul material – și Cartea a doua – dreptul procesual. În acest sens, chiar și chestiunea de ordin tehnic prin care se disting două compartimente aparte, care fiecare din ele au parte generală și parte specială, cu principii și reguli relativ distincte.

Metodologia de cercetare. În cadrul cercetării subiectului de față, au fost utilizate pe larg diferite metode dintre care menționăm: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda istorică, metoda sistemică și metoda empirică.

Conținutul de bază al cercetării. În literatura de specialitate, așa cum și în practica instanțelor de judecată, sunt utilizate diferite termene pentru a identifica etapele de examinare și sancționare a contravenției. În preponderență sunt utilizați termenii de „procedură contravențională” [5, p. 177], „proces contravențional” [9, p. 27] și chiar „proces administrativ” [5, p. 17].

Având în vedere că conținutul acestor trei termene nu emană una și aceeași esență, considerăm necesar să ne expunem poziția asupra întinderii acestor termeni în ce privește raporturile contravenționale.

În urma examinării dosarelor avute în procedură în instanțele de judecată, putem constata fără echivoc că acestea figurează și în documentele de însoțire, dar și pe paginile hotărârilor instanțelor de judecată drept „dosare administrative” [4]. Deși în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova “Despre aprobarea Instrucți-

nii cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în Curțile de apel și judecătoria nr.41 din 22.12.2003” este utilizat termenul de “dosar contravențional”, în continuare, pe foile de antet a dosarelor contravenționale se utilizează termenul de “dosar administrativ”.

În opinia noastră, folosirea termenului de „proces administrativ” emană un conținut mai larg decât cel ce privește procedura contravențională. Astfel, în opinia autorului rus Iu. Kivici, procesul administrativ include în sine mai multe categorii de proceduri, cum ar fi [10, p. 27]: Procesul de elaborare și adoptare a actelor normative ale administrării publice (de stat); Procesul de examinare a propunerilor și cererilor cetățenilor în sfera administrării publice; Procesul de examinare a petițiilor; Procesul de examinare a chestiunilor cu privire la distincțiile de stat; Procesul de examinare a contravențiilor; Procesul de examinare a abaterilor disciplinare; Procesul de înregistrare a drepturilor; Procesul de licențiere și autorizare; Procedura de executare.

După cum se poate de văzut din cele relatate de Iu. Kivici, chiar dacă lista procedurilor ce constituie procedurile administrative poate fi extinsă, oricum procedura contravențională este privită doar ca unul din elementele procedurilor administrative sau a procesului administrativ.

În sursele bibliografice de specialitate, procesul administrativ este privit ca o activitate reglementată de normele juridice procesual-administrative, care are ca obiectiv soluționarea anumitor chestiuni de ordin individual în domeniul administrării publice (de stat) de către subiecții împuterniciți în acest sens [11, p. 212]. Într-o altă opinie procesul administrativ reprezintă o procedură tripartită de soluționare a litigiilor administrative și disciplinare în orice autoritate publică și prin orice metodă de organizare a acestei soluționări (aceste metode reprezentând varietăți ale procedurii administrative) [13, p. 30-31].

Într-o altă opinie, „procesul administrativ poate fi prezentat drept o activitate reglementată de normele administrativ-procesuale, a autorităților publice privitor la soluționarea diferendelor individuale cu caracter administrativ, apărute în sfera administrării publice, în ordinea exercitării funcțiilor executive ale autorităților publice [12, p. 35385 – 386].

Într-o altă opinie prin procesul administrativ se înțelege ordinea de realizare a drepturilor subiective ale cetățenilor în sfera administrației publice,

așa cum și ordinea de soluționare a litigiilor care apar în legătură cu încălcarea acestor drepturi [14, p. 37-3].

Realizând o examinare a opiniilor expuse în sursele de specialitate, putem ajunge la concluzia, că de multe ori dificultatea în corecta percepție a esenței termenilor de „proces administrativ” și „proces contravențional” constă în problema lingvistică. Mai corect spus, problema constă în corectitudinea utilizării termenilor juridici de „administrativ” și „contravențional”, unde aceștia trebuie de înțeles, dacă nu ca fenomene distincte unul de altul, atunci cel puțin ca parte din întreg, unde „contravențional” trebuie să fie privit ca parte a celui ce numim „administrativ”.

În acest sens, trebuie să conștientizăm că în Republica Moldova utilizarea termenului de procedură contravențională deja reflectă în esență întinderea aceluși compartiment al dreptului care are ca obiect condițiile și modul de soluționare a litigiilor legate de comiterea contravenției, fără calchierea termenului de „administrativ” din limba rusă. Mai mult ca atât că deja și în doctrina rusă se subliniază că utilizarea termenului de „административный процесс” deja este depășit, fiind oportun și corect de utilizat termenul de „административно-деликтный процесс” [15, p. 37-3]. În acest sens, chiar și traducerea în limba rusă a denumirii Codului contravențional în „Кодекс о правонарушениях” reprezintă o greșală dat fiind că prin „правонарушение” se are în vedere nu doar contravențiile ci orice abatere de la normele legale, inclusiv și infracțiuni. În așa sens, traducerea în limba rusă a denumirii Codului contravențional urma să fie „Административно-деликтный Кодекс”.

În sensul celor expuse, ne putem permite să enunțăm concluzia că termenul de „proces administrativ” utilizat în privința procedurii de examinare a contravențiilor reprezintă nu altceva decât o traducere nereușită din limba rusă a termenului „производство по делам об административных правонарушениях”. Utilitatea corectă în privința procedurii de examinare a contravențiilor ar fi procedura contravențională, aceasta emanând extinderea aplicării normelor procedurale cu referire doar la contravenții.

Dacă în ce privește faptul că procedura în cadrul căreia sunt supuse examinării cazurile de comitere a contravențiilor este o procedură nu administrativă ci contravențională, o putem considera drept o chestiune consumată, atunci în ceea ce privește

utilizarea termenului „proces” contravențional și „procedură” contravențională, aici urmează încă să dăm o apreciere.

Divergența în utilizarea acestor două termene o putem identifica în literatura de specialitate, inclusiv și autohtonă. Astfel autorii administrativiști, care s-au preocupat în mod special de acest compartiment doctor, profesor universitar V. Guțuleac și doctor, conferențiar universitar S. Furdui, utilizează în lucrările sale două termene distincte, desemnând unul și același fenomen.

Chiar și în doctrina dreptului procesual-penal constatăm lipsa unei uniformități sub aspectul terminologic, unde unii autori utilizează termenul de „drept procesual penal” [7, p. 17], iar alții „drept de procedură penală” [8, p. 31].

În acest sens, dacă e să analizăm opiniile procesualiștilor, putem conchide că de fapt între termenul „procedură” și „proces” în fond nu se fac diferențe. Pentru exemplu, autorul român Gh. Mateuț definește procedura penală prin prisma referințelor la normele juridice ce reglementează procesul penal [8, p. 2]. În așa fel, termenul de „proces contravențional” ar trebui să fie privit drept sinonim cu termenul „procedură contravențională”.

Astfel, dacă e să ne referim la definițiile enunțate de către autorii autohtoni V. Guțuleac și S. Furdui în monografiile de specialitate la compartimentul dreptului contravențional, atunci putem ajunge la concluzia că chiar dacă fiecare din ei au utilizat termeni diferiți – proces și, respectiv, procedură, oricum ambii s-au referit la normele care reglementează procesul de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor potrivit dreptului contravențional material.

În acest sens, totuși s-ar cere unificarea terminologică, unde utilizarea unui sau altui termen să nu sugereze existența diferitelor sensuri.

În totalizarea celor expuse mai sus, vom prelua modul de examinare a problemei de către specialiștii în procedura penală, denumind ramura de drept – drept procesual contravențional, normele care reglementează etapele și condițiile de examinare a cazurilor de comitere a contravențiilor - norme de procedură contravențională, iar etapele și condițiile în care se desfășoară examinarea cazurilor contravenționale – procedura contravențională.

În sensul celor expuse mai sus, vom ține să utilizăm termenul de „procedură contravențională”, având în vedere atât etapele de examinare cât și condițiile acestora, precum și acțiunile care pot fi realizate în cadrul acestor etape.

De rând cu folosirea semantică corectă a termenului „procedură” sau „proces” contravențional, trebuie să menționăm că utilizarea termenului „procedura contravențională” poate să se refere atât la totalitatea normelor juridice procesuale ce conțin anumite reguli de implementare a normelor materiale ale dreptului contravențional [9, p. 203], altfel spus ca ramură a dreptului, cât și într-o eventuală abordare științifică – la ramura științei procesuale – dreptul procesual contravențional.

Fără a face specificare de fiecare dată vis-a-vis de faptul că ne referim la ramura dreptului procesual contravențional sau la știința dreptului contravențional procesual, vom ține să menționăm că în continuare toate referințele prezumtiv se vor referi la ramura dreptului contravențional sau în particular la dreptul procesual contravențional.

Obiectul dreptului procesual contravențional

Vorbind despre obiectul dreptului procesual contravențional este necesar de concretizat trei momente esențiale și anume că dreptul procesual contravențional este privit ca:

- ramură a sistemului de drept;
- știință juridică
- disciplină didactică.

Evident, vorbim în acest caz despre delimitarea obiectului dreptului procesual contravențional ca ramură, ca știință și ca disciplină didactică.

Obiectul ramurii dreptului procesual contravențional

Obiectul reglementării dreptului procesual contravențional îl constituie relațiile care apar între autoritățile statului și persoane (fizice și juridice) în legătură cu comiterea unei contravenții. Este necesar de menționat că dreptul procesual contravențional reglementează nu toate relațiile care apar ca urmare a comiterii contravenției, ci doar cele care au drept scop atragerea la răspundere contravențională. Astfel, relațiile patrimoniale și nepatrimoniale ce apar ca urmare a comiterii unei contravenții, poate constitui obiect al reglementărilor și al dreptului civil, și al dreptului muncii, și al dreptului familiei, și al dreptului electoral, și al dreptului fiscal, și al dreptului vamal etc.

Pornind de la această împrejurare este necesar de a determina care sunt categoriile de raporturi, ce se încadrează în obiectul de reglementare a dreptului procesual contravențional. Delimitarea raporturilor juridice ce constituie obiect de reglementare a dreptului procesual contravențional

de alte categorii de raporturi juridice similare ce constituie obiect de reglementare a altor ramuri de drept, se realizează pe calea determinării (specificării) obiectului de către însăși legislatorul¹ și unificării acestuia în funcția de un criteriu distinct.

Dacă e să detalizăm categoriile de relații ce fac obiectul dreptului procesual contravențional, atunci determinăm următoarele:

Raporturile de constatare a contravenției, care cuprind acele relații care constau în sesizarea faptei contravenționale și identificarea existenței sau lipsei acesteia.

Raporturile de examinare a faptei contravenționale, care sunt acele raporturi ce au drept scop identificarea faptuitorului și a existenței compo-
nentei de contravenție.

Raporturile de sancționare a faptei contravenționale, care sunt acele categorii de raporturi în cadrul cărora se apreciază natura și cuantumul sancțiunii aplicate faptuitorului. În această categorie nu vom include raporturile legate de executarea pedepsei contravenționale, deoarece acestea reprezintă obiectul unei alte ramuri de drept, și anume a dreptului execuțional.

Obiectul științei juridice dreptul procesual contravențional

Constituind un compartiment important al științelor juridice știința dreptului procesual contravențional are ca obiect de cercetare relațiile reglementate de normele ramurii dreptul procesual contravențional în vederea realizării: unui aspect interpretativ, relevării lacunelor, soluționării unor momente de contradicție și propunere de lege ferenda, asigurarea concepției a acestui compartiment al dreptului, trasarea căilor și soluțiilor în problemele de perspectivă.

Obiectul disciplinei de studii dreptul procesual contravențional

Disciplina de învățământ dreptul procesual contravențional are drept scop sistematizarea cunoștințelor și reglementărilor de drept procesual contravențional, constituind un sistem de cunoștințe menite de a sluji instruirii cadrului profesional juridic.

¹ Legislatorul o face în conținutul articolului 2 al Codului procesual contravențional, unde se indică categoriile de raporturi ce nu fac obiect al reglementărilor legislației procesual contravenționale. Utilizând metoda excluderii, determinăm respectiv, care sunt categoriile de raporturi patrimoniale și nepatrimoniale care fac obiectul reglementării dreptului procesual contravențional.

Coraportul dreptului procesual contravențional cu alte ramuri ale dreptului

Delimitarea ramurilor de drept de fiecare dată a constituit un obiectiv deosebit de important, fiind dictată de necesitatea aplicării corecte a prevederilor legislației. În ce privește dreptul procesual contravențional, o asemenea delimitare se face necesară în vederea atribuirii corecte a unor raporturi la domeniul dreptului procesual contravențional, precum și în vederea determinării corecte a caracterului normelor la elaborarea, modificarea, completarea unor noi acte legislative, așa cum și de necesitatea calificării juridice corecte a acțiunilor realizate de autoritățile publice și persoanele participante la raporturile juridice.

La realizarea unui aspect comparativ în materie de drept este necesar de a determina criteriile, în funcție de care se va realiza delimitarea. Astfel, ca criterii de delimitare a dreptului procesual contravențional pot fi determinate:

- apartenența ramurii la sistemul dreptului public sau a dreptului privat;
- obiectul de reglementare;
- caracterul reglementărilor;
- temeiurile de apariție a raporturilor etc.

Delimitarea dreptului procesual contravențional de dreptul constituțional

Cu toate că dreptul constituțional constituie o ramură a dreptului, care conține reglementările ce pun fundamentul raporturilor în celelalte ramuri ale dreptului, oricum, aceasta nu știrbește din importanța și semnificația fiecărei ramuri. Astfel, reglementările constituționale stabilesc principiile generale de desfășurare a raporturilor juridice, inclusiv și celor de drept procesual contravențional, dar totodată sunt instituite unele reglementări cu caracter reglementator concret. Astfel prevederile articolului 20 al Constituției (Accesul liber la justiție), articolului 21 al Constituției (Prezumția nevinovăției), articolul 22 al Constituției (Neretroactivitatea legii), articolul 114 al Constituției (Înfăptuirea justiției) și altele, pe lângă faptul că impun un principiu de apărare a dreptului cetățeanului, mai stabilește și modalitatea concretă de exercitare sau apărare a dreptului persoanei, care ține de modalități și efecte care își găsesc reflectarea în acte legislative aparte. Pe lângă faptul, că dreptul procesual contravențional și dreptul constituțional este caracterizat printr-o mulțime de puncte de diferențiere, totuși putem determina și o serie de momente comune ale dreptului procesual contravențional

onal și ale dreptului constituțional. Astfel, dreptul procesual contravențional face parte din sistemul dreptului public așa cum și dreptul constituțional face parte din sistemul dreptului public. Drept rezultat, normele dreptului procesual contravențional poartă caracter imperativ, așa cum și majoritatea normelor de drept constituțional sunt norme cu caracter imperativ. În dreptul constituțional părțile la raporturi de cele mai dese ori se găsesc pe poziție de subordonare (inegalitate juridică), așa cum și în raporturile de dreptul procesual contravențional părțile la raporturi se găsesc pe poziții de inegalitate juridică. În dreptul constituțional, raporturile ce apar privesc apărarea unui interes universal, cu caracter public, așa cum și în raporturile de dreptul procesual contravențional acestea privesc un interes universal de domeniu public.

Delimitarea dreptului procesual contravențional de dreptul contravențional (material)

Este necesar de a face o precizare importantă în ce privește acest subiect, având în vedere că urmează să realizăm delimitarea dreptului contravențional material de dreptul contravențional procesual. Problema constă în faptul că în manualele de specialitate, tradițional, dreptul contravențional procesual este examinat împreună cu dreptul contravențional material. Mai mult ca atât, procedura contravențională este examinată drept un compartiment al dreptului contravențional alături de partea specială a dreptului contravențional material. În acest sens, deși nu excludem și o asemenea abordare, mai ales că aceasta corespunde și structurii Codului contravențional, totuși, este necesar a privi procedura contravențională drept un compartiment aparte, inclusiv ca ramură distinctă a dreptului, de rând cu dreptul contravențional (material), mai ales că dreptul contravențional material, la rândul său de asemenea conține ca element structural partea generală și partea specială. În acest sens, mai menționăm că nu este îndreptățit ca structura elementelor componente ale științei și disciplinei didactice, să fie identificate prin prisma structurii actului legislativ de bază, inclusiv cum este în cazul Codului contravențional. Trebuie să luăm în calcul că structura unui act legislativ este dictată de anumite cerințe de creație legislativă, pe când disciplina didactică și știința juridică identifică structura și elementele obiectiv necesare pentru aceasta. Ca urmare, trebuie să identificăm că Dreptul contravențional (material) se deosebește de Dreptul procesual contravențional prin obiec-

tul și scopurile sale. Spre exemplu, dacă dreptul contravențional (material) stabilește care fapte se consideră contravenții și corespunzător care este sancțiunea pentru acestea, așa cum și modul de aplicare a sancțiunilor, atunci dreptul procesual contravențional stabilește procedura de constatare, examinare și de adoptare a deciziilor asupra cazurilor de comitere a contravențiilor, altfel spus de aplicare a normelor de drept contravențional material. Dar, în esență, deosebirea dreptului procesual contravențional de dreptul contravențional (material) este analogică cum și în cazul dreptului penal (material) și dreptului procesual penal, a dreptului civil și dreptului procesual civil, etc.

Delimitarea dreptului procesual contravențional de dreptul administrativ

Este necesar, înainte de toate de menționat faptul, că încă câteva decenii în urmă, contravenția era examinată exclusiv drept un act administrativ pur, iar despre perspectiva „dezmembrării” acestui domeniu de dreptul administrativ era considerată una utopică.

Actualmente, când există o tendință a desprinderii mai multor compartimente ale dreptului în ramuri de drept aparte, la rândul său și dreptul contravențional „s-a afirmat” ca ramură distinctă [5, p. 17], iar ca urmare apare și necesitatea „afirmării” dreptului procesual contravențional.

Acest fapt s-a făcut necesar anume datorită faptului că în practica juridică a Republicii Moldova, faptele contravenționale nu mai reprezintă acte administrative pure, ci mai degrabă sunt fapte de natură penală.

Una din problemele existente în legislația Republicii Moldova este necesitatea și raționamentul determinării existenței unui drept procesual contravențional pur. Actualmente, neavând un Cod de procedură contravențională într-o formă clasică, oricum nu am putea vorbi despre lipsa reglementărilor de drept procesual contravențional.

Făcând o delimitare dintre dreptul administrativ și dreptul procesual contravențional, putem releva următoarele deosebiri: dreptul administrativ privește un domeniu aparte a relațiilor de administrare a treburilor publice, unde subiecții ce sunt parte la aceste raporturi, au calitate specială de administrator și administrat (subaltern), pe când pentru a fi parte la raporturile de drept procesual contravențional subiecții nu au nevoie de o calitate specială, aceștea o dobândesc în virtutea comiterii unor delikte calificate drept contravenție, sau fiind

victimă a acesteia. Actele juridice care sunt încheiate între subiecții raporturilor de drept administrativ privesc interesul cotidian, de gestionare a intereselor publice și a patrimoniului public, pe când actele juridice procesual contravenționale poartă caracter ocazional. De altfel, se poate întâmpla ca o persoană niciodată în viață să nu participe la vreun raport procesual contravențional, însă în mod neapărat fiecare cetățean va fi parte la o multitudine de raporturi de drept administrativ.

Delimitarea dreptului procesual contravențional de dreptul procesual penal

Formând părți componente ale unui domeniu legislativ unic - dreptul public, reglementările ce țin de dreptul procesual penal, ținând cont de specificul și importanța relațiilor ce formează obiectul reglementării, a format conceptual și tradițional ramură aparte de dreptul procesual contravențional. În același timp, în perioada anilor 1998-2003, atunci când s-au elaborat și s-au adoptat principalele acte legislative, cum ar fi Codul muncii, Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul penal, Codul de procedură penală și Codul contravențional, de fapt Republica Moldova „a ratat” o bună ocazie de a consacra contravenției „un loc” în Codul penal și în Codul procesual penal. Aceasta este deoarece, dacă e să analizăm conținutul și natura reglementărilor de drept contravențional și drept procesual contravențional, atunci constatăm că acestea conceptual, iar în unele cazuri, chiar și din punct de vedere a conținutului reglementărilor, repetă integral Codul penal și Codul de procedură penală. De aici, logic, dar și conceptual, era necesar ca normele dreptului contravențional material să-și găsească sediul în conținutul Codului penal, iar normele dreptului procesual contravențional urma să-și găsească sediul în Codul de procedură penală.

Trebuie să menționăm, că într-o mare măsură, reglementările Codului de procedură penală sunt aplicate în procedura contravențională. Aceasta se fundamentează pe practica CEDO, dar și pe faptul că însăși Codul contravențional stabilește norme, care indică în mod expres despre aplicabilitatea normelor Codului de procedură penală în procedura contravențională. Ne referim la prevederile articolului 425 al Codului contravențional, care stabilește că procesului contravențional se aplică în mod corespunzător prevederile Codului de procedură penală cu privire la mijloacele de probă și la procedeele probatorii, cu excepțiile prevăzute de prezentul cod [2].

În concluzie, remarcăm faptul că dreptul procesual penal și dreptul procesual contravențional reprezintă două ramuri înrudite prin scopurile, metodele, dar și în mare măsură prin procedeele aplicate în vederea realizării scopurilor acestor domenii.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial Nr. 1 din 18.08.1994.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008, MO 3-6/15 din 16.01.2009.
3. Hotărârea Plenului CSJ a RM din 04.07.2005, nr.7 - Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale //Buletinul CSJ a RM 11/3, 2005.
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova “Despre aprobarea Instrucțiunii cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în curțile de apel și judecătorii nr.41 din 22.12.2003” Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.1, pag.23, precum și nomenclatorul-tip al dosarelor din judecătoria, care în punctual 4-7 indică termenul de “materiale administrative”.
5. FURDUI, S. Dreptul contravențional. Chișinău 2005, ed. Cartier juridic, pag. 177
6. FURDUI, S. Argumente pro în vederea constituirii dreptului contravențional ca ramură de drept autonomă în sistemul de drept al Republicii Moldova, Revista Națională de Drept, 2005, nr.9, pag.27
7. DOLEA, I. ș.a.. Drept procesual penal. ed. Cartier juridic, Chișinău, 2005.
8. MATEUȚ, Gh. Tratat de procedură penală. Partea generală, Volumul I, ed. C.H. Beck, București, 2007.
9. GUȚULEAC, V. Tratat de drept contravențional, Chișinău, 2009
10. КИЛЯСХАНОВА, И. и др. Административно-процессуальное право. Москва, изд. Юнити-Дана.
11. КОПЕНЕВ, А.П. Административное право России: учебник: в 3 ч. М., 1996. - Ч.1
12. КОЗЛОВА, Ю.М., ПОПОВА, Л.Л. Административное право: учебник / под ред. - М., 1999.
13. ДЕМИН, А.А. Понятие административного процесса и Административно-процессуальный кодекс Российской Федерации. Государство и право. - 1998. - № 8, стр. 30 - 31.
14. МИНАШКИН, А.В. О совершенствовании административного и административного процессуального законодательства в Украине. Журнал российского права. - 2001. - № 5, стр. 150 - 153.
15. СОРОКИН, В.Д. Административный процесс и административно-процессуальное право СПб.2002.

CZU 349.2

DOI 10.5281/zenodo.4283598

UNELE REFLECȚII PRIVIND IMPORTANȚA SISTEMATIZĂRII ACTELOR NORMATIVE INTERNE, EMISE DE CĂTRE ANGAJATOR LA NIVELUL UNITĂȚII

Alexandru GAMUREAC

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene “Constantin Stere”,
Republica Moldova

e-mail: alexandru_gamureac@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-1406-8818>

Actele normative interne ale unității, emise de către angajator, au devenit un produs juridic foarte frecvent întâlnit la nivelul unităților economice, deoarece asemenea acte asigură angajatorului o serie de facilități în organizarea muncii. Odată ce astfel de acte fac parte din categoria celor juridice, ele ar fi utile unității în procedurile de organizare a muncii și necesită să fie sistematizate prin ordonare logică la nivelul acesteia. Problemei în cauză este dedicat acest articol.

Cuvinte-cheie: acte normative interne ale unității, angajator, angajați, acte juridice, sistematizare, codificare, reglementare.

SOME REFLECTIONS ON THE IMPORTANCE OF THE SYSTEMATIZATION OF THE INTERNAL REGULATORY ACTS ISSUED BY THE EMPLOYER AT UNIT LEVEL

The internal normative acts of the unit issued by the employer have become a very common legal product encountered at the level of economic units, as such acts provide the employer with a series of facilities in the organization of work. Once such acts belong to the category of legal ones, in order to be useful to the unit in the work organization procedures, they need to be systematized by logical ordering at its level. This is the problem to which we have dedicated presented material.

Keywords: internal normative acts of the unit, employer, employees, legal acts, systematization, codification, regulation.

QUELQUES RÉFLEXIONS SUR L'IMPORTANCE DE LA SYSTÉMATISATION DES ACTES NORMATIFS INTERNES, ÉMISES PAR L'EMPLOYEUR AU NIVEAU DE L'UNITÉ

Les actes normatifs internes de l'unité, émises par l'employeur, sont devenus un produit juridique très souvent rencontré au niveau des unités économiques, car de tels actes offrent à l'employeur une série de facilités dans l'organisation du travail. Une fois que de tels actes font partie de la catégorie des actes juridiques, ils seraient utiles à l'unité dans les procédures d'organisation du travail et devraient être systématisés en ordre logique à son niveau. Cet article est dédié à ce problème.

Mots-clés: actes normatifs internes de l'unité, employeur, employés, actes juridiques, systématisation, codification, réglementation.

НЕКОТОРЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О ЗНАЧИМОСТИ СИСТЕМАТИЗАЦИИ ВНУТРЕННИХ НОРМАТИВНЫХ АКТОВ, ИЗДАВАЕМЫХ РАБОТОДАТЕЛЕМ НА УРОВНЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Внутренние нормативные акты предприятия, изданные работодателем, стали весьма распространенным юридическим продуктом, встречающимся на уровне экономических агентов, поскольку данные акты дают работодателю возможность упростить процесс организации работы. Как только такие акты обретают статус юридических, они могут быть полезны предприятию в процессе организации труда и должны быть систематизированы путем логического упорядочения. Данная статья посвящена именно этому вопросу.

Ключевые слова: внутренние нормативные акты предприятия, работодатель, работники, правовые акты, систематизация, кодификация, регулирование.

Introducere

Activitatea de legiferare normativ-internă a angajatorului, pe care acesta o realizează în temeiul art.10 alin.(1) lit.e) din CM al RM [2], în viziunea noastră constituie unul dintre cele mai ilustre cazuri de răgaz al angajatorului, în stabilirea unui sistem organizatorico-juridic eficient pentru sfera muncii gestionate de către acesta la nivelul unității economice. Astfel, activitatea privind emiterea actelor normative-interne la nivelul unității de către angajator, în primul rând constituie o activitate juridică, care în viziunea noastră este precedată de o serie de uzanțe, pe care angajatorul trebuie să le respecte în situațiile de realizare a dreptului de a emite acte normative.

Una dintre primordialele cerințe ce se înalță către totalitatea produselor formal-juridice, din categoria cărora fac parte și actele normative-interne ale unității, o constituie *procedura sistematizării actelor*, care în sfera relațiilor juridice de muncă, în legătură cu actele normative interne comportă un caracter particular, în comparația cea de care se preocupă legiuitorul. În opinia noastră, problematica sistematizării actelor normative interne ale unității, ce se emit și se aplică de către angajator în sfera muncii, în zilele noastre constituie totuși un subiect delicat și evitat a fi studiat de către doctrinarii dreptului muncii din Moldova, dar care totuși considerăm că este deosebit de important pentru gestionarea corespunzătoare și armonioasă a relațiilor juridice de muncă de către angajator.

Metodologia de cercetare folosită. La elaborarea prezentului material au fost utilizate următoarele metode: sistemică, logică, comparativă, empirică cât și altele de anvergură.

Expunerea conținutului de bază

Despre procedura sistematizării actelor normative-interne ale unității, în doctrina dreptului muncii moldovenesc nu întâlnim careva opinii, din motivul, credem, că instituția actelor normative-interne ce se emit din partea angajatorului la nivelul unității, la momentul actual nu a cunoscut o dezvoltare corespunzătoare cum ne-am fi dorit, atât din punct de vedere legislativ și îndeosebi cel doctrinar. Prin urmare, din motivele declarate considerăm că, problematica sistematizării actelor normative-interne ale unității, ar constitui un subiect de temelie atât pentru practicienii dreptului muncii, cât și doctrinari, deoarece sfera relațiilor de muncă, îndeosebi procedurile privind: organizarea muncii, salarizarea muncii, etc., în prezent obligă, acceptă și chiar re-

comandă prezența tot mai frecventă a actelor normative interne pe care angajatorii sunt îndreptățiți de a le emite la nivelul unității în corespundere cu art.10 alin.(1) lit.e) din CM al RM [2].

Fiind constatat golul legislativ și doctrinar, atât a instituției actelor normative-interne ale unității, cât și îndeosebi a procedurii privind sistematizarea actelor dintr-o asemenea categorie, stabilim că intenția noastră de a aborda o asemenea problemă se explică prin faptul că sfera relațiilor juridice de muncă, tot mai mult implică prezența reglementărilor de ordin normativ-intern a problemelor iscate în sfera muncii. Astfel la întrebarea privind necesitatea cercetării problemelor privind sistematizarea actelor normative-interne ale unității, găsim complimentar la cele menționate, și un alt răspuns pe care îl apreciem ca și unul simplu, care instituie că, în toate unitățile economice există, ori ar trebui să existe acte normative-interne aplicabile în sfera muncii de către angajator, prezența cărora rezolvă o serie de probleme importante din sfera muncii.

Cu titlu de exemplu al viziunilor exprimate de noi privind importanța investigațiilor asumate, de această dată găsim ilustru cazul regulamentului intern al unității, reglementat la nivelul CM al RM în art.198 alin.(1) care instituie următoarea regulă: *regulamentul intern al unității este un act juridic care se întocmește în fiecare unitate, cu consultarea reprezentanților salariaților, și se aprobă prin ordinul (dispoziția, decizia, hotărârea) angajatorului* [2]. Dacă e să apreciem valoarea și importanța textului legal citat, putem susține că acesta comportă un caracter de obligativitate, respectarea căruia se include în sarcina angajatorului. O altă situație ce implică prezența actelor normative-interne la nivelul unității, o prezintă și situația stabilirii la nivelul unității a sistemului de salarizare netarifară, instituită de legiuitor prin art.136¹ alin.(3) din CM al RM, care instituie că, *sistemul netarifar de salarizare se stabilește în contractul colectiv de muncă la nivel de unitate sau într-un alt act normativ la nivel de unitate* [2].

După cum putem observa situații ce implică prezența actelor normative-interne la nivelul unității pentru sfera muncii putem atât întâlni, cât și deduce mai multe, argumentându-se o asemenea idee prin faptul că, dreptul angajatorului de a emite acte normative interne la nivelul unității administrate, cunoaște o întindere juridico-normativă impunătoare, indiferent de faptul că o asemenea activitate juridică, cât și produsele acesteia cunosc o varietate de limitări, precum aria de aplicabilitate

te, subiecți, condiții de fond și formă, modalități de revizuire și abrogare a actelor. Dar, având în considerare limitările menționate, totuși credem că influența juridico-organizatorică, pe care o comportă o asemenea categorie de acte juridice în sfera muncii rămâne a fi totuși una însemnată, valoarea juridică a căroră se înfățișează în adevărata sa amploare, doar după parcurgerea etapelor de sistematizare a acestora.

Dacă e să definim procedura sistematizării actelor normative, cum ar fi cele legislative o definiție corespunzătoare o întâlnim la autorii Tentiuc, E., și Baltag, D., care opinează că o asemenea procedură presupune o anumită așezare a actelor normative în vigoare, folosind criterii obiective și subiective, între care prevalează criteriul sistemului de drept [3, p.187]. Ne raliem viziunii citate, și susținem că asemenea idei sunt valabile și pentru categoriile de acte juridice cum sunt cele normative interne ale angajatorului, aplicabile în sfera muncii, prin faptul că scopul procedurii nominalizate definit de către autori, corespunde și chiar este important pentru organizarea procedurii de sistematizare a actelor normative interne ale unității.

O abordare doctrinară credem reușită procedura de sistematizare a actelor normative-interne emise de angajator, a cunoscut totuși în doctrina dreptului muncii rusesc, acest subiect fiind abordat de autoarea Karnauhova, E.V., care a opinat că un loc deosebit printre obiectele de sistematizare îl ocupă actele locale (actele normativ-juridice), ori mai fiind și numite ca actele normative sublegale [4, p.11].

La o asemenea categorie se atribuie documentele scrise parvenite de la subiecții competenți în legiferare în cadrul organizației (întreprinderii, instituției), deosebindu-se prin operativitate de adoptare și având calitatea actelor sublegale, ce conțin norme de drept, necesare pentru reglementarea relațiilor interne [4, p.11]. Potrivit viziunilor citate, observăm că asemenea procedură se iscă a fi una particulară, ori individuală, fapt după cum am prezentat recunoscut și de doctrina dreptului muncii rusesc, individualitatea căreia se explică prin prezența caracterului sublegal, pe care îl comportă solid instituția actelor normative-interne ale unității.

La o primă vedere ar apărea logică întrebarea precum: *care atunci este rostul de a investiga procedura sistematizării actelor normative interne ale unității, dacă aceasta comportă un caracter sublegal, normelor legislative, îndeosebi a celor de muncă?* Răspunsul de această dată îl găsim la autoarea Karnauhova, E.V., care a relatat în acest sens că,

sistematizarea actelor normativ-juridice constituie una dintre principalele direcții ale activității juridice, prin faptul că aceasta permite de a asigura posibilitatea realizării complete, îmbunătățirii calității procesului de legiferare [4, p.11]. La rândul său, sistematizarea actelor normativ-juridice locale se realizează nemijlocit de către organizația ce lea adoptat, în ce și constă principala particularitate a unei asemenea proceduri de sistematizare și totodată și problema ei, pentru că sistematizarea își atinge scopurile sale și este efectivă doar atunci, când caracteristicile ei de calitate, sunt la un nivel înalt [4, p.11].

Apreciind ideile puse în discuție, susținem că totuși importanța procedurii privind sistematizarea actelor normative-interne emise de către angajator în vederea: organizării muncii; stabilirii sistemului de salarizare; stabilirii ordinii disciplinare; reglementării altor probleme din sfera muncii, nu constituie nimic altceva decât un instrument legal, recunoscut de legiuitor și permis spre a fi utilizat în practică de către angajator, în vederea dezvoltării prin reglementare individuală la nivelul unității a normelor legale de dreptul muncii, elaborând în acest sens reglementări interne proprii în scopul îmbunătățirii calității muncii și a climatului organizatorico-juridic intern. Totodată, considerăm că prin măsura sistematizării actelor normative interne la nivelul unității, angajatorul demonstrează prin îndeplinirea obligațiilor sale din sfera muncii privind asigurarea respectării prevederilor legislației: muncii, securității și sănătății în muncă, fiscale, etc., cât și totodată dezvoltă segmentul normelor juridice interne experimentale din sfera muncii, fapt ce apreciem că nu permite să demonstrăm statica măsurilor privind reglementarea relațiilor juridice de muncă la nivelul unităților economice.

Având în considerare că activitatea de elaborare a actelor normative-interne la nivelul unității, se realizează de către angajator urmare necesităților și problemelor cu care unitatea se confruntă în legătură cu contractarea resurselor umane, relatăm că o asemenea activitate în toate reflecțiile sale necesită a fi întărită de scopuri clar definite și de natură legală, cât și de rezultate scontate măsurabile, în urma desfășurării unei asemenea activități.

Prin urmare, fiind obligat să organizeze munca la nivelul unității angajatorul într-o asemenea procedură, va trebui în toate cazurile și acțiunile sale să fie înzestrate cu o serie de reglementări normativ-interne clare, care se vor aplica în toate situațiile pe care le implică organizarea corectă și eficientă a unei

afaceri. Mai mult, în conținutul documentelor interne angajatorul mai este obligat să definească clar și corespunzător obiectivele urmărite și necesare a fi atinse de către salariați ca urmare a îndeplinirii obligațiilor lor de muncă.

Astfel, reieșind din cele menționate considerăm inadmisibilă la nivelul unității prezența unor reglementări generale, vagi ori și mai grav universale (fără scopuri, obiective, etc.) care se aplică pentru toate situațiile și toate problemele din sfera muncii, cum ar spune unii cunoscători.... O asemenea abordare, dacă să o apreciem din punct de vedere calitativ este totalmente dăunătoare unității ca și afacere, salariaților ca factor de dezorientare în activitate sa de muncă, cât și angajatorului în sensul reputației acestuia ca conducător a unității.

Întru reprimarea, ori evitarea elaborării unui produs juridic normativ-intern vicios, ori fiind lipsit de scopuri, despre care am ținut să menționăm anterior, venim cu o serie de recomandări concludente și proprii în totalitate instituției juridice a actelor normative-interne ale unității, pe care le poate emite angajatorul în sensul sistematizării produselor juridice din categoria celor normative interne.

În primul rând, oricare act normativ-intern emis de către angajator, trebuie să corespundă în totalitate conținutului său principiilor de drept, care sunt divizate în: generale, care includ principiile constituționale [5] și cele speciale, care vizează ramura de drept concretă, în cazul nostru cea a dreptului muncii [6].

Despre principiile dreptului, întâlnim unele viziuni la profesorul moldav Dumitru Baltag care nota că, principiile de drept sunt acele idei conducătoare ale conținutului tuturor normelor juridice [7, p.91].

Ele au atât un rol constructiv, cât și un rol valorizator pentru sistemul de drept, ele cuprinzând cerințele obiective ale societății, cerințe cu manifestări specifice în procesul de constituire a dreptului și de realizare a acestuia [7, p.91]. Astfel, neglijarea respectării principiilor de drept în faza elaborării actelor normative-interne ale unității de către angajator, sancționează cu nulitate absolută produsul juridic, pe care acesta intenționează să-l aplice în sfera relațiilor juridice de muncă stabilite la nivelul unității economice gestionate. În cele ce vizează sistematizarea actelor normative interne ale unității, subliniem că, procedura sistematizării actelor normative-interne ale unității, nu acceptă neglijarea prin nerespectarea categoriilor de principii nominalizate, pentru că fiind un instrument de

ordonare a normelor de drept, asemenea instrument nu acceptă devieri de la postulatele dreptului, care în toate cazurile și reflecțiile lui sunt călăuzite de principii. Totodată, considerăm că prezența unui act normativ-intern emis de către angajator la nivelul unității, conținutul căruia implică o varietate de devieri de la tehnica legislativă, prevederile cadrului legal de rigoare, cât și altor subiecte importante pentru sfera muncii, ar fi inadmisibilă din considerentele nerespectării de către elaboratori a postulatelor dreptului.

În opinia noastră, respectarea principiilor în faza elaborării actelor normative, constituie în primul rând cheia de boltă a întregii proceduri de legiferare normativă-internă pe care o realizează indirect, ori în mod particular angajatorul ca și subiect special de drept, grație dreptului său consacrat în art.10 alin. (1) lit.e) din CM al RM [2]. O asemenea viziune se argumentează prin faptul că, principiile de drept atât cele generale cât și cele speciale, constituie ideile de inspirație și determinare a liniilor de reglementare a problemelor din sfera muncii cu care se confruntă angajatorul în fazele administrării resurselor umane la nivelul unității. Mai mult, prin interpretarea profesională și concretă a principiilor de drept, angajatorul poate deduce și pune în evidență unele subiecte, care până în prezent nu au fost abordate la nivelul unității și sunt necesare întru înlăturarea problemelor importante din sfera muncii.

Despre importanța principiilor de drept în faza sistematizării actelor normative-interne ale unității, putem menționa că acestea într-o asemenea procedură joacă rolul de diriguire a ideilor normative a angajatorului, adică le ordonează în modul corespunzător spiritelor juridicului, aplicabil în sfera relațiilor de muncă.

În al doilea rând, actele normative-interne ale unității, fiind o categorie de acte juridice ce comportă caracterele: suportului juridic-organizațional intern pentru sfera muncii; acoperirii lacunelor legislative din sfera muncii; modernizării cadrului legal al muncii; dezvoltării creativității normative-juridice a abilităților angajatorului în sfera muncii, necesită a fi înfățișate în modul lor formal-juridic în corespundere cu instituția juridică a dreptului muncii, ori și cu problema, cu care se confruntă angajatorul la nivelul unității în sensul muncii salariate.

O asemenea viziune este dedusă din faptul că un act normativ-intern al unității în toate reflecțiile lui necesită să facă parte dintr-un atare domeniu ca și conținut, în care acesta urmează a fi aplicat, nedorite fiind în acest sens reglementările vagi ori

generale, a mai multor întrebări din sfera muncii. Despre o asemenea necesitate a opinat și autorul rus Tomin V.A., susținând că actele normative trebuie să dispună de un conținut concret și efectiv [8, p.31]. Corecta încărcătură a conținutului acestuia înseamnă înainte de toate rezolvarea promptă a problemei [8, p.31].

În opinia noastră, conținutul actului normativ-intern al unității, constituie unul dintre cele mai importante subiecte al activității de legiferare normativ-internă a angajatorului, din motivele că, conținutul reglementării normative, constituie vectorul individual al viziunilor angajatorului de a aborda o atare problemă, prin măsura reglementării normative-interne. Astfel, dacă o atare problema pe care angajatorul a decis să o reglementeze la nivelul unității, din motivul insuficienței reglementărilor legale în materie, necesităților de a ordona unele chestiuni din sfera muncii, va fi înfățișată în cadrul unui act normativ-intern, ce va avea la bază un conținut abstract, ori și mai grav eronat, o asemenea abordare va genera doar nemulțumiri și neutilitatea prezenței unui asemenea act în circuitul documentar al unității. Mai mult, dacă să apreciem calitatea creației juridice menționate supra, relatăm că aceasta, va fi una denaturată din motivul nerespectării de către angajator a principiilor tehnicii legislative, precum principiile legalității și argumentării științifice [9, p.28-29].

Prin urmare, în sensul realizării procedurii de sistematizare a actelor normative-interne ale unității, subliniem că principiile legalității și argumentării științifice, permit angajatorului prin respectarea acestora nu doar de a valabiliza juridic creația sa normativă, dar și a dispune de o argumentare solidă de natură teoretico-practică în cazul expertizării unui asemenea document de către organele statului. Argumentarea prezenței unor reglementări de natura celor normative-interne la nivelul unității, nu doar că constituie un element component al procedurii de sistematizare a actelor normative, dar și o dovadă considerăm a evoluției angajatorului în tendințele pe care le comportă sfera muncii în realitățile actuale.

În al treilea rând, instituția actelor normative interne ale unității, fiind o instituție juridică controversată, discuțiile despre care în doctrină de dreptul muncii, îndeosebi cea rusească nu încetează până în prezent, la capitolul sistematizării produselor acesteia, în opinia unor doctrinari aceasta este înzestrată cu propriile principii.

Înainte de a parcurge la enumerarea lor, găsim

important să explicăm, ce sunt principiile sistematizării actelor normative interne/locale ale unității. Astfel, în doctrina dreptului muncii rusească s-a apreciat că principiile de sistematizare a actelor normative locale constituie o uniune a regulilor comune, private și a celor speciale de adunare într-o atare sistemă de acte și norme juridice sublegale de natură organizatorico-interne [4, p.13]. Aceste reguli de sistematizare comune se răsfrâng asupra unor genuri concrete ale acesteia; regulile speciale, stabilite în fiecare caz concret prin realizarea activității de sistematizare cu luarea în vedere a condițiilor și posibilităților organizației, instituției, întreprinderii [4, p.13].

În calitate de principii ale procedurii de sistematizare a actelor normative interne ale unității, în doctrină s-a opinat că acestea sunt divizate în două categorii, anume: 1) principiile ce vizează organizarea și esența activității; 2) principiile de clasificare formal-logică [4, p.13]. În opinia noastră clasificarea propusă de doctrina citată, se prezintă a fi una reușită și utilă în deosebi practicienilor de dreptul muncii, pentru că cunoașterea din partea elaboratorilor actelor normative interne ale unității din sfera muncii a unor asemenea rigori, constituie în primul rând un cumul de cunoștințe valoroase, pe care aceștea le pot utiliza în calitatea lor de dezi-derat în activitățile de elaborare a actelor normative interne la nivelul unității.

Mai mult, principiul organizării și esenței activității de legiferare normativ-internă în sfera muncii, odată fiind conștientizat la modul lui corespunzător de către responsabili de elaborarea actelor normative la nivelul unității, susținem că asemenea abilitate permite în mod special angajatorului de a avea o încredere în faptul că actul normativ-intern ce va fi emis, va fi corespunzător: rigorilor juridice arhitectural-constructive ce se înaltează către o asemenea categorie de acte juridice, cât și va fi corespondent în realizarea scopurilor afacerii, ca urmare a stocării și definirii acestora în cadrul unei reglementări normative-interne ale unității.

Având în considerare că tehnica de elaborare a actelor normative este menită într-o definiție modul, condițiile de alcătuire a actelor, condițiile de valabilitate și definirea particularităților arhitectural-constructive a diferitelor categorii de acte juridice, inclusiv și a celor normative-interne, emise de angajator la nivelul unității, subliniem că respectarea și cunoașterea unui asemenea domeniu de către angajator și responsabili de elaborarea actelor normative-interne, permite dezvoltarea continuă

a ramurii dreptului muncii la nivelul ei individual, care se realizează în fiecare unitate economică, prin aplicarea de către angajator către dreptul său din art.10 alin.(1) lit.e) din CM al RM.

Așadar, dacă e să apreciem principiile sistematizării actelor normative-interne, relatăm că importanța lor nu doar că este una incontestabilă în activitatea de elaborare a normelor, ci și constituie factori de călăuză, fără prezența cărora actele normative interne ar fi afectate de o dezordonare și incompatibilitate juridică cu scopurile și obiectivele reglementărilor emise de angajator.

În al patrulea rând, procedura sistematizării actelor normative-interne ale unității fiind o procedură juridico-organizatorică, care capătă un asemenea caracter doar în sfera muncii, este necesară să fie realizată din partea angajatorului în corespundere cu elementul diviziunii domeniilor pe care acesta intenționează să le abordeze prin măsura reglementării normative-interne la nivelul unității a unor probleme din sfera muncii.

Despre importanța necesității de a diviza și concepe separat compartimentele ce alcătuiesc sistemul relațiilor juridice de muncă, în fazele reglementării normative-interne ale acestora de către angajator, putem nota că o asemenea abordare permite angajatorului de a interveni acolo unde este necesar și corespunzător spiritului domeniului, ori instituției de drept al muncii, cu reglementări relevante întru ordonarea și punerea în funcțiune corespunzătoare, care-va domenii ori și compartimente din sfera muncii, care până în prezent nu funcționează corespunzător la nivelul unității.

Despre o asemenea măsură, deosebit de necesară în viziunea noastră în sfera muncii, în special în situațiile ce vizează organizarea muncii la nivelul unității, putem nota că valoarea acesteia rezidă în faptul că angajatorul utilizând măsura diviziunii, își face griji pentru toate elementele componente ale organizării muncii, pe care întru a le valorifica pedepplin, le poate ordona prin reglementare normativă-internă la nivelul unității, și apoi stabilindu-le interconexiuni, le poate aduna în sistemul normativ intern al unității, cu caracter individual ce va fi aplicat în relațiile juridice de muncă de către angajator în baza prevederilor art.10 alin.(1) lit.e) din CM al RM [2].

Mai mult, divizarea compartimentelor ce alcătuiesc sfera relațiilor juridice de muncă prin măsura de reglementare normativă-internă a acestora, se iscă a fi necesară din mai multe motive, printre care principalul îl prezintă diferența, acțiunea și

particularitățile instituțiilor juridice de dreptul muncii, care fiind plasate în sistemul de drept al muncii, prin reglementarea lor legală expresă, urmăresc în parte scopuri bine determinate validate legal și proprii influențelor pe care acestea le comportă ca și fundamente ale dreptului.

La o prima vedere ar apărea alogică o asemenea abordare, dar, în practica relațiilor de muncă, îndeosebi în faza documentării raporturilor juridice de muncă, uneori de un asemenea subiect este neglijat, din motivul că acesta se găsește a fi contopit prin caracterul generalității reglementărilor legislative, cât și a celor normative-interne ale unității. Contopirea, ori ștergerea elementului diviziunii în sfera muncii își pierde, datorită faptului că în cadrul relațiilor de muncă acționează măsura protecției juridice a subiecților raportului juridic de muncă, efectul juridic al căreia constă în asigurarea necondiționată a volumelor de drepturi și obligații standard părților contractului individual de muncă, care în sfera muncii nu pot fi negociate, ori și limitate.

Prin urmare, ca să nu fie pierdut din vedere un asemenea element în faza procedurii de reglementare normativă-internă a unor probleme din sfera muncă la nivelul unităților economice, recomandăm în asemenea situație ca întrebarea ceurmează a fi reglementată din partea angajatorului, inițial să fie abordată prin investigații de către angajator, în vederea elucidării tuturor aspectelor și faptelor, ce într-un oarecare mod provoacă dificultăți în organizarea muncii, și necesită abordare individuală a acesteia de către angajator. Cunoașterea tuturor aspectelor ce denaturează organizarea muncii din partea angajatorului, constituie o categorie de informații deosebit de importantă în sfera muncii, deoarece cunoașterea și mai important perceperea prin găsirea unei soluții relevante, pentru angajator constituie un instrument de influență nu doar asupra colectivului de muncă, ci și pentru toată afacerea, în sensul progresivității acesteia.

Prin urmare odată intenționând să rezolve o atare problemă angajatorul, a cărei natură permite implicarea instituției actelor normative-interne ale unității, considerăm că într-o asemenea situație angajatorul va trebui să depună o iscusință sporită în cele ce vizează dezvoltarea acesteia prin reglementare normativ-internă la nivelul unității. În calitate de exemplu al unei asemenea situații s-ar prezenta situația ce vizează stabilirea sistemului de salarizare netarifară la nivelul unității. Sistemul de salarizare netarifară, în cadrul Codului muncii al

RM este reglementat de prevederile art.136¹, care instituie un set de reguli legale, pe care angajatorul este obligat să-le respecte, parcurgând la stabilirea unui asemenea sistem la nivel de unitate, printre care condiția principală într-o asemenea speță se prezintă înfățișarea juridico- formală a unui asemenea sistem de către angajator.

Având în considerare cele menționate, relatăm că anume prin măsura divizării și concretizării normativ-interne a unor compartimente din sfera muncii, angajatorul tot mai pronunțat asigură salariaților drepturile acestora în muncă, prin detalierea și reglementarea individuală a unor instituții ale dreptului muncii la nivelul unității, ca urmare a realizării dreptului său consacrat în art.10 alin.(1) lit.e) din CM al RM [2]. Astfel, dacă angajatorul a considerat necesară, ori a constatat că este obligat prin efectul legii să reglementeze o atare problemă la nivelul unității, prin măsura reglementării normativ-interne, subliniem că cunoașterea influențelor de ordin: teoretic, jurisprudențial, cât și îndeosebi a celor practice vor permite angajatorului de a realiza un produs juridic normativ-intern corespunzător, evitând în acest sens aluziile incorecte, ori și mai grav reglementări necorespunzătoare influențelor instituției abordate de acesta.

În al cincilea rând, sistematizarea actelor normative-interne ale unității, fiind menită să ordoneze prezența actelor normative-interne pe care angajatorul le-a emis la nivelul unității, în toate implicările sale urmărește gruparea și stocarea logică a documentelor din categoria celor emise de către angajator în baza dreptului acestuia instituit în art.10 alin.(1) lit.e) din CM al RM [2]. Astfel, măsura grupării actelor normative-interne ale unității, ce este necesară a fi realizată de către angajator prin intermediul specialiștilor responsabili, subliniem că constituie o procedură prin intermediul căreia angajatorului stochează documentele normative-interne ale unității pentru diferite probleme din sfera muncii, cum ar fi de exemplu: în lucru cu personalul- *politica de resurse umane a unității*; la compartimentul securității și sănătății în muncă – *politica securității și sănătății în muncă a salariaților unității*, ș.a.

O asemenea abordare permite angajatorului de a crea un sistem juridico-intern al unității pentru toate situațiile ce pot fi prezente în sfera muncii salariale. Mai mult, fiind deosebit de democratic cadrul legislativ al muncii, considerăm că doar prin intermediul reglementărilor normative-interne ale unității, angajatorul poate crea o cultură juridică demnă unei munci productive și de calitate.

Concluzii

În încheiere dorim să relatăm că recomandările menționate supra nu constituie o listă exhaustivă de puncte pe care angajatorul trebuie să le ia în considerare la sistematizarea actelor normative interne, ci doar principalele deziderate de care trebuie să țină cont angajatorul, cât și responsabili din cadrul unității, în cadrul procedurii de creare a cadrului normativ-intern al unității ce va fi aplicat în sfera relațiilor juridice de muncă.

Bibliografie

1. Vezi: Constituția RM. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro#.
2. Codul muncii al RM. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.159-162 din 29.07.2003 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121610&lang=ro#.
3. TENTIUC, E., BALTAG, D. Considerații doctrinare privind tehnica sistematizării actelor normative. În: Studii Juridice Universitare. 2015, nr. 3-4 (31-32). ISSN 1857-2014. p.187 [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/186-190_1.pdf.
4. КАРНАУХОВА, Е.В. Принципы систематизации локальных нормативных правовых актов. În: Журнал Юридическая наука и правоохранительная практика. Тюмень: ФГКУ ДПО «ТИПК МВД России», 2009 №3 (9). pp. 11-13. ISSN 1998-6963 [online]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsipy-sistematizatsii-lokalnyh-normativnyh-pravovyh-aktov/viewer>.
5. Vezi: Constituția RM. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro#.
6. Vezi: Art. 5 din Codul muncii al RM. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.159-162 din 29.07.2003 [online]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121610&lang=ro#.
7. BALTAG, D. Teoria generală a dreptului și statului (curs introductiv). Cimișlia: TIPCIM, 1996. p.91 În: COSTACHE, Gheorghe. Principiile fundamentale ale dreptului-garanții ale securității juridice în statul de drept. Legea și viața №9/1. pp.4-11. ISSN 1810-309X [online]. Disponibil: <http://www.legeasiviatia.in.ua/archive/2018/9-1/1.pdf>.
8. ТОМИН, В.А. Юридическая техника: учебное пособие. Санкт-Петербург: СПЮИ (филиал) Академии Генеральной прокуратуры РФ, 2015. p. 31. Disponibil [online]: http://www.procuror.spb.ru/izdaniya/2015_03_07.pdf.
9. Vezi: ГРИГОРЬЕВ, А.С. Юридическая техника: учебное пособие. Тюмень: ИТГУ, 2015. p.28-29. ISBN 978-5-400-01091-0.

OBIECTUL JURIDIC AL INFRAȚIUNII DE CONSTRÂNGERE DE A FACE DECLARAȚII

Raisa GRECU

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice
Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
e-mail: raisa.grecu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4505-9930>

Elena JENUNCHI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Republica Moldova
e-mail: elenajenunchi@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-0587-6883>

În prezentul articol este analizat obiectul juridic ca element constitutiv al infracțiunii de constrângere de a face declarații prevăzute la art.309 CPRM în calitatea sa de valoare socială și relațiile sociale create în jurul acesteia, prejudiciate prin respectiva faptă infracțională. Se relevă caracterul multiplu al obiectului juridic special al infracțiunii analizate. Se investighează obiectul juridic principal ca fiind constituit din relațiile sociale cu privire la contribuirea la înfăptuirea justiției, sub aspectul neadmiterii constrângerii unor persoane participante la procesul penal să săvârșească acțiuni ce nu corespund cu voința lor. Obiectul juridic secundar este examinat drept unul reprezentat de relațiile sociale cu privire la libertatea psihică/morală, integritatea corporală sau sănătatea persoanei. În articol se argumentează că, victima infracțiunii prevăzute la art.309 CP RM poate fi una din următoarele persoane: bănuț, învinuț, victimă (în sens procesual) și partea vătămată, martor, partea civilă, partea civilmente responsabilă, expert, traducător, interpret. La fel, este întreprinsă și o analiză a opiniilor doctrinare referitoare la tema publicației.

Cuvinte-cheie: infracțiune, constrângere, obiect juridic, relații sociale, victimă.

THE OBJECT OF THE OFFENCE OF COERCION TO MAKE STATEMENTS

In this publication the legal object is analyzed as a constituent element of the infraction of compulsion to make statements provided for in art.309 CPRM in the quality of social value and social relations created around it, prejudiced by that infraction. The complex nature of the special legal object of the analyzed crime is revealed. The main legal object is investigated as consisting of social relations regarding the contribution to the realization of justice, in the aspect of non-admission of coercion of persons participating in the criminal process to commit actions that do not correspond to their will.

Secondary legal object is examined as one represented by social relations with regard to psychological/moral freedom, bodily integrity or health of the person. In the publication it is argued that, the victim of the crime provided for in art.309 CP RM is one of the persons: suspect, accused, victim (in the procedural sense) and injured part, witness, civil part, responsible civilly part, expert, translator, interpreter. In the article is undertaken, an analysis of doctrinal opinions on the topic of the publication.

Keywords: crime, coercion, legal object, social relations, victim.

L'OBJET DE L'INFRACTION DE COERCITION POUR FAIRE DES DECLARATIONS

Dans cette publication, l'objet juridique est analysé comme un élément constitutif de la violation de la contrainte de faire des déclarations prévues à l'art. 309 CPRM dans la qualité de la valeur sociale et des relations sociales créées autour de lui, préjudiciées par cette infraction. La nature complexe de l'objet juridique spécial du crime analysé est révélée. L'objet juridique principal est étudié comme étant constitué de relations sociales concernant la contribution à la réalisation de la justice, sous l'aspect de la non-admission de la coercition des personnes participant à la procédure pénale pour commettre des actions qui ne correspondent pas à leur volonté.

L'objet juridique secondaire est considéré comme un objet représenté par les relations sociales en ce qui concerne la liberté psychologique/morale, l'intégrité corporelle ou la santé de la personne. Dans la publication, Il est

argué que la victime du crime prévu à l'art. 309 CP RM est l'une des personnes suivantes: suspect, accusé, victime (au sens procédural) et partie lésée, témoin, partie civile, expert, traducteur, interprète. Dans l'article une analyse des opinions doctrinales sur le sujet de la publication est également entrepris.

Mots-clés: crime, coercition, objet juridique, relations sociales, victime.

ПРАВОВОЙ ОБЪЕКТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ О ПРИНУЖДЕНИИ К ДАЧЕ ПОКАЗАНИЙ

В данной статье анализируется правовой объект как составной элемент преступления о принуждении к даче показаний, предусмотренного статьей 309 Уголовно-процессуального кодекса Республики Молдова как социальная ценность, и социальные отношения, созданные вокруг него, нарушенные соответствующим преступным деянием. Выявлена множественность особого правового объекта анализируемого преступления. Основной правовой объект исследуется как составляющий общественные отношения касательно вклада в совершение правосудия в аспекте недопущения принуждения некоторых лиц, участвующих в уголовном процессе, к совершению действий, не соответствующих их воле. Вторичный правовой объект рассматривается как объект, представленный общественными отношениями о психической / моральной свободе, телесной целостности и здоровья человека. В статье утверждается, что потерпевшим от преступления, предусмотренного статьей 309 Уголовного кодекса Республики Молдова, может быть одно из следующих лиц: подозреваемый, обвиняемый, потерпевший (в процессуальном смысле) и потерпевший, свидетель, гражданский истец, гражданско-ответственная сторона, эксперт, переводчик. Также проводится анализ доктринальных взглядов на анализируемый предмет.

Ключевые слова: преступление, принуждение, правовой объект, общественные отношения, жертва.

Introducere

Conform alin. (1) art. 52 CP RM Componenta infracțiunii în dreptul penal se consideră componentă de infracțiune totalitatea elementelor și a semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept o infracțiune concretă. [1] Elementele componentei infracțiunii reprezintă părți componente ale unui sistem integral, ce includ grupuri de semne care corespund diferitor laturi ale faptei prejudiciabile. În literatura de specialitate se menționează că semnele ce caracterizează obiectul și latura obiectivă a infracțiunii, reflectă fenomene ale realității obiective, obiectul reprezentând valoarea socială și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt prejudiciate ori vătămăte prin fapta infracțională iar latura obiectivă – totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii. [2, p.130] Determinarea exactă a obiectului juridic al infracțiunii de constrângere de a face declarații joacă un rol important, în primul rând la calificarea corectă a faptei, la stabilirea victimei infracțiunii analizate și nu în ultimul rând la delimitarea infracțiunii

Metodologia de cercetare folosită. Pentru analiza complexă a temei publicației au fost utilizate mai multe metode, cum ar fi: metoda istorică care a servit identificării evoluției reglementărilor normative și a abordărilor doctrinare în domeniul cercetat; metoda analizei în urma folosirii căreia subiectul abordat a fost cercetat în plenitudinea

elementelor sale componente cu studierea fiecăruia în parte; metoda comparativă utilizată pentru consultarea și analiza legislației naționale în raport cu legislația altor state în domeniul investigat, metoda logică folosită la identificarea caracterului multiplu al obiectului juridic special al infracțiunii analizate.

Analiza obiectului cercetării

Pentru a recurge la determinarea obiectului juridic generic al grupului de infracțiuni din care face parte constrângerea de a face declarații și a obiectului specific al acestei infracțiuni nemijlocit, vom reitera că obiectul juridic general al infracțiunii este reprezentat de totalitatea relațiilor sociale protejate de legea penală, care sunt vătămăte sau sunt puse sub o amenințare reală a prejudicierii prin comiterea infracțiunilor.

Obiectul juridic generic al infracțiunilor contra justiției înglobate în Capitolul XIV CP RM Infracțiuni contra justiției îl constituie ansamblu de relații sociale care asigură funcționarea normală a organelor de justiție sau, cum menționează savantul Ulianovschi Gh., „...valorile și relațiile sociale privitoare la buna înfăptuire a justiției” [3, p.10]. Respectiv obiectul juridic special al unor infracțiuni concrete din Capitolul dat este reprezentat, după caz, de: relațiile sociale referitoare la activitatea instanței judecătorești ca unic promotor al actului de justiție, precum și la efectuarea urmăririi penale de către organele de stat împuternicite de lege (în cazul infracțiunii prevăzute la art.

303 din CP al RM); relațiile sociale referitoare la funcționarea normală a organelor de justiție și a organelor de urmărire penală, precum și demnitatea și cinstea judecătorului, procurorului, ofițerului de urmărire penală, executorului judecătoresc (în cazul infracțiunii prevăzute la art. 304 din CP al RM), ș.a.

Inițial, în doctrina națională obiectul infracțiunii de constrângere de a face declarații a fost caracterizat ca fiind format din relații sociale cu privire la activitatea organelor de urmărire penală în condițiile legii- *obiectul juridic special* iar *obiectul juridic secundar* –totalitatea relațiilor sociale cu privire la libertatea individuală și siguranța persoanei. [4, p.606]. Ulterior, doctrinarii Brînză S. și Stati V. în Tratat de drept penal, Partea Specială, Vol.II fac referire la faptul că *obiectul juridic special* al infracțiunii prevăzute la art.309 CP RM are un caracter multiplu : *obiectul juridic principal* îl formează relațiile sociale cu privire la contribuirea la înfăptuirea justiției, sub aspectul neadmiterii constrângerii unor persoane participante la procesul penal să săvârșească acțiuni ce nu corespund cu voința lor ; *obiectul juridic secundar* îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea psihică/morală, integritatea corporală sau sănătatea persoanei [5, p.789-790].

În literatura de specialitate rusă atestăm tendința de definire a obiectului infracțiunii de constrângere de a face declarații drept ansamblu de relații sociale referitoare la procedura legală prevăzută pentru obținerea informațiilor probatorii, iar a obiectului juridic secundar ca fiind reprezentat de relațiile sociale referitoare la inviolabilitatea persoanei.

Unii autori din Federația Rusă consideră că obiectul juridic principal al infracțiunii de constrângere de a face declarații este activitatea corectă a organelor justiției, inclusiv a organelor care cercetează dosarele penale, iar mai concret – raporturile sociale care asigură un mod de obținere a informației probante care exclude influența ilegală asupra persoanelor care sunt purtători ai acesteia. Obiectul juridic principal al infracțiunii îl constituie relațiile publice în domeniul justiției. Ca obiect secundar este identificată onoarea, demnitatea, sănătatea, alte drepturi și interesele legale ale individului. [6, p.104]

Autoarea Baisalueva E.F. susține că obiectul infracțiunii analizate îl constituie interesele justiției, activitățile legale ale organelor ce contribuie la înfăptuirea justiției. Interesele bănuितului, învinuitului, părții vătămate, martorului,

expertului, inclusiv sănătatea lor, drepturile și libertățile constituționale, interesele de proprietate, acționează ca un obiect suplimentar. Toți sunt victimele acestei infracțiuni. Astfel, obiectul juridic principal al constrângerii de a face declarații este alcătuit din relațiile sociale, care oferă o procedură legală pentru obținerea informațiilor probatorii. Obiect juridic secundar - inviolabilitatea persoanei. [7]

Din motiv că în cazul infracțiunii de constrângere de a face declarații se aduce atingere simultan mai multor relații sociale de divers gen și semnificație socială, în mod obișnuit se consideră că obiectul specific al acesteia este unul complex, în cadrul căruia se distinge obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar. [8, p.44] În calitate de obiect juridic secundar în diverse surse doctrinare sunt arătate interesele persoanei și drepturile cetățenilor, drepturile și interesele bănuितului, învinuitului, părții vătămate, martorului și expertului, traducătorului, interpretului, inviolabilitatea persoanei. [9, p.82] Autoarea rusă A.A. Kalașnikova consideră drept obiect juridic secundar al infracțiunii analizate și relațiile sociale care se dezvoltă în domeniul protecției regimului juridic al proprietății, deoarece amenințările cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor sale pot fi exprimate ca o metodă de constrângere a victimei. [10, p.52]

În opinia noastră, includerea acestor relații publice în obiectul juridic secundar al infracțiunii de constrângere de a face declarații este o opțiune științifică controversată. În cazul amenințărilor cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor unei persoane pentru a o obliga să facă declarații, subiectul constrângerii acționează asupra persoanei însuși și nu asupra bunurilor sale, iar dacă amenințările vor fi realizate, va exista un obiect material al unei alte infracțiuni din Partea Specială a Codului penal.

Noul Cod penal al României, la art.272 Influențarea declarațiilor incriminează o infracțiune similară infracțiunii de constrângere de a face declarații, așa cum este aceasta stipulată în legea noastră penală, și anume – „(1) Încercarea de a determina sau determinarea unei persoane, indiferent de calitatea acesteia, prin corupere, prin constrângere ori prin altă faptă cu efect vădit intimidant, să nu sesizeze organele de urmărire penală, să nu dea declarații, să își retragă declarațiile, să dea declarații mincinoase ori să nu prezinte probe, într-o cauză penală, civilă sau în orice altă procedură juridică, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani. Dacă actul de intimidare sau de corupere

constituie prin el însuși o infracțiune, se aplică regulile privind concursul de infracțiuni. (2) Nu constituie infracțiune înțelegerea patrimonială dintre infractor și persoana vătămată, intervenită în cazul infracțiunilor pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângere prealabilă sau pentru care intervine împăcarea” [10]. Autorii români, vizavi de unul din elementele constitutive ale structurii juridice a infracțiunii, punctează faptul că, obiectul juridic special contribuie hotărâtor atât la stabilirea câmpului de incidență, de acțiune a normei juridice speciale supuse interpretării, cât și la includerea într-o anumită grupare, anumită categorie a infracțiunii pe care aceasta o reglementează. [11, p.70] Unii doctrinari români susțin că infracțiunea de încercare de a determina mărturia mincinoasă are ca obiect juridic special relațiile sociale referitoare la buna înfăptuire a justiției, activitate care este incompatibilă cu acțiunile de corupere sau constrângere împotriva bănușilor, învinușilor, inculpașilor, experșilor sau interpreșilor în vederea determinării la mărturie mincinoase în cauzele în care se ascultă aceștia sau se apelează la activitatea experșilor ori interpreșilor. Prin comiterea unei astfel de fapte se aduce atingere în subsidiar și relașilor sociale privitoare la unele atribute esenșiale ale cetățenilor. Prin incriminarea faptei date se urmărește protejarea bănușilor, învinușilor, inculpașilor, experșilor, interpreșilor împotriva unor activități de constrângere și de corupere a acestora, în același timp, această incriminare constituie o garanție legală a stabilirii adevărului în cauzele aflate spre solușionare. [12, p.169]

Infracțiunea prevăzută la art.309 CP RM are *obiect material* atunci când se presupune influenșarea nemijlocită infracțională asupra corpului victimei [13, p.780], când infracțiunea se realizează prin constrângerea fizică asupra subiectului pasiv. În această ipoteză, corpul persoanei împotriva căreia se îndreaptă fapta constituie obiectul material al infracțiunii.

Norma de la art.309 CP RM se referă la două grupuri de participanți în procesul penal:

1) subiectul infracțiunii –persoana care constată infracțiunea, ofișerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul;

2) victima - persoana implicată în procesul penal, precum bănușit, învinușit, martor, parte vătămată, expert, traducător, interpret.

În prezenta publicație vom aborda doar unele aspecte referitoare la victima infracțiunii de constrângere de a face declarații, acestea fiind în

conexiune directă cu problema obiectului juridic al infracțiunii analizate. Cercul acestor persoane este prevăzut direct în dispoziția normei penale și aceasta urmează a fi interpretată corect într-un neadmiterea erorilor de calificare.

Victima infracțiunii prevăzute la art.309 CP RM este una din următoarele persoane: bănușit, învinușit, victimă (în sens procesual) și partea vătămată, martor, partea civilă, partea civilmente responsabilă, expert, traducător, interpret.

Doctrinarii Brînză S. și Stati V. se referă la specialist în calitate de victimă a infracțiunii examinate, constatând că acesta nu poate fi victimă a constrângerii de a face declarații iar în caz de constrângere a unor astfel de persoane, pentru a le face să săvârșească acțiuni ce nu corespund cu voința lor, se vor aplica alte norme, precum art.152 CP RM „Vătămarea intenșionată medie a integrității corporale sau a sănătății”, art.155 CP RM „Ameninșarea cu omor ori vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății” sau alte norme din Cod Penal sau Cod Contravenșional al RM. [14, p.790]

Spre deosebire de legislația penală națională, Codul Penal al FR prevede specialistul în calitate de victimă a infracțiunii de constrângere de a face declarații. Doctrinarii ruși motivează că specialistul este o persoană cu cunoștințe speciale, implicată în participarea la acțiuni procesuale în modul prevăzut de Codul de procedură penală al FR, pentru a ajuta la consolidarea și evaluarea probelor. Prin Legea federală a Federației Ruse din 8 decembrie 2003 nr. 162-FZ “Cu privire la modificări și completări în Codul Penal al Federației Ruse”, a fost modificat art.302 CP FR fiind completat „opinia sau declarațiile specialistului”. [15] Astfel, necesitășile practice au condus la extinderea funcțiilor specialistului în cadrul legislației privind procedura penală. Dacă anterior acest participant la procesul penal a asistat doar ofișerul de urmărire penală sau instanșta în depistarea, consolidarea și ridicarea obiectelor și documentelor apoi în conformitate cu art. 58 din Codul de procedură penală al Federației Ruse, el este persoana cu cunoștințe speciale, implicată în participarea la acțiuni procesuale în modul prevăzut de lege, pentru a ajuta la depistarea, consolidarea și ridicarea obiectelor și documentelor, utilizarea mijloacelor tehnice în studiul materialelor cauzelor penale, pentru a pune întrebări unui expert, precum a explica părșilor și instanștei problemele incluse în competenșa sa

profesională. [16] În acest sens, declarațiile sau concluzii denaturate sau complet neadevărate făcute de către specialist poate afecta grav interesele justiției. Din acest motiv, legiuitorul rus a incriminat actele de constrângere întreprinse față de specialist în scop de a-l face să dea declarații sau să formuleze o opinie și a extins domeniul de aplicare al dreptului penal, consolidând garanțiile juridico-penale de protecție a justiției prin reglementarea responsabilității pentru acțiunile ilegale întreprinse împotriva unui astfel de participant la proces.

Savantul Baisalueva E.F. formulează o altă opinie și face referire la definiția noțiunii de victimă ca fiind o persoană fizică căreia prin infracțiune i-au fost cauzate daune fizice, materiale, morale, precum și o persoană juridică în cazul deteriorării proprietății și reputației sale comerciale. În ceea ce privește infracțiunea de constrângere de a face declarații, victimă poate fi doar o persoană fizică, deoarece este imposibil să forțezi o persoană juridică să facă declarații. [17, p.153]

Profesorul Barbăneagră A. și alți savanți care au elaborat Comentariul Codului Penal al RM, includ în calitate de victime ale constrângerii de a face declarații, soțul sau o rudă apropiată a expertului, interpretului, traducătorului sau a persoanei audiate, considerând că constrângerea prin amenințare, violențe sau alte acte ilegale față de aceste persoane, este de natură să intimideze, să facă presiuni asupra persoanelor audiate, expertului, interpretului sau traducătorului. [18, p.676] Subiectul este supus dezbaterilor științifice și în doctrina străină. Potrivit lui Buneva I.Iu., în rândul victimelor ar trebui inclus și „persoane apropiate participanților enumerați”. [19, p.630] Autorul Popov N.A. obiectează împotriva unei astfel de propuneri, considerând că persoana care folosește constrângerea dorește să obțină mărturia (sau concluzia) necesară direct de la victimă însuși - un bănuț, învinut, martor, victimă, expert sau specialist. Rudele apropiate ale victimei nu pot efectua acțiunile necesare, deoarece nu participă la proces și, prin urmare, nu pot fi forțați să dea declarații. [20, p.76] Unii doctrinari ruși consideră că provocarea oricărui prejudiciu rudelor interogatului se află în afara sferei obligării de a face declarații și, în această situație, va exista un concurs de infracțiune - în raport cu interogatul, este constrângerea de a face declarații și în raport cu rudele sale - abuz de serviciu sau altă infracțiune (în funcție de natura acțiunilor efectuate). Astfel,

rudele apropiate sau alte persoane apropiate pentru victimă ar trebui arătate în normă ca posibili destinatari ai amenințărilor sau a altor acte ilegale, dar acestea ar trebui să fie distinse de victimă. [21, p.630]

În opinia noastră, conform prevederilor actuale ale Codului Penal al RM, o persoană constrânsă poate fi doar o persoană care are statutul procesual specificat în normă, cu toate acestea, rudelor apropiate ale victimei le pot fi adresate amenințări, ele pot fi șantajate sau deveni ținta altor acțiuni ilegale. Săvârșirea oricărei acțiuni ilegale în privința acestora poate fi un mijloc eficient de influențare a celor constrânși. Din motivul dat considerăm oportun de a completa norma de la art.309 CP RM după cuvintele „o traducere sau interpretare incorectă” cu sintagma „... a rudelor sau a persoanelor apropiate acestora...”. În acest caz se va lua în vedere ca acțiunile ilegale îndreptate asupra acestui grup de persoane trebuie să urmărească scopul obținerii declarațiilor de la persoana audiată, în caz contrar fapta nu va putea fi incriminată conform art.309 CP RM. Susținem punctul de vedere formulat de către savantul Borodac Al. conform căruia „...singurul mijloc de forțare pe care îl poate utiliza persoana care efectuează urmărirea penală este prevenirea în scris a acestora cu privire la refuzul de a depune declarații, precum și pentru declarații cu bunăștiință mincinoase, pentru care survine răspunderea penală.” [22, p.456]

Concluzii

În urma celor relatate se poate formula concluzia despre obiectul juridic special al infracțiunii de constrângere de a face declarații prevăzute la art.309 CP RM ca fiind corect identificat în doctrina autohtonă drept unul ce are caracter multiplu. Subscriem opiniilor savanților penaliști din țara noastră, invocate pe parcursul investigației, conform căreia obiectul juridic principal al infracțiunii analizate îl formează totalitatea relațiilor sociale cu privire la contribuirea la înfăptuirea justiției, sub aspectul neadmiterii constrângerii unor persoane participante la procesul penal să săvârșască acțiuni ce nu corespund cu voința lor, iar obiectul juridic secundar îl constituie ansamblu relațiilor sociale cu privire la libertatea psihică, integritatea corporală sau sănătatea persoanei.

În final menționăm că, problema obiectului juridic al infracțiunii de constrângere de a face declarații prevăzute la art.309 CP RM are și o

semnificație practică importantă. Interpretarea încorectă de către practicieni a obiectului infracțiunii de constrângere de a face declarații poate avea un impact negativ asupra procesului de înfăptuire a justiției.

Bibliografie

1. Cod Penal al Republicii Moldova, publicat: 14.04.2009, în Monitorul Oficial Nr.72-74, art Nr:195.
2. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M., Drept Penal, Partea generală, Vol.I, 2005, p.130, ISBN 9975-79-318-5
3. ULIANOVSKI, Gh., Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției, Chișinău 1999, p.10, ISBN 9975-9564-4-0
4. BRÎNZĂ, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V., ȚURCANU, I., GROSU, V., Drept Penal, Vol.II, Chișinău 2005, p.606, ISBN 9975-79-324-X
5. BRÎNZĂ, S., STATI, V., Tratat de drept penal, Partea Specială, Vol.II, Chișinău 2015, p.789, ISBN 978-9975-53-470-3
6. ЛОБАНОВА, Л.В., Преступления против правосудия: теоретические проблемы, Волгоград, 2004, стр. 109.
7. БАЙСАЛУЕВА, Э.Ф., Преступления против правосудия, совершаемые лицами, осуществляющими предварительное расследование: квалификация, ответственность: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Тюмень 2006, стр. 3.
8. КАЛАШНИКОВА Л.Л. Принуждение к даче показаний. Уголовно-правовой аспект: диссертации кандидата юридических наук. - Москва, 2004, стр. 44.
9. АВДЕЕВА, Е.А., Принуждение к даче показаний: причины и меры предупреждения. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва -2008, стр. 82.
10. КАЛАШНИКОВА, А.А. Принуждение к даче показаний. Уголовно-правовой аспект: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. - Москва, 2004, стр. 52.
11. Codul penal al României. Legea nr.286/2009 / Ministerul Justiției. - Ed. oficială 2014.- București: Monitorul Oficial R.A., 2014, ISBN 978-973-567-866-1
12. DIACONESCU, H., RĂDUCANU, R., Infracțiuni contra înfăptuirii justiției. București: C.H. Beck, 2014, p.70, ISBN 978-606-18-0374-3
13. DOBRINOIU, V., CONEA, N. Drept Penal, Partea Specială, Vol.II, Teorie și Practică Judiciară, București, p.169.
14. BRÎNZĂ, S., STATI, V., Op.cit., p.790.
15. Ibidem, p.790.
16. Федеральный закон от 8 декабря 2003 г. N 162-ФЗ “О внесении изменений и дополнений в Уголовный кодекс Российской Федерации”, Одобрен Советом Федерации 26 ноября 2003 года, Citat [01.10.2020], Disponibil: <http://ivo.garant.ru/#/document/12133485/paragraph/913:0>
17. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, Принят Государственной Думой 22 ноября 2001 года, Одобрен Советом Федерации 5 декабря 2001 года, стр. 52.
18. БАЙСАЛУЕВА, Э. Ф., Преступления против правосудия, совершаемые лицами, осуществляющими предварительное расследование: квалификация, ответственность, диссертация, Тюмень 2006, стр. 153.
19. BARBĂNEAGRĂ, A., ș.a Codul Penal al Republicii Moldova, Comentariu, Nr.985-XV din 18.04.2002, în Monitorul Oficial al RM nr.72-74/19 прямой 5 din 14.04.2009, ISBN: 978-9975-105-20-0, pag. 676.
20. БУНЕВА, И.Ю., Указ. соч. стр. 9-10; Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть / Под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комиссарова. М., АСТ, 1997. стр. 630.
21. ПОПОВ, Н.А., Принуждение к даче показаний: квалификация и предупреждение. Дисс. канд. юрид. наук. Омск, 2001. стр. 76.
22. БУНЕВА, И.Ю., Указ. соч. стр. 9-10; Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть / Под ред. Г.Н. Борзенкова и В.С. Комиссарова. М., АСТ, 1997. стр. 630.
23. BORODAC, Al., Manual de drept penal, Partea specială, Chișinău 2004, p.456, ISBN 9975-9788-7-8

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"**

**REVISTA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"**

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

**JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL
"SUPRÉMATIE DE DROIT"**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

Nr. 4, anul 4 (2019)

Bun de tipar 17.01.2020. Formatul 60x80 ¹/₈.
Coli de tipar 19,5. Coli editoriale 15,9.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009